ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКИЙ ІНСТИТУТ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ТА РЕГІОНАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
ФАКУЛЬТЕТ ІСТОРІЇ, ПОЛІТОЛОГІЇ ТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
КАФЕДРА ПОЛІТОЛОГІЇ ТА ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
УНІВЕРСИТЕТ ОРАДІ
ГРОДНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЯНКИ КУПАЛИ
ЛЮБЛИНСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ МАРІЇ СКЛОДОВСЬКОЇ-КЮРІ

РОЗВИТОК ПОЛІТИЧНОЇ НАУКИ: ЄВРОПЕЙСЬКІ ПРАКТИКИ ТА НАЦІОНАЛЬНІ ПЕРСПЕКТИВИ

Матеріали IX Міжнародної наукової конференції
(Чернівці, 14 травня 2019 р.)

Чернівці
2019

УДК 321.01(4)(08)
Р 64

Редколегія видання:

Проф., д. пол. н. А. М. Круглашов *– науковий редактор*
Проф., д. пол. н. Н. Ю. Ротар *– заступник наукового редактора*
Проф., д. пол. н. В. І. Бурдяк *– член редколегії*
Проф., д. пол. н. Є. П. Юрійчук *– член редколегії*
Доц., к. пол. н. І. С. Недокус *– член редколегії*
Доц., к. пол. н. М. М.Гуйтор *– член редколегії*
Доц., к. пол. н. С. М. Швидюк *– член редколегії*
К. і. н. Н. В. Нечаєва-Юрійчук *– член редколегії*
К. пол. н. У. Ю. Равлик *– член редколегії*
К. пол. н. У. Ю. Гев'юк *– член редколегії*
К. пол. н. І. В. Цікул *– відповідальний секретар*

Рецензенти:

доктор політичних наук, професор Климончук В. Й.
доктор політичних наук, професор Зеленько Г. І.

Р 64 **Розвиток політичної науки:** європейські практики та національні перспективи : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, Чернівці, 14 травня 2019 року. – Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2019. – 231 с.
ISBN 978-966-399-646-2

До збірника включено тези доповідей та повідомлень учасників IX Міжнародної науково-практичної конференції "Розвиток політичної науки: європейські практики та національні перспективи", яка відбулася 14 травня 2019 року в м. Чернівці. Центром наукового обговорення стали методологічні проблеми використання емпіричних даних та їх вимірювання у сучасній політичній науці, проблеми національної безпеки держави, її військово-політичного, кібер- та інформаційного вимірів, проблеми експертного і комунікативного супроводу політичної діяльності та здійснення публічної політики, проблеми публічного управління й електоральних процесів в Україні та Європі.

Для науковців, викладачів, аспірантів, студентів, усіх зацікавлених проблемами розвитку сучасної політичної науки та науки державного управління.

УДК 321.01(4)(08)

© Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, 2019
© Науково-дослідницький інститут Європейської інтеграції та регіональних досліджень, 2019

ISBN 978-966-399-646-2

Зміст

ПЕРЕДМОВА …… 6

І. МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ ЕМПІРИЧНИХ ДАНИХ ТА ЇХ ВИМІРЮВАННЯ У СУЧАСНІЙ ПОЛІТИЧНІЙ НАУЦІ ……. 8

Круглашов Анатолій. Завдання щодо формування системи громадянської освіти в Україні …….. 8
Макар Юрій. Започаткування та розвиток політичної науки в Чернівецькому університеті …… 12
Wallner Michai. Political regimes in selected countries of Central and Eastern Europe (comparison and typology using Krouwel indexes) ……... 14
Bureiko Nadiia. Analysis of identities, attachments and loyalties from a bottom-up perspective: a mixed method research design ……... 15
Козачук Олег. Методологічні особливості дискурс-аналізу расизму (за Т. ван Дейком) …….. 19
Бевз Тетяна. Регіональні політичні еліти: спроба аналізу …….. 22
Остапець Юрій, Лешанич Мирослав. Націоналізація чи регіоналізація: розрахунок індексу націоналізації для аналізу гомогенності голосування українських виборців за результатами парламентських виборів 1998–2014 рр. ……. 26
Омельницька Ірина. Основні сучасні наукові підходи до вивчення інтеграційних процесів ……. 32
Павлюк Іван. Поняття корупції та антикорупційної політики в системі сучасного політологічного знання …….. 36
Задемленюк Ольга. Напрями дослідження масової політичної поведінки 40
Марку Анжела. Теоретико-методологічні принципи вивчення бюджету ініціатив як технології місцевого самоврядування …… 44
Борисовська Олександра. Громадянська компетентність як об'єкт наукового аналізу …….. 47

ЕЛЕКТОРАЛЬНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ ТА ЄВРОПІ: ВИПРОБУВАННЯ ПОПУЛІЗМОМ І ЗОВНІШНІМИ ВТРУЧАННЯМИ …… 51

Балюк Валентин. Президентські вибори 2019 року в Україні в контексті подолання дисфункції держави ……... 51
Sokól Wojciech. Changes in Electoral Systems as a Subject of Political Science Research …… 53
Подоляк Малгожата. Голосування на референдумах в державах Центрально-Східної Європи …… 55
Чебаник Віталій. Регіональний вимір електоральних процесів 2014 р. в Чернівецькій області …… 56
Кочубей Лариса. Підсумки президентської виборчої кампанії 2019 року в Україні: очікування, реалії, перспективи …… 63

Недокус Ігор. Місцеве самоврядування в Республіці Білорусь: імітація реформ в умовах обмеження ресурсів …… 63
Яворський Мирослав. Електоральні успіхи ультраправих партій Данії та Норвегії та визначальні фактори електоральної поведінки їхніх прибічників …… 67

II. ЕКСПЕРТНИЙ І КОМУНІКАТИВНИЙ СУПРОВІД ПОЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ЗДІЙСНЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ……. 71

Polgár István. European Integration processes of the migrants through Structural Funds. A Socio-economic, political and cultural dimensions …… 71
Бурдяк Віра. Правовий механізм протидії політичним маніпуляціям в сучасній Україні …… 72
Ротар Наталія. Рейтинг як інструмент комунікативного супроводу діяльності регіональних політичних еліт в Україні …….. 76
Фісанов Володимир. Міжнародна кінодокументалістика Леоніда Млєчіна (стилістичні та інформаційно-аналітичні особливості) ……. 80
Зайцева Зінаїда. Інтелектуальна історія як комунікативний ресурс влади 84
Цікул Ірина. Стратегії взаємодії інститутів громадянського суспільства з органами місцевого самоврядування ……. 88
Нечаєва-Юрійчук Наталія. Використання інформаційних технологій у міжетнічній комунікації ……... 92
Костенко Адріана. Експертна підтримка євроінтеграційних реформ ….. 96
Манчуленко Галина. Інформаційно-комунікативний супровід обласними державними адміністраціями процесу децентралізації влади в Україні: крос-темпоральний вимір …… 100
Конет Андрій. Соціологія виборчого процесу та електоральна соціологія 107
Michalczuk-Wlizio Marta. The institution of a citizens' legislative initiative in Poland …… 111
Бурдяк Ганна. Розвиток громадянської освіти в сучасній Україні ……. 114
Шувальська Елеонора. Критика концепції е-демократії в сучасній політичній науці …… 118
Гаврилюк Дмитро. Волонтерський рух на Буковині ……... 122

III. ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ УКРАЇНИ В ПОШУКАХ ВЛАСНОГО ОБЛИЧЧЯ …….. 125

Пірен Марія. Нові підходи до кадрової політики у процесі становлення публічного врядування в територіальних громадах ……. 125
Швидюк Сергій. Запровадження старт-спеціалізації у стратегіях регіонального розвитку України ……. 129
Репецька Анастасія. Система стримувань і противаг у взаємодії законодавчих та виконавчих органів влади в Україні …….. 133
Антонюк Дмитро. Можливості використання канадського досвіду для реформування української моделі державного управління …….. 137

Свірнюк Наталія. Парламентський контроль за додержанням прав та свобод військовослужбовців ……. 140
Ластівка Іван. Антикризове управління за умов воєнного стану (на прикладі України) ……. 144
Сабадаш Наталія. Публічне управління у сфері молодіжної політики в умовах децентралізації та євроінтеграції України ……. 147
Поночовна Юлія. Теорія та концепції місцевого самоврядування ……. 151
Андрієш Олексій. Механізми залучення молоді до управлінської діяльності … 154
Ватрич Віктор. Проблема громадської участі в державному управлінні 158
Черних Вікторія. Теоретико-методологічне забезпечення управління процесами децентралізації ……... 162

IV. НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ, ЇЇ ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНІ, КІБЕР- ТА ІНФОРМАЦІЙНИЙ ВИМІРИ …….. 166

Ляшенко Тетяна. Вплив Російської Федерації на внутрішню та зовнішню політику країн Центральної Азії ……... 166
Горяйнова Виктория. Эволюция молдавско-российских отношений в контексте Восточного партнерства ……. 170
Mircea Brie. Identity as Border and a Challenge for Societal Security in Central and Eastern Europe …… 175
Shapovalov Miroslav. Social, psychological and emotional motivations of volunteer combatants: the case of Ukraine ……. 176
Лысюк Анатолий. Информационная война России против Беларуси: основные инструменты и тренды …… 179
Молодцов Олександр. Інституціонально-ідеологічна складова національної безпеки держави ……. 183
Федорчак Тетяна. Проблеми взаємодії країн Вишеграду з Європейським Союзом …… 187
Равлик Ірина. Ефективність інститутів держави у сфері захисту прав людини та громадянина …… 191
Тодоріко Аліна. Інституціональні механізми формування політичної довіри: реформа поліції …… 195
Миндреску Юлія. Вплив євроінтеграції на формування та реалізацію антикорупційної політики в Румунії …… 201
Драпак Михайло. Перспектива членства у ЄС як умова консолідації демократичних сил Румунії та Словаччини 1996–2002 років: етнополітичний аспект ……. 205
Максимчук Ірина. Перспективи членства України в ЄС: ядро чи периферія політичного дискурсу …… 212
Коршун Олександра. Питання національної безпеки України за президентства П. О. Порошенка ……. 216
Ластівка Наталія. Моделі інформаційних війн …….. 220
Коробова Мірела. Особливості транскордонного співробітництва України та Румунії …… 222
Банар Сергій. Криза політики мультикультуралізму в ЄС …….. 225
Ватыль Виктор. Беларусь – ЕС на современном этапе развития отношений … 228

ПЕРЕДМОВА

Науковий процес передбачає не лише здійснення індивідуальних чи переважно колективних проектів, але й постійне представлення та обговорення їх попередніх і кінцевих результатів Колегами. Вкрай важливо для наукового поступу своєчасно визначати, чого в процесі вивчення обраних проблем нам вдалось досягти успішно, а також знаходити слабкі місця та упущення в застосованих методології й наукових підходах, методах дослідження, підборі емпіричних даних тощо. Тому безпосередня наукова комунікація вчених, навіть в умовах різнобічного розвитку новітніх інформаційних і дослідницьких технологій і практик залишається дуже важливою складовою успішного розвитку науково-дослідницького процесу як у кожному окремому колективі, так і академічному середовищі в цілому.

Усвідомлюючи нагальність і важливість подальшого розвитку професійної комунікації політологів, уже дев'ятий раз у Чернівцях 14 травня 2019 року відбувається Міжнародна наукова конференція «Розвиток політичної науки: європейські практики та національні перспективи». Вона заснована за ініціативою кафедри політології та державного управління факультету історії, політології та міжнародних відносин та Науково-дослідного інституту європейської інтеграції та регіональних досліджень Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Організатори конференції прагнуть стимулювати наукову дискусію з актуальних проблем розвитку політичної науки в контексті сучасних політичних викликів, європейських наукових здобутків і дослідницького досвіду. Важливими питаннями, які цього року виносяться на обговорення є насамперед такі: визначення основних напрямків проведення сучасних політологічних досліджень у світі та обговорення їх результатів; систематизація здобутків і проблемних питань розвитку політичної науки в Україні та інших країнах; накреслення основних шляхів подальшого поступу політичної науки в країнах Східної Європи; сприяння комунікацій науковців України та країн Східної Європи.

Також в рамках нашого наукового заходу планується обмінятися поглядами на такі актуальні такі теми як «Моделі управління в об'єднаних територіальних громадах» та «Ставлення громадськості до євроатлантичної інтеграції України».

Приємно відзначати, що за ці роки до кола організаторів конференції прилучилися такі наші багаторічні партнери як Гродненський державний університет імені Янки Купали (Республіка Білорусь), Університет Марії-Склодовської-Кюрі в Любліні (Польща) та Університет Ораді (Румунія). Заявили про своє бажання взяти участь у роботі нашого заходу дослідники з різних наукових центрів Білорусі, Молдови, Польщі, Румунії, США та України. Відповідно, тематика наукових доповідей та повідомлень відрізняється достатньою широтою та різнобічністю. Організаційний комітет та всі залучені до підготовки конференції намагалися подбати про її якісне проведення. Сподіваємося, що змістовні дискусії та виступи, а також перебування в гостинних Чернівцях залишать приємні спогади у всіх учасників нашої конференції, збагатять новими знаннями та позитивними враженнями від професійного та особистого спілкування.

Науковий координатор конференції
проф. Анатолій Круглашов

І. МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ ЕМПІРИЧНИХ ДАНИХ ТА ЇХ ВИМІРЮВАННЯ У СУЧАСНІЙ ПОЛІТИЧНІЙ НАУЦІ

Анатолій Круглашов, д. політ. н., професор
ORCID https://orcid.org/0000-0003-0611-2698
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Завдання щодо формування системи громадянської освіти в Україні

Необхідність формування вітчизняної системи громадянської освіти відзначається дослідниками та громадськими активістами вже давно. Серед її ініціаторів варто згадати зусилля проф. Сергія Рябова, проф. Антоніни Колодій та інших колег [1]. Проте їх новаторські зусилля, підтримані деякими міжнародними фундаціями у пілотному режимі, не призвели до становлення відповідної національної системи. З жалем треба відзначити, що таке завдання не стояло на порядку денному діяльності фактично всіх урядів і президентів України. Не було воно пріоритетним і в роботі Верховної ради України.

Що ж стосується позиції профільного Міністерства освіти та науки, то тут треба відзначити певний парадокс. Якщо уряди у відносно стабільний період розвитку України приділяли певну увагу формуванню циклу соціальних наук, насамперед, політичних та соціології, в тому числі як обов'язкового для викладання студентам закладів вищої освіти всіх спеціальностей, то ті урядовці, які очолювали Міністерство після Помаранчевої революції та Революції гідності займали протилежну позицію. Вони чомусь негативно сприймали ці науки та їх значення у становлення особистості майбутнього фахівця. При цьому вони апелювали до необхідності самостійного вибору студентами наприклад політології, нехтуючи тим, що за цієї демократичною формою студентських волевиявлення стоїть ліс вузько-інституційних та корпоративних інтересів на місцях, і відсутність перспектив формування уявлень та розуміння новим поколінням професійної еліти України засад державної політики, значення громадянського суспільства, змісту демократичних процесів, своїх громадянських прав та обов'язків тощо.

Буде перебільшенням стверджувати, що лише в наслідок цього вакууму, рівень політичної поінформованості та освіченості українського суспільства зазнає негативних впливів. Їх визначають і потужні фактори поза межами системи національної освіти. Проте те, що ця система не реагує належно на виклики часу, загрози національній безпеці та державності України, не враховує адекватно реалії інформаційної війни і умови гібридної агресії проти нас, це констатація скоріше очевидного, аніж ймовірного.

В таких умовах дивує позиція не лише урядовців та політиків, але й самого професійного середовища науковців і викладачів, які працюють у галузі соціальних наук. Адже в минулому уже був успішний приклад відстоювання повернення політології в систему вищої освіти. Проте цього не сталося за всі роки після зміни влади у 2014 році.

Останнім часом МОН та в системі освіти стали здійснюватися певні, хоча й скромні кроки до обговорення та визначення концептуальних засад громадянської освіти в Україні [2]. Але ці кроки перебувають переважно на периферії уваги як освітянського середовища, так і діяльності органів управління освітою в центрі та на місцях. І практичних зрушень у розбудові системи громадянської освіти, принаймні на рівні ЗВО, поки що непомітно. Розуміючи руйнівні наслідки браку громадянської освіти та виховання, неможливості й неприпустимості повернення до радянських взірців політичної індоктринізації та ідеологічного контролю в освіті, науковці та освітяни України повинні почати прискорене формування нової, демократичної за змістом і національної за формою системи громадянської освіти.

Для її успішного формування необхідна критична оцінка сучасного стану суспільної свідомості та тих процесів, які відбуваються в політичній та соціальній системі України, уважний аналіз навчальних програм, планів та практик викладання, які використовуються в середній [3] та вищій освіті, визначення основних форм і засобів формування особистості громадянина, його компетенцій, відповідно до потреб і викликів нашому розвитку.

Важливе значення має вивчення накопиченого місцевого та регіонального досвіду, відповідних історій успіхів та навіть помилок. В цьому відношенні заслуговує на позитивну увагу зусилля науковців кафедри політології та державного управління Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича зі створення

осередків громадянської освіти як у Чернівецькому національному університету, так із за його межами. Так у першому випадку згадаємо лише останню ініціативу щодо прилучення кафедри до підготовки загально-університетського інтерактивного курсу «Демократія: від теорія до практики», який дуже добре зарекомендував себе у понад 10 провідних вітчизняних університетах. А щодо другого – варто відзначити п'ятирічний досвід діяльності експериментального майданчику «Формування європейських цінностей у вихованні учнів ліцею», який здійснювався на базі Чернівецького міського ліцею № 2 (директор – Сігітов А.І., науковий керівник – проф. Круглашов А. М). У його рамках зокрема щороку проводився і триває надалі конкурс учнівських наукових робіт «Український вимір процесів європейської інтеграції», а також викладалися три факультативних курси за профілем майданчику старшокласникам, програми яких були схвалені МОН України. З цього року педагогічний експеримент переходить до нового рівня, вже обласного масштабу - здійснення дослідно-експериментальної роботи «Розвиток громадянської освіти старшокласників в умовах формування полікультурного українського суспільства». Важливо відзначити тут важливу роль не лише кафедри – ініціатора, але й Чернівецького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти та Департаменту освіти та науки Чернівецької обласної державної адміністрації.

Такі ініціативі, хоча й ґрунтуються переважно на відповідальності та ентузіазмі їх авторів, створюють важливі передумови для втілення в життя перспектив формування повноцінної та дієвої системи національної громадянської освіти. Але вони не можуть заміняти відповідних урядових та міністерських рішень, у вигляді чітко визначених стратегій та програм, з відповідним фінансовим, організаційно-управлінським та кадровим забезпеченням. Якраз на невідкладне створення та реалізацію системи громадянської освіти ми повинні нині спрямувати свої узгоджені зусилля.

Список використаних джерел:

1. Дем'янчук О. П. Політична і громадянська освіта як політичний інститут: потреба формування в Україні // *Гілея: науковий вісник,* 2015, Випуск 102. – С. 412–416.
2. Пометун О. І,; Ремех Т.О. «Громадянська освіта» – новий курс старшої школи: особливості змісту і методики. *Тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції «Теорія і методика формування*

громадянської компетентності старшокласників в умовах інноваційного розвитку сучасної гімназії»: Київ, 18 жовтня 2018 р., 2018, С. 6–16.
3. Власенко О. М. Дослідження процесу формування громадянських цінностей школярів в освітніх закладах // *Проблеми освіти,*2018. – № 90. – С. 43–48.

Юрій Макар, д. істор. н., професор
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Започаткування і розвиток політичної науки у Чернівецькому університеті

Перша спроба розпочати політологічні дослідження і навчати студентів політології здійснена у Чернівецькому університеті на зламі 80-х – 90-х рр. минулого століття, коли розвалювався Радянський Союз. Навіть виникла *Кафедра політології*, якій належало замінити кафедри історії партії і наукового комунізму. Проте вона проіснувала недовго. Її діяльність не могла стати початком процесу зародження політичної науки в Університеті через орієнтацію на заідеологізовану радянську методологію.

Формування політологічних досліджень на певних організаційно-методологічних засадах і навчання на них студентів перейшло до тодішнього *Історичного факультету*, де у 1993 р. на *Кафедрі історії нового та новітнього часу* запроваджено спеціалізацію *Політологія*.

Це, у свою чергу, відкривало можливість перейти до підготовки фахівців з цієї галузі знань, що вкрай були потрібні Україні, яка здобула незалежність. Проте, намагання відкрити новий напрямок суспільствознавчої науки вимагало й чималих зусиль. Насамперед належало підготувати власні науково-педагогічні кадри і то не як-небудь, а на рівні докторів політичних наук.

Справа у тому, що ще з 1994 р. на Історичному факультеті діяла *Спеціалізована вчена рада з історичних наук*, яка вже протягом щонайменше п’яти років готувала докторів і кандидатів для багатьох наукових центрів держави. З 2001 р. Спецраду уповноважено надавати наукові ступені і з політичних наук. Через три роки рішенням Президії Вищої атестаційної комісії України створено на нашому Історичному факультеті також докторську *Спеціалізовану вчену раду з політичних наук*.

Але, щоб цього домогтися нам довелося багато попрацювати. Передусім, створили у 1998 р. *Кафедру політології та соціології*. Трансформації тривали у часі з розвитком наукових досліджень і навчального процесу. З 2003 р. кафедра стала просто *Кафедрою політології*, а з 2006 року – *Кафедрою політології та державного управління*.

Паралельно розвиток політологічних досліджень розповсюдився на *міжнародні відносини*. Підготовку міжнародників розпочато з 1999 р.. З 2001 р. діє окрема *Кафедра міжнародних відносин*, з якої 2005 р. виділилася *Кафедра міжнародної інформації*.

Примітно, що не маючи серед викладачів ще жодного кандидата політичних наук ми підготували першого в історії Університету доктора політичних наук – *Анатолія Круглашова*. З плином часу у нашій Спецраді успішно захищено понад 20 докторських дисертацій з політичних наук та близько 200 кандидатських. Лише на нинішньому *Факультеті історії, політології та міжнародних відносин* працює 7 докторів політичних наук і добрих три десятки кандидатів. Причому примітним є те, що учені з науковими ступенями з політичних наук працюють не лише на трьох згаданих кафедрах, але й на *Кафедрі сучасних іноземних мов та перекладу* і на *Кафедрі історії нового та новітнього часу*.

На кафедрах, пов'язаних з політологічними дослідженнями, сформувалися *наукові школи*, очолювані їх завідувачами. При Кафедрі міжнародних відносин і Кафедрі політології та державного управління діють загальноуніверситетські навчально-наукові центри. На Факультеті виходить два наукові журнали політологічного спрямування, що входять до наукометричної бази *Copernicus*.

Усі кафедри, задіяні у політологічних дослідженнях і підготовці відповідних фахівців, здійснюють широку співпрацю з українськими та зарубіжними університетами.

Michai Wallner, M.A., Ph.D.,
ORCID: 0000-0001-5115-3195
Maria Curie-Sklodowska University (Lublin, Poland),
Faculty of Political Science

Political regimes in selected countries of Central and Eastern Europe (comparison and typology using Krouwel indexes)

The aim of the presentation is to compare political regimes in selected countries of Central and Eastern Europe. To achieve this goal, a quantitative approach will be applied, or more precisely – a method developed by the Dutch political scientist Andrй Krouwel and presented in the article *Measuring presidentialism and parliamentarism: An Application to Central and East European Countries* [1, p. 333-364]. Krouwel developed a new continuous measure for establishing the relative level of presidentialism and parliamentarism of political systems. He moved beyond the simple dichotomous categorical distinction between presidentialism and parliamentarism and invented a new method of analyzing political regimes which consists of three separate composite measures – index of presidentialism, index of parliamentarism and index of political regime. Thus, instead of the traditional institutional approach, based on the description of political institutions and the linguistic and logical analysis of normative acts, he proposed a different, quantitative research strategy, which attempts to measure the relative level of presidentialism and parliamentarism of political regimes. I apply Krouwel method to compare political regimes in the new EU member states. The presentation is devoted to eleven countries: five countries of Central Europe (Czech Republic, Poland, Slovakia, Slovenia, Hungary), three Baltic countries (Estonia, Lithuania, Latvia) and three countries of Southeastern Europe (Bulgaria, Croatia, Romania). The results of the measurement are used for the development of a typology of political regimes, which is both more precise and extensive compared to the classical dichotomy, i.e. division into parliamentarism and presidentialism.

1. *Krouwel, A., Measuring presidentialism and parliamentarism: An Application to Central and East European Countries, „Acta Politica" 2003, Vol. 38.*

Nadiia Bureiko, PhD

Analysis of identities, attachments and loyalties from a bottom-up perspective: a mixed method research design

The present abstract is built upon the international research project entitled 'Bukovyna as a Contact Zone', part of the 'Transcultural Contact Zones in Ukraine' research initiative [4]. The project aims at exploring from a bottom-up perspective the present-day societal perceptions, identificational and attitudinal trends, attachments and loyalties existing on the two sides of the Ukrainian-Romanian borderland of Bukovina at the level of the two most relevant minority groups: those who self-identify themselves as Romanians, live in the northern part of Bukovina, and are citizens of Ukraine and those who self-identify themselves as Ukrainians, live in the southern part of Bukovina, and are citizens of Romania [2].

The ethnically diverse composition of the population residing in one state and being ethnically linked to the neighbouring state from the immediate vicinity, alongside with a complex history of experiencing shifting borderlines, have made the Ukrainian-Romanian borderland of Bukovina an interesting case to explore. Whereas most scholarship studying Bukovina has so far used a top-down approach focusing either on the political implications of the regional/national policies towards minorities or dealt only with historical developments in this region [3], this project takes a different angle while exploring from a bottom-up perspective the current identificational and attitudinal trends at the level of the minority groups. Such bottom-up approach helps to better understand the individual perspective and to analyze the preferences of the actors whose impact on construction of political and social discourses in the borderlands has been so far underexplored in the existing scholarship. Arguably, both communities share a mixture of multifaceted and multilayered identities and attachments which could be explained by a strong ethnic and cultural diversity of the region and its complex historical background [5].

The analytical design of this research endeavor is based upon a mixed method design [8] which combines both quantitative and qualitative instruments. According to Johnson [9] and Greene [6] mixed methods research encourages an interactive combination or mixing at three or even more levels: method – methodology – paradigm. Such approach envisages an attempt to systematically dialogue, engage, understand, respect, and

combine/integrate multiple concepts and perspectives. Thus, it ensures a dynamic way of thinking when a thinker carefully listens to but also ultimately rejects dogmatisms and reductionisms. Rather than accepting binary arguments (such as 'either *a* or *b*'), a thinker within a mixed methods research prefers a combined package of *some of both* [7]. Consequently, MMR appears to be the third methodological or research paradigm (along with qualitative and quantitative research) that recognizes a significance of traditional quantitative and qualitative research but also offers a powerful third paradigm choice that often provides more informative, compete, balanced research results [10].

Having this as a backdrop, from a quantitative perspective, the present study explores and centralizes the findings of the two question-based surveys. The first survey was simultaneously conducted on both sides of the border in May 2016. The second survey will resemble the 2016 one, will be conducted in May 2019, exactly after three years since the first one, and will be applied, again, on both sides of the Ukrainian-Romanian border. Both surveys are based on a representative quota sample. Taking into account the specificity of the sample, the respondents are reached by operators using the method of filtration. Belonging to one of the two corresponding groups is not prescribed to the respondents by the research team. The respondents define themselves their allegiance to the group when answering the first two questions in the questionnaire which inquire how they position themselves identity-wise and what their citizenship is. In such way our research team seeks to avoid the research bias which could emerge when 'grouping' respondents based on generalization and standardization; conversely, we ensure approaching our respondents 'not as objects, but as agents' [11] given importance to the individuals' agency.

As far as a qualitative approach is concerned, the method of expert interviews is employed in the research that allows us to obtain an in-depth insight into the defined research inquiries. The expert interviews [1] with representatives of academia, journalists, civic society activists, former and/or current policy-makers, representatives of minorities serve as an exploratory tool for better exploring the identificational and attitudinal trends in the region. The findings obtained from the expert interviews are analyzed using ATLAS.ti software and, on one hand, seek to provide novel answers and raise awareness of the intrinsic and extrinsic influences the region of Bukovina currently experiences. On the other hand, they will allow us to trace how the interplay between identities, attachments and

loyalties, values and interests is being built when the representatives of national minorities are under the focus of the research.

References:

1. Bogner A. Interviewing Experts / A. Bogner, B. Littig, W. Menz (eds). – Houndmills, Basingstoke, Hampshire, New York: Palgrave / MacMillan, 2009; King N. Interviews in Qualitative Research / N. King, C. Horrocks. – London, Thousand Oaks, New Delhi, Singapore: Sage, 2010.
2. Bureiko N. Between the Home- and Kin-state: Self-perceptions and Attachments of Ukrainians and Romanians in the Ukrainian-Romanian Borderland of Bukovina / N. Bureiko, T. Moga, A. Gheorghiu, B. Ibanescu. – 2019, forthcoming.
3. E.g.: Kosiek T. Ethnicity has many names: on the diverse acts of identification with the example of the Ukrainian minority in the Romanian region of Maramures / T. Kosiek / Sterile and Isolated? An anthropology today in Hungary and Poland, W. Kuligowski and R. Papp (eds). – Poznac – Wielichowo: Wydawnictwo TIPI, 2015. – PP. 111–127; Kruglashov A. Interethnic relations stability on the Ukraine-Romania border: a case study of the Chernivtsi region / A. Kruglashov / Ethnicity and Intercultural Dialogue at the European Union Eastern Border, M. Brie and I. Horga (eds). – Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 2013. – PP. 296–319; Osachuk S. Nimtsi Bukovyny: Istoriia tovaryskoho rukhu (druha polovyna XIX–pochatok XX st.) / S. Osachuk. – Chernivtsi: Zoloti litavry, 2002; Yuriychuk Y. The Ukrainian Minority in Romania: Problems of Preserving National Identity / Y. Yuriychuk / Ethnicity and Intercultural Dialogue at the European Union Eastern Border, M. Brie and I. Horga (eds). – Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 2013. – PP. 296–319; Horuk A. Natsionalno-kulturnyi rukh poliakiv na Bukovyni (druha polovyna XIX st. – 1914) / A. Horuk. – Chernivtsi: Zelena Bukovyna, 2005; Strutynsky V. and Horuk A. Kulturno-prosvitnytska diialnist Bukovynskoi polonii v druhii polovyni XIX–na pochatku XX st. / V. Strutynsky, A. Horuk / Naukovyi visnyk Chernivetskoho universytetu: Istoriia, politychni nauky, mizhnarodni vidnosyny. – 2002. – PP. 341–350 and others.
4. For more details please consult: http://quadrivium.org.ua/bukovyna, http://www.uaregio.org
5. For more details: Bureiko N. Identificational and Attitudinal Trends in the Ukrainian–Romanian Borderland of Bukovina / N. Bureiko, T. Moga / Journal of Soviet and Post-Soviet Politics and Society. – Vol. 5. – No. 1. – 2019, forthcoming.
6. Greene J. C. Mixed methods in social inquiry / J.C. Greene. – San Francisco: Jossey-Bass, 2007.
7. Johnson R. B. Do we need paradigms? A mixed methods perspective / R. B. Johnson // Mid-Western Educational Researcher. – 24(2). – 2011. – PP. 31-40.

8. Johnson R. B. Educational Research – Quantitative, Qualitative, and Mixed Approaches / R. B. Johnson, L. Christensen. – London: SAGE Publications, 2014.
9. Johnson R. B. Mixed methods research design and analysis with validity: A primer / R. B. Johnson. – Department of Professional Studies, University of South Alabama, 2014.
10. Johnson R. B. Toward a definition mixed methods research / R. B. Johnson, A. J. Onwuegbuzie, L. A. Turner // Journal of Mixed Methods Research. – 1. – 2007. – PP. 112-133.
11. Schwartz-Shea P. Interpretive Research Design: Concepts and Processes / P. Schwartz-Shea, D. Yanow. – Abingdon: Routledge, 2012.

Олег Козачук, к. політ. н., асист.
https://orcid.org/0000-0003-2828-6517
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Методологічні особливості дискурс-аналізу расизму (за Т. ван Дейком)

В сучасній політичній науці дослідження проблем, пов'язаних з етнорасовою дискримінацією займають чільне місце. На жаль, людство не навчилось жити без різного роду упереджень, які на практиці виливаються в ганебні випадки дискримінації за ознакою кольору шкіри чи етнічної належності (серед інших). Важливо розуміти, що раса – це соціальний конструкт, який по-різному застосовувався/застосовується в науці (культурі, юриспруденції, повсякденному житті і т. ін.), залежно від конкретних місця і часових рамок використання, які визначали статус індивіда в суспільстві на основі певних біологічних характеристик [1, с. 115]. Також нагадаємо, ще С. Фентон стверджував, що дискурс, у якому використовується поняття «раса», станом на сьогодні залишається «потужною рисою загальноприйнятого способу мислення та укладу речей в соціумі» [3, с. 4].

Відомий вчений з Нідерландів Т. ван Дейк у своїй розробці дискурс-аналізу звертався до методологічних особливостей останнього щодо расизму [2]. Вважаємо, що розвиток соціальних мереж, таргетування меседжів та смислів відповідній аудиторії (прикладами цього може бути президентська кампанія в США у 2016 р. та використання дискурсу, пов'язаного з расою та расизмом в спам-повідомленнях та проплачених як реклама постах у мережах «Фейсбук» та «Твіттер») є актуальним як ніколи, а способи маніпуляції суспільною думкою із використанням расово чутливих тем будуть продовжувати залишатись інструментом в руках не надто перебірливих з моральної точки зору акторів внутрішньої політики та їх політтехнологів.

Нідерландський вчений підкреслював, що дискурс-аналіз є перспективним методом дослідження для багатьох наук, зокрема соціальної психології, правознавства, антропології, лінгвістики, соціальних комунікацій та політичних наук. Власне, Т. ван Дейк вважає політичні науки такими, що базуються на понятті дискурсу, адже урядові обговорення, процес прийняття рішень, парламентські

дебати, і що дуже важливо – прийняті на їх основі нормативно-правові акти тією чи іншою мірою мають своїм предметом регулювання етнорасову взаємодію. Стратегія та методи досягнення консенсусу в етнорасовій взаємодії (за умови, що ми говоримо про таку в демократичній державі) суб'єктами внутрішньої політики варті прискіпливої уваги в тому числі за допомогою дискурс-аналізу [2, с. 94].

Т. ван Дейк здійснював мультидисциплінарне дослідження дискурсу та місця в ньому расизму з 1980 р. в Амстердамському університеті, зосереджуючись на наступних проблемних питаннях:

1. Як саме, що конкретно члени чи інституції домінантної білої групи (або груп) говорять та пишуть відносно етнорасових меншин?

2. Що саме нам можуть показати ці стратегії та структури дискурсу про приховані етнорасові забобони та упередження, ідеї та інші думки щодо меншин?

3. Який соціальний, культурний та політичний контекст існування такого дискурсу щодо меншин? А саме: яку роль цей дискурс відіграє у розвитку, підживленні, утвердженні та, таким чином – домінуванні білої групи [2, с. 92–93]?

Концептуальну основу дискурс-аналізу расизму за Т. ван Дейком складає роль текстів та мовлення (text and talk) у соціальних, політичних та культурних структурах та процесах, що визначають систему етнорасової домінантності білих груп більшості над небілими меншинами. Вчений виділяє наступні особливості такої взаємодії:

1. Біла домінуюча група(и) здатна здійснювати свою владу виключно через всеохоплюючу систему дискримінаційних практик в сукупності з підтримуючою ідеологією.

2. Частина цих дискримінаційних практик прямо виражена в текстах та мовленні (text and talk), направлених проти меншин, а саме: зневага, залякування, демонізація останніх із подальшою їх маргіналізацією у щоденних розмовах, переписці, нормативно-правових актах, міжінституційному діалозі та інших формах спілкування, адресованого меншинам загалом та їх членам зокрема. Проте внаслідок офіційно запроваджених антидискримінаційних норм (наприклад, політики безкольоровості в США), біла більшість не схильна визнавати себе та своїх членів винними в подібних практиках, принаймні на офіційному рівні. Таким чином, джерелом

інформації щодо самого факту існування таких практик є щоденно пережита дискримінація представниками меншин.

3. В той самий час, незважаючи на трансформацію уявлень та переконань білої більшості щодо небілих меншин, існування та інструменталізація дискурсу, що надає пріоритету дискримінаційним практикам білих, не піддається сумніву останніми. Дискримінаційні практики можуть бути як вербальними, так і невербальними, проте основою залишається їх спільний дискурс, спрямований на підтримку домінування, згаданого в п.1. [2, с. 96–97].

Ці положення корелюються з системою поглядів щодо існування інституційного расизму, зокрема в Сполучених Штатах Америки, у представників критичної расової теорії (Д. Бел, К. Креншоу, Р. Дільгедо, М. Метсуда, Е. Боніло-Сільва), які «протиставляють себе мейнстріму в Північній Америці у вигляді концепції «безкольоровості» та юридичній відсутності дискримінації, стверджуючи, що останні не справляються з викликами останніх п’ятдесяти років (тобто суспільно-політичним розвитком США після Руху за громадянські права та запровадження політики мультикультуралізму в Канаді), а сучасне суспільство страждає від модерного расизму, який нікуди не подівся, проте і далі обслуговує інтереси білих за рахунок чорношкірих, латиноамериканців, азіатів та корінних народів» [1, с. 123].

Очевидно, що дані погляди Т. ван Дейка заслуговують на більш прискіпливе вивчення та аналіз, враховуючи перспективи протидії расизму в довгостроковому плані. Важливо, що держава має навчитись протидіяти дискурсу расизму. А це можливо виключно за високого рівня освіченості її громадян з одного боку та їх впевненості у власних можливостях змінювати світ навколо себе.

Список використаних джерел:

1. Козачук О. Національне питання у внутрішній політиці США та Канади: порівняльний аналіз. Чернівці: Технодрук, 2018. 368 с. (Kozachuk O. Natsionalne pytannia u vnutrishnii polityts SShA ta Kanady: porivnialnyi analiz. Chernivtsi: Tekhnodruk, 2018. 368 c.)
2. van Dijk T.A. Analyzing Racism Through Discourse Analysis, in *Race and Ethnicity in Research Methods*, eds. J.H. Stanfield, R.M. Dennis. Newbury Park: SAGE Publications, 1993. Pp. 92-134.
3. Fenton S. Ethnicity: racism, class and culture. Basingstoke: Macmillan, 1999. 260 p.

Тетяна Бевз, д. і. н., професор
Інститут політичних та етнонаціональних досліджень
імені І. Ф. Кураса НАНУ

Регіональні політичні еліти: спроба аналізу

Дискусію щодо наявності чи відсутності у суспільстві еліти точаться упродовж останніх десятиліть. Частина вітчизняних дослідників навіть пропонує відмовитися від категорії «еліта» і користуватися більш спрощеними термінами такими як «політичний клас», «керівництво», «чиновники». Водночас зарубіжні дослідники послуговуються категорією «еліта». Коли йдеться про еліти місцевого рівня використовують терміни «регіональна еліта». Для дослідження регіональних еліт важливим є використання емпіричних даних.

Упродовж останніх років почали з'являтися публікації присвячені елітам конкретних регіонів. Якщо раніше у фокусі наукових інтересів дослідників перебула дніпропетровська, київська, харківська чи львівська еліта, то в останні роки предметом досліджень стають регіони, які раніше навіть не розглядалися. Одним з таким регіонів є Сумщина. Ми спробуємо проаналізувати визначення категорії «еліта», її наявності чи відсутності в регіоні, мотиваційні та ціннісні відмінності у поколіннях регіональної еліти в інтерпретації сумських дослідників.

Риторичним питанням упродовж усього періоду незалежності залишається питання наявності чи відсутності у Сумській області регіональної політичної еліти. Зокрема, у рік п'ятнадцятиріччя незалежності зазначалося, що «політичної еліти як такої на Сумщині ще не сформовано. Ті люди, які зараз перебувають при владі, виходячи з розуміння «еліти», поки що такою не стали. Немає у них ні досвіду, ні конкретних результатів роботи, аби їх можна було назвати «елітою». Критеріями повинні бути професіоналізм, повага територіальної громади та її підтримка» [8]. Підтвердження думки про несформованість регіональної політичної еліти знаходимо і статтях 2008 р.: «у Сумах як такої в останні роки еліти взагалі не було» [7]. Категоричність такої характеристики мотивувалася, насамперед, якістю еліти. При цьому стверджувалося, що «політика – це особливий тип взаємодії особливих білкових тілець. Особливість білкових тілець наших політиків в тому, що на 90% вони складаються із таких не зовсім позитивних характеристик, як

холуйство, рабство, холопство, страх і так далі, і ці якості треба із себе видавлювати» [7]. Однак, автор статті у висновках зазначав, що «критика якості сумської еліти не є її зневагою. Більше того, люди, які відносять себе до еліти, мають самі себе бичувати, аби стати сильнішими думкою про перспективи цієї території» [7]. Саме якість еліти має бути її найважливішим критерієм у суспільстві.

Говорячи про політичну еліту майже через десятиліття, у 2017 р., А. Валевська категорично стверджувала, що «її просто немає». Характеризуючи владу на Сумщині А. Валевська зазначала, що вона: далека від людей (відокремлена надуманою «елітністю»); демонструє відстороненість, байдужість, агресивну конкуренцію, показову роботу; не пропагує єдність, не користується довірою серед людей через відверті кумівські чи договірні призначення та кулуарні рішення; до вирішення загальних питань не залучає лідерів думок та громадських стейкхолдерів, влада здійснюється кулуарно, непрозоро (люди нічого не знають, бо запрошуються тільки куплені ЗМІ, які не висвітлюють ситуацію об'єктивно) [1]. Таку характеристику можна застосовувати й при вивчені еліт інших регіонів.

Загалом складається враження, що сучасні науковці остерігаються чи побоюються досліджувати регіональні політичні еліти конкретних регіонів. Це підтверджує і відсутність ґрунтовних наукових досліджень з тематики регіональних політичних еліт. Дотичним до нашого дослідження може бути монографічне дослідження «Еліта: витоки, сутність, перспектива» [5], одним із авторів і редактором якого є вихідець з Сумщини В. Кремень. На думку якого, поняття «еліта» до останнього часу функціонувало у світоглядно обмеженому вигляді. Понад те, такі аспекти концепції еліти, як проблеми її взаємовідносин із суспільством в цілому, відносини між елітами і всередині них, формування нової еліти, процес входження в еліту тощо, набувають сьогодні особливої значущості [6]. Актуальність цих тверджень є незаперечними.

О. Хоруженко визначив еліту як частину суспільства, яка готова взяти на себе історичну відповідальність за цю (йдеться про регіон, область – *Т. Б.*) територію [7]. Він запропонував розглядати еліту і елітарність на основі базового критерію – здатності розуміти і реалізовувати суспільно значимі цілі (навіть якщо за кожною їх дією стоїть власний інтерес) [7]. Даючи визначення еліти, С. Глівенко наголошував, що «еліта то найспритніші у всіх сенсах цього слова люди, які завдяки активності мають владу, статки чи статус та

здібності, що дозволяє їм впливати на наше з вами життя. Вони не те що не ідеальні, не ті на кого ми сподівались, а іноді навіть загрозу становлять» [2]. Поділяємо міркування й щодо того, щоб «сприймати зміну цінностей та пріоритетів поколінь не як помилку та образу, а як майбутнє [2]. Автор доводить, що неспівпадіння ціннісних орієнтирів представників різних поколінь є підґрунтям для конфліктів та неефективної взаємодії бізнес-еліт в політико-економічному житті України у теперішній час [3].

Певним продовженням дослідження ціннісних орієнтирів представників різних поколінь еліти Сумщини стала стаття «Результати дослідження мотиваційних та ціннісних відмінностей в поколіннях регіональної еліти», в якій С. Глівенко представив результати пілотного дослідження щодо вивчення мотиваційних та ціннісних відмінностей між поколіннями регіональної еліти на основі анкетування респондентів, представників еліт Сумської області упродовж 2013–2015 рр. Мотивацію вибору регіону для аналізу автор пояснював тим, що Сумська область, вибрана з урахуванням того, що за промисловим, аграрним, транспортним, інвестиційним, трудовим, ресурсним, освітнім та іншими рівнями – територія області є близька до середньостатистичних загальноукраїнських показників, що дозволяє робити узагальнені висновки на рівні країни без урахування специфічних особливостей та дисбалансів певних регіонів [4]. Автором було здійснено аналіз впливу та ролі представників української бізнес-еліти на події 2013–2014 рр. та досліджено мотиваційний фактор у їхній поведінці в умовах соціально-політичних трансформацій суспільства [4]. Науковець дійшов висновку, що «нова українська еліта ще формується», а у своїх рішеннях ґрунтується «на інших мотиваціях та цінностях, відмінних від тих, що мали представники попереднього покоління». Наголошувалося на тому, що «визначення цих відмінностей та їх аналіз дає можливість прогнозування темпів та якості суспільно-економічних перетворень в Україні» [4].

Підсумовуючи, зазначимо, що вивчення регіональних політичних еліт є новим напрямом у політичних дослідженнях в Україні. На основі аналізу декількох праць сумських науковців ми може констатувати, що вони підіймають широке поле проблем актуальних при вивченні регіональних політичних еліт на ґрунтовній емпіричній базі.

Список використаних джерел:

1. Валевська А. Понтувати і плювати. Особливості сумської еліти. 15.09.2017. URL: http://spec-kor.com.ua/blogs/207-pontuvaty-i-pliuvaty-osoblyvosti-sumskoi-elity.html
2. Глівенко С. Еліта чи не еліта? Ось в чому питання. 05.10.2017. URL: http://spec-kor.com.ua/blogs/337-elita-chy-ne-elita-os-v-chomu-pytannia.html
3. Глівенко С. Мотиваційні особливості представників бізнес-еліти в контексті вивчення теорії поколінь. Вісник СумДУ. Серія «Економіка». 2013. № 4. С.140.
4. Глівенко С. Результати дослідження мотиваційних та ціннісних відмінностей в поколіннях регіональної еліти. Сумський державний університет. Архів конференції «Сучасний менеджмент і економічний розвиток» (01.09.2016–31.08.2017 рр.). URL: http://me.fem.sumdu.edu.ua/conf_arh_012.html
5. Еліта: витоки, сутність, перспектива / В. Г. Кремень, В. В. Ільїн, С. В. Пролеєв [та ін.]; за ред. В. Г. Кременя. К.: Т-во «Знання» України, 2011. 527 с.
6. Кремень В. Г. Інтелектуальна еліта в контексті людиноцентризму. URL: http://znannya.org.ua/index.php/arkhiv/62-suspilstvo-arkhiv/309-intelektualna-elita-v-konteksti-lyudinotsentrizmu
7. Хоруженко О. Сумська еліта: Лаврик vs Шапошник. 14.10.2008. URL: http://rama.com.ua/sumska-elita-lavrik-vs-shaposhnik/
8. Хоруженко О., Тарнауцький А. Сумська область. URL: http://parlament.org.ua/docs/uploads/doc/Sumy1.pdf

1. Valevs`ka A. Pontuvaty` i plyuvaty`. Osobly`vosti sums`koyi elity`. 15.09.2017. URL: http://spec-kor.com.ua/blogs/207-pontuvaty-i-pliuvaty-osoblyvosti-sumskoi-elity.html
2. Glivenko S. Elita chy` ne elita? Os` v chomu py`tannya. 05.10.2017. URL: http://spec-kor.com.ua/blogs/337-elita-chy-ne-elita-os-v-chomu-pytannia.html
3. Glivenko S. Moty`vacijni osobly`vosti predstavny`kiv biznes-elity` v konteksti vy`vchennya teoriyi pokolin`. Visny`k SumDU. Seriya «Ekonomika». 2013. # 4. S.140.
4. Glivenko S. Rezul`taty` doslidzhennya moty`vacijny`x ta cinnisny`x vidminnostej v pokolinnyax regional`noyi elity`. Sums`ky`j derzhavny`j universy`tet. Arxiv konferenciyi «Suchasny`j menedzhment i ekonomichny`j rozvy`tok» (01.09.2016 – 31.08.2017 rr.). URL: http://me.fem.sumdu.edu.ua/conf_arh_012.html
5. Elita: vy`toky`, sutnist`, perspekty`va / V. G. Kremen`, V. V. Il`yin, S. V. Proleyev [ta in.]; za red. V. G. Kremenya. K.: T-vo «Znannya» Ukrayiny`, 2011. 527 s.
6. Kremen` V. G. Intelektual`na elita v konteksti lyudy`nocentry`zmu. URL: http://znannya.org.ua/index.php/arkhiv/62-suspilstvo-arkhiv/309-intelektualna-elita-v-konteksti-lyudinotsentrizmu
7. Xoruzhenko O. Sums`ka elita: Lavry`k vs Shaposhny`k. 14.10.2008. URL: http://rama.com.ua/sumska-elita-lavrik-vs-shaposhnik/
8. Xoruzhenko O., Tarnaucz`ky`j A. Sums`ka oblast`. URL: http://parlament.org.ua/docs/uploads/doc/Sumy1.pdf

Юрій Остапець, д. політ. н., доцент
Мирослав Лешанич, здобувач кафедри
міжнародної політики
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Націоналізація чи регіоналізація: розрахунок індексу націоналізації для аналізу гомогенності голосування українських виборців за результатами парламентських виборів 1998–2014 рр.

Політико-географічні особливості держав та їхніх окремих адміністративно-територіальних одиниць (етнічні, соціально-культурні характеристики тощо) часто зумовлюють високу неоднорідність національного електорального простору.

Під «регіональною неоднорідністю» А. Авксентьєв розуміє властивість електорального простору, що проявляється в суттєвих відмінностях у типових формах політичної участі виборців, які належать до територіально різних частин цього простору [1, с. 7]. Тобто йдеться про різність політичних уподобань виборців у регіонах однієї країни.

Під процесом націоналізації партійних систем, як зазначає Г.Голосов, розуміється уніфікація електоральної підтримки політичних партій в різних територіальних одиницях держави. Партійна система повністю націоналізована, коли частки голосів, отриманих партіями в різних територіальних одиницях держави однакові. Якщо партії отримують електоральну підтримку тільки в деяких регіонах, то партійну систему вважають ненаціоналізованою [2, с. 128].

Оскільки в політичній науці немає єдиного підходу до вивчення територіальної гомогенності електоральних переваг, то для вимірювання рівня націоналізації партійної системи нами буде використаний індекс націоналізації політичних партій (PNS) і партійних систем (PSNS), розроблений М. Джонсом і С. Мейнверінгом і який був успішно апробований на масивах електоральних даних [2; 5]. Розрахунок індексів подано в Таблиці 1.

Таблиця 1

Індекс націоналізації парламентських партій за результатами виборів Верховної Ради України 1998–2014 рр.

Партії / Виборчі блоки*	**1998**	**2002**	**2006**	**2012**	**2014**
Народний Рух України	0,56				
Партія зелених України	0,86				
ВБ «СПУ та Сел.ПУ»	0,53				
КПУ	0,71	0,64	0,73	0,67	
ВО «Громада»	0,52				
ПСПУ	0,55				
СДПУ (о)	0,60	0,67			
НДП	0,81				
ИБ «Національний фронт»	0,28				
ВБ «Блок Віктора Ющенка «Наша Україна» / ВБ «Наша Україна» (2006)		0,55	0,60		
ВБ «За Єдину Україну»		0,68			
ВБ «Блок Юлії Тимошенко» / ВО «Батьківщина» (2012, 2014)		0,64	0,71	0,76	0,85
СПУ		0,514	0,633		
Партія регіонів			0,54	0,69	
ПП «УДАР»				0,83	
ВО «Свобода»				0,53	
ПП «Народний фронт»					0,75
ПП «Блок Петра Порошенка»					0,89
ПП «Об’єднання «Самопоміч»»					0,80
ПП «Опозиційний блок»					0,42
Радикальна партія Олега Ляшка					0,81
Індекс націоналізації партійної системи України	**0,64**	**0,62**	**0,66**	**0,72**	**0,76**

Розрахунок індексу націоналізації партійної систем (PSNS) показує його коливання за результатами парламентських виборів 1998–2014 рр. в межах від 0,62 до 0,76. Досить низьке значення індексу в порівнянні з партійними системами інших держав – результат регіональної соціокультурної неоднорідності України, яка і визначає особливості голосування. Високим рівень індексу був в 2014 р. – 0,76 (консолідація партійної системи після Євромайдану) і в 2012 р. – 0,72 (з'являється тенденція до утворення стійкої двохблокової партійної системи), а найнижчим у 2002 р. – 0,62 (актуалізація соціально-культурного розмежування «Схід – Захід»).

Величина індексу націоналізації для окремих партій (ступеня гомогенності голосування за них) вказує на наступні тенденції. По-перше, порівняно низькі значення індексу для парламентських партій,

що визначається регіональними особливостями політичного розвитку і експлуатацією політичними партіями соціокультурних маркерів в боротьбі за симпатії електорату. Відповідно електоральні показники регіоналізованих партій як східної (Партія регіонів, Комуністична партія України, ПП «Опозиційний блок» та ін.), так і західної України (ВО «Свобода», ВБ «Наша Україна», ВО «Батьківщина» та ін.) приблизно однакові. Їх значення коливається від 0,42 до 0,8. По-друге, ідеологічні партії НРУ, ВО «Свобода» такий індекс мали нижчий (від 0, 5 до 0,6) ніж у електорально-прагматичних партій (Партія зелених України, Народно-демократична партія України (від 0,7 і вище) . По-третє, за результатами парламентських виборів 2014 р. індекс націоналізації партійної системи, як і індекси націоналізації окремих партій мали найбільш високе значення. Таке значення індексу показує ослаблення тенденції регіоналізації у розвитку партійної системи і наступні парламентські вибори (2019 р.) повинні або підтвердити або заперечити цю тенденцію.

Підвищення індексу націоналізації за результатами парламентських виборів 2014 р. обумовлено: а) зникненням з електоральної карти базових для багатьох партій історичних регіонів – Донбасу і Криму; б) низькою явкою виборців в південній і східній Україні. Участь в місцевих виборах 2015 р. сильних регіональних партій показує вірогідність повернення української партійної системи за результатами президентських і парламентських виборів 2019 р. до конфігурації 1998/2002 рр. з сильними загальнонаціональними партіями, електоральні ніші яких пов'язані з певними регіонами.

Результати президентських виборів показують, що індекс однорідності (в даному випадку нами розрахований індекс націоналізації Джонса – Мейнверінга) регіонального голосування за основних кандидатів у президенти, кожен з яких представлений політичною партією є низьким (див. Таблицю 2). Відповідно президентські вибори 2019 р. показують, що голосування за кандидатів мало регіональний характер. Виключенням є кандидатура В.Зеленського, але високий індекс однорідності голосування за нього пов’язаний з іншими тенденціями і чинниками суспільно-політичного життя України.

Таблиця 2

Результати І туру президентських виборів у розрізі однорідності / неоднорідності регіонального волевиявлення

ПІБ кандидатів	Політична партія	Нац. екзит пол, %	Результат, %	PSNS, 2014	Рівень однорідності голосування
Зеленський В.	ПП «Слуга народу»	30,6	30,24	–	0,84
Порошенко П.	ПП «Блок Петра Порошенка «Солідарність»	17,8	15,95	0,89	0,77
Тимошенко Ю.	ВО «Батьківщина»	14,2	13,4	0,85	0,81
Бойко Ю.	ПП «Опозиційниц блок»	9,7	11,67	0,42	0,55
Гриценко А.	ПП «Громадянська позиція»	7,1	6,91	0,85	0,66
Смешко І.	ПП «Сила і честь»	6,5	6,04	0,83	0,79
Ляшко О.	Радикальна партія Олега Ляшка	4,7	5,48	0,81	0,74
Вілкул О.	ПП «Опозиційний блок – партія миру та розвитку»	4,0	4,15	–	0,51
Кошулинський Р.	ВО «Свобода»	1,7	1,62	0,75	0,51

Отже, низький рівень націоналізації партійної системи і парламентських партій за результатами виборів до Верховної Ради України свідчать про регіоналізацію партійного впливу і появу в Україні регіональних політичних партій.

Так, за результатами парламентських виборів 1998 р. з’являється феномен партій одного регіону. Голосування за такі партії було зафіксовано в Закарпатській (Соціал-демократична партія України (об'єднана) (СДПУ (о) – 31, 17%), Дніпропетровській (Всеукраїнське об'єднання (ВО) «Громада» – 35, 34%) і Сумській (Прогресивна соціалістична партія України (ПСПУ) – 20, 89%) областях. Саме завдяки такому голосуванню названі партії подолали 4% бар'єр голосів виборців по Україні в цілому [3, с. 171–179].

Парламентські вибори 2002 р. стали точкою біфуркації в розвитку партійної системи. Якщо до 2002 р. на її еволюцію

домінуючий вплив мало соціально-економічне розмежування, то після виборів – таким стає соціально-культурне [4, с. 87–89].

У 2004–2014 рр. спостерігалося електоральне протистояння по осі «Схід –Захід». Його особливість – стабільність електоральної карти, яка з'явилася за результатами президентських виборів 2004 р. і потім відтворювалася в процесі виборчих кампаній 2006–2012 рр. [4, с. 221–230; 300–318].

Починаючи з президентських і парламентських виборів 2014 р. в Україні змінюється структура електорального простору та партійної конкуренції. Позачергові вибори до ВР України 2014 р. кардинально змінили формат партійної системи і її акторну структуру. За результатами виборів до Українського парламенту пройшли 4 нові політичні партії: ПП «Народний фронт», ПП «Блок Петра Порошенка», ПП «Опозиційний блок», ПП «Об'єднання «Самопоміч», Радикальна партія Олега Ляшка. З попереднього складу Верховної Ради прохідний бар'єр подолала лише ВО «Батьківщина» з найменшим результатом [3, с. 343–356].

Слід також зазначити, що низка політичних партій, які отримали представництво в органах місцевої влади за результатами місцевих виборів 2015 р, обрали нову тактику виборчої кампанії, сконцентрувавши сили на регіональному або субрегіональному рівнях та висуваючи своїх кандидатів тільки в деякі місцеві ради [6]. Регіональна локалізація таких партій пов'язана з: а) дієздатністю окремих місцевих осередків загальнонаціональних партії (принцип функціонування багаторівневої партії); б) наданням партійного бренду зацікавленим учасникам виборчого процесу (політична фрайнчеза); в) функціонуванням загальнонаціональних партій в окремих регіонах за принципом «регіональних партійно-електоральних машин»; г) політичними інтересами місцевих бізнес-еліт.

Низькі показники індексів націоналізації підтверджують той факт, що у розвитку партійної системи України чітко простежуються дві тенденції: націоналізації і регіоналізації. При чому у різні періоди розвитку більш чітко (рельєфно) проявляється одна з них, що залежить від сукупної дії цілої низки чинників.

Список використаних джерел:

1. Авксентьєв А. Регіональна неоднорідність електорального простору: порівняльний аналіз (на матеріалі 100 національних кейсів). Грані. 2016. № 1. С. 6–11 (Avksent'yev, A. (2016). Rehional'na neodnoridnist'

elektoral'noho prostoru: porivnyal'nyy analiz (na materiali 100 natsional'nykh keysiv). Grani, no. 1: 6–11).
2. Голосов Г., Григорьев В. Национализация партийной системы: российская специфика». Политическая наука. 2015. №1. С. 128–156 (Golosov, G., Grigor'yev, V. (2015). Natsionalizatsiya partiynoy sistemy: rossiyskaya spetsifika. Politicheskaya nauka, no. 1: 128–156).
3. Остапець Ю. Електоральні процеси в Україні: загальнонаціональний та регіональний виміри. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора політичних наук (23.00.02 – політичні інститути і процеси). Львів, 2016. 550 с. URL: http://www.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/11/dis_ostapets.pdf (Ostapets', Yu. (2016). Elektoral'ni protsesy v Ukrayini: zahal'nonatsional'nyy ta rehional'nyy vymiry. Dysertatsiya na zdobuttya naukovoho stupenya doktora politychnykh nauk (23.00.02 – politychni instytuty i protsesy). Lviv. URL: http://www.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/11/dis_ostapets.pdf)
4. Трансформація партійної системи: український досвід у європейському контексті / за ред. Ю.Якименка. Київ: Центр Разумкова, 2017. 428 с. (Transformatsiya partiynoyi systemy: ukrayins'kyy dosvid u yevropeys'komu konteksti / for ed. Y. Yakimenka (2017). K.: Tsentr Razumkova).
5. Туровский Р. Национализация и регионализация партийных систем: подходы к исследованию. Полития. 2016. №1. С. 162–180 (Turovskiy, R. (2016). Natsionalizatsiya i regionalizatsiya partiynykh sistem: podkhody k issledovaniyu. Politeia, no.: 162–180).
6. Янішевський С. Локальні політичні проекти: чинники виникнення та перспективи політичної діяльності (за підсумками місцевих виборів-2015). URL: http://old2.niss.gov.ua/content/articles/files/lokalni_prosesu-7d35f.pdf (Yanishevs'kyy, S. (2015) Lokal'ni politychni proekty: chynnyky vynyknennya ta perspektyvy politychnoyi diyal'nosti (za pidsumkamy mistsevykh vyboriv-2015). URL: http://old2.niss.gov.ua/content/articles/files/lokalni_prosesu-7d35f.pdf).

Ірина Омельницька, магістрант
Науковий керівник – д. політ. н., проф. А.М. Круглашов
Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича

Основні сучасні наукові підходи до вивчення інтеграційних процесів

З розвитком європейських інтеграційних процесів, їх поширенням на нові сфери суспільного життя, активізувалися спроби теоретичного осмислення європейської інтеграції, пошуку нових підходів до її вивчення. Однак, аби краще зрозуміти сутність і принципову відмінність сучасних підходів, розглянемо основні класичні теорії інтеграції.

До найпоширеніших класичних теорій інтеграції прийнято відносити наступні. Федералізм, представники якого розглядали пан'європейську федерацію як безпосередню політичну мету, а її створення -- як одноразовий всеохоплюючий конституційний акт. Функціоналізм, який виходив із того, що існуюча вже кооперація між країнами і її поширення на нові галузі здатні з часом призвести до тісної співпраці між цими країнами, що, у свою чергу, зменшить загрозу війни між партнерами. Теорію комунікації, що розглядала соціальні комунікації як першочерговий засіб стабілізації існуючої системи взаємин європейських держав – націй. Неофункціоналізм, представники якого обстоювали положення про фундаментальну перевагу наднаціонального характеру інтеграційних інститутів. Міжурядовий підхід, прихильники якого наголошували на тому, що європейська інтеграція потребує схвалення з боку національних урядів, якщо вона відповідає їх інтересам.

Однак, нові реалії інтеграційних процесів вимагали від теоретиків значної переоцінки свої уявлень про їх зміст і спрямування, що призвело до кризи «класичних» теорій та народження нових концептуально-теоретичних пошуків в європейській науковій думці.

Значною мірою «історичний компроміс» між представниками неофукціоналізму та міжурядового підходу наприкінці XX століття викликав появу сучасних теорій інтеграції. Своєрідний синтез класичних і сучасних теорій інтеграції здійснив Джон Пітерсон. Дослідник виокремлює три рівні прийняття рішень у Європейському Союзі, кожний з яких має свою логіку та теоретичне підґрунтя.

«Суперсистемний рівень», на якому приймаються історичні рішення, що змінюють Євросоюз як політичну систему. Власне, цей рівень і є рівнем інтеграції в широкому сенсі, саме він є предметом традиційних теорій інтеграції. «Системний рівень» або «рівень здійснення політики» забезпечує практичну трансформацію інтеграційних інститутів. Він вивчається «новим інституціоналізмом». «Мезосистемний рівень» або рівень «формування політики» є предметом дослідження теорії політичних мереж.

Проте, на думку Ніколаса Мусиса, всі інтеграційні теорії ігнорують головний елемент європейської інтеграції – поступове формування, розвиток та посилення спільних політик. Мусис пропонує свій підхід до вивчення євроінтеграції, який він називає «емпіричним підходом, основаним на розвитку спільних політик». Спільна політика - це набір рішень, правил, заходів і кодексів поведінки, ухвалених спільними інституціями, що були засновані групою держав, та впроваджуються спільними інституціями і державами-членами. Головним елементом у спільній політиці є визначення спільного інтересу в тих завданнях, які вона перед собою ставить, і заходах, які для цього застосовує. Таке визначення має відбуватися внаслідок дискусій та задовольняти всі держави - члени, якщо йдеться про фундаментальну спільну політику та більшість держав-членів – у разі вторинної спільної політики (ухвалюється спільними інституціями - наприклад, охорона довкілля, політика в галузі конкуренції тощо).

Іншим підходом, у рамках якого вивчається політична система Європейського Союзу, сучасні європейські дослідники називають аналіз політики. Цей підхід допомагає зрозуміти функціонування ЄС, приймаючи його інститути як незалежні змінні. Мова йде про так звані форми «м’якого» управління політикою. Ці форми передбачають, по-перше, об’єднання урядів держав-членів задля досягнення певної мети, яку кожна держава-член може досягти у власний спосіб. По-друге, обмін державами-членами Спільноти досвідом певних політичних стратегій, які виправдали себе в окремих державах, систематична розробка цього досвіду та його поширення у Союзі.

Третій підхід до вивчення Європейського Союзу презентований «дебатами щодо конституції». Цей підхід орієнтується на вивчення устрою ЄС, процесу оформлення його структури, яка була би

легітимною і спроможною організовувати політичні та суспільні взаємодії. Головним тут є питання про те, який вплив матиме структурне оформлення Європейського Союзу на його членів.

На думку сучасних європейських дослідників, сьогодні для вивчення політичної системи Європейського Союзу варто застосовувати концепт урядування як своєрідний інтегрований підхід, який передбачає прийняття рішень щодо відповідних заходів, обов'язкових для виконання як суспільними групами, так і окремими індивідами. Перевагу концепту урядування вбачають у тому, що він зосереджує увагу дослідника не на Європейському Союзі як певному нормативному політичному устрої, що оформлюється на урядових конференціях та у договорах, а на ЄС – як він формується та функціонує.

Узагальнюючи розгляд політичних теорій європейської інтеграції, слід відзначити, що проблеми, пов'язані з формуванням чи, власне, визначенням теоретичних підвалин сучасного комплексного євроінтеграційного процесу, мають об'єктивний характер. Це обумовлено як поглибленням, так і розширенням ЄС в контексті зміни теоретичних підходів до вивчення європейської інтеграції.

Отже**,** можна стверджувати, що врахування всього розмаїття підходів та позицій, які мають місце у вивченні сучасних політичних євроінтеграційних процесів є важливою умовою розуміння їх складності й динамічності. Сучасні дослідники прагнуть врахувати основні прогалини федералістських, функціоналістських і неофункціоналістських досліджень європейської інтеграції й використати найбільш життєздатні та перевірені вже досить тривалою практикою положення перелічених вище концепцій.

Список використаних джерел:

1. Картунов О., Лаптєв С. Західні теорії економічної та політичної інтеграції: спроби стислого аналізу // Зовнішня торгівля. – 1999. – № 3 – 4. – С. 140.
2. Кіш Є. Б. Пошуки теоретичних моделей європейської інтеграції / Є.Б. Кіш // Політичний менеджмент. – 2004. – № 6 (9). – С. 103.
3. Коваленко Є.О. Концептуально-методологічні засади аналізу євроінтеграційної політики / Є.О. Коваленко // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. – 01/2008. – Вип. 32. – С. 210.
4. Копійка В. В. Європейський Союз: Досвід розширення і Україна [Текст] / В. В. Копійка. – К. : Юрид. думка, 2005. – С. 448.
5. Круглашов А. М., Герман М. Г. Сучасні теоретичні інтерпретації євроінтеграційних процесів постсоціалістичних суспільств // Політологічні та соціологічні студії. – 2013. - Т. XII. – С. 15-28.

6. Haas, Ernst B. The Uniting of Europe. 1950-1957 / Ernst B. Haas. –Stanford: Stanford UP, 1968. – 552 p. – P. 3.
7. Kowalski, J., Slusarczyk, Z. Unia Europejska: proces integracji europejskiej i zarys problematyki instytucjonalno-prawnej / J. Kowalski, Z. Slusarczyk. – Warszawa, Poznac : Iuris. – 259 p.
8. Rosamond, B. Theories of European integration/ B. Rosamond. – London, 2008. – 232 p. – P. 21.
9. Saurugger S. 2014. Theoretical Approaches to European Integration. Basingstoke: Palgrave Macmillan. x+294 p. https://doi.org/10.1007/978-1-137-36724-2

Іван Павлюк
Науковий керівник – д. політ. н., професор Н. Ю. Ротар
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Поняття корупції та антикорупційної політики в системі сучасного політологічного знання

Найкоротше визначення корупції, що цілком відповідає сучасним реаліям, міститься в довідковому документі ООН про міжнародну боротьбу з корупцією: «Корупція – це зловживання державною владою для одержання вигоди в будь-яких особистих цілях» [8]. На думку М. Селігмана, корупція є діянням, яке «вчинене з наміром привласнити якусь перевагу, несумісну з офіційними обов'язками посадової особи і правами інших осіб», або «діяння посадової особи, яка незаконно і неправомірно використовує своє становище чи статус для отримання будь-якої переваги для себе чи іншої особи» [6, p. 412].

Одне з останніх визначень корупції знайшло відображення в Конвенції Ради Європи про кримінальну відповідальність за корупцію (1998 р.). Конвенція трактує корупцію як односторонній акт, відходячи від традиційного розуміння корупції як угоди між сторонами про вчинення однієї з них будь-яких дій в інтересах іншої. При цьому терміни «корупція» і «підкуп» використовуються як синоніми. Стаття 2 Конвенції визначає активний підкуп державного посадовця як умисно вчинене обіцяння, пропонування або надання будь-якою особою (прямо чи опосередковано) будь-якої неправомірної переваги для цього, або будь-якого іншого посадовця з метою заохочення його до певних дій чи невиконання здійснення наданих їм повноважень [1]. Така поведінка визнається злочинною, якщо це стосується члена будь-якого національного представницького органу, який здійснює законодавчі або виконавчі повноваження, а також члена Національних зборів іншої держави (статті 4 і 5 конвенції).

Західні політологи, такі як А. Крюгер, С. Роуз-Аккерман, Дж. Хіндрікс, Т. Лукман і П. Бергер, визначають корупцію як девіантну політичну поведінку, що виражається в нелегітимному використанні політичної елітою державних ресурсів з метою зміцнення своєї влади або збагачення. В основі політичної корупції лежить неофіційний, безконтрольний обмін ресурсами між владними елітами та іншими

структурами суспільства. Відповідно, на думку С. Роуз-Аккерман, під антикорупційною політикою слід розуміти протидію держави девіантній поведінці політичної еліти, що унемождливлює використання державних ресурсів з метою зміцнення особистої влади або збагачення [4, p. 190].

Ширше розуміння корупції як соціального явища наводить А. Шлейфер, наголошуючи на тому, що корупція є зловживанням владою та результатом її використання в особистих цілях, який не обов'язково повинен бути матеріальним [7, p. 602]. Відповідно, в поняття антикорупційної політики науковець включає заходи, спрямовані на недопущення використання влади чиновниками в особистих цілях.

За твердженням Дж. Ная, корупція – це відхилення поведінки політичної еліти, пов'язане з приватною мотивацією, коли приватні (індивідуальні, групові) цілі матеріального або статусного характеру під впливом індивідуальних, сімейних, корпоративних зв'язків досягаються за громадський кошт або порушуються правила, що забороняють певні види щодо приватного впливу [3]. Відповідно, антикорупційну політику Дж. Най визначає як сукупність методів, спрямованих на профілактику та обмеження дій політичної еліти, що призводять до відхилення від формальних обов'язків виконуваної ними політичної ролі.

На думку Р. Ротберга політична корупція є підкупом і продажністю представників політичної еліти, маючи на увазі, насамперед, корупцію у вищих органах державної влади, серед членів парламенту, уряду, судових органів, вищих посадових осіб держави [5]. Науковець а приходить до висновку, що антикорупційна політика є сукупністю проведених державою заходів щодо обмеження впливу лобістських структур на представників влади, які беруть участь у формуванні та ухваленні політичних рішень, обов'язкових для всього суспільства або його сегментів.

Попри різні інтерпретації корупції та політичної корупції, усі дослідники цього явища вважають, що найважливішим напрямком державної політики є антикорупційна політика – форма (спосіб) реалізації публічно-правових інтересів, виражена в сукупності основних цілей, принципів, методів і напрямків діяльності державної влади щодо створення та реалізації правових норм у сфері протидії корупції [2]. Специфіка державної антикорупційної політики визначається такими факторами: по-перше, вона здійснюється

спеціальними суб'єктами – органами і посадовими особами держави, наділеними державно-владними повноваженнями; по-друге, державна влада має особливий політико-правовий статус, який конкретизується в понятті державного суверенітету як верховенства, єдності і незалежності державної влади; по-третє, оскільки реалізація публічно-правових інтересів передбачає їх визнання і захист державою, антикорупційна політика держави може бути провідником інтересів різних політичних сил, а також об'єктом їх критики (тиску), коли вона їх не влаштовує. Отже, антикорупційна політика є найважливішою функцією держави та передбачає сукупність державних заходів, спрямованих на протидію девіантної поведінки посадових осіб органів державної влади та місцевого самоврядування, спрямованої на задоволення особистих матеріальних або інших інтересів з використанням свого становища, мінімізацію її наслідків і профілактику відхилення в діях чиновників від їх формалізованих обов'язків.

Антикорупційна політика повинна включати в себе практичну діяльність компетентних суб'єктів, спрямовану на досягнення визначених цілей і поставлених завдань, а також об'єктивувати результати такої діяльності в сфері протидії корупції. Фактори об'єктивного і суб'єктивного характеру зумовлюють багатозначність поняття антикорупційна політика, відповідно застосування цього словосполучення доцільно для позначення стратегії діяльності держави у сфері правового регулювання боротьби з корупцією.

Антикорупційна правова політика держави виробляється і реалізується в процесі взаємодії всіх суб'єктів політики та громадянського суспільства, оскільки її основна мета полягає в інтеграції ідеї правосвідомості як в систему діючих нормативних правових актів у сфері протидії корупції, так і масову суспільну свідомість.

Список використаних джерел:

1. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією (ETS 173). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_101.
2. Nathaniel H. L. Economic Development Through Bureaucratic Corruption // American Behavioral Scientist. 1964. Vol. 8. № 3. P. 8–14. URL: https://bit.ly/2wIZKff
3. Nye J. S. Corruption and Political Development: A Cost-Benefit Analysis // The American Political Science Review. 1967. Vol. 61. № 2. P. 417–427. URL: https://bit.ly/2Nlv5yX.

4. Rose-Ackerman S. The Economics Of Corruption // Journal of Public Economics. 1975. Vol. 4, p. 187–203.
5. Rotberg R. The Corruption Cure: How Citizens and Leaders Can Combat Graft. Princeton, NJ: Princeton University Press, 2017
6. Seligman M. The Impact of Corruption on Regime Legitimacy: A Comparative Study of Four Latin American Countries // Journal of Politics. 2002. Vol. 64. P. 408–433.
7. Shleifer A., R. Vishny. 1993, "Corruption," Quarterly Journal of Economics 108: 599-617.
8. United Nations Convention against Corruption. URL: http://legal.un.org/avl/pdf/ha/uncc/uncc_ph_r.pdf

Ольга Задемленюк, магістрант
Науковий керівник – к. політ. н. І. В. Цікул
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Напрями дослідження масової політичної поведінки

Прояви масової політичної поведінки існували впродовж всієї історії людства. Окрім того, вони є невід'ємним елементом і чинником політичного життя суспільства. Термін масова політична поведінка розуміється як спонтанні, часто недовготривалі, дії відносно великої кількості людей, що перебувають у певній політичній ситуації із прив'язкою до зовнішніх (реальність актуального середовища) або внутрішніх (несвідомі мотиви, стимули і почуття) обставин [3, с. 16].

Систематичне вивчення різних форм групової поведінки мас розпочалось ще в XIX ст. У 1895 році Гюстав Лебон опублікував свою працю "Психологія народів та мас", що стала початком наукового інтересу до проблеми масової політичної поведінки. У країнах Західної Європи, незалежно одна від одної, сформувались дві наукові школи: німецька психологія народів (М. Лацарус, Г. Штейнталь, В. Вундт) і франко-італійська психологія мас (Г. Лебон, Г. Тард, В. Парето, Ш. Сигеле). Кожна з цих шкіл виконувала "соціальне замовлення", яке було продиктоване становищем політичної еліти відповідних країн. До прикладу, представники німецької школи досліджували мову, культуру та міфологію первісних народів, прагнучи таким чином виявити їх психологічні особливості, національний дух і "колективне несвідоме", доводячи перевагу європейського духу і необхідність розумного управління "доісторичними" або просто "відсталими" народами. Що стосується франко-італійської школи, то французьку політичну еліту більше хвилював наростаючий революційних рух в країні. Як результат, інтерес вчених концентрувався на властивостях натовпу та механізмах колективної агресії. Основним завдання представників даного напряму було доведення антисоціальної, антигуманної та деструктивної сутності людської маси (в їх текстах поняття "маса" і "натовп" вживалися як синонімічні), а також забезпечення інструментарію для дієвих маніпуляцій [2, с. 5].

Великий внесок у вивченні та дослідженні масової політичної поведінки належить російським вченим. З кінця XIX і до початку XX

століття аналізом масовості явищ займались М. Г. Михайлівський (суб'єктивна соціологія) та В. М. Бехтерєв (колективна рефлексологія). Дослідник А.Л Чижевський вперше вивчив вплив сонячної активності і її коливань на динаміку масових політичних настроїв. У 20-ті роки XX ст. також були отримані емпіричні дані, що стосуються масового сприйняття газетних повідомлень (П.П. Блонський) і циркуляції чуток (Я. М. Шаріф) [2, с. 6].

30-60-ті роки XX століття ознаменувались застоєм в радянській науці та бурхливим інтересом західних науковців до вивчення масової політичної поведінки. Дослідження у сфері соціальної та політичної психології в СРСР були для влади абсурдними та ідеологічно шкідливими. Саме тому предмет дослідження значно звузився і зберігав інтерес лише стосовно дослідження масових трудових колективів з жорсткою ієрархізацією та маніпулятивним впливом Партії. Натомість в Західній Європі та США вчених, політиків та воєнних цікавила проблематика політичної психології і, в особливості, політична поведінка мас.

З кінця XX ст. і до наших днів науковці акцентують науковці свою увагу на класичних проблемах масової поведінки: типології, ефектах нераціональної поведінки індивіда в натовпі, детермінантах і механізмах її формування тощо. Також реалізуються деякі спроби пояснити вплив різних детермінант на масову поведінку. У 1998 році світ побачила книга С. Московічі "Століття натовпів. Історичний трактат з психології мас". У ній детально описаний соціальний феномен мас, зникнення індивідуальності в масі, поведінка лідерів мас. У XXI ст. були розроблені диспозиційна теорія (С. Голл, С.Рейхер), де колективна поведінка пояснювалась як опора на вже існуючі тенденції індивідуальної поведінки; модель дезорганізації Вадингтона, яка розглядала вплив факторів різного соціального рівня на дисфункціональність поведінки масових групових утворень; міжгрупова перспектива (С. Рейхер і Дж. Поттер), в основі вчення якої покладена потреба у визнанні соціально-когнітивних перспектив в "своїх" групах та "чужих" та інші [1, с. 53]. В цілому різні теорії дозволяють констатувати дві основні характеристики масової поведінки великих скупчень людей:

1) така поведінка піддається закономірній зміні в напрямку до більш агресивної поведінки;

2) нерідко люди змушені брати участь в можливих протиправних акціях в силу своєї присутності [1, с. 56].

Складність дослідження масової політичної поведінки зумовлена необхідністю її аналізу як цілісності – у поєднанні її спонукальних і результативних аспектів. У цій цілісності тісно взаємопов'язаними та взаємозумовленими є загальне й окреме, закономірне й випадкове, формально-нормативне й індивідуально-ціннісне, прагматичне й ірраціональне, доцільне й емоційне тощо. Тобто, як і будь-яка соціальна дія, поведінка політичних суб'єктів полягає не лише в проявах політичної активності, а й у причинах, які спонукають людей до тих чи інших політичних дій, їх осмислення, прийняття політичних рішень, їх реалізацію через створення ідеологій і доктрин, продукування політичних міфів, формування та зміну політичних інститутів, вплив на політичні процеси тощо [4, с. 222].

Таким чином, дослідження масової політичної поведінки дозволило осмислити нові тенденції, проблеми та науковий потенціал даного явища. Наукові напрацювання дозволили дослідникам аналізувати масову політичну поведінку через призму феномену міжгрупової взаємодії, при цьому враховуючи різну динаміку психологічних настроїв у суспільстві. Для політичної науки даний напрямок має великі перспективи для аналізу та розробки системи соціально-психологічного супроводу, а також впливу на поведінку великих соціальних груп (соціальний контроль, психологічна підтримка, організація зворотного зв'язку і систем протидій).

Список використаних джерел:

1. Журавлев А. Л. Психология массового поведения: истоки и современные тенденции исследования / А. Л. Журавлев. // Гуманитарные науки: теория и методология. – 2014. – №1. – С. 49–61. (Zhuravlev A. L. Psihologija massovogo povedenija:istoki i sovremennye tendencii isledovanija / A. L. Zhuravlev. // Gumanitarnye nauki:teorija i metodologija. – 2014. – №1. – S. 49–61.
2. Назаретян А. П. Психология стихийного массового поведения / Акоп Погосович Назаретян. – Москва: Академия, 2005. – 160 с. (Nazaretjan A. P. Psihologija stihijnogo massovogo povedenija / Akop Pogosovich Nazaretjan. – Moskva: Akademija, 2005. – 160 s.)
3. Свідерська О. І. Співвідношення психологічних та інституційних детермінант масової політичної поведінки в транзитних суспільствах: дис. канд. політ. наук : 23.00.01 / Свідерська Ольга Іванівна – Львів, 2018. – С. 222 (Sviders`ka O. I. Spivvidnoshennya psy`xologichny`x ta insty`tucijny`x determinant masovoyi polity`chnoyi povedinky` v tranzy`tny`x suspil`stvax: dy`s. kand. polit. nauk : 23.00.01 / Sviders`ka Ol`ga Ivanivna – L`viv, 2018. – S. 222)

4. Шайгородський Ю. Ж. Вивчення форм політичної поведінки в Україні / Ю. Ж. Шайгородський. // Політична наука в Україні. 1991-2016: у 2 т. Т. 2. Теоретико-методологічні засади і концептуальні підсумки вітчизняних досліджень. – 2016. – С. 221–235. (Shajgorods`ky`j Yu. Zh. Vy`vchennya form polity`chnoyi povedinky` v Ukrayini / Yu. Zh. Shajgorods`ky`j. // Polity`chna nauka v Ukrayini. 1991-2016: u 2 t. T. 2. Teorety`ko-metodologichni zasady` i konceptual`ni pidsumky` vitchy`znyany`x doslidzhen`. – 2016. – S. 221–235).

Анжела Марку, магістрант
Науковий керівник – д. політ. н., проф. Н. Ю. Ротар

Теоретико-методологічні принципи вивчення бюджету ініціатив, як технології місцевого самоврядування

Однією з основних проблем розвитку демократії є відсторонення громадян від політичних процесів. У цьому контексті, як і в багатьох інших, громадянське суспільство стає важливим елементом демократичного процесу [9]. Важливою проблемою сьогоднішнього розвитку місцевого самоврядування в Україні – незадовільний стан у сфері місцевих бюджетів. Із-за відсутності належного використання бюджету в органах місцевого самоврядування є низько розвиненість країни. Саме правильне використання бюджету участі є запорукою спроможності місцевого самоврядування та основою стратегії розвитку будь-якої території. Бюджетна система України складається з Державного бюджету України та місцевих бюджетів.

На сучасному етапі розвитку інституту місцевого самоврядування в Україні важливим є продовження пошуків ефективної моделі залучення громадян до бюджетного процесу на місцевому рівні, наукове обґрунтування процесу складання громадських бюджетів та їх впровадження у вітчизняну практику.

Громадяни мають конституційне право на участь в управлінні державними справами. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» дає визначення і конкретизує методи залучення громадськості. Громадяни України реалізують своє право на участь у місцевому самоврядуванні за належністю до відповідних територіальних громад».

Дослідженню питань партиципаторного бюджетування як важливої складової розвитку громадянського суспільства присвятили свої праці Ж.Белец [2], Н.Васильєва [3], Т.Кравченко [6], В.Писаренко [8] та інші науковці, розкриваючи історичні, теоретичні та деякі практичні аспекти цього питання. Впровадження цих інновацій в Україні є тривалим та складним процесом, оскільки фінансування відбувається за рахунок власних коштів місцевих бюджетів та інших залучених коштів. Але враховуючи багатоаспектність та новизни впровадження в Україні партиципаторного підходу є недостатнього вивчення українськими

вченими питання партиципаторного бюджетування як феномену розвитку громадянського суспільства та його вплив на рівень забезпеченості громадян. Через партиципаторний бюджет, жителі можуть вплинути на розподіл бюджетний коштів.

Методологія партиципаторного бюджетування (бюджет участі, громадський бюджет) є формою прямої демократії та визначається як відкритий процес дискутування та ухвалення рішень. Ряд переваг як для органів влади, так і для громадян є підвищення участі громадськості в місцевих бюджетних процесах. Органи влади, застосувавши модель участі громадськості, дає можливість відображати це в бюджетних результатах та фактичному підвищенні якості послуг. Для встановлення зворотних зв'язків між владою та громадою впроваджується партиципаторний бюджет в Україні. Використовуючи цей підхід відбувається реалізація всіх запланованих завдань протягом року. Для роботи партиципаторного бюджету подаються проекти, де відбувається перевірка та відбір проектів, голосування, визначення завдань та реалізація. Громадськість таким чином реалізує та впроваджує у себе на місцевості та проекти, які потрібні громаді.

Сьогодні бюджет участі, як механізм вирівнювання змінений. Замінено систему балансування бюджетів системою горизонтального вирівнювання податкоспроможності, тобто вирівнювання відбувається за закріпленими загальнодержавними податками залежно від рівня надходжень на одного жителя.

Актуальною проблемою сьогодні це прозорості дій органів влади всіх рівнів. Інформація про бюджетний процес має бути доступною. Саме прозорість бюджетного процесу є потребою суспільства, для формування і реалізації бюджетної політики держави.

Для володіння достовірною та повною інформацією має бути створені належні умови, які нададуть можливість забезпечити громадський контроль за діяльністю органів влади. Серед основних питань для залучення громадськості посідає питання формування та раціонального використання бюджетний коштів. Використання цієї моделі надасть можливість знайти ряд переваг, як для органів так і для громадськості. Підвищиться рівень громадського розуміння у вирішенні розподілу, використання бюджету. За допомогою довіри зменшиться розрив між громадою та місцевими органами влади. Для повноцінного залучення громадськості використовуються методи ,які

безпосередньо залучають громадян для участі у прийнятті рішень ,або які спрямовані для навчання та інформування. Методами залучення громадськості до прийняття рішень є: громадські слухання, дорадчий комітет, робоча група, круглі столи, опитування, застосування сучасний інформаційних технологій, створення громадських організацій.

Список використаних джерел:

1. Белец Ж. А. Партиципаторне бюджетування як інноваційний демократичний інструмент участі громадян в управлінні справами територіальних громад // Теорія та практика держ. упр. і місцевого самоврядування. 2016. № 1. URL: http://el-zbirn-du. at.ua/2016_1/19.pdf
2. Васильєва Н. В. Залучення громадськості в українських містах (на прикладі бюджету участі) / Н. В. Васильєва // Публічне урядування. 2016. № 4 (5). С. 123–131.
3. Вікіпедія: партиципаторний бюджет. URL: https://uk.wikipedia.org
4. Кодекс кращих практик участі громадськості в процесі прийняття рішень: ухвалений на Конференції міжнародних неурядових організацій Ради Європи 1 жовтня 2009 року. URL: https://rm.coe.int/ CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0 9000016802eeddb
5. Кравченко Т. А. Інноваційні інструменти реалізації громадянами прав на участь у місцевому самоврядуванні України. URL: http://www.dridu.dp.ua/ zbirnik/2015-02(14)/22.pdf
6. Партисипаторний бюджет – 2015: перший український досвід 4 міст. URL: http://urbanua.org/dosvid/ukrayinskipryklady/184
7. Писаренко В. П. Впровадження партисипативного бюджету // Вісник ПДАА. 2016. № 1–2. С. 51–54.

Олександра Борисовська
Науковий керівник – к. політ. н. І. В. Цікул
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Громадянська компетентність як об'єкт наукового аналізу

Реформа децентралізації в Україні спричинила виникнення певних управлінських викликів для органів місцевого самоврядування об'єднаних територіальних громад, які на сьогоднішній день мають значно розширені повноваження і фінансові спроможності. В ОТГ активізуються внутрішні процеси, а нові повноваження та фінансування додають більшої відповідальності органам місцевого самоврядування. Внаслідок цього керівництво та члени територіальних громад усвідомлюють, що більшість проблем на даному етапі може вирішуватись «на місцях», що і є визначальним аспектом розвитку громадянського суспільства. Тому, відповідно, особлива роль в об'єднаних територіальних громадах повинна приділятись саме громадянським компетентностям. Важливим у даному контексті є те, що громадянська компетентність полягає в здатності громади та її активних членів свідомо і кваліфіковано брати участь в управлінні від імені колективного суб'єкта – територіальної громади. Територіальна громада як така має спільні цілі, може підтримувати та ухвалювати колективні рішення, що забезпечують не егоїстичні особистісні та групові інтереси, а пріоритет суспільної корисності. Саме такі компетентності можуть доповнити традиційну систему управління територіальними громадами новими можливостями по забезпеченню соціальної єдності та їх згуртованості, що і є запорукою успіху на шляху до її розвитку.

Терміни «competentia» та «competens» беруть свій початок із кінця XX ст., однак науковий інтерес до даної проблематики триває і по сьогоднішній день. В США у 1982 р. були опубліковані результати наукових досліджень В. Макелвіла, які теоретично доводили, що сутністю будь-якої організації, її основою є наявний набір компетенції всіх працівників компанії. Ці терміни іншомовні та увійшли в сучасний обіг від латинських «competentia» та «competens» [1; с. 167]. Слід зауважити, що спочатку поняття «компетентність» і «компетенція» у наукових дослідженнях використовувались як синоніми. Однак, варто наголосити на тому, що латинське «competentia» перекладається, як компетенція та означає

«відповідати», «підходити», а «competens» перекладається як компетентність, що означає «належний», «здібний», «знаючий».

В основі терміну компетенція лежить латинське «competentia», що тлумачиться, як: взаємно прагну, відповідаю, підходжу; знання, коло повноважень особи, досвід. Під компетентністю зазвичай розуміється поінформованість, обізнаність, авторитетність; кваліфікація, результативність. На думку Ч. Вудруфа, слід розрізняти зазначені поняття. Компетентність – це поняття, що стосується людини, воно передбачає аспекти поведінки, що стоїть за компетентним виконанням роботи. Тоді як компетенція – це поняття, що стосується роботи, сфери професійної діяльності, в якій людина є компетентною [2; с. 30-33].

М. Армстронг вважає, що, по-перше термін компетентність корисний для опису того типу поведінки (тих його аспектів), який потрібен організації для досягнення високого рівня ефективності. По-друге, поняття компетентність можна використовувати для опису тих знань і вмінь, які очікуються від працівника для ефективного виконання його обов'язків [3; с. 277]. Як зазначає Ю. Підлісна, в широкому розумінні громадянська компетентність виступає як різновид соціальної компетентності, як функція громадянського суспільства, що генерує ґрунт для ефективної і успішної діяльності особистості, соціальних груп і всього суспільства в цілому. У вузькому сенсі громадянська компетентність виступає як параметр діяльності особистості, що соціалізована під впливом громадянських цінностей, норм і правил, і який відображається в наявності знань, навичок і вмінь стосовно політичної сфери [4; с. 8-9].

Громадянська компетентність – це сукупність готовності та здатності, що дозволяють особистості активно, відповідально й ефективно реалізовувати весь комплекс громадянських прав і обов'язків у демократичному суспільстві, застосовувати свої знання та вміння на практиці [5; с. 14-15].

Посилаючись на дані підходи пропонуємо визначати громадянську компетентність як сукупність готовності та здібностей особистості, що дозволяють їй активно, відповідально й ефективно реалізовувати весь комплекс громадянських прав і обов'язків у демократичному суспільстві, застосовувати свої знання та вміння на практиці в житті громади [5; с. 17]. Для досягнення бажаного результату важливо усвідомити, що особливу роль у процесі формування громадянської компетентності відіграє соціальний

досвід, тобто набуття громадянських навичок шляхом активної участі у суспільному житті. Роберт Д. Патнам стверджує, що «для громадянського суспільства характерні активна й орієнтована на суспільні цілі позиція громадян, егалітарні політичні відносини й основані на довірі та співпраці суспільні відносини». Отже, громадянське суспільство - це той елемент системи суспільного устрою, що покликаний «постійно орієнтувати, а за необхідністю за допомогою відповідних механізмів та інструментів примушувати владу слугувати людям», а територіальна громада – базовий елемент зазначеної системи, де має відбуватися прояв взаємозв'язку влада – громадянське суспільство та «споживатися» результати такої взаємодії [6; с. 33-38].

Громадянська компетентність характеризується балансом активного включення в суспільно-громадські процеси в період посилення їх значущості у житті як окремих громадян, так і в житті територіальної громади та певною часткою пасивності при відносній неактуальності таких процесів. Це певний рівень громадянської культури, який відзначається спрямуванням до згоди, консенсусу, толерантності, прагненням не лише давати оцінку суспільним явищам, але і здійснювати посильні дії щодо їх удосконалення. О. Кондратинський пропонує визначати громадянські компетентності територіальних громад, як інтегративне поняття, що об'єднує в собі знання, уміння, навички, досвід і особистісні властивості та стиль колективної поведінки членів територіальної громади, які обумовлюють прагнення, здатність і готовність впливати на владу для реалізації власних потреб у системі самоврядування конкретної територіальної громади [7; с. 78-80].

Отже, в сучасному науковому середовищі терміни «компетентність» і «компетенція» використовуються як синоніми. Але, варто відзначити, що термін «competentia» перекладається як компетенція та означає: відповідати, підходити; а термін «competens» перекладається як компетентність та означає: здібний, знаючий. Громадянська компетентність в об'єднаних територіальних громадах виступає як важливий і необхідний складник та є невід'ємною частиною формування громадянського суспільства.

Список використаних джерел:

1. Армстронг М. Практика управления человеческими ресурсами: Пер. с англ. / Под ред. С. К. Мордовина. - 8-е изд. - СПб.: Питер, 2004. – 848 с.

2. Кондратинський О.С. Термінологічний аналіз понять «громадянське суспільство» та «територіальна громада» / О. С. Кондратинський // Аспекти публічного управління. – 2015. - № 11-12. - С. 14-20.
3. Кондратинський О.С. Формування громадянських компетентностей територіальних громад з використання програмно-цільових підходів: теоретичний аналіз / О.С. Кондратинський // Аспекти публічного управління. - 2016. - № 4-5. - С. 78-86.
4. Подлесная Ю.Е. Гражданская компетентность в современном обществе: политологические аспекты формирования и развития: автореф. дис. на соиск. ученой степени канд. полит. наук / Ю.Е. Подлесная. - М., 2006. – 20 с.
5. Управление персоналом организации: Учебник / Под ред. А. Я. Кибанова. - М.: ИНФРА-М, 1997. - 512 с.
6. Шаров Ю.П. Демократичні зміни в публічному управлінні: програмно-цільова ідеологія здійснення/ Ю.П. Шаров // Вісн. Акад. митної служби України, Сер. «Державне управління. - 2010. - вип. 1.- С.33-38.
7. Woodruffe C. Competent by any other name // Presental Management. - 1991. - September. - P. 30-33.

ІІ. ЕЛЕКТОРАЛЬНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ ТА ЄВРОПІ: ВИПРОБУВАННЯ ПОПУЛІЗМОМ І ЗОВНІШНІМИ ВТРУЧАННЯМИ

Валентин Балюк
(ORCID 0000-0003-3295-4872)
Університет Марії Склодовської-Кюрі

Президентські вибори 2019 р. в Україні в контексті подолання дисфункції держави

Електоральний цикл 2019 р. в Україні відбувається в умовах де-факто п'ятирічної російсько-української війни та окупації Росією Криму та окремих районів донецької та луганської областей. Тому й наділі, як підчас попереднього електорального циклу 2014 р., зовнішні чинники відіграють в них дуже важливе значення, це вибір між європейським та євразійським векторами та втручання Росії у внутрішні справи України.

Росія прагне утримати Україну у зоні свого впливу та перешкодити їй приєднатися до ЄС та НАТО. З цією метою вона дестабілізувала ситуацію в Україні у 2014 р. та продовжує це робити підчас цьогорічних виборів. Росія намагається представити Україну як неспроможну державу (failed state). Тому Росія має лише одного фаворита - «містер хаос». Захід в більшій або меншій мірі допомагав Україні протистояти прямим та гібридним загрозам з боку Росії, скерованим на знищення або послаблення української держави.

Держава покликана виконувати внутрішні та зовнішні функції, якщо вона неспроможна цього зробити та забезпечити політичну та економічну життєдіяльність країни таку державу називають *failed state*. Для позначення цього явища використовується також категорія *дисфункційна держава*. Дослідник Р. Ротберг (R. Rotberg) визначив чотири етапи просування держави до неспроможності: 1) слабка держава (weak state), 2) розклад держави (falling state), 3) падіння держави (failed state), 4) колапс держави (collapsed state).

Фонд миру розробив рейтинг недієздатних держав (*Failed States Index*), в якому держави поділяються на чотири групи: стабільні, відносно стабільні, відносно нестабільні, нестабільні (найнестабільніші). Згідно рейтингу недієздатних держав Україна в період 2005-2015 років постійно перебувала в групі відносно

нестабільних держав, як значна частина країн пострадянського простору. Потрібно згадати, що Росія яка намагалася представити Україну в рамках інформаційної війни як недієздатну державу нерідко сама мала гірші показники.

Відомий професор Френсіс Фукуяма сказав, що демократичні перетворення в Україні є частиною глобального процесу боротьби за демократію з авторитаризмом і популізмом. Суттєвий поштовх у боротьбі за демократію в Україні відбувся під час Помаранчевої революції, але ця ідея зазнала невдачі через неспроможність подолати корупцію та недостатній розвиток державних інституцій. У результаті, українське громадянське суспільство було вимушено пройти весь процес заново, під час Революції Гідності. В першому, як і в другому випадку момент реформ поступово ослабився. Серед причин можна виокремити російський чинник, який працює на підрив демократичного експерименту в Україні, олігархічну систему, корупцію та дисфункційність державних інституцій.

В Україні сформувався гібридний політичний режим в якому влада змінюється під час складного виборчого процесу або революції. Електоральний цикл стає перехідним етапом, періодом невизначеності, турбулентності державних інституцій та боротьбою олігархічних кланів за вплив на державу та її ресурси. Для України як слабкої держави (weak state) з’являються додаткові ризики пов’язані з дисфункційністю державних інституцій. Революція Гідності та вибори президента демонструють суспільний запит на подолання дисфункції держави та критичне ставлення до української політичної еліти яка неспроможна в силу різних обставин змінити ситуацію на краще.

Wojciech Sokól, PhD, professor UMCS;
ORCID: 0000-0002-3905-0852

Changes in Electoral Systems as a Subject of Political Science Research

Research on changes in electoral systems concerns many different issues. As part of this research, the concept of "electoral system" can be perceived broadly or narrowly. One or the other approach affects the subject of the research. In the first case, the subject of research are issues related to the electoral law (including the principles of universality, equality, directness or secrecy of the elections) and the mechanisms for transforming votes into mandates. Politicians are interested in a narrower approach to this category. As part of this approach, changes are considered regarding the electoral system sensu stricto, that is mainly due to the change in the size of electoral districts, preferences of voters in the act of voting, election formula. As part of research into the direction and nature of changes in electoral systems, the issue of the proportionality of the electoral result is often taken. Thus, the question is considered as to what extent the changes introduced affect the phenomenon of over-representation of some and the underrepresentation of other political parties. The subject of reflection is also the dimension of personalization of electoral solutions. Thus, the problem of choices dominated by the party image or personalized choices is examined. An important issue in the study of electoral system reforms is the issue of participants (actors) of the process of changing electoral systems. These include individual politicians, political parties, public opinion, courts and tribunals. Researchers point out that entities involved in the processes of changing electoral systems may have different goals. Actors involved in changing electoral systems may have diverse knowledge of electoral solutions and their political consequences. Political research is trying to verify it. It is also an issue worth determining whether the proponents of changes seek only to maximize the electoral result of affiliated political parties or the implementation of cross-party values. Another issue of interest to researchers studying changes in electoral systems is the question of why changes to the electoral mechanisms in a given political context or why there are no such changes. In the sphere of interest of researchers is also the problem of political consequences of changes in electoral systems. The subject of the research is, for example, the question whether voter turnout

increased as a result of changes in the electoral system. The influence of the introduced changes in the electoral system on the style of running an election campaign is also examined. Politicians are also constantly interested in the impact of changes in electoral systems on the type of party systems, their configuration and stability.

Малгожата Подоляк
(ORCID – 0000-0002-6250-4170)
Університет Марії Склодовської-Кюрі

Голосування на референдумах в державах Центрально-Східної Європи

Об’єктом наших досліджень будуть референдуми, котрі проходили в деяких державах Центрально-Східної Європи (Білорусь, Росія, Україна і Польща). В вище згаданих державах після 1990 року були прийняті конституційні та правові норми проведення референдумів та інших форм прямої демократії. Залучення громадян у цих державах до прямої демократії було чимось новим, що дало змогу формувати нову політичну культуру та залучити суспільство до розв’язання важливих для держави проблем. Однак потрібно підкреслити, що в політичній практиці цих держав форми прямої демократії не є поширеними, що створює загрозу прийняття рішень політиками без консультації з народом (сувереном).

Віталій Чебаник, к. політ. н.
https://orcid.org/0000-0003-2746-4019

Регіональний вимір електоральних процесів 2014 р. в Чернівецькій області

Події Євромайдану, які довели усьому світові про зниження рівня патерналістських настроїв в українському соціумі, стали поштовхом до проведення позачергових парламентських виборів у жовтні 2014 р. Хвиля громадянської активності внесла значні корективи і в суспільно-політичне життя Чернівецької області – західного поліетнічного регіону України, де 75,0 % від усього населення області складають представники титульної нації. Підкреслимо, що ментальність його населення, характеризується, на думку професора А. Круглашова, лояльним ставленням до влади та підтримки її політичного курсу [1, с. 28].

Фактичне переформатування політичного простору Буковини, яке розпочалося ще у лютому 2014 року, відкрило широкі перспективи для нових політичних сил. Про це зазначають буковинські політологи А. Круглашов, І. Буркут, В. Бурдяк, Н. Ротар, Є. Юрійчук, М. Гуйтор, О. Колесников та інші, досліджуючи актуальні проблеми регіонального розвитку в контексті суспільно-політичної ситуації в Чернівецькій області у період виборчих процесів. Однак розгляд регіонального виміру електоральних процесів 2014 р. у зазначеному регіоні здійснено досить побіжно, що і зумовило актуальність вибору означеної тематики дослідження.

У серпні 2014 р. з наближенням часу виборів особливо активізувалася діяльність пропрезидентської політичної сили «Блок Петра Порошенка», ВО «Батьківщина», ВО «Свобода», партії «Удар», Радикальної партії Олега Ляшка, Об'єднання «Самопоміч». Підкреслимо, що особливістю передвиборчої агітації як кандидатів у народні депутати, так і регіональних політичних сил, було декларування припинення демагогії та політичних інтриг, заклики до об'єднання та прозорого формату проведення самих виборів. Для проведення виборів у Чернівецькій області було утворено чотири округи – 201 – 204.

Варто зауважити, що активність обласного осередку політичної партії «Народного фронту» (колишнього «Фронту змін») в досліджуваному регіоні на позачергових парламентських виборах 26

жовтня 2014 р. забезпечила відносно високі результати. Так, на чотирьох одномандатних виборчих округах Чернівецької області «Народний фронт» підтримало 32,39 % виборців [2]. Значну підтримку електорату здобула пропрезидентська політична сила «Блок Петра Порошенка» – 21,2 % голосів виборців. Політичні симпатії виборців були також на боці новоствореного об'єднання «Самопоміч», яке підтримало відповідно 8,44 % виборців, зокрема у 201-ому окрузі за «Самопоміч» віддали свої голоси 15,65 % виборців, що є найвищим показником по області. У решті округах діапазон підтримки охоплює від 5,53 % (у 203 окрузі) до 6,52 % (у 202 окрузі) голосів виборців. Такі результати голосування чернівецького електорату забезпечили «Самопомочі» четверту рейтингову позицію в області [2:3].

Подолала 5 % виборчий бар'єр і Радикальна партія Олега Ляшка, якій надали перевагу 8,79 % виборців Чернівецької області. Однак за результатами виборів в округах Чернівецької області вона посіла після «Народного фронту» третє рейтингове місце. Водночас Радикальна партія Олега Ляшка не подолала 5 % виборчий бар'єр у 201-ому виборчому окрузі. Прохідний результат її забезпечили голоси виборців 202 округу (11,13 %), 203 округу (10,16 %) та 204 округу (9,52 %). Політична партія «Всеукраїнське аграрне об'єднання «Заступ», яка вперше разом із «Самопоміччю» брала участь у виборчих перегонах у жовтні 2014 р., на виборчих округах області в цілому набрала 3,13 % голосів виборців, що не забезпечило їй відповідної перемоги. Додамо, що в 201 окрузі за неї віддали голоси 0,5 % виборців [2].

ВО «Батьківщини» набрала відповідно 7,48 % голосів виборців. Підкреслимо, що чернівецький електорат кожного з чотирьох виборчих округів віддав цій політичній силі не менше, ніж 5,53 % голосів [2].

Високий ступінь електоральної підтримки «Народного фронту» та «Блоку Петра Порошенка» в усіх одномандатних округах регіонів наклали відбиток і на результати голосування у мажоритарних округах Буковини. Так, до Верховної Ради України за результатами виборів 24 жовтня 2014 р. увійшли два кандидати від «Народного фронту» – М. Т. Федорук (201 округ) та М. Ю. Бурбак (204 округ) і два депутати від партії «Блок Петра Порошенка» – І. І. Рибак (202 округ) і Г. І. Тиміш (203 округ) [4].

Підсумовуючи вищевикладене, зазначимо, що особливістю позачергових виборів стало те, що в області їх активними суб'єктами стали такі демократичні сили як «Народний фронт», ВО «Батьківщина», ВО «Свобода», партія «Удар» та Об'єднання «Заступ». Значний вплив на чернівецький соціум мала пропрезидентська політична сила «Блок Петра Порошенка», яка зайняла другу рейтингову позицію після лідируючого «Народного фронту». Радикальна партія Олега Ляшка, яка по суті репрезентувала інтереси протестного електорату, посіла відповідно третє місце в одномандатних округах Чернівецької області. Помітною особливістю позачергових парламентських виборів 2014 р. на Буковині став значно вищий рівень партійної ідентифікації електорату області. Окрім того, у порівнянні з попередніми парламентськими виборами, застосування адміністративного ресурсу було мінімальним.

За результатами виборів у мажоритарних округах депутатські мандати отримали представники тільки двох політичних сил, які мали найвищий рейтинг популярності – «Народного фронту» та «Блоку Петра Порошенка». Проте поки складно спрогнозувати чи будуть мати значну підтримку населення під час наступних виборчих перегонів у жовтні 2019 року ці політичні партії, так як упродовж 2015-2019 рр. відбулося певне електоральне переорієнтування їх підтримки у досліджуваному регіоні.

Список використаних джерел:

1. Круглашов А. Регіональна етнополітична стабільність: історична ретроспектива (на прикладі Чернівецької області) / А. Круглашов // Політологічні та соціологічні студії. Збірник наукових праць. – Т. ІІІ. – Чернівці: Рута, 2009. – С. 11–39. (Kruglashov A. Regional`na etnopolity`chna stabil`nist`: istory`chna retrospekty`va (na pry`kladi Chernivecz`koyi oblasti) / A. Kruglashov // Politologichni ta sociologichni studiyi. Zbirny`k naukovy`x pracz`. – T. III. – Chernivci: Ruta, 2009. – S. 11 – 39.
2. Центральна Виборча Комісія. Позачергові вибори народних депутатів України 26 жовтня 2014 р. Протокол Центральної виборчої комісії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http: www.cvk. gov. ua/vnd_2014/. WP407?P1001. (Central`na Vy`borcha Komisiya. Pozachergovi vy`bory` narodny`x deputativ Ukrayiny` 26 zhovtnya 2014 r. Protokol Central`noyi vy`borchoyi komisiyi [Elektronny`j resurs]. – Rezhy`m dostupu: http: www.cvk. gov. ua/vnd_2014/. WP407?P1001.
3. Чернівецька обласна рада. Звіти депутатів Чернівецької обласної ради VI скликання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: oblrada.cv.ua/tribune. (Chernivecz`ka oblasna rada. Zvity` deputativ Chernivecz`koyi oblasnoyi rady`

VI skly`kannya [Elektronny`j resurs]. – Rezhy`m dostupu: oblrada.cv.ua/tribune).

4. Чебаник В. Позачергові парламентські вибори 2014 р. в Закарпатській та Чернівецькій областях: регіональні особливості / В. Чебаник // Україна і світ у третьому тисячолітті: політичний, економічний, правовий та культурний виміри. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 13–14 березня 2015 р.). – Одеса: ДВНЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського», Міжнародний Вишеградський Фонд, 2015. – Частина І.– С.103–106. (Chebany`k V. Pozachergovi parlaments`ki vy`bory` 2014 r. v Zakarpats`kij ta Chernivecz`kij oblastyax: regional`ni osobly`vosti / V. Chebany`k // Ukrayina i svit u tret`omu ty`syacholitti: polity`chny`j, ekonomichny`j, pravovy`j ta kul`turny`j vy`miry`. Materialy` Mizhnarodnoyi naukovo-prakty`chnoyi konferenciyi (m. Odesa, 13–14 bereznya 2015 r.). – Odesa: DVNZ «Pivdennoukrayins`ky`j nacional`ny`j pedagogichny`j universy`tet imeni K.D. Ushy`ns`kogo», Mizhnarodny`j Vy`shegrads`ky`j Fond, 2015. – Chasty`na I.– S.103–106.

Лариса Кочубей, д. політ. н., професор
ORCID ID 0000-0002-8113-9068
Інститут політичних і етнонаціональних досліджень
ім. І.Ф.Кураса НАН України

Підсумки президентської виборчої кампанії 2019 року в Україні: очікування, реалії, перспективи

Нещодавно закінчилася офіційно президентська виборча кампанія 2019 р., найбільш перформансна та неочікувана в історії незалежної України. Проте – на часі наступні. Не менш важливі кроки для політичного розвитку нашої країни – інавгурація Президента, парламентські вибори 2019 р. в Україні, проведення реформ тощо.

КМІС, Центр Разумкова та Соціологічна група «Рейтинг» у березні 2019 року дослідили електоральні очікування українців. Згідно результатів опитування, за підсумками першого тижня квітня 2019 року [2]:

- близько 30% опитаних вважають, що справи в Україні йдуть у правильному напрямку, 55% – протилежної думки. Після І-го туру президентських виборів позитивні оцінки напрямку розвитку країни зросли майже удвічі. Більш оптимістичніше оцінюють стан справ в державі мешканці Заходу та Центру країни.

- 83% опитаних вважають, що країні сьогодні потрібні радикальні зміни. Лише 6% переконані, що нехай все залишається так, як є, аби не гірше, а 7% – за повернення у минуле. Очікування радикальних змін домінують серед представників усіх регіональних, вікових та електоральних груп.

- 52% опитаних очікують покращення ситуації в країні у результаті президентських виборів. Після І-го туру президентських виборів позитивні очікування зросли у 1,5 рази. Попри це 25% не мають жодних сподівань на зміни, ще 7% – взагалі очікують погіршення. Відносно більше тих, хто вірить в оптимістичний сценарій розвитку після виборів, серед мешканців Півдня, більш молодших опитаних та виборців В.Зеленського.

- Так, 75% виборців, які готові підтримати у ІІ-му турі П.Порошенка, голосують швидше за нього, натомість 22% – голосують швидше проти В.Зеленського (у лютому таких було 12%). Водночас, 57% виборців, які готові підтримати у ІІ-му турі

В.Зеленського, голосують швидше за нього, натомість 41% – проти П.Порошенка (у лютому – 33%).

- 20% опитаних вважають, що коли люди обирають В.Зеленського, вони швидше голосують безпосередньо за особистість, а 66% – таким чином висловлюють протест проти існуючої ситуації в країні (у лютому – 50%). Це, до речі, визнають і виборці Порошенка. Навіть серед виборців самого В.Зеленського близько 60% своїм вибором висловлюють передусім протест проти існуючої ситуації в країні.

- 82% опитаних зазначили, що не стикалися особисто з фактами підкупу під час цієї президентської виборчої кампанії. З іншого боку 17% сказали, що мали такий досвід: 8% – особисто, 9% – чули про це від близьких та знайомих.

- 39% опитаних зазначили, що очікують значних фальсифікацій у ІІ-му турі виборів Президента 21 квітня 2019 року. 37% вважають, що фальсифікації будуть незначними, і лише 14% взагалі не очікують жодних фальшувань виборів. Найбільше тих, хто очікує значних фальсифікацій, серед мешканців Півдня та Сходу країни. [2]

Підсумками президентської виборної кампанії стала перемога Володимира Зеленського. Дата інавгурації – 19 травня і навколо неї вже багато дискусій. Якщо Зеленський займе посаду раніше ніж за півроку до парламентських виборів, у нього буде можливість розпустити Верховну Раду і провести дострокові вибори. У штабі В.Зеленського повідомляють, що після інавгурації президент подасть пакет наступних законопроектів: про зняття недоторканності депутатів, імпічменті, також можливо про парламентську опозицію. В інформаційного просторі ЗМІ прогнозують декілька сценаріїв президенства Зеленського.[3]

Сценарій перший і найбільш ймовірний - «Слабкий президент». Суть: Володимир Зеленський не зможе задати власний курс руху країни і, по суті, буде по інерції продовжувати котитися по нинішнім рейках, все більше розгойдуючись на ходу. Максимально проявляться такі слабкі сторони Зеленського, як відсутність компетентної команди і чітко виписаного бачення розвитку країни. Через це, на думку політолога Володимира Фесенка, нікому не буде зрозумілий загальний вектор руху. Слабкість команди Зеленського відгукнеться на всіх рівнях - шостий президент відзначиться несамостійними кадровими рішеннями. На пости, навіть важливі, будуть брати кого попало, прогнозує політолог В. Кулик. А фінансові потоки розділять

близькі до нового глави держави бізнесмени - Ігор Коломойський і його партнери.

Отже, при сценарії «Слабкий президент» держустрою поступово перейде з номінально парламентсько-президентської в фактичну республіку - повноваження глави держави будуть ще більше урізані. «Проблема в тому, що по відношенню до Зеленського дуже завищені очікування. Через рік настане сильне розчарування, адже вікно можливостей зовсім маленьке, а встигнути щось зробити швидко – неймовірно важко», - упевнений Фесенко.

За даними останнього соцопитування КМІС, основні вимоги респондентів до нового президента виглядають так: 39,1% українців хочуть зниження тарифів на комунальні послуги, 35,5% - зняти недоторканність з депутатів, суддів, президента, ще 32,4% - почати або прискорити розслідування найбільш резонансних корупційних злочинів [1]. При цьому Зеленський, будучи президентом, зможе виконати другу вимогу, і лише частково - останнім. Шоумену, який став главою держави, доведеться добре попрацювати, щоб досидіти в кріслі всі п'ять років каденції. «Зеленський буде робити акцент на комунікації з населенням. Це буде його фішка - постійні прямі ефіри в соцмережах, розмови по душам, - упевнений експерт. - Йому важливо буде показати кілька посадок і підтвердити зростання рівня життя, щоб утриматися на плаву».

Президентська кампанія в Україні 2019 р. засвідчила запит у громадян не лише на нові обличчя, а й на нову реальність. Але в будь-якому випадку спостерігатимемо і контролюватимемо діяльність нових політичних лідерів.

Список використаних джерел:

1. КМІС: українці озвучили головну вимогу до нового президента України [Електронний ресурс]. – 2019. – 14 квітня. – Режим доступу до ресурсу: https://replyua.net/news/143619-kmis-ukraincy-ozvuchili-glavnoe-trebovanie-k-novomu-prezidentu-ukrainy.html.
2. Моніторинг електоральних настроїв українців (5-14 березня 2019 р.) [Електронний ресурс]. – 2019.– 25 березня. – Режим доступу до ресурсу: http://ratinggroup.ua/research/ukraine/monitoring_elektoralnyh_nastroeniy_ukraincev_5-10_aprelya_2019.html
3. Три сценария. Что будет с Украиной при президенте Зеленском. [Електронний ресурс]. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: https://nv.ua/ukraine/politics/tri-scenariya-chto-budet-s-ukrainoy-pri-prezidente-zelenskom-50017799.html

Ігор Недокус, к. політ. н., доцент
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Місцеве самоврядування в Республіці Білорусь: імітація реформ в умовах обмеження ресурсів

У Республіці Білорусь місцеве самоврядування фактично є елементом вертикалі виконавчої влади. Проте впродовж останніх років білоруське керівництво демонструє зміну підходів до використання системи органів місцевого самоврядування як інструменту впливу на суспільство.

Одним з основних завдань, які покладаються на депутатів місцевих рад, стала *інформаційно-пропагандистська робота* з населенням щодо формування сприятливих настроїв в суспільстві. Так, депутати місцевих рад включаються в інформаційно-пропагандистські групи, які проводять щомісячний загальнодержавний захід «Єдиний день інформування населення» за тематикою, визначеною республіканською владою. З іншого боку, робота депутатів місцевих рад є додатковим механізмом зворотного зв'язку влади з населенням, через який республіканське керівництво проводить моніторинг суспільних настроїв. Так, 23 з 64 членів нового складу Ради Республіки є депутатами місцевих рад, в тому числі 15 – депутати обласних Рад депутатів, 9 – районних і міських, 4 – сільських. [3]

В країні почали активно проводити *регіональні збори місцевих депутатів* за участю сенаторів і депутатів парламенту, а також представників виконавчих органів. Регіональні збори проводилися і раніше, але на початку 2016 р. були внесені зміни в законодавство для формалізації цього інституту додаткової інтеграції владної вертикалі. Регіональні збори використовуються також як механізм згуртування місцевих політичних еліт навколо білоруського керівництва, який повинен надавати додаткового імпульсу в пропаганді державної політики серед населення.

Також в країні постерігається розвиток горизонтальних зв'язків і посилення позиції рад по відстоюванню інтересів громад через створення *обласних асоціацій рад*. До такої ініціативи місцеве керівництво підштовхує пошук додаткових джерел фінансування, особливо за рахунок проектів транскордонного співробітництва. Обласні об'єднання представницьких органів є кроком до створення в

майбутньому національної асоціації місцевих рад, яка могла б повноцінно представляти інтереси органів місцевого самоврядування на національному та міжнародному рівнях.

Хоча місцеві ради в Білорусі не розглядаються як інститут, здатний готувати та ухвалювати рішення про економічний розвиток своєї території, їх роль в останні роки зросла за рахунок можливостей залучення *додаткового фінансування за допомогою міжнародних програм співробітництва*. Наприклад, тільки в Гродненській області по транскордонних програмах співпраці (Литва, Польща, Латвія, Україна) у 2017 році реалізується понад 200 проектів на суму понад 50 млн. євро. [2]

Органи місцевого самоврядування Республіки Білорусь все більше прагнуть брати участь в *програмах міжмуніципального співробітництва між білоруськими та європейськими містами*. Основні переваги від такої співпраці мають західні регіони Білорусі. Східні області прагнуть перенести цей досвід на міжрегіональну кооперацію з російськими областями. Так, в серпні 2016 р. в Могильові відбувся форум органів місцевого самоврядування Могилевської і Брянської областей. Проведення форуму сприяло збільшенню політичної ролі місцевих представницьких органів в житті регіону. Проте регіони і міста переважно залишаються ізольованими від взаємодії, що полегшує республіканським органам влади завдання нав'язувати свій порядок відносин і підтримувати жорстку вертикаль для виконання державного курсу і рішень.

Білоруська влада продовжує *скорочення соціальних гарантій в сільській місцевості* відповідно до економічної доцільності. Проводиться об'єднання сільрад, що дозволяє скорочувати витрати. Слід зазначити, що соціальні гарантії переглядаються навіть в тих населених пунктах, куди в другій половині 2000-х рр. були інвестовані суттєві державні кошти в рамках програми по відродженню села, яка була одним з фасадних елементів ідеології «білоруського моделі розвитку». Одним з двох головних напрямків соціальної політики визначалося поліпшення якості життя людей у сільській місцевості, для чого створювалися поселення нового типу – агромістечка. Зараз же відбувається зворотний процес: соціальна інфраструктура послідовно скорочується.

Відбувається також трансформація підходів до оцінки діяльності місцевих органів влади. Зараз влад все більше звертає увагу на *економічну ефективність* місцевого управління, залучення

інвестицій і розвиток економіки. Змінюється ставлення до малого бізнесу, тому місцева влада прагне створити найкращі умови для розвитку підприємництва в своїх регіонах. Активізовано пошук джерел наповнення місцевих бюджетів за рахунок продажу нерухомості і землі.

Білоруський науковець М.Кобаса зазначає, що білоруське керівництво не прагне проведенню принципових реформ в системі місцевого самоврядування країни. [1] Тому можливим варіантом розвитку подій є *імітація реформ* у даній сфері. Ознаками такого вибору, на думку автора, є:

• розвиток різноманітних форм участі громадян у вирішенні питань місцевого значення: громадські слухання, опитування громадян тощо. Але обов'язково у законодавстві будуть присутні словосполучення «з найважливіших питань», або «із суспільно значущих питань»;

• прямі вибори громадянами голів рад. При існуючій системі виборів і використанні адміністративного ресурсу влада впевнена, що буде обрана кандидатура, політично лояльна. Крім того, у голів практично немає серйозних і реальних важелів впливу на процес прийняття рішень на місцевому рівні. Навіть в разі спроби з боку голови провести якісь самостійні рішення, вони (при необхідності) з легкістю будуть заблоковані виконкомом (в тому числі і за допомогою повністю керованого депутатського корпусу);

• внесення змін до регламентів рад в частині можливостей громадян бути присутніми на сесіях рад;

• узгодження білоруського законодавства про місцеве самоврядування з принципами і нормами Європейської Хартії місцевого самоврядування;

• створення експертної групи з підготовки Концепції місцевого самоврядування в Республіці Білорусь.

Список використаних джерел:

1. Кобаса М. Местное самоуправление в Беларуси – как превратить миф в реальность URL: http://www.sympa-by.eu/sites/default/files/library/booklet_kobasa.pdf (дата звернення: 06.05.2019) (Kobasa M. Mestnoe samoupravlenie v Belarusi – kak prevratit' mif v real'nost' URL: http://www.sympa-by.eu/sites/default/files/library/booklet_kobasa.pdf (data zvernennja: 06.05.2019)
2. Савет па ўзаемадзеянні органаў мясцовага самакіравання пачаў працаваць // *Звязда*: електрон. версія газ. 2017. №2. URL:

http://zviazda.by/be/news/20170124/1485275503-savet-pa-uzaemadzeyanni-organaumyascovaga-samakiravannya-pachau-pracavac (дата звернення: 06.05.2019) (Savet pa ўzaemadzejanni organaў mjascovaga samakiravannja pachaў pracavac' (2017)// Zvjazda: elektron. versija gaz. 2017. №2. URL: http://zviazda.by/be/news/20170124/1485275503-savet-pa-uzaemadzeyanni-organaumyascovaga-samakiravannya-pachau-pracavac (data zvernennja: 06.05.2019)

3. Структура и состав Совета Республики Национального Собрания Республики Беларусь // База данных Национального Собрания Республики Беларусь. URL: http://sovrep.gov.by/ru/senators-ru (дата звернення: 06.05.2019) (Struktura i sostav Soveta Respubliki Nacional'nogo Sobranija Respubliki Belarus' // Baza dannyh Nacional'nogo Sobranija Respubliki Belarus'. URL: http://sovrep.gov.by/ru/senators-ru (data zvernennja: 06.05.2019)

Мирослав Яворський, аспірант кафедри політології та державного управління
Науковий керівник – д. політ. н., проф. Анатолій Круглашов
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Електоральні успіхи ультраправих партій Данії та Норвегії та визначальні фактори електоральної поведінки їхніх прибічників

В останні роки відзначається значне зростання інтересу до проблематики праворадикалізму як з боку наукового співтовариства, так і з боку засобів масової інформації та звичайних громадян. Успіх праворадикалів ґрунтується на простих і доступних гаслах, зрозумілим більшості громадян, він невіддільний від кризових процесів, що розгортаються нині в країнах Західної Європи.

Фактори електоральної поведінки, на думку Голосова Г.В., традиційно прийнято розглядати в рамках трьох підходів: соціологічного, соціально-психологічного та раціонально-інструментального [1, с. 86]. Класичний варіант першого підходу запропонований П. Лазарсфельдом, С. Ліпсет і С. Роканом. Відповідно до цього підходу, електоральна поведінка людей визначається їх належністю до великих соціальних груп, а також їх становищем в системі соціальних розколів: між центром і периферією, містом і селом, державою і церквою, власниками і робітниками. Основи другого підходу виклали Е. Кемпбелл, П. Конверс, У. Міллер і Д. Стоукс у своїй роботі "Американський виборець". Вони розглядали в якості основи електоральної поведінки прихильність партії (партійну ідентифікацію), яка формується у людей в процесі їх первинної соціалізації. Автори третього підходу, Е. Дауна та М. Фіоріна, вважають, що в процесі голосування люди вибирають ту партію, позицію (ідеологію і політику), яку вони оцінюють вигіднішою особисто для себе. Звідси випливають два види голосування: перспективне і ретроспективне. Результати останніх президентських виборів в Україні демонструють, що всі ці фактори "працюють" і в нашій країні, тому немає підстав говорити про унікальність моделей поведінки скандинавських, американських чи українських виборців і що відхилення від загальних закономірностей електоральної поведінки викликані виключно балансом сил всередині еліти.

Фактори успіху ультраправих партій в Данії та Норвегії можна структурувати за допомогою класичної методології «воронки причинності», запропонованої американськими дослідниками Г. Лассуелом та Д. Кемпбеллом, які спробували пояснити механізми формування електорального вибору і ту роль, яку відіграє в цьому процесі партійна ідентифікація. Метафора "воронки" дозволила американським політологам створити операційну схему для аналізу причин того чи іншого результату голосування з урахуванням цілого набору різномасштабних факторів. У загальному вигляді ця модель була призначена для осмислення пошарового накопичення факторів, що впливають на голосування. Центральне місце серед сукупності факторів, представлених в "воронці причинності", займає партійна ідентифікація. Саме вона опосередковує вплив групової лояльності і ціннісних орієнтацій на установки. Партійна ідентифікація відіграє роль фільтра, через який пропускається інформація, що відноситься до кандидатів, політичних курсів та груповим "вигодам". як вказують творці моделі, "відносини між партійною ідентифікацією і конфігурацією установок прихильників партії припускають, що реакція на кожну складову національних політичних курсів в значній мірі залежить від тривалих партійних уподобань індивіда "[2]. Іншими словами, виборець схильний вірити своєму кандидату чи його курсу, що буде краще захищати його власні інтереси, або його соціальної групи, ніж інші партії. В цьому випадку спрацьовує партійна ідентифікація. Автори «класичного» варіанту "воронки причинності" визнавали вплив і інших, "зовнішніх" для "Воронки" чинників, таких як діяльність уряду, думки друзів, ЗМІ, хід виборчої кампанії, конкретні політичні та економічні умови. Однак при цьому вони зазначали, що порівняно з партійною ідентифікацією вплив подібних факторів на процес голосування зазвичай не настільки значимий [3, с. 46].

Можливо, і не зовсім досконала, проте ця модель, виявилася здатною впоратися з головним покладеним на неї завданням – виявити, систематизувати і пояснити причини електоральних успіхів ультраправих популістських партій у Європі. Модифікувавши цю модель для дослідження праворадикальних партій та злету їх популярності, ми приходимо до висновку, що головним чинником, який пронизує і взаємопов'язує все рівні, є міграційний. Тільки за останнє десятиліття XX століття чисельність мусульман в Європі зросла майже в 2,5 рази.

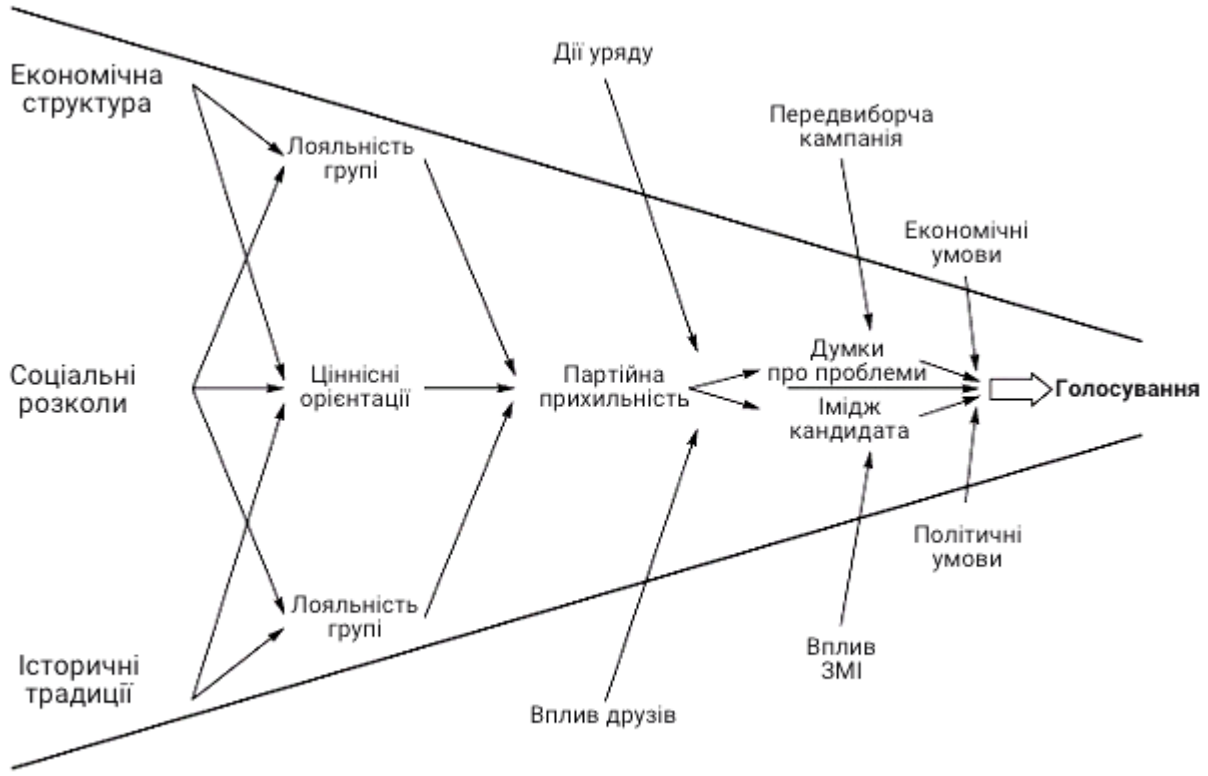

Джерело: Мелешкина Е. Ю. «Воронка причинности» в электоральных исследованиях // Полис, 2002, № 5. С.46.

Особливо зримо зростання мусульманського населення спостерігається в Австрії, Данії, Норвегії та Швеції. Ці країни характеризуються найвищою терпимістю, розвиненими соціальними структурами і ліберальним ставленням до меншин. В умовах глобалізації відбувається стрімке переміщення не тільки капіталів, але і людей. Мільйони мігрантів з країн зі слаборозвиненою або кризовою економікою в пошуках кращого життя спрямовуються в благополучні держави «золотого мільярда». Міграційні потоки досягли такої інтенсивності, що пов'язані з ними зміни можна характеризувати як одну з найскладніших глобальних проблем, як для реальної політики, так і для теоретичного осмислення. Сценарії, за якими розвивалися міграційні процеси в Західній Європі, зазнали радикальних змін за кілька десятиліть.

Активізація інтеграційного процесу на рубежі століть також додала важливі штрихи до суті сучасного європейського націоналізму. Все більше розпливчатою робиться категорія національного суверенітету, що викликає до життя чітко націоналістичну реакцію державотворчих етнічних груп держав-членів ЄС. На відміну від антиемігрантського націоналізму, даний тип націоналізму базується найчастіше на лояльності національній державі та не апелює до етнічної ідентичності - оскільки більшість

націй сучасної Європи конституюють себе в якості цивільної, а не етнічної спільності. Саме цей різновид націоналізму заявив про себе в процесі ратифікації Маастрихтського договору та Конституції ЄС, в ході референдумів про введення євро і т.д. [4].

Досвід електоральних досліджень свідчить про те, що участь або неучасть у виборах, голосування за тих чи інших кандидатів залежать не тільки від згаданих вище, але і від інших причин соціального і культурного порядку. Найчастіше до них відносять вік, освіту і дохід. Крім того, необхідно враховувати гендерний фактор, а саме, особливості поведінки чоловіків і жінок. Дослідники К.Муде та М.Кімель, проаналізувавши останні вибори в країнах Західної Європи прийшли до висновку, що найбільш радикальні праві партії мають чіткий гендерний розрив в електораті, що зазвичай становить приблизно 60% чоловіків і 40% жінок. Основна підтримка праворадикалів – молоді мобільні, активні білошкірі чоловіки у віці 21-40 років. У інтерв'ю з так званими «рекрутами» праворадикалів виявилося, що вони, часто віддаючи голос за «своїх» прибічників чи партію, «відновлюють власну маскулінність по відношенню до «інших» чоловіків (наприклад, чорношкірих, іммігрантів чи мусульман)». Дослідники гендерних питань доводять, що в колі праворадикальних прибічників перебуває значна частка терористів і чоловіків, які мають сумну історію домашнього насильства [5].

Список використаних джерел:

1. Голосов Г.В. Сравнительная политология. Учебник. – Изд-во Европ. ун-та в С.-Петербурге, 2001. – 368 с.
2. Артемов Г.П. Политическая социология: учебное пособие – М: 2002. Електронний ресурс: - Режим доступу: http://society.polbu.ru/ artemov_politsociology/ch31_all.html
3. Мелешкина Е.Ю. «Воронка причинности» в электоральных исследованиях // Полис, 2002, №5.
4. Гончаров И.И. Фактор праворадикальных партий в современной европейской политике. – Автореферат диссертации. Краснодар, 2009. Режим доступу https://www.dissercat.com/content/faktor-pravoradikalnykh-partii-v-sovremennoi-evropeiskoi-politike
5. Cas Mudde. Why is the far right dominated by men? // «The Guardian» - August, 17- 2018.

III. ЕКСПЕРТНИЙ І КОМУНІКАТИВНИЙ СУПРОВІД ПОЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ЗДІЙСНЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

István Polgár, PhD
University of Oradea

European Integration processes of the migrants through Structural Funds. A Socio-economic, political and cultural dimensions

International migration has become a major phenomenon worldwide in recent decades. Europe has received a significant share of it. This paper discusses the integration processes of immigrants and minorities with a recent immigrant background, and the policies related to the process of settlement of these newcomers in European societies.

Demography issues and Migration issues are two of the key elements of modern society, bringing benefits and conflicts both to the receiving places and to the place of origin and raising issues of security, social measurements and multiculturalism in our globalized world.

Migration movements into Europe have a variety of backgrounds and forms. On the one hand, uneven development and political instability, combined with the availability and affordability of new communication media and transport, have generated greater migration pressures and supply-driven migration movements.

Віра Бурдяк, д. політ. н., професор
ORCID 0000 – 0003 – 0037 – 2173
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Правовий механізм протидії політичним маніпуляціям у сучасній Україні

Політичне маніпулювання – явище, яке доволі знайоме сучасним українцям. Водночас його необхідно відрізняти від інформаційного радикалізму та екстремізму. Зазвичай ці явища виникають у кризові періоди розвитку національної держави, права й економічної системи. Втім, вони мають різну природу, що, звичайно ж, впливає і на зміст, і на інституційні форми механізму протидії цим деструктивним явищам. Вкажемо, що екстремізм у політичному сенсі означає прагнення вирішувати проблеми, досягати поставленої мети шляхом застосування найрадикальніших методів, включаючи всі види насильства і терору. Політичний екстремізм допускає пропаганду і використання насильства, інших радикальних засобів для досягнення будь-якої політичної мети, не обов'язково націоналістичного характеру. Він може мати різну ідеологічну спрямованість (фашистську, сепаратистську тощо), і проявлятися у сферах національних відносин, релігійних віровчень, міжпартійної чи внутріпартійної боротьби, зовнішньої і внутрішньої політики. До екстремізму приводять різні фактори: соціально-економічні кризи, падіння життєвого рівня населення, деформація політичних інститутів і структур влади, тоталітарний характер політичного режиму, придушення владою опозиції, переслідування інакомислення, національний гніт, прагнення окремих груп прискорити вирішення своїх проблем, політичні амбіції лідерів тощо. Екстремізм – це соціально-політичне явище, одна з форм політичної боротьби, що характеризується запереченням сформованих державних, суспільних інститутів і структур, а також прагненням підірвати їх стабільність чи знищити для досягнення власних владних устремлінь, як правило, силовими методами. Отже, основними ознаками будь-якого екстремізму, як наголошено в Шанхайській конвенції про боротьбу з тероризмом, сепаратизмом і екстремізмом від 15 червня 2001 р., є насильство [1]. Натомість політичне маніпулювання – «більш тонке» явище, яке часто взагалі мало

помітне, що в цілому ускладнює політико-правові методи боротьби з ним та протидії йому.

Враховуючи вказані особливості, в інституціональній структурі антиманіпулятивного державно-правового механізму доцільно розрізняти декілька елементів: інституціонально-правовий (система нормативних актів, серед яких, зокрема слід зазначити Закон України «Про інформацію» № 2658- XII від 02.10.1992 р. (зі змінами в наступні роки); Закон України «Про рекламу» № 271/96-ВР від 03.07.1996 р. (зі змінами в наступні роки), який визначає засади рекламної діяльності, регулює відносини, що виникають при виробництві, поширенні та споживанні реклами; низку підзаконних актів); інституціонально-організаційний (формування відповідних регіональних і громадських структур (творчих наглядових рад при телевізійних каналах, інших ЗМІ, видавництвах, які друкують насамперед учбову літературу для шкіл та закладів вищої освіти тощо), які виконують контрольно-цензурну функцію; інформаційно-комунікативний (поширення антиманіпулятивної інформації, різних коментарів аналітиків та спеціалістів тощо).

До основних форм протидії політичному маніпулюванню та руйнуванню традиційної ціннісно-нормативної основи політико-правового процесу слід віднести: створення доктрини державного управління, спрямованої на становлення ціннісно-нормативної системи, адекватної національним цілям та завданням; визначення та фіксація на доктринально-правовому рівні базових орієнтирів розвитку політичної і правової систем, а також і національних проектів, які повинні, крім іншого, реалізовувати основні домінанти українського державно-правового та соціально-культурного устрою; становлення правових режимів і політичних інструментів організації та інтеграції внутрішніх системних соціальних елементів, що виражають регіональну і етнічну специфіку; розробка і системне впровадження в діюче законодавство та управлінську практику адаптаційних механізмів, які дозволяють органічно вбудовувати світові досягнення в юридичний та етнополітичний контекст, запобігаючи розмиванню чи спотворенню національної ідентичності державної влади в Україні; легітимізація політичних і правових інститутів, які функціонують у сучасному національному просторі, адже їх ефективність традиційно залежить від надання їм такої соціальної спрямованості, в якій їх загальне (взаємопов’язане) функціонування забезпечує реалізацію правової політики в інтересах

широких верств населення, з врахуванням територіально-національних особливостей та загальнонаціональних пріоритетів.

Виходячи з вказаного, одним з пріоритетних завдань сучасної України є завдання збереження своїх домінант політико-правового розвитку, захисту національних інтересів (і не лише в інформаційній сфері, але й у протидії російській імперській агресії, зупиненні еміграційних настроїв серед українців, особливо молоді тощо), відновлення та відтворення ідентичності нації, які повинні супроводжуватися створенням необхідних та адекватних останнім загальнонаціональної ідеї та реалізації відповідної правової політики. Найважливішим, найбільш загрозливим та важким для вирішення в сучасній Україні залишаються проблеми війни на Сході, питання повернення Криму та східних територій Донецької й Луганської областей у кордони держави, етноконфлікти, які набувають також міжконфесійного аспекту. На нашу думку, регіональні та місцеві еліти, представники релігійних спільнот доволі часто виступають суб'єктами політичних маніпулювань, тобто формують ідеологеми (екстремістської спрямованості), прагнуть до утвердження різного роду політичної міфології, використовуючи при цьому етнокультурний матеріал, що, безумовно, спрямовано на досягнення високого рівня легітимності їх влади.

Водночас номенклатурно-кримінальний характер приватизації, олігархічний поділ багатства та бідності, злиденні зарплати і пенсії більшості населення, фінансове обезкровлення країни, шляхом вивезення капіталів та фінансових криз, яке продовжується, безпрецедентне падіння виробництва, доволі млява боротьба урядової еліти за повернення захоплених Російською Федерацією територій України, розгул кримінального елементу, корупційні схеми та злочини, інтенсивний розвиток соціальних фобій та нетерпимості тощо – все це сформувало величезний потенціал для маніпулювання і розвитку гострих соціальних конфліктів, усвідомлення і вирішення яких неминуче може привести до зміни влади та глибоких (іноді революційних по формі вираження) змін у розподілі національних ресурсів.

У політичному процесі України діяльність по управлінню суспільною свідомістю та підсвідомістю втілюється найперше в галасливих, яскравих і дорогих піар-кампаніях, політичних спектаклях, використанні витончених політичних технологій, які особливо широко задіяні у передвиборні періоди. В економічному

процесі маніпулятивне управління психікою використовується в сучасних системах мотиваційного менеджменту, покликаних повністю підпорядкувати особистість, її потреби, інтереси цілям компанії чи фірми.

Таким чином, формування оптимальної моделі функціонування держави і права, їх розвиток та вдосконалення, великою мірою залежать від того, наскільки дана національна модель буде пристосована до вимог сучасних викликів та умов, стане відносно відкритою до загальносвітових перспективних інновацій і водночас зможе посилювати свою ідентичність («національну самість») та стабільність в українській державно-правовій традиції.

Список використаних джерел:

1. Шанхайська конвенція про боротьбу з тероризмом, сепаратизмом та екстремізмом від 15 червня 2001 р. URL: http://jurconsult.net.ua/ zakonystran-sng/7117-Shanhaiyskaya-Konvenciya-o-borbe-s-terrorizmom-separatizmom-i-ekstremizmomot-15-iyunya-2001-goda-Po-sostoyaniyu-na-05-09- 2003.html (Shanhayska konventsiya pro borotbu z terorizmom, separatizmom ta ekstremizmom vid 15.07.2001 r. URL: http://jurconsult.net.ua/zakony-stransng/7117-Shanhaiyskaya-Konvenciya-o-bor-be-sterrorizmom-separatizmom-i-ekstremizmom-ot15-iyunya-2001-goda-Po-sostoyaniyu-na-05-09- 2003.html)

Наталія Ротар, д. політ. н., професор
ORCID https://orcid.org/0000-0002-6430-3460
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Рейтинг як інструмент комунікативного супроводу діяльності регіональних політичних еліт в Україні

Сьогодні дослідницьку увагу привертає увагу процес становлення і поступової інституціоналізації такий інструмент комунікативного супроводу діяльності регіональних політичних еліт як рейтинг, який має усі шанси та перспективи перетворитися на різновид м'якої сили – силу рейтингу. В останні кілька десятиліть ми спостерігаємо свого роду «рейтингову революцію», яка є узагальненням процесу популяризації, легітимізації і перетворення на реальну форму влади цілого ряду індексів. За їх допомогою оцінюють і порівнюють різні країни або політики в рамках однієї країни за різноманітними критеріями та на основі різних методологічних принципів: кредитні рейтинги, індекси політичного ризику і стабільності, якості державного управління, державної «спроможності», розвитку демократи і свободи слова, привабливості національних культур, академічні рейтинги і багато інших.

Попри те, що рейтингові проекти як правило дистанціюються від політики, в реальності вони часто використовуються як інструменти м'якої сили суб'єктів політики та інструменти комунікативного супроводу діяльності політичних еліт національного та регіонального рівнів. Популяризовані ЗМІ рейтинги все більше впливають на прийняття політичних рішень, орієнтири державної політики, на мотивацію і діяльність еліт, науковий прогрес, інституційний розвиток, експертне співтовариство, стають основою формування рейтингового мислення в політиці. ЗМІ, масовій культурі і науково-популярних виданнях. Рейтингове мислення, засноване на беззастережній довірі до порівняльних індексів як зручного, визнаного і достовірного інструменту вивчення та інтерпретації не тільки економічної, але і соціально-політичної реальності, доволі часто позиціонується як джерело експертних оцінок в діяльності політичних еліт: «В рамках такого мислення політологи, стають свого роду «бухгалтерами від науки», сконцентрованими на виявленні статистичних закономірностей в

масивах різних числових змінних, які генерують різноманітні інститути та організації» [5].

Рейтинг як інструмент комунікативного супроводу діяльності регіональних політичних еліт можна віднести до різновиду «м'якої сили» в термінології Дж. Ная [1; 5], «сили третьої сторони» С. Льюкса [4] або «влади моніторингу» Дж. Келлі та Б. Сіммонс [2]. У нашому дослідженні ми послуговуємося таким визначення рейтингу: «Рейтинг – це ранжування об'єктів на основі комплексного індексування» [3].

Визначаючи рейтинг як інструмент комунікативного супроводу діяльності політичної еліти, варто наголосити на таких його особливостях, які тісно пов'язані одна з одною. По-перше, за допомогою рейтингів формується універсалістське та ієрархічно упорядковане бачення світу, певної легітимної рейтингової інфраструктури і формування особливого типу рейтингового мислення серед представників регіональної політичної еліти, яка ухвалює управлінські рішення та впливає на громадську думку того чи іншого регіону.

По-друге, на регіональному рівні рейтинги стають джерелом вироблення стратегії капіталізації і використання символічного капіталу політичної еліти. Тут основну роль відіграють інтерпретація і політизація оцінок та даних рейтингів (навіть нейтральних), управління рейтингової інфраструктурою для реалізації політичних інтересів. Відповідно, відтоді як рейтингова оцінка використовується в обґрунтуванні політичних дій, ми можемо говорити про перетворення рейтингу на рейтингову силу (силу рейтингу).

По-третє, рейтинги як визнаний інструмент комунікації за допомогою власної інфраструктури та відповідних їм ідеологічних конструктів здійснює імпліцитний вплив на світогляд регіональних еліт, експертного середовища та суспільну свідомість. Дані рейтингів здатні закріплюватися у свідомості як щось очевидне, адже головна перевага рейтингу полягає в його простоті: він редукує великий обсяг інформації в символи, якими можна легко маніпулювати. Дані порівняльних індексів можуть прийматися на віру, без сумнівів і рефлексії, і, таким чином, набувати рис міфологем.

По-четверте, рейтинги є новою формою соціального тиску, адже оцінки ефективності діяльності регіональних еліт дедалі частіше ґрунтується на «показниках результативності», основою яких є рейтинги, що приймаються на віру за технологією «авторитета».

Варто наголосити, що результати і динаміка рейтингів може бути зумовлена заздалегідь і визначатися ідеологічними принципами, політичною доцільністю, іміджем в середовищі партнерів різного рівня. Складання рейтингу доволі часто не передбачає контакту з об'єктом дослідження і зводиться до відвідування декількох Інтернет-сайтів або трансляції думки експерта.

По-п'яте, рейтинги, що складаються та транслюються в інформаційному просторі інститутами громадянського суспільства, орієнтують регіональні політичні еліти на формування комунікативного супроводу своєї діяльності відповідно до умов «революції глобальних асоціацій» (Л. М. Саламон). Йдеться про те, що доволі часто громадські організації, які створюють рейтинги маскують або заперечують зв'язок з інститутами влади, хоча нерідко користуються широкою підтримкою органів влади, корпорацій, міжнародних організацій і світових ЗМІ, позиціонуючи свою діяльність як один з важливих проявів демократії участі. Наприклад, Center for Systemic Peace, який визначає рівень спроможності і крихкості держав світу, складається з п'яти осіб, з яких щонайменше четверо є близькими родичами. Така організація скоріше асоціюється з сімейним бізнесом, ніж з інститутом громадянським суспільством.

По-шосте, рейтинги, будучи інструментом комунікативного супроводу політичної діяльності, можуть використовуватися регіональними елітами як інформаційна зброя, механізм компрометації та маніпулювання. Звертаючи увагу на цей аспект рейтингів, Дж. Най-зауважує, що політичні гравці «не тільки намагаються впливати один на одного за допомогою прямого або непрямого застосування м'якої сили; вони також змагаються для того, щоб позбавити один одного привабливості і легітимності» [5], використовуючи рейтинги, антибрендінг, медійні та пропагандистські симулякри як довгострокову інформаційну зброю, засновану на уповільнених, латентних, розтягнутих на роки мікродозованих впливах, що діють в режимі фонових операцій. У даному контексті, важливим є те, що рейтинг є доволі анонімним інструментом.

Список використаних джерел:

1. Най С.Дж. (мл.). Будущее власти. Как стратегия умной силы меняет XXI век / пер. с англ. В. Н. Верченко.М.: АСТ, 2014. 444 с. (Joseph Nye. The Future of Power: Its Changing Nature and Use in the Twenty-first Century. Gildan Media Corp, 2011).

2. Kelley J. G., Simmons B. A. Politics by Number: Indicators as Social Pressure in International Relations // American Journal of Political Science. Vol. 59. Is. 1. January 2015. URL: https://onlinelibrary.wiley.com/doi/pdf/10.1111/ajps.12119
3. Linder A., Santiso C. Not Everything that Counts Can be Counted: A Critical Look at Risk Ratings and Governance Indicators // Nordic Journal of Political Economy. 2003. Vol. 29. P. 105-132. URL: http://www.nopecjournal.org/NOPEC_2003_a07.pdf
4. Lukes S. Power: A Radical View. 2nd ed. London: Palgrave Macmillan, 2005. 192 p.
5. Nye J. Jr. Think Again: Soft Power // Foreign Policy. 2006. February 23. URL: https://foreignpolicy.com/2006/02/23/think-again-soft-power/

Володимир Фісанов, д. і. н., професор
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Міжнародна кінодокументалістика Леоніда Млєчіна (стильові та інформаційно-аналітичні особливості)

На межі 90-х-2000 років майже в усіх посткомуністичних державах (на теренах колишнього СРСР) поступово формується публічний запит на переосмислення власної ролі у складних й неоднозначних, вкрай суперечливих процесах світової історії упродовж такого трагічного й іноді такого незрозумілого (особливо для сучасної молоді) ХХ століття. На українському телебаченні намагався переосмислити справи давно минулих днів і поглянути неупередженим оком у політичні перспективи тележурналіст Марк Гресь. Починаючи з 1998 р., митець працює на телебаченні, де у різний час був автором і ведучим програм: «Минуле», «Ковток історії», «Нейтральна смуга», а також спецпроекту «Азартні ігри у владу, або Політична історія України».

Однак найбільш відомим у сфері кінодокументалістики, починаючи з кінця 90-х, став російський журналіст-міжнародник Леонід Млєчін. Після досить довгої роботи у друкованих виданнях в якості аналітика-міжнародника, у 1997 р. він переходить у телекомпанію «ТВ Центр». Тут вів щотижневу програму «Особлива папка». Для цієї програми були характерні серйозність аналізу і насиченість інформацією. Причому першорядне значення надавалося пошуку рідкісних документальних кадрів. Згодом ця активність дала поштовх розвиткові оригінального авторського проекту, який отримав назву «Документальне кіно Леоніда Млєчіна». Ця програма виходила з 20 січня 1998 по 30 жовтня 2014 р. на каналі «ТВ Центр». Вона містила зокрема фільми уже згаданого циклу «Особлива папка» (31 фільм), а також інших аналітико-інформаційних опцій «Герої і жертви холодної війни» (17 фільмів) та «Громадянська війна. Забуті бої » (12 фільмів).

З 2014 р. кіномитець працює у відділі історико-публіцистичних програм Громадського телебачення Росії й продовжує знімати фільми на історичну тематику, веде щотижневу програму «Згадати все» .

Проблематика фільмів Л. Млечіна дійсно відповідає якомусь глобальному баченню історії та складних міжнародних процесів ХХ століття. Тут і Перша світова, й витоки нацизму, і долі держав ЦСЄ

міжвоєнного періоду, витоки Другої світової війни та її наслідки. Особливий інтерес автор проявив до теми Холодної війни, події якої у радянські часи розглядалися виключно крізь ідеологічну призму. Як один з прикладів наведу цікавий й досить відвертий й разом із тим добре документований фільм з серії «Згадати все» − «Хто створив НАТО?». У фільмі у контексті добре продуманого відеоряду розгортається картина двобою двох провідних дипломатій – радянської та американської. При цьому підкреслено, що на початку 60-х було досягнуте певне геостратегічне статус-кво насамперед у Європі, де протистояння двох блоків було найбільш напруженим. Парадоксальність геостратегічної ситуації полягала тоді у тому, що жоден із суперників-партнерів не зміг би «відтанцювати» свій геополітичний танець наодинці. Як слушно зауважив один із спостережливих блогерів, коментуючи фільм Млєчіна, «для СРСР НАТО був відмінним спаринг-партнером щоб не розслаблятися ... і триматися в тонусі».

Деякі документальні стрічки присвячені видатним історичним особистостям, зокрема таким як Дж. Кеннеді, Й.Б. Тіто, Й. Сталін, М. Хрущов, Саддам Хусейн, Ангела Меркель, Кім Ір Сен, Б.Муссоліні, В.Ленін й багатьом іншим. Фільми Млєчіна відрізняють глибина аналізу, точність у викладі історичних фактів, захопливість і здатність проникнути в характер своїх героїв − найбільших політиків ХХ століття. Зауважимо, що про диктаторів, нащадки яких правлять у тій чи іншій країні, знімати правдиві фільми навіть небезпечно. Два документальні фільми, присвячені реальній політичній діяльності Кім Ір Сена та Кім Чен Іра викликали міжнародний скандал й більш ніж нищівну критику автора з боку режиму КНДР. За допущення до широкого телеекрану фільму «Корея. Кровна ворожнеча президентів» та кінооповідань про дідуся й батька нинішнього вождя Кім Чен Ина, Л.Млечін заочно засуджений у Північній Кореї до смертної кари.

Окремий блок кінодокументалістики присвячений автором карколомним геополітичним подіям на бурхливому Близькому Сході. Серед них слід особливо відзначити стрічки – «Навіщо Сталін створив Ізраїль», «Шестиденна війна», «Моссад – ліцензія на вбивство».

Відзначу і те, що Л.Млечін є автором більш ніж двох десятків публіцистичних, проте добре документованих, книжок із проблематики кризових аспектів міжнародних відносин повоєнної доби. У доробку журналіста також дослідження біографічного

жанру від Леніна до Єльцина. Особливо варто відмітити книги, які вийшли у відомій серії ЖЗЛ − «Леонід Брежнєв» (2011) та «Євгеній Примаков» (2017). У випадку з Брежнєвим автор намагається зрозуміти для себе і для нащадків – у чому ж вина і біда цієї людини, який залишив після себе тягар проблем, вирішення котрих його спадкоємцям виявилося не під силу.

Цікавим продовженням його фільмів із циклу «Холодна війна» стало публіцистичне й аналітичне дослідження «Холодна війна. Політики, полководці, розвідники» (2011). Наведу тут лише один невеличкий уривок із роздумів автора, який, як видається, дуже співзвучний із атмосферою нової Великої геополітичної гри початку XXI ст. Ось він: «Але істинна історія холодної війни таїть у собі чимало нерозгаданих таємниць: політичні інтриги, операції спецслужб, омани людей та амбіції володарів. Трагедія помилок, жахливе нерозуміння думок, намірів та устремлінь іншої сторони. І чим менше знали, тим більше ненавиділи і боялися. Торжество підозрілості».

І завершуючи, скажемо про Українські справи. Вони не просто присутні у публіцистичній творчості Л.Млечіна – він приділяє їм досить багато своєї пильної дослідницької уваги. На його авторському сайті (http://mlechinshistory.ru) є цікаві відеосюжети присвячені причинам й мотивам польсько-українського протистояння у міжвоєнну добу і в роки світової війни. Відповідаючи на запитання журналу «Кореспондент» про відому у РФ тезу щодо «росіян та українців» як «одного народу», він зауважив: «…це не правильно. Звичайно, українська самосвідомість була і є. … Я одного разу у Львові після зйомок зайшов в книжковий магазин. На вигляд зовсім звичайний. На першому поверсі − звична література, піднявся на другий, а там величезні стелажі − українські філософи, суспільствознавці ... Я стояв і думав: в Москві хтось читав це все?». І далі Млєчін ставить слушне запитання: а чому, власнє, у Москві немає серйозного інституту вивчення України? «У нас є інститут США, Європи, Близького і Далекого Сходу, а інституту вивчення найближчого, найважливішого нашого сусіда немає. А треба розуміти сусідів». Дійсно, так. І вся творчість Л.Млечіна, зрозуміло, за певним виключенням, коли він проявляє «м'якість», іноді підтримуючи пропагандистські тези Кремля, все-таки працює на краще розуміння розмаїтого світу нового XXI століття.

Наостанок підкреслю, що кінодокументалістика з міжнародної тематики спрямована на підготовлені сегменти медіа-аудиторії й розрахована на якісну «комунікаційну віддачу» зацікавленого глядача. Проте, іноді сам автор використовує навіть прийоми у стилі іронічного інфотейнменту, що додає відео- й кіноматеріалам Леоніда Млєчіна медійної привабливості. Отже, міжнародникам, інформаційникам та історикам ХХ століття радимо, хоча б час від часу, звертатися до оригінального творчого доробку нашого талановитого сучасника.

Список використаних джерел:

1. Млечин Л. Холодная война: политики, полководцы, разведчики. М.: Центрполиграф, 2011. 574 с.
2. ХХ век для Украины был страшным. Интервью с Леонидом Млечиным, 27 июля 2016 // Режим доступу: https://korrespondent.net/ukraine/politics/3723034-XX-vek-dlia-ukrayny-byl-strashnym-yntervui-s-leonydom-mlechynym

Зінаїда Зайцева, д. і. н., професор
ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»

Інтелектуальна історія як комунікативний ресурс влади

У сучасному комплексі гуманітарного знання інтелектуальна історія зазвичай позиціонується як динамічний дослідницький простір, який достатньо складно стандартизувати. Дослідження в сфері інтелектуальної історії мають тенденцію підкреслювати важливість конкретного контексту, в якому виникають певні ідеї, і культивуються як окремими авторами, так й в інтелектуальному та політичному середовищах [5]. А. Ґет позиціонує інтелектуальну історію як вивчення інтелектуалів, ідей та інтелектуальних патернів в крос-темпоральній динаміці [6], що передбачає розмаїття дослідницьких підходів. На нашу думку, визначення А. Ґета вказує на необхідність окреслення відмінностей між інтелектуальної історією та історією ідей. Остання розглядає концепції по мірі їх появи та трансформації під впливом історичних подій. Історик ідей прагне зорганізувати історичний наратив навколо однієї основної ідеї, а потім стежить за розвитком або метаморфозою цієї ідеї в різних контекстах та історичному часі. Історія ідей як комунікативний ресурс влади має багато переваг, зокрема, він дозволяє розпізнавати й встановлювати подібності в мисленні, попри величезні відмінності в контексті. Але ця перевага може перетворитися на недолік. Наполягаючи на тому, що ідея є впізнаваною і однаковою, попри всі її контекстуальні варіації, історія ідей має тенденцію заохочувати платоністське ставлення до думок: «ніби вони якимось чином існували в своїх контекстах і проявляли себе в різних ландшафтах» [7, p. 21].

Інтелектуальна історія протистоїть платоністським очікуванням історії ідей, схиляючись до розгляду ідеї як історично зумовлених особливостей, які найкраще розуміються в ширшому контексті: соціальної боротьби, інституціональних трансформацій, інтелектуальної біографії (індивідуальної чи колективної), культурних диспозицій чи політичних дискурсів.

Інтелектуальна історія традиційно акцентує увагу на історію політичної думки. Показовим тут є приклад німецької школи

інтелектуальної історії, яка традиційно виступала як комунікативний ресурс влади. Сформована у XIX ст., німецька інтелектуальна історія позиціонувала себе спадкоємницею грецького ідеалу політико-історичного оповідання Фукідіда та методологічно наполягала на тому, що історія – це перш за все вивчення політичного перебігу подій. Таке розуміння інтелектуальної історії найбільше відображене у поглядах Ґеґеля, який вбачав світову історію як історію розгортання ідеї свободи [1]; Дж. Г. Ґердера, який вважав, що історія є вираженням і відображенням національних відмінностей [2]; Леопольда фон Ранке, для якого «історія» і «політична історія» були майже синонімами [3]. Німецька концепція історії як політичного наративу виявилася особливо привабливою для дослідження причин поразки Наполеона. Домінуюча більшість німецьких інтелектуалів, стурбовані питанням про те, що відрізняє німецькі держави від іншої частини континентальної Європи, головним чином відповіді шукали у політичних процесах національних європейських держав. Навіть сьогодні більшість німецьких інтелектуальних істориків продовжують вважати, що їх основне завдання полягає у тому, щоб зрозуміти не тільки ідеї в цілому, а, насамперед, політичні ідеї. Акцентування на політичних аспектах інтелектуальної історії найбільш виразне в роботах Фрідріха Майнеке, якого називають практиком Geistesgeschichte [8].

Акцентування уваги на політичній думці в інтелектуальній історії Великобританії пов’язане з дослідженнями Ісайї Берліна та Квентіна Скіннера. І. Берлін, як автор численних нарисів і книг про європейську інтелектуальної традицію, будучи прихильником свободи особистості, більшу частину своїх напрацювань присвятив вивченню «позитивної свободи» – уявлення про те, що справжня свобода людини реалізується тільки тоді, коли вона сформована відповідно до «вищих» потреб суспільства або держави та її політичних інтересів [4].

К. Скіннер і сьогодні залишається однією з найважливіших фігур в інтелектуальній історії, а його наукові позиції вважають ядром Кембриджської школи в історії політичної думки. Автор величезної кількості есе з інтелектуально-історичної методології і ранньо-сучасної, насамперед, англійської політичної теорії, К. Скіннер, найбільш відомий тим, що захищає певний контекстуальний підхід до інтелектуальної історії. Основна методологічна позиція К. Скіннера зводиться до певного історичного контекстуалізму, згідно з

яким сенс ідеї можна зрозуміти тільки тоді, коли вона розміщена в широкому контексті історичного дискурсу, тоді як соціально-економічний контекст немає значення [9].

Особливість англо-американської наукової традиції інтелектуальної історії полягає в маргіналізації цього напряму історичних досліджень через тісний взаємозв'язок з політичною філософією та порівняльною політологією. Це зумовлено тим, що в середині XX ст. історична та політична науки в США розвивалися під суттєвим впливом вищі вчених-емігрантів, які зазнали переслідувань в Європі. Г. Арендт, Л. Штраус, Т. Адорно, Е. Кассірер привнесли в американський науковий гуманітарний простір повагу до європейської інтелектуальної традиції, у якій найбільш чутливою була проблема потенційної небезпеки для свобод людини [7, p. 14]. У цих дослідженнях чітко окреслювалася тенденція наголошення на домінуванні інтелектуальних чинників над соціальними та економічними в історичному процесі.

Але для всіх наукових шкіл інтелектуальної історії спільним було і залишається те, що більшість інтелектуальних істориків професійно готувалися і готуються саме як історики, тож послуговуються нормативним розумінням політичних питань, що є типовим і для сучасної історичної науки. Але сьогодні дослідники в сфері інтелектуально історії оновили нормативне розуміння історії відповідно до інтелектуальної спрямованості своїх досліджень, відповідно позиціонуючи інтелектуальну історію як напрям історичної науки, пов'язаний, перш за все, з політичними ідеями та ідеологіями. Таке предметне зближення дослідників інтелектуальної історії та дослідників політичної думки, перетворює інтелектуальну історію на важливий комунікативний ресурс влади.

Список використаних джерел:

1. Гегель. Феноменология Духа. Философия истории. М.: Эксмо, 2007. 880 с. (Gegel. Fenomenologiya Dukha. Filosofiya istorii. M.: Eksmo. 2007. 880 s.)
2. Гердер И. Г. Идеи к философии истории человечества. М.: Наука, 1977. 705 с. (Gerder I. G. Idei k filosofii istorii chelovechestva. M.: Nauka. 1977. 705 s.)
3. Ранке Л. фон. Римские папы, их церковь и государство в XVI и XVII столетиях. В 2-х т. / Пер. с нем. М., 2012. (Ranke L. fon. Rimskiye papy. ikh tserkov i gosudarstvo v XVI i XVII stoletiyakh. V 2-kh t. / Per. s nem. M., 2012.)

4. Berlin I. Two Concepts of Liberty // Berlin I. Four Essays on Liberty. London: Oxford Univ. Press, 1969. P. 121–172. URL: http://cactus.dixie.edu/green/B_Readings/I_Berlin%20T wo%20Concpets%20of%20Liberty.pdf
5. Dunn J. The political thought of John Locke: An historical account of the argument of the «two treatises of government». Cambridge: Cambridge University Press. 1969
6. Gat A. A history of military thought: From the enlightenment to the Cold War. Oxford: Oxford University Press, 2011
7. Grafton A. The history of ideas: Precepts and practice, 1500–2000 and beyond // Journal of the History of Ideas. 2006. Vol. 67(1). P. 1–32.
8. Peter E. Gordon. What is Intellectual History? A Frankly Partisan Introduction to a Frequently Misunderstood Field. URL: https://scholar.harvard.edu/files/pgordon/files/what_is_intell_history_pgordon_mar2012.pdf
9. Skinner Q. Meaning and Understanding in the History of Ideas // History and Theory. 1969. Vol. 8 / URL: http://www.his.ncku.edu.tw/chinese/attachments/article/291/6Quentin_Skinner_Meaning_and_Understanding_in_the_History_of_Ideas_.pdf

Ірина Цікул, к. політ. н.,
ORCID https://orcid.org/0000-0003-1579-3544
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Стратегії взаємодії інститутів громадянського суспільства з органами місцевого самоврядування

Розвиток громадянського суспільства в Україні відбувається шаленими темпами, змінюючи погляди громадян на його роль і додаткову цінність. Активні представники громадянського суспільства України не залишаються осторонь державних проблем та усіляко намагаються стимулювати розвиток держави, інструментів громадської участі та впровадження прозорих, інноваційних механізмів у повсякденне життя держави і суспільства. Сьогодні в Україні функціонує кілька безліч механізмів громадянської участі, передбачених нормативно-правовими документами різних рівнів.

Важливим елементом участі громадян у суспільно-політичному житті та процесі прийняття рішень є взаємодія органів місцевого самоврядування з інститутами громадянського суспільства. Інститути громадянського суспільства, з одного боку, виступають представниками інтересів своїх членів, інтересів різних суспільних груп та широких суспільних інтересів. З іншого боку, вони самі є механізмом громадянської участі представників локальної спільноти. Інститути громадянського суспільства забезпечують: надання якісних та економічно ефективних соціальних послуг, зокрема й тих, які не можуть забезпечити ані держава, ані комерційні організації, наприклад, шляхом вироблення інноваційних підходів до забезпечення таких послуг; організацію приватних осіб та юридичних осіб приватного права для самостійного задоволення їх інтересів без додаткових фінансових або адміністративних витрат з боку держави; поширення благодійництва та надання адресної й оперативної благодійної допомоги; неполітичне здобуття політичної влади, формування, відстоювання інтересів різних груп населення серед громадян і в комунікації з органами влади; участь в ухваленні рішень та забезпечення їх ефективності [2].

З огляду на це, взаємодія між органами місцевого самоврядування та інститутами громадянського суспільства є стратегічно важливим завданням для розбудови демократії, ефективного врядування, побудови довіри та консенсусу в громаді.

Оцінка стратегій взаємодії представників громадянського суспільства та представників органів місцевого самоврядування дасть можливість виявити основні бар'єри до налагодження такої взаємодії для посилення ролі громадянського суспільства в управлінні територіальною громадою.

Аналіз механізмів і практик взаємодії представників органів місцевого самоврядування та громадянського суспільства дозволяє виявити стратегії взаємодії інститутів громадянського суспільства з органами місцевого самоврядування і практики впливу жителів та представників громадянського суспільства на процес прийняття рішень.

Реформа децентралізації влади в Україні спрямована на посилення взаємодії держави і громадянського суспільства, що передбачає участь інститутів громадянського суспільства у процесі прийняття стратегічних рішень, а також можливість їх впливу на ці процеси. На локальному рівні рішення щодо пріоритетних напрямків, з одного боку, приймаються на основі наявних стратегій розвитку громади та галузевих стратегій, враховуючи наявні ресурси бюджету розвитку, а також на основі особистого досвіду представників публічної влади, аналізу наявних запитів та звернень від жителів, а також консультацій із профільними спеціалістами та експертами [1]. Наявна нормативно-правова база визначає перелік рішень, які передбачають обов'язкове залучення громадськості до процесу прийняття рішення. Водночас зауважимо, що інструменти взаємодії мають переважно дорадчий характер і остаточне рішення щодо стратегій та пріоритетних політик приймається на рівні керівництва громади.

Більшість стратегій взаємодії органів місцевого самоврядування з інститутами громадянського суспільства носять характер «зворотнього зв'язку». Однак, рішення щодо необхідності залучення громадськості у випадку, коли нормативно-правова база не передбачає обов'язкового залучення, є питанням ініціативи конкретного представника органу місцевого самоврядування. На нашу думку, це, а також відсутність розроблених стратегій та методичних рекомендацій для більшості механізмів консультацій з громадськістю, призводить до непрозорості процесу прийняття рішення та можливості впливу на процес прийняття рішення.

Стосовно комунікаційної стратегії, яку використовують органи місцевого самоврядування для взаємодії з інститутами

громадянського суспільства слід констатувати, що стратегії як такої немає, оскільки комунікація переважно зводиться до інформування. Для інформування використовують офіційні сайти, сторінки у мережі Facebook, комунальні засоби масової інформації, оголошення в комунальних підприємствах, ЦНАПах, бібліотеках тощо. Для окремих потреб також можуть використовуються оголошення у будинках, у громадському транспорті або на вулиці, соціальна реклама. Зазвичай засіб комунікації обирається на основі власного досвіду та наявного ресурсу.

Досить поширеною стратегією взаємодії інститутів громадянського суспільства з органами місцевого самоврядування є консультації. Серед методів консультування, які найбільш активно використовуються представниками органів місцевого самоврядування, слід виділити запити та звернення, консультації з громадськістю у формі круглих столів та робочих груп. Рішення про необхідність проведення консультацій з громадськістю у формі робочих груп, круглих столів, обговорень за результатами дослідження приймається на рівні керівництва органу місцевого самоврядування. Зауважимо, що до такої форми залучення зазвичай звертаються на основі відповідного запиту активної громадськості. Найчастіше така ситуація відбувається після застосування методів прямої демократії – акцій прямої дії. Таким чином, залучення для консультування часто застосовується з метою вирішення конфлікту та для запобігання його розвитку. З іншого боку, можливим є й ініціювання взаємодії зі сторони представників органів місцевого самоврядування з метою попередніх консультацій та ознайомлення з прийнятими рішеннями.

У підсумку зауважимо, що стратегії взаємодії органів місцевого самоврядування з інститутами громадянського суспільства варіюються. Стратегія, форми та процедури залучення громадськості залежать від керівництва органу місцевого самоврядування. Найбільш демократичні та відкриті керівники ініціюють системний процес взаємодії з інститутами громадянського суспільства. Продуктивності налагодження діалогу сприяє і залучення до процесу людей, які можуть забезпечити комунікацію на професійному рівні, а саме модераторів, медіаторів, фасилітаторів та інших експертів. На рівні окремих органів місцевого самоврядування або їх структурних підрозділів існує практика звернення до знайомих інститутів

громадянського суспільства з пропозицією долучитися до процесу прийняття рішень.

Список використаних джерел:

1. Досвід взаємодії державних органів країн світу з інститутами громадського суспільства, залучення громадськості до формування та реалізації державної політики, протидії корупції, забезпечення електронного урядування – URL: http://ogp.gov.ua/sites/default/files/library/Dosvid_OGPMFA.pdf (Dosvid vzayemodiyi derzhavny`x organiv krayin svitu z insty`tutamy` gromads`kogo suspil`stva, zaluchennya gromads`kosti do formuvannya ta realizaciyi derzhavnoyi polity`ky`, proty`diyi korupciyi, zabezpechennya elektronnogo uryaduvannya – URL: http:/ /ogp.gov.ua/sites/default/files/library/Dosvid_OGPMFA.pdf)
2. Мельник Л. А. Взаємодія держави та інститутів громадянського суспільства: основні поняття, проблеми та стратегічні напрями. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2019. № 2. – URL: http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1395 (Melnuk, L. A. (2019), “Interaction of the state and civil society institutions: main concepts, problems and strategic directions”, Derzhavne upravlinnya: udoskonalennya ta rozvytok, [Online], vol. 2, available at: http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1395)

Наталія Нечаєва-Юрійчук, к. і. н., доцент
ORCID: 0000-0001-5882-7121

Використання інформаційних технологій у міжетнічній комунікації

Інформація – основа буття як окремої людини, так і народів, людства в цілому. І хоча відомий американський психолог А.Маслоу не визначав інформацію як фізіологічну потребу людини, на нашу думку, на сучасному етапі відбувається глибинна трансформація базових потреб людини, де інформація перетворюється на насущну потребу. Активний розвиток інноваційних технологій та їхнє швидке впровадження в різні сфери сучасного буття спричинили справжній переворот в інформаційній сфері, яка перетворилася на міцне павутиння, вийти за межі якого не уявляється можливим. З позицій навіть XX століття наше сьогодення нагадує певною мірою фантастичні описи таких письменників, як Г.Веллс, Р.Орвел, А.Кларк, А.Азімов, Р.Хайнлайн, та ін.

Основною тенденцією останніх десятиліть стали активні зміни парадигм спілкування та комунікації, де швидкість поширення інформації перетворилася на один із критеріїв оцінювання її актуальності. У даному контексті сучасні інформаційні технології відкривають нові можливості для подальшого розвитку конкурентного інформаційного середовища Тому постає питання: яку роль відіграють новітні інформаційні технології у суспільно-політичному житті, зокрема, у міжетнічній комунікації? Дане питання, переконана, є надактуальним, насамперед у зв’язку з геополітичними змінами останнього десятиліття, один із потужних поштовхів до яких дала Україна у 2013 році, коли в нашій державі відбулася Революція Гідності. Ця подія не лише спричинила радикальні зміни в міжнародних відносинах, але й означила нові вектори медійного розвитку України, акцентувавши увагу на необхідності формування суспільного мовника, впровадження нових стандартів у роботі медіа, великій ролі інтернету у формуванні громадської думки та визначенні тенденцій суспільного розвитку. Інформатизація українського суспільства перетворюється на незворотній процес. Щоденні інформаційні потреби українського споживача зростають у геометричній прогресії, таким чином формуючи інноваційну систему послуг, у т.ч. механізми комунікації у

трикутнику влада – громада – ЗМІ. Останнє безумовно впливає і на характер міжетнічної комунікації, зокрема на розкриття маніпулятивного потенціалу ЗМІ, включаючи нові медіа. Особливо яскраво це простежується на прикладі міжетнічних відносин, зокрема, на прикордонні.

Історія українсько-румунських відносин відрізняється суперечливістю та мозаїчністю як її сприйняття, так і відтворення обидвома сторонами, що має безпосередній вплив і на ту картину, яку отримує увесь світ з нашої подачі. Водночас нові виклики міжетнічної взаємодії на сучасному етапі породжують відповідну реакцію національних спільнот, яка досить часто ґрунтується на застарілих стереотипах взаємного сприйняття. Як зазначив У.Ліппман у своїй праці «Громадська думка», стереотипи «відіграють істотну роль у побудові ментального світу, до якого повинен пристосуватися розум [людини – Н.Н.-Ю.], що формується, і на який останній повинен реагувати» [1, с.107]. Після падіння соціалістичної системи, проголошення незалежності України розпочався новий етап українсько-румунських взаємин, на старті значною мірою спотворений заскорузлими етнополітичними стереотипами, що, на жаль, залишаються певною мірою актуальними й сьогодні. І хоча на території як України, так і Румунії проживає автохтонне румунське та українське населення, у 1990-х – на початку 2000-х років національний склад населення цих держав зазнав змін. Так, наприклад, згідно з даними останнього Всеукраїнського перепису населення 2001 року, у порівнянні з 1989 роком, кількість українців склала 103,4%, румунів 114,2%, молдован 79,5% [2]. Отже, спостерігаємо зростання питомої ваги українців і, особливо, румунів на території Чернівецької області. В той же час кількість населення, що ідентифікує себе як молдовани, зменшується. 2001 рік зафіксував цифровий відповідник основних тенденцій змін етнічного складу населення регіону на початку XXI століття. Оскільки після цього офіційний перепис населення більше не проводився, порівняльний аналіз видається неможливим. Однією з причин вказаних змін, які знайшли своє відображення у цифрах, наведених вище, стала зміна національної ідентичності, зумовлена як розпадом СРСР, так і суттєвими змінами у внутрішній політиці незалежної України, яка ратифікувала ряд міжнародних документів щодо захисту національних меншин. Водночас спостерігаємо складні процеси

самоідентифікації у середовищі молдовського населення, що, вважаємо, є темою окремого дослідження.

Показовим прикладом активного використання інноваційних інформаційних технологій стало поширення інформації та її репости щодо реакції різних осіб, спільнот, держав на прийняття Україною Закону про освіту у вересні 2017 року. У соціальних мережах можна було знайти і передруки основних положень Закону, і коментарі офіційних осіб, включаючи депутатів, які проголосували за нього, і висловлення ставлення звичайних громадян як України, так і інших держав до запроваджуваних змін. Навіть побіжний огляд новинної стрічки у Фейсбуку формував розуміння того, що спільнота даної соціальної мережі розділилася на тих, хто «за», тих, хто «проти» і тих, хто не бажає брати участь в обговоренні даного Закону, в першу чергу його 7-ї статті. Так, наприклад, користувач із ніком «Ніко Дерго» написав: «Вражають неконституційність «усіх положень» стосовно мов національних меншин, відверта англізація» [3]. Натомість PeterAndryushchenko написав вітальний пост: «Закон «Про освіту» прийнято. Вітаю усіх українців з цим невеликим, але вкрай важливим кроком до зміни країни на краще» [3]. Прийняття даного Закону стало своєрідним лакмусовим папірцем, який засвідчив високу роль інноваційних технологій у процесі творення громадської думки щодо значущих для суспільства подій. І це не поодинокий приклад використання інноваційних комунікаційних технологій у сучасній міжетнічній взаємодії.

Таким чином, міжетнічна комунікація є одним із виявів процесу формування інформаційного суспільства в Україні. І хоча даний процес тривалий і далеко не однозначний, активне використання інноваційних технологій має безпосередній вплив на процеси міжетнічної комунікації, де для кожного є можливість не лише чітко артикулювати свою позицію, але й презентувати її в публічному просторі, незалежно від власного статусу. Останнє має безпосередній вплив на формування громадської думки, відображає і водночас формує політичну культуру учасників тієї чи іншої спільноти, що потребує більш детального дослідження та вивчення. Українсько-румунські відносини, особливо у прикордонні, зокрема, в Чернівецькій області, можуть слугувати прикладом активного використання інноваційних технологій у промоції власної позиції, згуртування етнічної спільноти навколо певних ідей чи подій. Водночас мусимо констатувати, що історичні етнічні стереотипи

продовжують не лише функціонувати в сучасному інформаційному просторі, але й мультиплікуватися, що деструктивно впливає на характер міжетнічної взаємодії.

Список використаних джерел:

1. Липпман У. Общественное мнение / У.Липпман. – М.: Институт Фонда «Общественное мнение», 2004. – 384 с. (References: Ly`ppmanU. Obshhestvennoemneny`e / U.Ly`ppman. – M.: Y`nsty`tutFonda «Obshhestvennoemneny`e», 2004. – 384 s.).
2. Про кількість на склад населення Чернівецької області за підсумками Всеукраїнського перепису населення 2001 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://2001.ukrcensus.gov.ua/results/general/nationality/chernivtsi/ (References: Prokil`kist` naskladnaselennyaChernivecz`koyioblastizapidsumkamy` Vseukrayins`kogoperepy`sunaselennya 2001 roku. URL: http://2001.ukrcensus.gov.ua/results/general/nationality/chernivtsi/).
3. Ухвалення закону „Про освіту”: реакція соцмереж. Коментарі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://osvita.ua/school/reform/57264/ (References: Uxvalennyazakonu „Proosvitu”: reakciyasoczmerezh. Komentari. URL: https://osvita.ua/school/reform/57264/).

Андріана Костенко, к. політ. н., доцент
Сумський державний університет

Експертна підтримка євроінтеграційних реформ

Підписання Угоди про асоціацію з Європейським Союзом, відкривають нові можливості й перспективи для нашої держави. Упродовж останніх років Україною було проведене значно глибше реформування, ніж за всі роки незалежності. Внесок громадянського суспільства в цю справу є вирішальний. Тому подальша трансформації відносин між громадянським суспільством і державою є головною умовою сталого європейського руху України.

Згідно із положеннями Угоди про асоціацію Україна – ЄС задекларовано участь ІГС у реалізації умов угоди з «метою інформування про виконання цієї Угоди та врахування внеску організацій громадянського суспільства для її виконання».

На національному рівні ІГС створюють коаліції для підвищення власної спроможності й підсилення впливу на владу. Так, впродовж останніх років було створено групу Реанімаційний пакет реформ (РПР), яка складається із 70-ти експертів із числа громадських організацій для тиску на керівництво країни та впровадження власного плану реформування України. Інші активні групи створили такі коаліції, як «Громадське партнерство за прозорі місцеві бюджети», «Громадські ініціативи України», «Наші гроші», «Нова країна», тощо. Такі організації як Центр протидії корупції та Transparency International зіграли значну роль у створенні нової антикорупційної інфраструктури, яка включає нові органи – Національне антикорупційне бюро України (НАБУ) та Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК). А що стосується розбудови нової судової системи, українською інновацією було заснування Громадської ради доброчесності (ГРД), який був сформований з представників громадянського суспільства, освітньої та наукової спільноти, цей незалежний орган має перевіряти суддів на відповідність критеріям етики та професійної доброчесності [3, с.77].

Важливим аспектом євроінтеграційних процесів є діяльність експертів із числа представників громадянського суспільства не лише на національному, а й на регіональному та локальному рівнях. Серед конкретних форм взаємодії на цих рівнях варто виділити: консультації з громадськістю, участь у спільно створених органах, у

спільних робочих групах, регіональних й локальних громадських радах тощо. Також на загальнодержавному та місцевому рівні інституції громадянського суспільства використовують доступ до публічної інформації (інформаційні запити), звернення до органів державної влади, участь в громадських слуханнях, проведення громадських експертиз, участь у реалізації політики через конкурси соціальних проектів (так зване соціальне замовлення).

Громадська експертиза є ще одним інструментом громадянського суспільства, який передбачає оцінювання громадянським суспільством діяльності виконавчої влади, ефективності ухвалення і виконання її органами рішень, підготовку пропозицій щодо вирішення суспільно значущих проблем [6, с.119]. Органи виконавчої влади зобов'язані сприяти громадянському суспільству у проведенні експертизи. Експертні пропозиції обов'язкові до врахування владними органами під час підготовки програм соціально-економічного розвитку і формування бюджетів. Згідно з реєстром громадських експертиз, станом на 2016 р. громадські організації найчастіше оцінювали діяльність обласних держадміністрацій і центральних органів виконавчої влади зі спеціальним статусом [5].

Громадське посередництво (медіація) – це інструмент, спрямований на залагодження конфліктів у процесі створення/споживання благ та спонукає учасників конфлікту взаємодіяти безпосередньо один з одним для подолання суперечок. Медіація не стала поширеним видом діяльності громадських організацій в Україні. Нечисленні громадські ініціативи відстоюють її принципи в системах правосуддя (судова медіація) та освіти (медіація ровесників) і в конкретних громадах (поширення ідеології партнерства).

Реалізуючи завдання за напрямом забезпечення пропозиції, організації громадянського суспільства надають безкоштовні/дешеві професійні соціальні, юридичні та інші послуги, максимально зорієнтовані на потреби конкретної цільової групи. На створення сприятливих умов для міжсекторальної співпраці спрямоване й упровадження в Україні партиципаторного бюджету (бюджету участі) – важливого інструменту прямої, електронної демократії, формування культури самоврядування та участі населення міста в процесі управління міськими фінансами. Така практика використовується у багатьох країнах світу, дає громадянам

можливість брати участь у розподілі частини бюджетних коштів міста шляхом подання власних проектів та прямого голосування для визначення найкращих проектів [4].

Успішним досвідом співпраці місцевих адміністрацій і громадських організацій можна вважати спільне вироблення та реалізацію проектів і програм розвитку громадянського суспільства у деяких регіонах, що дало змогу частково подолати взаємне відчуження. Характеризуючи динаміку активності громадянського суспільства відповідно до статистичного бюлетеня «Діяльність громадських об'єднань в Україні», відмітимо, що, наприклад, кількість здійснених громадськими організаціями масових заходів (семінари, лекції, конференції, збори тощо) змінювалася хвилеподібно. Кількість реалізованих соціальних проектів і виданих публікацій у цілому зросла [2].

За результатами опитування [1] експертів найбільш ефективним способом впливу на владу виокремлюють запит на об'єднання організацій та їхню активну роботу із ЗМІ. Найбільш ефективними вважаються утворення сильних об'єднань (асоціацій, рухів) громадських організацій (37 %), активну взаємодію з засобами масової інформації (35 %) та публічне обговорення (круглі столи, слухання) нагальних суспільних проблем та вироблення власних пропозицій для їх вирішення (23 %). При цьому найменш ефективними опитані називають формальні механізми: звернення до вищих владних інстанцій, судових інстанцій та співпрацю з політичними партіями

Список використаних джерел:

1. Громадянське суспільство в 2018-му: нові виклики, нові завдання / Публічна дискусія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://dif.org.ua/uploads/pdf/13963398165a9eef1b022177.77359526.pdf
2. Доповідь «Діяльність громадських організацій в Україні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/ druk/publicat/kat_u/publpolit_u.htm
3. Еш Т., Ганн Дж., Лаф Дж., Луцевич О., Ніксі Дж., Шер Дж., Волчук К. Звіт Chatham House. Боротьба за Україну. – Лондон: Королівський інститут міжнародних відносин, 2017. – 125 с. (С.77)
4. Основні тенденції та проблеми реалізації «Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016-2020 роки» / Аналітична доповідь [Електронний ресурс]. – Режим доступу:http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/nac_strateg-36e4c.pdf

5. Реєстр громадських експертиз діяльності органів виконавчої влади [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://civic.kmu.gov.ua/consult_mvc_kmu/civex/lst/7
6. Kostenko A. Mechanisms of cooperation between civil society and EU institution // Impact Mechanisms of Civil Society on European Integration of Ukraine . / A. Kostenko, V. Zavhorodnia. – LAP Lambert Academic Publishing, 2018. – 170 p. – P. 118-130

References

1. Gromadyans`ke suspil`stvo v 2018-mu: novi vy`kly`ky`, novi zavdannya/ Publichna dy`skusiya
2. Dopovid` «Diyal`nist` gromads`ky`x organizacij v Ukrayini»
3. Esh T., Gann Dzh., Laf Dzh., Lucevy`ch O., Niksi Dzh., Sher Dzh., Volchuk K. Zvit Chatham House. Borot`ba za Ukrayinu. – London: Korolivs`ky`j insty`tut mizhnarodny`x vidnosy`n, 2017. – 125 s.
4. Osnovni tendenciyi ta problemy` realizaciyi «Nacional`noyi strategiyi spry`yannya rozvy`tku gromadyans`kogo suspil`stva v Ukrayini na 2016-2020 roky`» / Anality`chna dopovid`
5. Reyestr gromads`ky`x eksperty`z diyal`nosti organiv vy`konavchoyi vlady`

Галина Манчуленко
ORCID ID 0000-0002-9454-0299
Науковий керівник – д. пол. н., проф. Н. Ю. Ротар
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Інформаційно-комунікативний супровід обласними державними адміністраціями процесу децентралізації влади в Україні: крос-темпоральний вимір

Реалізація публічної політики в сучасному світі неминуче пов'язана з використанням різних джерел комунікації з громадянами, особливу роль серед яких відіграють урядові канали інформування населення. Останні забезпечують донесення всіх аргументів влади та унеможливлюють вплив суб'єктивних чинників, які можуть проявлятись у засобах масової інформації. У зв'язку з цим на місцеві органи влади України була покладена велика відповідальність за інформування населення та популяризацію реформи місцевого самоврядування. У 2019 р. Прем'єр-міністром України В. Гройсманом було оголошено оновлення плану дій щодо децентралізації та новий етап реформи.

Метою цього дослідження став аналіз інформаційно-комунікативного супроводу обласними державними адміністраціями процесу децентралізації влади в України. Оскільки даний предмет дослідження вже перебував у фокусі нашої уваги [9], наразі ми звернемо увагу саме на динаміку урядового супроводу реформи, що пов'язано з початком її другого етапу.

У аналізі використовували ті ж показники, що були виокремленні під час дослідження два роки тому: наявність окремого розділу чи підрозділу стосовно децентралізації влади на офіційному Інтернет-представництві обласної державної адміністрації, його контент та можливість громадського обговорення за допомогою сайту. Незважаючи на незначний часовий інтервал було виявлено чітку динаміку в інформаційному супроводі реформи.

У попередньому дослідженні було визначено, що з 24 проаналізованих сайтів ОДА лише 5 не містили рубрики щодо децентралізації (Вінницька, Дніпропетровська, Донецька, Луганська, Чернігівська) [9, с. 137]. На даний час кількість таких сайтів збільшилась до 12. Не містять окремого розділу чи підрозділу стосовно децентралізації влади сайти Вінницької [12], Житомирської

[13], Закарпатської [14], Запорізької [15], Луганської [16], Рівненської [17], Тернопільської [18], Харківської [19], Хмельницької [20], Черкаської [21], Чернівецької (нова версія сайту, що працює в тестовому режимі) [22] та Чернігівської [23] областей.

Як і раніше, нормативно-правова база реформи є типовим контентом для даних розділів сайту. Відсутня вона лише на сайтах Волинської ОДА, де розділ «Децентралізація» вміщує актуальні новини стосовно її реалізації в регіоні [1], та Одеської ОДА, де у рубриці «Децентралізація та об'єднання громад» містяться відповіді на основні питання щодо реформи [7]. Звернемо увагу, що окрім сайту Волинської ОДА окремо подані новини стосовно процесу децентралізації влади в області лише на сайтах Івано-Франківської [4] та Сумської ОДА [11].

Зауважимо про малу інформативність багатьох сайтів ОДА у контексті моніторингу процесу децентралізації в регіоні. Наприклад, назва розділу «Обговорення концепції децентралізації влади» на сайті Київської ОДА суперечить його вмісту, адже в ньому знаходяться лише нормативно-правові акти щодо реформи [10]. Сайт Полтавської ОДА у категорії «Реформування місцевого самоврядування Полтавської області» наводить лише контактні дані профільного підрозділу, що відповідальний за впровадження реформи у області, а також посилання на урядові ресурси [25]. Таким самим чином можна охарактеризувати розділ «Добровільне об'єднання територіальних громад» Кіровоградської ОДА [8]. Лише нормативно-правові акти та Перспективний план містяться на сайті Донецької ОДА [3], а сайт Львівської ОДА у розділі «Децентралізація влади» окрім законодавчої бази наводить лише дві новини стосовно її реалізації в регіоні [5].

Дуже стисло охарактеризований хід реформи у регіоні в числових показниках лише на сайтах Івано-Франківської та Херсонської ОДА. Переходячи за гіперпосиланням у підрозділі «Утворення та розвиток об'єднаних територіальних громад області» першої розпочинається автоматичне завантаження файлу «Утворення об'єднаних територіальних громад в області», де міститься актуальна інформація (станом на 28.03.2019 р.) [4]. На сайті другої у розділі «Процес децентралізації в області» містяться декілька коротких абзаців стосовно фінансової спроможності ОТГ Херсонщини згідно аналізу експертів [24].

Якщо під час попереднього дослідження було виявлено нетипові рішення в інформаційному наповнені сайтів ОДА (наявність на сайті Рівненської ОДА окремої підрубрики «Матеріали щодо неприйнятності ідей федералізації України», а на сайті Закарпатської ОДА – експертної думки щодо децентралізації влади) [9, с. 137], то під час актуального дослідження подібних спроб не зафіксовано. Так само, наразі відсутня основна особливість, виявлена у дослідженні 2017 р., – підрубрика «Громадське обговорення» на сайті Івано-Франківської ОДА, де було оголошено про збір пропозицій до Проекту змін до Конституції України щодо децентралізації влади та Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні з зазначенням контактних осіб, адреси в мережі Інтернет та для письмових звернень [9, с. 137]. На даний час подібного за змістом розділу немає вже ні на сайті Івано-Франківської ОДА, ні на будь-яких інших проаналізованих Інтернет-представництвах. Згадку про те, що у регіонах проводилось обговорення конституційних змін, можна знайти у розділі «Децентралізація державної влади» на сайті Миколаївської ОДА у вигляді гіперпосилання на Розпорядження її Голови від 19 червня 2014 р. № 158-р «Про організацію проведення в Миколаївській області обговорення змін до Конституції України щодо децентралізації державної влади» [6]. Враховуючи відсутність суттєвого прогресу у внесенні відповідних змін до Конституції України, ліквідація подібних механізмів зв’язку з громадянами є, на нашу думку, недоцільною.

Ще одним визначеним показником аналізу стала наявність на сайтах ОДА перспективного плану формування територій громад у регіонах. У попередньому досліджені вони були представлені лише на сайтах Житомирської, Запорізької, Сумської та Чернівецької ОДА [9, с. 137]. Наразі з ними можна ознайомитись на сайтах Дніпропетровської [2], Донецької [3], Івано-Франківської [4], Сумської [11] і Херсонської [24] ОДА.

Таким чином, аналіз інформаційно-комунікативного супроводу обласними державними адміністраціями процесу децентралізації влади в Україні у крос-темпоральному вимірі (2017 і 2019 рр.) засвідчив погіршення інформаційного наповнення офіційних Інтернет-представництв місцевих органів влади. Про чітку негативну тенденцію ми можемо стверджувати у зв’язку з: по-перше, значним зростанням кількості сайтів, у яких відсутній окремий розділ

стосовно децентралізації влади в області (з 5 до 12); по-друге, погіршенням контенту та малою інформативністю розділів щодо реформи місцевого самоврядування серед проаналізованих Інтернет-представництв; по-третє, відсутністю механізму громадського обговорення реформи за допомогою сайту. Типовим наповненням для Інтернет-представництв місцевих органів державної влади наразі стало використання посилань на урядові ресурси та відсутність інформації про хід реформи в регіоні (окрім Волинської, Івано-Франківської і Сумської ОДА). Оскільки реформа ще не завершена і низка населених пунктів все ще перебуває поза об'єднаними територіальними громадами проведення інформаційного супроводу процесу децентралізації влади місцевими органами влади виступає важливим чинником успішної реалізації реформи в регіоні, а його моніторинг у наукових дослідженнях може спрогнозувати майбутні результати реформи.

Список використаних джерел:

1. Децентралізація / Офіційне Інтернет-представництво Волинської ОДА. URL: https://voladm.gov.ua/category/decentralizaciya/1/ (Дата звернення: 3.05.19) (Decentralizaciya / Oficijne Internet-predstavny`cztvo Voly`ns`koyi ODA. URL: https://voladm.gov.ua/category/decentralizaciya/1/ (Data zvernennya: 3.05.19))
2. Децентралізація / Офіційне Інтернет-представництво Дніпропетровської ОДА. URL: https://adm.dp.gov.ua/ua/pro-oblast/rozvitok-regionu/decentralizaciya (Дата звернення: 3.05.19) (Decentralizaciya / Oficijne Internet-predstavny`cztvo Dnipropetrovs`koyi ODA. URL: https://adm.dp.gov.ua/ua/pro-oblast/rozvitok-regionu/decentralizaciya (Data zvernennya: 3.05.19))
3. Децентралізація / Офіційне Інтернет-представництво Донецької ОДА. URL: https://inform.dn.gov.ua/ua/decentralizaciya (Дата звернення: 3.05.19) (Decentralizaciya / Oficijne Internet-predstavny`cztvo Donecz`koyi ODA. URL: https://inform.dn.gov.ua/ua/decentralizaciya (Data zvernennya: 3.05.19))
4. Децентралізація влади. Реформа місцевого самоврядування / Офіційне Інтернет-представництво Івано-Франківської ОДА. URL: http://www.if.gov.ua/news/23493 (Дата звернення: 3.05.19) (Decentralizaciya vlady`. Reforma miscevogo samovryaduvannya / Oficijne Internet-predstavny`cztvo Ivano-Frankivs`koyi ODA. URL: http://www.if.gov.ua/news/23493 (Data zvernennya: 3.05.19))
5. Децентралізація влади / Офіційне Інтернет-представництво Львівської ОДА. URL: https://loda.gov.ua/koncepciya_reformuvannya_miscevogo_samovryaduvannya_ta_terytorial_noi_organizacii_vlady (Дата звернення:

3.05.19) (Decentralizaciya vlady` / Oficijne Internet-predstavny`cztvo L`vivs`koyi ODA. URL: https://loda.gov.ua/koncepciya_reformuvannya_miscevogo_samovryaduvannya/ _ta_terytorial_noi_organizacii_vlady (Data zvernennya: 3.05.19))
6. Децентралізація державної влади / Офіційне Інтернет-представництво Миколаївської ОДА. URL: http://www.mk.gov.ua/ua/detsentralizatsiya/ (Дата звернення: 3.05.19) (Decentralizaciya derzhavnoyi vlady` / Oficijne Internet-predstavny`cztvo My`kolayivs`koyi ODA. URL: http://www.mk.gov.ua/ua/detsentralizatsiya/ (Data zvernennya: 3.05.19))
7. Децентралізація та об'єднання громад / Офіційне Інтернет-представництво Одеської ОДА. URL: https://oda.odessa.gov.ua/decentralizacia-ta-obednanna-gromad (Дата звернення: 3.05.19) (Decentralizaciya ta ob'yednannya gromad / Oficijne Internet-predstavny`cztvo Odes`koyi ODA. URL: https://oda.odessa.gov.ua/decentralizacia-ta-obednanna-gromad (Data zvernennya: 3.05.19))
8. Добровільне об'єднання територіальних громад / Офіційне Інтернет-представництво Кіровоградської ОДА. URL: http://www.kr-admin.gov.ua/start.php?q=DOTG/Ua/main.html (Дата звернення: 3.05.19) (Dobrovil`ne ob'yednannya tery`torial`ny`x gromad / Oficijne Internet-predstavny`cztvo Kirovograds`koyi ODA. URL: http://www.kr-admin.gov.ua/start.php?q=DOTG/Ua/main.html (Data zvernennya: 3.05.19))
9. Кузуб Г. Д. Роль органів державної влади у інформаційно-комунікативному супроводі процесу децентралізації влади в Україні // Розвиток політичної науки: європейські практики та національні перспективи : Мат. VII Міжн. наук. конф. (Чернівці, 10 квітня 2017 р.). Чернівці, 2017. С. 136-139. (Kuzub G. D. Rol` organiv derzhavnoyi vlady` u informacijno-komunikaty`vnomu suprovodi procesu decentralizaciyi vlady` v Ukrayini // Rozvy`tok polity`chnoyi nauky`: yevropejs`ki prakty`ky` ta nacional`ni perspekty`vy` : Mat. VII Mizhn. nauk. konf. (Chernivci, 10 kvitnya 2017 r.). Chernivci, 2017. S. 136-139.)
10. Обговорення концепції децентралізації влади / Офіційне Інтернет-представництво Київської ОДА. URL: http://koda.gov.ua/obgovorennya-koncepcii-decentralizac/ (Дата звернення: 3.05.19) (Obgovorennya koncepciyi decentralizaciyi vlady` / Oficijne Internet-predstavny`cztvo Ky`yivs`koyi ODA. URL: http://koda.gov.ua/obgovorennya-koncepcii-decentralizac/ (Data zvernennya: 3.05.19))
11. Об'єднання територіальних громад / Офіційне Інтернет-представництво Сумської ОДА. URL: http://sm.gov.ua/uk/obiednannia-terytorialnykh-hromad.html (Дата звернення: 3.05.19) (Ob'yednannya tery`torial`ny`x gromad / Oficijne Internet-predstavny`cztvo Sums`koyi ODA. URL: http://sm.gov.ua/uk/obiednannia-terytorialnykh-hromad.html (Data zvernennya: 3.05.19))
12. Офіційне Інтернет-представництво Вінницької ОДА. URL: http://www.vin.gov.ua/ (Дата звернення: 3.05.19) (Oficijne Internet-

predstavny`cztvo Vinny`cz`koyi ODA. URL: http://www.vin.gov.ua/ (Data zvernennya: 3.05.19))
13. Офіційне Інтернет-представництво Житомирської ОДА. URL: http://oda.zt.gov.ua/ (Дата звернення: 3.05.19) (Oficijne Internet-predstavny`cztvo Zhy`tomy`rs`koyi ODA. URL: http://oda.zt.gov.ua/ (Data zvernennya: 3.05.19))
14. Офіційне Інтернет-представництво Закарпатської ОДА. URL: https://carpathia.gov.ua/ (Дата звернення: 3.05.19) (Oficijne Internet-predstavny`cztvo Zakarpats`koyi ODA. URL: https://carpathia.gov.ua/ (Data zvernennya: 3.05.19))
15. Офіційне Інтернет-представництво Запорізької ОДА. URL: https://www.zoda.gov.ua/ (Дата звернення: 3.05.19) (Oficijne Internet-predstavny`cztvo Zaporiz`koyi ODA. URL: https://www.zoda.gov.ua/ (Data zvernennya: 3.05.19))
16. Офіційне Інтернет-представництво Луганської ОДА. URL: http://loga.gov.ua/ (Дата звернення: 3.05.19) (Oficijne Internet-predstavny`cztvo Lugans`koyi ODA. URL: http://loga.gov.ua/ (Data zvernennya: 3.05.19))
17. Офіційне Інтернет-представництво Рівненської ОДА. URL: http://www.rv.gov.ua/sitenew (Дата звернення: 3.05.19) (Oficijne Internet-predstavny`cztvo Rivnens`koyi ODA. URL: http://www.rv.gov.ua/sitenew (Data zvernennya: 3.05.19))
18. Офіційне Інтернет-представництво Тернопільської ОДА. URL: http://www.oda.te.gov.ua/ (Дата звернення: 3.05.19) (Oficijne Internet-predstavny`cztvo Ternopil`s`koyi ODA. URL: http://www.oda.te.gov.ua/ (Data zvernennya: 3.05.19))
19. Офіційне Інтернет-представництво Харківської ОДА. URL: https://kharkivoda.gov.ua/ (Дата звернення: 3.05.19) (Oficijne Internet-predstavny`cztvo Xarkivs`koyi ODA. URL: https://kharkivoda.gov.ua/ (Data zvernennya: 3.05.19))
20. Офіційне Інтернет-представництво Хмельницької ОДА. URL: https://www.adm-km.gov.ua/ (Дата звернення: 3.05.19) (Oficijne Internet-predstavny`cztvo Xmel`ny`cz`koyi ODA. URL: https://www.adm-km.gov.ua/ (Data zvernennya: 3.05.19))
21. Офіційне Інтернет-представництво Черкаської ОДА. URL: http://ck-oda.gov.ua/ (Дата звернення: 3.05.19) (Oficijne Internet-predstavny`cztvo Cherkas`koyi ODA. URL: http://ck-oda.gov.ua/ (Data zvernennya: 3.05.19))
22. Офіційне Інтернет-представництво Чернівецької ОДА. URL: https://bukoda.gov.ua/ (Дата звернення: 3.05.19) (Oficijne Internet-predstavny`cztvo Chernivecz`koyi ODA. URL: https://bukoda.gov.ua/ (Data zvernennya: 3.05.19))
23. Офіційне Інтернет-представництво Чернігівської ОДА. URL: http://cg.gov.ua/ (Дата звернення: 3.05.19) (Oficijne Internet-predstavny`cztvo Chernigivs`koyi ODA. URL: http://cg.gov.ua/ (Data zvernennya: 3.05.19))

24. Процес децентралізації в області / Офіційне Інтернет-представництво Херсонської ОДА. URL: http://khoda.gov.ua/reformi/proces-decentralizaci%25d1%2597-v-oblasti/ (Дата звернення: 3.05.19) (Proces decentralizaciyi v oblasti / Oficijne Internet-predstavny`cztvo Xersons`koyi ODA. URL: http://khoda.gov.ua/reformi/proces-decentralizaci%25d1%2597-v-oblasti/ (Data zvernennya: 3.05.19))
25. Реформування місцевого самоврядування Полтавської області / Офіційне Інтернет-представництво Полтавської ОДА. URL: http://www.adm-pl.gov.ua/page/reformuvannya-miscevogo-samovryaduvannya-poltavskoyi-oblasti (Дата звернення: 3.05.19) (Reformuvannya miscevogo samovryaduvannya Poltavs`koyi oblasti / Oficijne Internet-predstavny`cztvo Poltavs`koyi ODA. URL: http://www.adm-pl.gov.ua/page/reformuvannya-miscevogo-samovryaduvannya-poltavskoyi-oblasti (Data zvernennya: 3.05.19))

Андрій Конет, аспірант кафедри політології
та державного управління
Науковий керівник – д. політ. н., професор В.І. Бурдяк
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Соціологія виборчого процесу та електоральна соціологія

Одним із проявів політичного життя суспільства є участь у виборних процесах. Можна стверджувати, що цей акт (участь у виборах, реформах) є одиничною і найголовнішою (періодично, протягом кількох років) формою проявлення "волі народу", від вибору якого так чи інакше в подальшому залежить характер і особливості даної суспільної політичної організації.

Як відомо, найважливішою у політиці є проблема влади. Вона розкривається на підставі аналізу процесів взаємодії та протистояння соціальних планів, верств, політичних партій і громадських організацій та об'єднань, їх лідерів, елітних груп та ін. Вибори є кульмінацією всіх процесів інтеграції, протистояння і вершиною айсберга політичного життя суспільства. Хоча вибори – це обмежений у часі період політичної активності громадян, однак найважливішою ознакою цієї короткочасної складової політичного життя суспільства є те (як уже зазначалося), що влада громадян з опосередкованої форми перетворюється на безпосередню. Крім цього, враховуючи саме важливість виборного процесу в соціальній, політичній та правовій системі суспільного життя, всю організаційну виборну систему – інституційовану систему виборних комісій подекуди ототожнюють з четвертою владою (установчою), поряд із законодавчою, виконавчою, судовою. Соціологія виборчого процесу (іноді її ототожнюють із електоральною соціологією) – відносно нова галузь соціології, котра вивчає комплекс проблем, пов'язаних з особливостями підготовки та проведення виборів, а також з поведінкою населення у виборних компаніях, в тому числі електоральних (від лат. eligo – вибирати) орієнтацій соціальних спільнот і окремих громадян, аналіз факторів, які впливають на участь у виборах і голосуванні, мотиви участі або неучасті у них, вивчення участі електорату, особливості сприйняття ними передвиборних заходів, партій і осіб кандидатів, оцінка ефективності діяльності ЗМІ і рівнів їх впливу на позиції виборів, прогнозування результатів виборів і т. ін [1, с. 21].

З подальшою спеціалізацією соціологічного знання фахівці виокремлюють і розділяють соціологію виборчого процесу та електоральну соціологію. Однак аналіз наявної наукової та навчальної літератури в цій галузі не дає достатніх підстав виокремлювати їх на дисциплінарному рівні. В даному викладі соціологія виборчого процесу та електоральна соціологія умовно інтегровані в єдиний науковий напрям. Іноді до складу об'єкту соціології виборчого процесу включається проблематика, що перебуває на стику із політичною соціологією і соціологією права: вибори як політичне явище, політична культура і політичні установки виборців, особливості виборчих систем, політичні механізми та передвиборчі технології. В цілому ж дослідники визнають, що ядром соціології виборів є соціологія виборців, соціологія електорату. Об’єктом вивчення соціології виборчого процесу вважається весь виборчий процес, всі складові компоненти виборчої кампанії у сукупності їх зв'язків. Оскільки виборчий процес має як політичні, так і економічні, правові, соціальні та інші аспекти, тому це явище вивчається і політичною, і правовою наукою. Соціологію цікавлять, усі аспекти на всіх етапах та рівнях виборчого процесу, що виникають при взаємодії і зіткнення інтересів конкретних соціальних пластів, груп та прошарків суспільства. Саме це, що виражає проблемні сторони досліджуваного об'єкта, і вважають за предмет дослідження соціології виборів. Соціологія виборчого процесу використовує здобутки багатьох суміжних галузей соціології: соціології права, політики, громадської думки та ін., а головним чином її аналіз спрямований на перебіг етапів виборчого процесу в їх зумовленості, опосередкованості інтересами різних соціальних верств і груп, а також особливостями функціонування електоральної поведінки та формування громадської думки [1, с. 45].

Як бачимо, завдання даної галузі знань визначають її початкове генерування. Почнемо з того, чому приділяється увага і що вивчає соціологія виборів, або "електоральна соціологія". Основним складовим елементом її вивчення є "електорат" – (від лат. elector - виборець) - всі громадяни, котрі наділені правом голосу і котрі реалізують або не реалізують його (право) в спеціально створених для цього умовах (інституційована система проведення виборних процесів). Поняття "електорат" тут вживається в соціологічному вимірі, в широкому розумінні, бо іноді під "електоратом" розуміють коло виборців, котрі голосують за ту чи іншу партію або президента

на суспільно-політичних виборах (це так звана політологічна ознака розуміння електорату).Предметом дослідження даної галузі є електоральна поведінка - сукупність дій, вчинків, що визначають політичні орієнтації та наміри виборців щодо делегування їх повноважень представницьким органам влади, які проявляються в участі або неучасті сукупності виборців у виборах. У центрі виборів, з точки зору політичної значущості, перебуває передвиборча агітація – основна діяльність (на даному етапі) політичних партій, блоків, кандидатів. У зв'язку з цим, великого значення набувають її правові аспекти, особливості використання засобів масової інформації. Своєрідним засобом агітаційного впливу на електорат є оприлюднення результатів опитування громадської думки, наявність (відсутність) маніпулювання ними з метою впливу на громадську думку [2, с. 57]. Всі загальнотеоретичні принципи маркетингу, його підходи, методологія, інструментарій застосовуються і в політичній діяльності, де ринком виступає "електорат". Однак тут є свої відмінні сторони. На відміну від класичної системи маркетингу, за якої стратегія діяльності базується головним чином на пристосуванні можливостей пропозиціонера (продуцента) до запитів споживача, в політичній сфері відбувається все навпаки - у "споживачів" - електорату попит ("погребний" його характер) відсутній. Він не є "природним", а є "штучним" як такий. Політичні продуціонери (політики, полстери, інші фахівці "політико-впровадженої" діяльності відповідно до "запиту соціальної потреби людини" відповідно і гармонічно увійшли в це русло і використовують його. Один із спеціалістів у галузі політичного маркетингу англієць Б. Брюс досить справедливо і скептично зауважив: політики самі по собі не запитують у виборців, чого вони хочуть. їх швидше цікавить реакція виборців на те, що вони вже вирішили зробити, і те, [і тільки для того], щоб цю реакцію "спрямувати" в бажане русло. Все це цілком збігається із загальними завданнями маркетингової діяльності (в широкому розумінні), а саме: аналіз, планування, впровадження в життя і контроль за проведенням цілеспрямованих заходів, розрахованих на встановлення, закріплення і підтримку вигідних обмінів з цільовими та потенційними споживачами заради досягання певних завдань певної організації - розвитку та росту. Таким чином, аналогії тут цілком сумісні (мається на увазі проекціювання загальних засад маркетингу та менеджменту на політичну сферу).

Список використаних джерел:

1. Нельга О. Соціологія виборчого процесу: проблеми становлення // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2000, № 2. 97 с.
2. Пилипенко В. Соціологічна наука та електоральні процеси в Україні // Соціологія: теорія і практика. –2008, № 4. 84 с.

Marta Michalczuk-Wlizio
dr/adiunkt, Wydziai Politologii UMCS,
ORCID : 0000-0002-2107-8814
Maria Curie-Skiodowska University in Lublin, Poland

The institution of a citizens' legislative initiative in Poland

The institution of a citizens' legislative initiative has been functioning in the Polish legal order for over 20 years now, as it was introduced the Constitution of the Republic of Poland of 2 April 1997. According to the referral regulations of art. 118 s. 2 sentence 2 of the Basic Law, the detailed procedure for the citizens' legislative initiative was included in the Act on the Implementation of Legislative Initiative by Citizens of 24 June 1999. Some fifty committees of citizens' initiatives were formed from that date, which successfully registered their drafts and submitted it to the Speaker of Sejm[1] in order to initiate legislative procedure. Millions of Poles signed these drafts, as the awareness of the functioning of this institution and its popularity has been noticeably increasing in recent years.

The Citizens' Legislative Initiative is one of the institutions that co-creates broadly understood mechanisms of civic activity[2]. Entitled subjects (a group of at least one hundred thousand citizens who have active electoral rights to the Sejm)[3] undertake efforts and exercise diligence to prepare a bill consistent with formal requirements. It should be remembered that the act on the implementation of the legislative initiative by citizens does not assume any assistance from state authorities, which would facilitate the shaping of the draft normative act, for example to make it consistent with the principles of legislative technique, and intentions of the entity initiating the legislative process.[4]

[1] Data from the Sejm website www.sejm.gov.pl -archiwum: (downloaded on 10 January 2019)5 citizens' drafts were submitted to the Sejm of the 3rd term, 11 citizens' drafts were submitted to the Sejm of the 4th term, 1 citizens' drafts were submitted to the Sejm of the 5h term, 18 citizens' drafts were submitted to the Sejm of the 6th term , 18 citizens' drafts were submitted to the Sejm of the 7th term.

[2] See P. Uziebio, Inicjatywa ustawodawcza obywateli w Polsce na tle rozwi№zac ustrojowych pacstw obcych, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2006, p. 30 and following pages.; S. Grabowska, Instytucja ogylnokrajowej inicjatywy ludowej w wybranych pacstwach europejskich. Studium prawno-porywnawcze, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszyw 2005, pp. 18-19.

[3] Article 118 s. 2 of the Constitution of the Republic of Poland of 2 April 1997 and article .2 of the Act of 24 June 1999 on the implementation of legislative initiative by citizens.

[4] It should be emphasized that each of the other four entities with the right of legislative initiative in Poland has, at its disposal, adequate organizational facilities and auxiliary units that professionally prepare draft normative acts, e.g. offices and legal departments of individual ministries or the Government Legislation Center or the Chancelleries of Sejm, Senate and of the President.

Over 70 percent of projects submitted for consideration over the last two decades concerned the amendment of legal acts already in force and about one in four of the submitted projects contained completely new, comprehensive legal regulations. The projects submitted were very diverse in terms of their subject matter. They mainly concerned matters of administrative law, labour and social security law, but also criminal law, financial law or family and guardianship code.

Citizens' initiative understood as "an institution of civic participation that allows a numerically defined group that is part of a collective sovereign to present, to the legislature or directly to the people themselves, an application proposing the adoption, amendment or rejection of a normative act" [5]. It grants the citizens the opportunity to shape their rights and obligations directly and enables citizens to become active around matters that are important to them[6].

Practice indicates that the institution of a citizens' legislative initiative is used in Poland to a limited extent only. It seems that formal restrictions effectively deter and sometimes even make it impossible for citizens to effectively influence the existing legal norms[7]. To discourage citizens from taking up a citizens' legislative initiative, the percentage of laws that have been passed to the Sejm in accordance with art. 118 of the Constitution[8]. Citizens' legislative initiative is, however, a very important instrument co-creating civil society because it is one of the forms enabling citizens to express themselves in topics that are of relevance for them. It also reveals to decision-makers what scope of social relations, according to the sovereign, should be regulated differently from the existing legal solutions, and this can be applied, for example, in election campaigns. It also allows citizens to unite around matters that are important to them, consistent with their world-view, values and needs that initiate the decision-making process, which the citizens' legislative initiative undoubtedly forms.

Projects submitted in the mode of art. 118 s. 2 of the Constitution have a strong legitimacy because they come directly from an entity having sovereign power in the state, that is, from the sovereign. Parliament

[5] M. Dane Waters, The Initiative and Referendum Process in the United States, Initiative and Referendum Institute, Washington 2002, pp. 9-10 (quoted after: P. Uzikbio, Inicjatywa ustawodawcza..., op. cit., p. 31).

[6] J. Kucicski, Konstytucyjny ustryj pacstwowy Rzeczypospolitej Polskiej, Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis, Warszawa 2003, p. 157.

[7] More in A. Rytel -Warzocha, P. Uzikbio, M. Hermann, Obywatele decydujЊ, Obywatelska inicjatywa ustawodawcza jako narzkdzie ksztaitowania postaw obywatelskich, Instytut Spraw Obywatelskich, Jydu 2012.

[8] E. Nowacka, Obywatelskie projekty ustaw w Polsce jako przykiad aktywnoњci obywatelskiej, in: Oblicza Spoieczecstwa Obywatelskiego, Pacstwo, Gospodarka, Њwiat, J. Osicski, J.Z. Popiawska (eds.), Warszawa 2014, p. 244

members elected in elections are obliged to listen and represent their electorate because the settlement it reaches at the next elections may cost them dearly. The systemic practice proves that in most cases, citizens' projects are supported during parliamentary work, officially or informally, by specific parties and political groups[9].

[9] Sz. Wyjcik, Analiza dyskursu polityki wokyi obywatelskiej inicjatywy ustawodawczej na wybranych przykiadach debat parlamentarnych, Polityka i Spoieczecstwo, no. 1(13)/2015, p. 10.

Ганна Бурдяк, магістрант
ORCID 0000-0001-6928-3510
Науковий керівник – д. пол. н., проф. А.М. Круглашов
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Розвиток громадянської освіти у сучасній Україні

Термін «громадянська освіта» є калькою з англійського терміну «civic (democratic) education», який вживається для позначення поняття сучасної інтернаціональної інтегративної педагогічної технології формування громадянських чеснот населення, найперше молоді. В українській освіті процес асиміляції ідей і технологій громадянської освіти, розроблених переважно у країнах усталеної демократії, розпочався близько двох десятиліть тому. Втім, у суспільстві та вітчизняній літературі все ще тривають дискусії щодо її форм, методів, змісту.

Формування громадянської освіти в Україні почалося з 2000-х років. Процес розробки першої Концепції громадянської освіти (виховання) особистості в умовах розвитку української державності [1] ґрунтувався на завданнях і заходах, викладених у Національній програмі патріотичного виховання населення, розвитку здорового способу життя, духовного розвитку та зміцнення моральних засад суспільства, прийнятій у 1999 р. [2]. Українське бачення з'явилося у результаті запланованих заходів по розробці концепції громадянського виховання особистості як системоутворюючого процесу оволодіння навичками життя в системі національних і загальнолюдських цінностей, розвитку патріотизму, відповідальності за долю нації і держави, розвитку психологічної готовності та практичної здатності служити інтересам країни, особисто сприяти реалізації національної ідеї.

Представлену в 2000 р. Концепцію громадянської освіти (виховання) особистості розробляв колектив Академії педагогічних наук України, який був визначений відповідальною установою за цю справу. Відповідно до Концепції, під громадянською освітою розумілося «виховання», що відноситься до громадської та приватної сфери, а саме «процес розвитку громадянства як всебічної якості особистості, яке дає людині можливість почуватися морально, соціально, політично, юридично обдарованою і захищеною. Воно спрямоване на навчання людини, чутливої до навколишнього світу,

інтеграції її в соціальне життя, в якій основним елементом є права людини».

Підхід Академії педагогічних наук полягав у поділі громадянської освіти на виховання та громадянську освіту як «формальну освіту», орієнтовану на отримання знань і навичок по правах і обов'язках людини/громадянина: «Громадянська освіта – це навчання людей тому, як жити в умовах сучасної держави, як дотримуватися її законів, але в той же час як не дозволити владі порушувати власні права, шукати у владі здійснення своїх законних потреб як громадянина демократичного суспільства» [1].

Подальша розробка концепцій була продовжена на тлі перших великих проектів, присвячених громадянській освіті за фінансової підтримки різних міжнародних організацій – донорів. Необхідно вказати на наступні успішні проекти: Демократична освіта – українсько-канадський проект Університету Квінс, Онтаріо; Українська мережа громадянської освіти – UCEN, заснована IREX; «Демократичне навчання в Україні» у рамках Трансатлантичної програми підтримки громадянського суспільства в Україні.

Ці проекти створили основу для включення питань громадянської освіти в шкільні навчальні програми, позакласні програми, а також до програм закладів вищої освіти. Втім, це не дало очікуваного результату, не привело до впровадження громадянської освіти в межі законодавчої бази освітньої політики. Пілотні програми та навчальні посібники з'явилися лише після внутрішнього схвалення на рівні міністерств та рекомендувалися як «факультативний предмет». Ці програми відносили громадянську освіту до навчання демократії, політичної культури, практичного застосування теоретичних навичок тощо, включаючи підхід до професійної компетентності.

Відсутність законодавчої бази привела до відсутності фінансування програм, тому воно здійснювалося на рівні міжнародних грантів, а в Україні програми визнавалися на міністерському рівні лише як факультативні дисципліни. Тож не було ніяких офіційних заяв про те, що громадянська освіта є обов'язковою дисципліною для викладання. Національно-патріотична освіта традиційно переважала над громадянською освітою, тому підходи представляли собою поєднання завдань, спрямованих на об'єднання протиріч між загальнонаціональним громадянством у контексті

патріотизму і громадянською освітою в контексті основних цінностей прав людини та демократії.

У 2012 р. для схвалення була запропонована нова Концепція громадянської освіти та виховання. У ній наводилися аналогічні визначення, які за своїм змістом нічим не відрізнялися від заяв 2000-х рр.: патріотизм, моральний і духовний розвиток з одного боку, і демократія, права і обов'язки людини – з іншого. Автори документу як і раніше вважали, що духовний та моральний розвиток має бути в центрі уваги освіти. З іншого боку, в деяких розділах Концепції визнавався підхід, орієнтований на отримання знань, і самостійне навчання з акцентом на розвиток навиків і відносин. Громадянська освіта була визнана міждисциплінарним предметом, який повинен охоплювати навчання в класі, позакласні заходи, демократичну організацію шкільного життя і міждисциплінарний підхід. Проект Концепції був об'єднаний з іншим текстом і містив суперечливі та неспівмірні визначення, тому його відхилили.

Таким чином, нове «реформоване» розуміння громадянської освіти представлене цілісним компетентним підходом до освіти, без певної відмінності між освітою і вихованням. Іншим напрямком громадянської освіти є Національна стратегія розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016-2020 роки [3], в якій підкреслюється, що активізація заходів щодо підвищення рівня громадянської освіти спрямована на захист прав громадян і вираження інтересів громадян за допомогою демократії участі. Питання національно-патріотичного виховання все ще переважають, оскільки громадянська освіта «йде після» виховання патріотизму. Правові рамки для національно-патріотичного виховання ідеологічно зрозумілі, а фінансування відображено в бюджеті. Проте, позитивний розвиток з 2014 р. полягає в тому, що громадянська освіта представляється в правових межах як самостійний суб'єкт, а сама реформа освіти орієнтована на підхід, заснований на знаннях.

Список використаних джерел:

1. Концепція громадянської освіти в Україні. Інформаційний бюлетень Проекту «EDUCATION FOR DEMOCRACY IN UKRAINE». 2000.Вип. 2. (Koncepciya gromadyans`koyi osvity` v Ukrayini. Informacijny`j byuleten` Proektu «EDUCATION FOR DEMOCRACY IN UKRAINE». 2000.Vy`p. 2.)
2. Про затвердження Національної програми патріотичного виховання населення, формування здорового способу життя, розвитку духовності та зміцнення моральних засад суспільства. URL: https://zakon.rada.gov.ua/

laws/show/1697-99-%D0%BF (Pro zatverdzhennya Nacional`noyi programy` patrioty`chnogo vy`xovannya naselennya, formuvannya zdorovogo sposobu zhy`ttya, rozvy`tku duxovnosti ta zmicznennya moral`ny`x zasad suspil`stva. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-99-%D0%BF)

3. Національна стратегія сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016 – 2020 роки. URL: https://www.kmu.gov.ua/ua/gromadskosti/gromadyanske-suspilstvo-i-vlada/spriyannya-rozvitku-gromadyanskogo-suspilstva/nacionalna-strategiya-spriyannya-rozvitku-gromadyanskogo-suspilstva-v-ukrayini-na-2016-2020-roki (Nacional`na strategiya spry`yannya rozvy`tku gromadyans`kogo suspil`stva v Ukrayini na 2016 – 2020 roky`. URL: https://www.kmu.gov.ua/ua/gromadskosti/gromadyanske-suspilstvo-i-vlada/spriyannya-rozvitku-gromadyanskogo-suspilstva/nacionalna-strategiya-spriyannya-rozvitku-gromadyanskogo-suspilstva-v-ukrayini-na-2016-2020-roki)

Елеонора Шувальська
Науковий керівник – д. політ. н., професор Н. Ю. Ротар
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Критика концепції е-демократії в сучасній політичній науці

Розгалужена, нейтральна і швидка природа Інтернету відрізняє його від масштабних комунікаційних технологій, таких як радіо і телебачення, які активно використовуються в системі політичних комунікацій та владних стратегій. Унікальність архітектоніки Інтернету розширила можливості демократизації суспільства до безпрецедентного рівня та стимулювала окреслення меж нового різновиду демократії – електронної демократії (е-демократії). А. Полін оцінив фактичне формування е-демократії як певного «революційного поля, сформованого аморфними і різноманітними явищами, платформами і подіями останніх трьох десятиліть», що живиться «могутніми міфами, зорієнтованими на інтеграцію технологій і уряду» [6, p. 12]. Попри таку оптимістичну риторику, нам видається не зовсім вірним приписувати фундаментальні політичні зміни в сучасній політиці виключно е-демократії. Швидше, варто враховувати функціональне поєднання нормативної ролі політичної теорії та емпіричної ролі е-демократії, яка сконцентрована на створенні інноваційних технологічних платформ для демократії: електронне голосування, електронні петиції, електронні портали органів влади та управління. Означені технологічні платформи е-демократії зазвичай використовують архітектуру Інтернету для зниження вартості управлінських процесів або для підвищення їх ефективності, проте вони здебільшого не змогли кинути виклик основним проблемам демократії або докорінно реформувати політичні процеси.

З іншого боку, для сфери е-демократії характерні проекти, пов’язані з політичною участю, що генеруються та активізуються засобами Інтернету, та сприймаються громадською думкою як важливі для демократії для демократії (наприклад, децентралізована організація масових рухів та також революцій) [5]. Платформи участі в політиці, вироблені е-демократією, і політична участь, яка відбувається поза ними, додають імпульсів риториці е-демократії не ставлять під сумнів фундаментальні принципи демократичних процесів та не передбачають створення нових, зорієнтованих

виключно на інтерактивні технології в політиці. Це дає підстави стверджувати, що діяльність в рамках е-демократії, є діяльністю, здійснюваною і поза спеціально створеними платформами е-демократії [7].

Найбільші дискусії в рамках концепту е-демократії викликає положення про значення Інтернету для формалізованого застосування в політиці. У 1990-х роках серед дослідників поширеною була позиція, відповідно для якої Інтернет, як певний технологічний інструмент, здатен демократизувати суспільство. Вона ґрунтувалася на тому, що по-перше, Інтернет, завдяки розгалуженій структурі, сприяє «здешевленню» політичної участі і встановленню інтерактивних зв'язків; по-друге, Інтернет позитивно впливає на зростання мотивації і підживлення бажання громадян брати участь в управлінні державою. Отже, численні моделі е-демократії в 1990-х рр. опиралися на підхід, згідно з яким надання платформи для політичної участі через Інтернет саме по собі сприятиме демократизації суспільства, тобто Інтернет як ресурс демократії наділявся рисами «образу наново винайденого, нового і кращого уряду, який обслуговує нове покоління всезнаючих, технічно підкованих громадян» [6, p. 1].

Водночас, окремі науковці припускали, що Інтернет або взагалі не надає можливості реальної політичної участі, або він не стимулює політичну участь. Так, Г. Бахштейн [2], К. Санштейн [9], М. Марголіс та Дж. Морено-Ріано [5], А. Шапіро [8] стверджують, що використання Інтернету може послабити, а не посилити участь у політичному житті. Спільним для поглядів цих дослідників є твердження, що «базові риси Інтернету ... як правило, підривають ту публічну сферу і політичну взаємодію, які необхідні для справді демократичного обговорення» [1, p. 131], тим самим істотно обмежуючи е-демократію, в разі, якщо вона зорієнтована виключно на Інтернет.

Передумови такої критичної оцінки е-демократії частково засновані на уявленні, що он-лайн обміну не вистачає тих комунікативних тонкощів взаємодії, які притаманні комунікації віч-на-віч. З одного боку, е-демократія сприяє рівності і раціональному обговоренню, адже створюваний мінімальний соціальний контекст інтернет-комунікації, що може бути корисним для демократії, зменшуючи соціально-економічні упередження, адже статуси, пов'язані з доходом, освітою, расою і коліром шкіри стають

помітними не одразу [10, p. 116–117]. З іншого боку, комп'ютерно-опосередкована комунікація не здатна усунути будь-яку дискримінацію [4]. С. Чамберс стверджує, що відсутність соціально-економічних маркерів в комунікації засобами е-демократії зводить соціальну взаємодію до стану, в якому нівелюються асоціації, тим самим «руйнується значення соціального капіталу, такого важливого для демократії» [3, p. 125]. та обмежується формування згуртованих спільнот, які підтримують справжній, раціонально-критичний обмін політично значимою інформацією. Суттєвий аргумент, який вказує на те, що інструменти е-демократії не повинні домінувати в політичному середовищі, сформульований Г. Бахштейном. На думку науковця, обмеження політичної комунікації засобами Інтернету призводить до створення штучних бажань і потреб: «усуваючи громадян від політичних і соціальних реалій, Інтернет-комунікація може обмежувати здатність громадян з'ясовувати проблеми і розуміти життєздатність потенційних рішень» [2, p. 250].

Ще один аспект критики теорії е-демократії формується навколо проблеми зміни якості політичної участі. Т. Вітшичь наголошує, що анонімність і дистанція, які забезпечуються комп'ютерним зв'язком, заохочують «нецивілізовані форми обговорення, яке не є ані раціональними, ані критичними» [10, p. 111]. Означаючи «нецивілізовані форми обговорення» як феномен «полум'я», науковець визнає, що «анонімність і відсутність соціальної присутності, які здавалися настільки багатообіцяючими для демократії, можуть замість цього працювати проти справжнього демократичного обміну» [10, p. 115]. До того ж, користувачі Інтернету не завжди критично ставляться до свої власних думок і зважають на думки інших, а прагнуть до взаємодії з однодумцями, що призводить до фрагментації он-лайн-сфери.

Список використаних джерел:

1. Bohman J. Expanding dialogue: The Internet, the public sphere and prospects for transnational democracy // The Sociological Review 2004. Vol. 52, 131–155.
2. Buchstein H. Bytes that bite: The Internet and deliberative democracy // Constellations. 1997. Vol. 4. P. 248–263.
3. Chambers S. A., Dean J., Saco D., Warner M., Democracy and (the) public(s): Spatializing politics in the Internet age // Political Theory. 2005. Vol. 33. P. 125–136.
4. Kollock P., Smith M. Communities in Cyberspace. Routledge, 2002.

5. Margolis M., Moreno-Riaco G. The Prospect of Internet Democracy. Ashgate Publishing, Ltd, 2013.
6. Paulin A. Twenty Years after the Hype: Is e-Government doomed? Findings from Slovenia // International Journal of Public Administration in the Digital Age (IJPADA). 2015. Vol. 2. P. 1–21.
7. Qvortrup M. The Politics of Participation: From Athens to E-Democracy. Manchester University Press, 2007.
8. Shapiro A. L. The control revolution: How the Internet is putting individuals in charge and changing the world we know. Public Affairs. 1999.
9. Sunstein C. R., Republic. com 2.0. Princeton University Press, 2009..
10. Witschge T. Online deliberation: Possibilities of the Internet for deliberative democracy // Democracy online: The prospects for political renewal through the Internet, 2004. P. 109–122.

Дмитро Гаврилюк
Науковий керівник – д. політ. н., проф. Є. П. Юрійчук
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Волонтерський рух на Буковині

Тривалий виснажливий конфлікт на Сході України спричинив активізацію небаченого до цього часу волонтерського руху в Чернівецькій області, зокрема. Перед вітчизняними волонтерами постає велика кількість проблем. Перешкоди стосуються як фінансування, так і законності їхньої діяльності. Не останнє місце посідає складність доставки так званої «гуманітарки» і пересування самих волонтерів по території проведення спочатку антитерористичної операції (2014-2018 рр.), а потім Операції об'єднаних сил (2018 р. – до тепер), що актуалізує дослідження руху волонтерів як політичного явища в Україні особливо на регіональному рівні.

Історія чернівецького волонтерства починається у рамках всеукраїнського волонтерського руху та благодійних організацій. Спочатку, в мирний час, основними сферами були освітня, організаційна, культурна, екологічна, допомога соціально незахищеним категоріям населення, захист тварин тощо. Особливого поширення або інтересу до такої діяльності не було. Поняття волонтерської організації ніде офіційно не визначалося, а провадження подібної діяльності регулювалося Законом України «Про об'єднання громадян» від 16 червня 1992 р. [4]. Та й законодавчо волонтерська діяльність урегульована лише на двадцятому році незалежності України, коли 2011 р. було прийнято Закон України «Про волонтерську діяльність» [3].

Починаючи з 2014 р. напрями роботи волонтерів значно розширилися, а їхня справа набула великої значущості. В цей час з'являються нові організації, регіональні та всеукраїнські об'єднання, благодійні фонди. У серпні 2014 р. розпочав роботу інформаційний центр буковинських волонтерів по допомозі армії, який покликаний інформувати населення про потреби та проблеми учасників АТО, а також щотижня проводити звітну прес-конференцію про виконану роботу [5]. А 2016 р. було створено сайт для військових та волонтерів [6] за сприяння Департаменту соціального захисту населення

Чернівецької ОДА [1], а також Обласного центру соціальних служб, сім'ї, дітей та молоді міста Чернівці [2].

У переліку організацій та установ, що залучають до своєї діяльності іноземців та осіб без громадянства для провадження волонтерської діяльності на території України станом на 30 грудня 2016 р. зареєстровані лише декілька організацій. А саме: Чернівецька обласна громадська організація «Буковинська агенція регіонального розвитку» (керівник: Ляхович Микола Василович), Чернівецьке міське громадське формування з охорони громадського порядку «Центр захисту» (керівник: Хобзей Роман Васильович), Чернівецька обласна благодійна спілка самаритян (керівник: Тащук Ілля Вікторович), Чернівецька міська організація Товариства Червоного Хреста України (керівник: Запухляк Алла Степанівна), Благодійний фонд «Карітас-Коломийсько – Чернівецької єпархії» (керівник: о. Сергій Триф'як).

Волонтерська діяльність на Буковині проводиться як у колективній, так і в одноосібній формах. Так, згідно даних єдиної бази перевірених центрів допомоги учасникам АТО зазначені зокрема наступні організації: Чернівецька обласна громадська організація «Буковинська громада», Громадська організація «Дорогою добра», Ініціативна група «Маскувальна сітка Чернівці», ВО «Буковина-українському війську» (м. Чернівці); Громадська організація «Волонтери Вижниці» (м. Вижниця), «Герцаївський громадянський захист» (Герцаївський р-н), Громадське формування «Козацька варта» Координаційний центр Глибоцького району, Районна організація Української спілки ветеранів Афганістану (Глибоцький р-н). Перелік волонтерів, які діють одноосібно значно більш чисельний. Так, у Заставнівському районі налічується 4 волонтери, Кельменецькому – 4, Новоселицькому – 5, Путильському – 1, Сокирянському – 7, Хотинському – 24.

Окрім організацій та самостійних волонтерів у Чернівцях та області волонтерською діяльністю займаються і політичні партії. Звіти волонтерів «УКРОПу», «Батьківщини», Радикальної партії, «Свободи» та інших постійно публікуються у місцевих та національних засобах масової інформації.

Більшість волонтерських організацій області займаються питанням забезпечення потреб армії. Проте є й такі, що присвячені виключно розвитку мирних сфер життя. Серед них ГО Благо, Чернівецький обласний благодійний фонд (ЧОБФ) Відродження міста

Чернівці, Центр кризової вагітності Дім надії, Чернівецький міський благодійних фонд (ЧМБФ) Милосердя, ЧМБФ Нова сім'я, ЧОБФ Подаруй дитині життя, БФ Промінець надії та інші.

У Чернівецькій області діють найрізноманітніші міжнародні фонди, які передбачають волонтерську діяльність: Європейський культурний фонд, Фонд Східна Європа, Глобальний фонд для жінок, Міжнародний Фонд «Відродження», Фонд Мама Кеш – Центральна та Східна Європа, Канадський Фонд підтримки місцевих ініціатив, Програма малих грантів Світового Банку, Фонд Конрада Аденауера, Фонд Чарльза Стюарта Мотта, Програма малих проектів Матра Кар Посольства Королівства Нідерландів, Польсько-українська фундація співпраці ПАУСІ, Український жіночий фонд, Міжнародний Благодійний Фонд «Україна 3000».

Отже, діяльність буковинських волонтерів є як індивідуальною, так і колективною і стосується різних сфер. Здебільшого допомога учасників Волонтерського руху Буковини поширюється на бійців в зоні антитерористичної операції та їхні родини, внутрішньо переміщених осіб з ОРДЛО та АР Крим. Юридична, психологічна, медична допомога, збір, доставка продуктів, техніки, медикаментів, одягу тощо – це все те, чим займаються волонтери. Чернівецькі волонтери також проводять акції, виставки, аукціони, що дають змогу зібрати такі необхідні кошти для допомоги військовим в зоні проведення АТО. Однією зі значущих подій у волонтерській сфері є вручення волонтерської нагороди «Народний герой України», заснованої у 2015 р.

Список використаних джерел:

1. Департамент соціального захисту населення Чернівецької ОДА (офіційна веб-сторінка): www.bukoda.gov.ua/page/departament-sotsialnogo-zakhistu-naselennya.
2. Обласний центр соціальних служб, сім'ї, дітей та молоді міста Чернівці (офіційна веб-сторінка): http://www.ocsssdm.cv.ua/
3. Про волонтерську діяльність. Закон України від 19 квітня 2011 року: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/3236-17.
4. Про об'єднання громадян. Закон України від 16 червня 1992 р.: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2460-12.
5. Розпочав роботу інформаційний центр буковинських волонтерів по допомозі армії // The Chernivtsi Times. – 06.08.2014 р.: http://times.cv.ua/2014/08/06/rozpochav-robotu-informatsijnyj-tsentr-bukovynskyh-volonteriv-po-dopomozi-armiji/.
6. Сайт для учасників бойових дій на сході України (офіційна веб-сторінка): http://www.dopomoga-cv.gov.ua/.

IV. ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ УКРАЇНИ В ПОШУКАХ ВЛАСНОГО ОБЛИЧЧЯ

Марія Пірен, д. соц. н., професор
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Нові підходи до кадрової політики у процесі становлення публічного врядування в територіальних громадах

«Не може управляти іншими той,
хто не в змозі управляти собою».
Англійське прислів'я

Український народ свідомо ставить перед політико-владною елітою найважливіше завдання сьогодення – прихід до влади професіоналів зі стратегічно-творчим мисленням та рішучих щодо прийняття ефективних управлінських рішень.

Важливим елементом сутності кадрової політики є виділення системи факторів, що детермінують процеси її становлення та реалізації. Факторів, що справляють вплив на стан кадрових процесів є багато – одні з них визначальні, тобто прямої дії, інші чекають свого часу, який у глобалізованому світі швидко настає.

Дія цих факторів багато в чому залежить від наступних чинників, а саме від часових параметрів, регіональних особливостей (територіальних громад),стилю роботи посадових осіб, рівня професійної підготовки працівників, їх моралі, духовності та відповідальності за свої обов'язки; від рівня свідомості громадян та самосвідомості посадовців; від психологічного клімату у трудових колективах територіальних громад та єдності у суспільстві; від миру у світі та в державі тощо.

Процес виходу України з кризового стану потребує від кадрової політики, стосовно публічного врядування у територіальних громадах, залучення потужного інтелектуального потенціалу до формування усіх сфер життєдіяльності кадрів,які мислять як лідери – інтелектуали, що готові приймати професійно – колективне рішення, вміють мотивувати людей на динаміку до змін та на розв'язання нагальних проблем. Саме тому процес становлення публічного врядування найперше важливо культивувати серед населення територіальних громад через повагу до закону, захисту національних

інтересів, терпимість, толерантність, етичність, гуманізм, людинолюбство, духовність, патріотизм та громадянськість.

Кадрова політика у суспільстві знизу до верху має бути відкритою сферою, повинні мати місце зміни щодо призначення професійно-відповідальних людей на керівні посади у суспільстві, заборонити та строго питати з керівників, щодо підбору кадрів за гроші, по знайомству, кумівству, телефонні дзвінки тощо. За негативи приводити до строгої відповідальності.

Парадигмою елітної кадрової політики у публічному врядуванні має бути професійність, що проявляється у процесі навчання, обміну досвідом роботи, самовдосконалення, навчання в продовж життя. Єдиним джерелом і носієм влади, згідно з Конституцією України, є народ, тому й ключовим суб'єктом кадрової політики у територіальних громадах є перед усім громадяни України.

Чим активніше жителі територіальної громади будуть залучатися до процесів становлення діяльності територіальних громад,тим успішніше будуть розвиватися територіальні громади,тим краще будуть жити люди.

Саме тому слід наголосити, щоб негативи корупції та не ефективності не мали місця як у територіальних громадах, так і у суспільних інститутах влади затребуваним є перезавантаження мислення на ефективність, інноваційність, творчість, пошуковість та результативність.

Перезавантаження мислення в процесі становлення сучасної кадрової політики у сфері публічного врядування в територіальних громадах вимагає вибору відповідних шляхів.

Ними можуть бути: розроблення ефективних механізмів залучення до роботи у територіальних громадах висококваліфікованих фахівців, успішних підприємців, здібних випускників навчальних закладів, з якими керівники територіальних громад повинні налагоджувати контакти ще у процесі навчання, а відтак – запрошувати їх до праці у громади.

З метою ефективності та результативності кадрової політики доцільно: реалізувати добір професійних кадрів ,які мають досвід роботи на посадах відповідного рівня у відповідній сфері; важливо, щоб особи, яких вибрали, які залучаються до управлінської діяльності у територіальних громадах мали високі духовно-моральні якості; необхідно проводити відповідну роботу щодо запобігання конфлікти у процесі процедур дисциплінарного провадження;

звертати увагу на формування елітних рис майбутніх керівників та інших працівників кадрового потенціалу здатного до лідерства та ефективного забезпечення керівництва тощо.

Щоб досягти ефективності та результативності у сфері реалізації публічного врядування у територіальній громаді потрібно підібрати спеціалістів, які здатні реалізувати відповідні програми розвитку на правових засадах, фахових можливостей та інноваційного забезпечення.

Перезавантаження мислення в системі публічного врядування територіальних громад стосовно перспектив розвитку кадрової політики у процесі діяльності територіальних громад та становлення демократичних засад публічного врядування, то необхідно сформувати на перспективу ряд суттєвих ознак нової елітної кадрової політики, над яким слід працювати, щоб вона була:

- теоретично та практично осмисленою, враховувала вимоги сучасності та потреби нових фахово-підготовлених кадрів, що могли б приймати ефективно-інноваційні рішення, щоб відповідали перспективі розвитку територіальних громад на добро людям та демократичним змінам розетку державотворчих процесів в Україні;
- орієнтованою на відродження та сталий розвиток України;
- об’єктивною, всебічною, комплексною, що базується на єдності цілей, принципів та норм;
- єдиною для всіх у територіальній громаді та багатогранною;
- такою, що має перспективно випереджальний характер спрямований на формування кадрів нової генерації з урахуванням потреб суспільно-політичних змін;
- демократичною за цілями, соціальною базою та механізмами впливу на жителів територіальних громад;
- достатньо гнучкою, стабільною,динамічною;
- духовно-моральною, виховно-впливовою на кожного учасника з усвідомленням патріотизму, гуманізму, чесності, упевненості, громадянською відповідальністю за доручену справу за особисту поведінку;
- такою, що враховує вітчизняний та зарубіжний досвід кадрової політики з урахуванням сучасних реалій досвіду та потреб щодо суспільних змін [1].

Таким чином, кадрова політика у процесі формування та утвердження публічного врядування у територіальних громадах має відповідати вимогам професійно-компетентної кадрової політики,

розрахованої на стратегічну перспективу розвитку та ефективності соціальної політики в Україні.

Список використаних джерел:

1. Пірен М.І. Державна кадрова політика: шляхи елітизації. [Навчальне видання]: Монографія. – К.: Талком, 2014. – 253 с.

2. Гривінський Р. Як змінити країну за допомогою освіти – День, 8-9 червня 2018. – С. 14–15.

3. Москвичев С.Г. Мотивация, деятельность и управление. – К. – Сан-Франциско, 2003. – 492 с.

Сергій Швидюк, к. політ. н., доцент
ORCID https://orcid.org/0000-0003-2295-9960
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Запровадження смарт-спеціалізації у стратегіях регіонального розвитку в Україні

Розробка стратегічних документів регіонального розвитку розпочалася в Україні з прийняттям у 2005 р. закону "Про стимулювання розвитку регіонів". На державному рівні стала затверджуватися Державна стратегія регіонального розвитку, а на рівні областей – регіональні стратегії розвитку. На основі цих документів розроблялися програми регіонального розвитку і різноманітні цільові програми. Однак принципи і цілі відображені у таких документах часом не співпадали, або й суперечили одне одному. Переважно стратегії регіонального розвитку мали декларативний характер, і незважаючи на те, що їх зміст визначався як обов'язковий до виконання, часто він був далеким від реальних потреб місцевого розвитку та можливостей його ресурсного забезпечення [3, с.11].

По суті регіональна політика в Україні попри декларування стимулюючого характеру, зводилася до перерозподілу централізованих ресурсів для виконання різноманітних регіональних програм, спрямованих на підтримання існуючих, малоефективних економічних структур і об'єктів інфраструктури у функціональному стані. За підсумками виконання таких програм про розвиток або інновації йшлося рідко.

Черговий етап у виробленні регіональної політики в Україні розпочався з прийняттям у 2015 р. закону "Про засади державної регіональної політики". Ним запроваджено семирічний період стратегічного планування, синхронізований з плановими та бюджетними циклами ЄС. Також встановлено ієрархію планувальних документів державної регіональної політики. До них належать Державна стратегія регіонального розвитку та регіональні стратегії розвитку, відповідні плани заходів щодо їх реалізації, а також інвестиційні програми (проекти), спрямовані на розвиток регіонів. Зауважимо, що діюча нині Державна стратегія регіонального розвитку до 2020 року ухвалена Кабінетом Міністрів України 6

серпня 2014 року ще до прийняття зазначеного закону, і саме на її основі приймалися стратегії регіонального розвитку до 2020 року.

Новий семирічний плановий період розпочнеться у 2021 році, але підготовка нових стратегій розпочалася вже тепер у 2019 році і вона відбувається з урахуванням суттєвої методологічної зміни. Йдеться про запровадження у стратегічному плануванні регіонального розвитку смарт-спеціалізації, під якою в Україні розуміють підхід, що передбачає аргументоване визначення суб'єктами регіонального розвитку в рамках регіональної стратегії окремих стратегічних цілей та завдань щодо розвитку видів економічної діяльності, які мають інноваційний потенціал з урахуванням конкурентних переваг регіону та сприяють трансформації секторів економіки в більш ефективні [1].

Концепцію смарт-спеціалізації вперше сформульовано Європейською комісією у 2012 році у посібнику [4], орієнтованому на керівні органи Структурних фондів, політиків та фахівців з регіонального розвитку. Під стратегіями смарт-спеціалізації там розуміли інтегровані, локально визначені програми економічної трансформації, що відповідають п'ятьом важливим критеріям, а саме:

- фокусують політику підтримки та інвестицій на ключових національних/регіональних пріоритетах, викликах і потребах розвитку, оперту на знаннях;
- використовують сильні сторони і конкурентні переваги даної країни/регіону і їх потенціал для досягнення досконалості;
- сприяють технологічним і практичним інноваціям, стимулюють інвестиції приватного сектору;
- ведуть до повного залучення зацікавлених сторін, заохочують інноваційність та експериментування;
- ґрунтуються на об'єктивних даних і доказах та містять надійні системи моніторингу й оцінювання [4, с. 8].

В ЄС підхід смарт-спеціалізації вже був інтегрований у реформовану політику згуртування на 2014-2020 роки. У результаті країни-члени прийняли більше 120 стратегій смарт-спеціалізації шляхом партнерства, багаторівневого управління і підходу знизу-вгору, визначивши пріоритети дослідницьких та інноваційних інвестицій на 2014-2020 роки [5, с. 3].

Як бачимо смарт-спеціалізація це не новий для ЄС підхід, натомість в Україні його спершу почало застосовувати Мінекономрозвитку та торгівлі у 2016 році в контексті розвитку або

модернізації промисловості, при цьому вкладаючи у це поняття власний, відмінний від початкового зміст [2]. У контексті ж регіональної політики концепцію смарт-спеціалізації запровадили у 2018 році змінами [1] до "Порядку розроблення Державної стратегії регіонального розвитку України і плану заходів з її реалізації, а також проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації зазначених Стратегії і плану заходів". Таким чином практичне застосування підходу розраховане при розробленні стратегій регіонального розвитку вже на 2021-2027 роки.

Потреба запровадження цього підходу в Україні зумовлена тим, що аналіз попередніх, у тому числі діючих до 2021 року стратегій продемонстрував їхню неадекватність такого роду документам у країнах ЄС. Регіональні стратегії в Україні містять доволі общирні переліки операційних цілей і завдань, які обіймають найрізноманітніші сфери соціально-економічного простору регіону з головним опором на проблемні точки. По суті вони відображають застарілий підхід, скерований на консервацію старих малоефективних моделей регіональної економіки, тоді як сучасна європейська регіональна політика полягає у стимулюванні інновацій, базованих на знаннях у найрізноманітніших сферах і використанні існуючих конкурентних переваг. До того ж для України застосування цього підходу є необхідною умовою з погляду майбутньої перспективи доступу до європейських структурних та інвестиційних фондів у рамках Європейської політики добросусідства.

Отже, запровадження смарт-спеціалізації при розробці стратегій регіонального розвитку в Україні спроможне підвищити якість регіональної політики та створити умови для соціально-економічного зростання й підвищення конкурентності регіонів, а також доступу у майбутньому до європейських структурних фондів. Однак усе це можливо лише за умови, що цей процес буде здійснюватися у відповідності з рекомендаціями Єврокомісії, а не перетвориться у чергову вихолощену національну адаптацію, мало схожу на оригінальну модель.

Список використаних джерел:

1. Постанова КМУ від 14 листопада 2018 р. № 959 "Про внесення змін до порядків, затверджених постановами Кабінету Міністрів України від 11 листопада 2015 р. № 931 і 932". URL https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-2018-п (Postanova KMU vid 14 lystopada 2018 r. # 959 "Pro

vnesennja zmin do porjadkiv, zatverdzhenykh postanovamy Kabinetu Ministriv Ukrajiny vid 11 lystopada 2015 r. # 931 i 932”.)
2. Снігова О. Smart-спеціалізація та stupid-реалізація. Дзеркало тижня. 2018. № 1191. 28 квітня – 11 травня. (Snighova O. Smart-specializacija ta stupid-realizacija. Dzerkalo tyzhnja. 2018. # 1191. 28 kvitnja – 11 travnja).
3. Стратегії розвитку регіонів: шляхи забезпечення дієвості. Збірник матеріалів «круглого столу» / за ред. С.О. Білої. К.: НІСД, 2011. 88 с. (Strateghiji rozvytku reghioniv: shljakhy zabezpechennja dijevosti. Zbirnyk materialiv «krughlogho stolu» / za red. S.O. Biloji. K.: NISD, 2011. 88 s.)
4. Foray, Dominique, John Goddard, and Xabier Goenaga Beldarrain. Guide to research and innovation strategies for smart specialisation (RIS 3). EU, 2012. URL https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/presenta/smart_specialisation/smart_ris3_2012.pdf
5. Strengthening Innovation in Europe's Regions: Strategies for resilient, inclusive and sustainable growth. 18 July 2017. EC. COM 376. URL https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/2014/com_2017_376_2_en.pdf

Анастасія Репецька, аспірантка
ORCID ID 0000-0001-6922-5054
Науковий керівник – д. політ. н., професор В.І. Бурдяк
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Система стримувань і противаг у взаємодії законодавчих та виконавчих органів влади в Україні

Взаємодія законодавчих та виконавчих органів влади, а також система стримування і противаг є дуже складним, багатоаспектним явищем, особливо в Україні. Тому що сьогодні наша держава перебуває на перехідному етапі, в якому існує дисбаланс між законодавчою та виконавчою гілками влади. Нечіткість розподілу повноважень між ними створюють перешкоди на етапі демократичної консолідації. Вважаємо, що для стабілізації політичного життя українського суспільства, утвердження стійкого конституційного порядку дуже важливим є правильне розуміння завдань та механізмів поділу державної влади.

Як свідчить історичний досвід, теорія поділу влади була відображена в конституціях багатьох країн, хоча конкретні форми її реалізації вельми різноманітні. За часів радянської влади в нашій країні принцип поділу влади був відкинутий як чужий та неприйнятний і в кращому випадку він розглядався як звичайний розподіл праці. Та лише після проголошення незалежності, в Конституції України цей принцип був чітко визначений як такий, а також встановлено систему стримувань і противаг, без якої практична реалізація поділу влади неможлива [1].

Система «стримувань і противаг» – це сукупність законодавчо закріплених повноважень, засобів, форм, методів, процедур, головним завданням яких є забезпечення реалізації принципу розподілу єдиної державної влади, недопущення домінування однієї гілки влади над іншою і досягнення динамічної стабільності між ними [4].

Реалізація системи стримувань і противаг пов’язується з необхідністю не лише запобігти надмірній концентрації влади, а й забезпечити стабільність та сталість діяльності державних інститутів, слугувати кращій їх організації та злагодженості в діяльності, подоланню можливого протистояння всередині державного механізму [4].

Суб'єктами системи стримувань і противаг за Конституцією України є Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України, Конституційний Суд України і Верховний Суд України. Дана система виражається насамперед через повноваження цих органів, що включають суворо визначені взаємні обмеження. У Конституції України передбачені такі інститути системи «стримувань і противаг»:

- право «вето» Президента на законопроект, прийнятий Верховною Радою;
- імпічмент Президента з боку Верховної Ради, що призводить до його усунення з поста;
- прийняття Верховною Радою резолюції недовіри Кабінету Міністрів, яка має наслідком його відставку;
- участь Верховної Ради у формуванні Конституційного Суду (призначення третини складу);
- контроль Конституційного Суду за відповідністю Конституції законам та іншим правовим актам Верховної Ради, Президента, Кабінету Міністрів, Верховної Ради Автономної Республіки Крим;
- дострокове припинення Президентом повноважень Верховної Ради у визначених Конституцією випадках;
- парламентський контроль Уповноваженим Верховної Ради з прав людини (омбудсманом) за дотриманням конституційних прав і свобод людини та ін. [4].

Сучасні погляди щодо механізму принципу поділу єдиної державної влади зводяться до того, що в процесі організації і здійснення державної влади застосовуються різні за своїм призначенням і змістом функції та повноваження відносно самостійних державних органів. Виконуючи свої фукнції взаємного контролю, органи відстежують діяльність один одного через систему стримувань і противаг [3, с. 10]. Як зауважує А. М. Осавелюк, парадокс у тому, що в дуеті: розподіл влади – система стримувань і противаг більш продуктивним елементом є система стримувань, яка дозволяє пов'язувати розподілену владу одна з одною, сприяє пошуку компромісу при зіткненні позицій різних гілок влади. Без неї була б неможливою гнучкість і оперативність в управлінні та нормотворчості. [2, с. 35]. А при вирішенні численних протиріч та конфліктів, що виникають у рамках реального механізму

«стримувань і противаг», вчені та політичні діячі завжди звертаються до авторитету Конституції.

Звідси можна виділити характерні риси системи «стримування і противаг», які залежать від форми державного правління. Україна належить до змішаної форми правління, якій притаманні наступні ознаки:

- обрання Президента та парламенту на загально-державних виборах;
- право Президента розпустити парламент;
- широке коло спільних повноважень Президента та парламенту країни, передусім установчих (формування уряду, судової гілки влади), контрольних (подвійна відповідальність уряду – і перед президентом, і перед парламентом);
- вкрай обмежені можливості відправити Президента країни у відставку (досить складна процедура імпічменту);
- право відкладального вето Президента країни [4].

Вважаємо, що найбільш важливою характеристикою організації влади у змішаній республіці є – потенційна спроможність влади наближатися до режиму сильної президентської (режим президенціалізму встановлюється у випадку партійно-ідеологічної близькості парламентської більшості та Президента країни) чи, навпаки, до режиму парламентаризму (встановлюється, коли Президент країни та парламентська більшість належать до опозиційних одна одній політичних сил). Тому, варто зауважити, що змішана форма правління досить гнучка та залежно від розстановки політичних сил у парламенті набуває ознак президентсько-парламентської або парламентсько-президентської.

Отже, можна зробити висновок, що система стримувань і противаг дає можливість розв’язати таку державно-правову проблему як створення гнучкого безперервно-діючого конституційного взаємоконтролю законодавчих та виконавчих органів влади, попереджаючи, тим самим, зосередження влади в руках одного з них або зловживання владою, чи встановлення диктатури.

Список використаних джерел:

1. Малишкіна Н.О. Принцип поділу державної влади та система стримувань і противаг: генезис і запровадження в Україні. Теорія і практика правознавства. 2018. Вип. 1 (13). 11 с. (Maly`shkina N.O. Pry`ncy`p podilu derzhavnoyi vlady` ta sy`stema stry`muvan` i proty`vag: genezy`s i

zaprovadzhennya v Ukrayini. Teoriya i prakty`ka pravoznavstva. 2018. Vy`p. 1 (13). 11 s.)
2. Осавелюк А.М. Вспомогательные государственные органы зарубежных стран: конституционно-правовой аспект: монография. Москва: Юристъ. 1998. 192 с. (Osaveljuk, A.M. (1998). Vspomogatel'nye gosudarstvennye organy zarubezhnyh stran: konstitucionno-pravovoj aspekt. Moskva: Jurist. 193 s.).
3. Фрицький Ю. О. Закріплення організації та функціонування державної влади в Конституції України 1996 року. Вісник Запорізького юридичного університету. 2006. № 2(35). С. 3–11. (Frytskyi, Yu.O. (2006). Zakriplennia orhanizatsii ta funktsionuvannia derzhavnoi vlady v Konstytutsii Ukrainy 1996 roku. Visnyk Zaporizkoho yurydychnoho universytetu. 2(35). S. 3–11).
4. URL: https://studfiles.net/preview/5721603/ (дата звернення: 23.04.2019). (URL: https://studfiles.net/preview/5721603/ (data zvernennya: 23.04.2019).).

Дмитро Антонюк,
магістр публічного управління та адміністрування
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Можливості використання канадського досвіду для реформування української моделі державного управління

У новітній історії України Канада відіграє помітну роль. Вона не тільки однією з перших визнала її державність, має численну українську діаспору декількох поколінь, а й підтримує дружні стосунки, які базуються на спільних цінностях і бажанні створити високоякісне, збалансоване та взаємовигідне партнерство. Але це партнерство матиме ще більшу перспективу, якщо не тільки в Канаді, а й в Україні функціонуватиме стабільна й ефективна система державного управління. А тому Україні доречно запозичити досвід Канади щодо реформування власної системи державного управління та особливо принципи, які покладено в її основу.

До таких принципів належать:

1. Принцип внутрішнього та зовнішнього аналізу державного управління. Завдяки детально продуманим реформам у 1990-х роках, що були спрямовані на лібералізацію економіки, Канаді вдалося перетворитися з суто аграрної країни в індустріальну. Однак, на сьогоднішній день вплив глобалізаційних процесів стає все відчутнішим, і передбачити майбутні виклики набагато важче. Україна є молодою державою, в якої небагато досвіду в сфері державотворення, а тому при розробці адміністративних реформ, необхідно здійснювати детальний аналіз сучасних світових тенденцій у сфері державного управління та перспективи їх розвитку, застосовувати інструменти «нового публічного управління» (New Public Management), упроваджувати принципи «хорошого врядування» (Good Governance), а також шукати нові підходи до розв'язання існуючих проблем. Важливою складовою розробки реформ є також вивчення внутрішнього стану та потреб державного управління. Також, досить ефективним для кожного українського урядового органу буде проведення самостійного аналізу своїх функцій [4].

2. Принципи «ринкової економіки» (принципи конкуренції, договірних відносин та самофінансування). Оскільки сучасний світ живе за законами ринкової економіки, держава зможе успішно

функціонувати лише за умов впровадження у державне управління принципів конкуренції, договірних відносин та самофінансування. Реалізація принципів відбувається шляхом залучення до співпраці з державними органами на контрактній основі приватних фірм і організацій, які надаватимуть частину платних управлінських послуг населенню. В Канаді принципи конкуренції, договірних відносин та самофінансування були успішно введенні в державне управління через урядову програму «Зміна» (Programme La Relive). Завдання програми полягало у модернізації управління людськими ресурсами та впровадження процесу «бізнес-планування» в державне управління. Були створені агентства із незалежним фінансуванням, яким держава делегувала частину своїх повноважень, при цьому залишаючи за собою контроль за їх виконанням [2]. Для здійснення ефективного державного управління українським органам влади також варто впровадити елементи «бізнес-планування» та розширити співпрацю з приватним сектором.

3. Висококваліфіковане надання державних послуг. Часто держслужбовці не усвідомлюють свого прямого призначення служити народові України через якісне надання державних послуг. Причина цього – відсутність альтернативи. В Канаді існувала подібна проблема, але створення приватних агентств з самостійним фінансуванням утвердило конкуренцію на «ринку держпослуг». До того ж, у Канаді була проведена серйозна перепідготовка державних службовців, що повністю викорінило проблему. Україні варто також удосконалити процес перепідготовки та підвищення кваліфікації держслужбовців. До того ж, в Україні не визначені стандарти та критерії державних послуг та не описані процедури їх отримання. Громадяни не знають, на які послуги вони можуть розраховувати і як їх можна отримати. Розробка та запровадження класифікаційних стандартів державних послуг в Україні дасть змогу покращити їх якість [4].

4. Використання сучасних технологій. Канадців завжди цікавило отримання точної інформації про діяльність уряду, його урядові програми і послуги. З розвитком мережі Інтернет для них відкрився швидкий та зручний доступ до урядових програм, а впровадження електронного врядування дозволило налагодити взаємодію з громадянами і представниками бізнесу в онлайн-режимі [2]. В результаті використання електронного врядування в Канаді відбулося посилення співпраці між центральним рівнем влади і владою провінцій. Впровадження електронного уряду в Україні може стати

каталізатором активізації громадянського суспільства. Це дозволить підвищити якість державних послуг, зробити їх надання більш зручним для населення [1].

5. Професіоналізм та дотримання етичних стандартів. Професіоналізм канадських державних службовців підтримується поточним оцінюванням, тестуваннями й атестаціями, оскільки від цього залежить їх кар'єрний розвиток. Комісія з державної служби здійснює контроль за дотриманням чиновниками стандартів державної служби та «несе відповідальність за заохочення та захист представницької та позапартійної державної служби, яка обслуговує всіх канадців у співпраці із зацікавленими сторонами» [3]. На жаль, в Україні кар'єрний розвиток державного службовця частіше залежить від наявності особистих зв'язків, а не належної освіти чи видатних результатів діяльності. До розробки концепцій та стратегій розвитку України держава повинна також залучати представників різних верств суспільства, враховувати інтереси всіх зацікавлених сторін та працювати на засадах співробітництва, партнерства і компромісу.

Отже, канадський досвід реформування державного управління є досить корисним для України, оскільки дає змогу виявити подібні проблеми у державній сфері, які на сьогоднішній день спостерігаються в нашій державі. Зокрема, в українській моделі державного управління процес надання громадянам державних послуг не є якісним; процес виконання стратегічних програм є затягнутим; серед чиновників часто спостерігаються випадки порушення антикорупційного законодавства тощо. Використання принципів реформування, які свого часу використала Канада, допоможе вдосконалити українську модель управління та подолати більшість проблем вітчизняної державної служби.

Список використаних джерел:

1. Система державного управління Канади: досвід для України. URL: http://academy.gov.ua/NMKD/library_nadu/Monografiy/7ff8db4d-d63a-44fa-b9de-3cfff229296b.pdf
2. First Progress on La Reluve: A Commitment to Action. URL: http://publications.gc.ca/collections/collection_2012/bcp-pco/CP32-68-1998-1-eng.pdf
3. Public Service Commission of Canada. URL: https://www.canada.ca/en/public-service-commission.html
4. Ukraine – Modernization of it's Public Administration. URL: http://www.bleyzerfoundation.org/files/presentations/Public%20Admin%20Reform%20May%202005.pdf

Наталія Свірнюк
Науковий керівник – д. політ. н., проф. Є. П. Юрійчук
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Парламентський контроль за додержанням прав та свобод військовослужбовців

Людина, її права і свободи становлять у правовій державі найвищу соціальну цінність. Гарантування прав і свобод людини є головним обов'язком держави. Відповідно до Конституції України Верховна Рада здійснює контроль за додержанням прав і свобод людини і громадянина. Парламентський контроль – це особливий вид державного контролю, що здійснюється Верховною Радою України на підставі та у межах, визначених Конституцією і законами України, що дає змогу парламентові отримувати достовірну й об'єктивну інформацію про фактичне виконання своїх обов'язків і повноважень відповідними органами влади та їх посадовими особами, належним чином реагувати на виявлені порушення. В умовах нинішньої складної воєнно-політичної, економічної ситуації, яка склалася внаслідок збройної агресії Росії проти України, окупації Російською Федерацією частини суверенної території України – Автономної Республіки Крим, збройного конфлікту на території Донецької та Луганської областей, важливого значення набуло питання захисту прав військовослужбовців.

Відповідно до ст. 17 Конституції України держава забезпечує соціальний захист громадян України, які перебувають на службі у Збройних Силах України та в інших військових формуваннях, а також членів їхніх сімей. Контроль з боку парламенту спирається, насамперед, на конституційні повноваження Верховної Ради України, які визначені статтею 85 Конституції України [2]. Відповідно, у ст. 6 Закону України «Про національну безпеку України» (2018 р.) зазначено, що Верховна Рада України здійснює парламентський контроль шляхом ухвалення законів, які визначають і регулюють діяльність органів сектору безпеки і оборони та їх повноваження, а також шляхом затвердження відповідних бюджетних асигнувань [3]. Виконуючи контрольну функцію, Верховна Рада України приділяє увагу питанням реалізації державної політики у сфері забезпечення прав та свобод військовослужбовців. Так, у Верховній Раді проводяться парламентські слухання, за результатами яких

видаються постанови Верховної Ради України, де визначаються рекомендації органам державної влади щодо вжиття заходів для реалізації прав та свобод військовослужбовців. Разом з тим, такі рекомендації не завжди виконуються й реалізуються на практиці. Крім того, такі слухання проводяться несистематично. Ще одним засобом парламентського контролю є депутатські запити та звернення. Проте, народні депутати України не можуть викликати і вимагати офіційних свідчень від керівників структур безпеки, а лише запрошувати на засідання комітетів чи ставити питання міністрам під час днів Уряду у Верховній Раді України.

Згідно з п. 2 ст. 6 ЗУ «Про національну безпеку України» та відповідно до ст. 89 Конституції України Верховна Рада України включає до свого складу органи, які наділені повноваженнями щодо гарантування конституційних прав та свобод військовослужбовців. Одним з таких органів є Комітет з питань національної безпеки і оборони [2]. Відповідно до Постанови ВРУ «Про перелік, кількісний склад і предмети відання комітетів Верховної Ради України восьмого скликання» від 4 грудня 2014 року № 22-VIII, до предмета відання зазначеного Комітету належать соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей, здійснення цивільного, у тому числі парламентського, контролю над Воєнною організацією держави. У зв'язку з цим, Комітет розробляє законопроекти та здійснює контроль над Воєнною організацією держави, що відіграє важливу роль в гарантуванні прав і свобод військовослужбовців.

У здійсненні контрольних функцій Верховної Ради її можливості підсилюють Рахункова палата України в частині контролю за використанням бюджету і Уповноважений ВР з прав людини. Рахункова палата як орган контролю з боку ВРУ діє на підставі статті 98 Конституції України і відповідного закону про Рахункову палату. Її завдання – контроль за надходженням коштів до бюджету і за їх використанням. Рахункова палата має доступ до всіх без винятку документів, що стосуються використання бюджетних грошей, зокрема і секретних. Проте, саме центральний орган виконавчої влади, який реалізує державну політику у сфері державного фінансового контролю, здійснює контроль за використанням коштів Державного бюджету України, що виділяються на потреби сектору безпеки і оборони. Це обмежує права Рахункової Ради [1].

Відповідно до ст. 101 Конституції України парламентський контроль за додержанням конституційних прав та свобод людини і громадянина, у тому числі військовослужбовців, та захист їх прав здійснює Уповноважений Верховної Ради України з прав людини. Відповідно, у ст. 55 Конституції України підкреслено, що кожен має право звертатися за захистом своїх прав до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. З метою захисту дотримання прав військовослужбовців Уповноважений призначає посадову особу (представника Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини у справах захисту прав військовослужбовців), якій делегує повноваження щодо здійснення парламентського контролю за одержанням прав громадян, які перебувають на службі у Збройних Силах України, інших військових формуваннях, правоохоронних органах, осіб, визнаних інвалідами внаслідок травм або захворювань, отриманих в період проходження служби, ветеранів війни з числа вказаних осіб та членів їх сімей [4]. Представник Уповноваженого підпорядковується безпосередньо Уповноваженому та здійснює свою діяльність в межах делегованих йому повноважень, визначених завдань та функцій. Основними напрямами діяльності представника є: дотримання прав військовослужбовців, соціальний захист військовослужбовців та їх сімей, а також дотримання прав цивільного населення, яке перебуває на територіях проведення воєнних операцій. Уповноважений готує щорічну доповідь із результатами свої діяльності та звітує перед Верховною Радою. У доповіді міститься розділ, що має назву «Забезпечення прав військовослужбовців, поліцейських, пенсіонерів з числа осіб, звільнених з військової служби, ветеранів та членів їх сімей», у якому розглянути основні проблемні питання у цій сфері. Результати діяльності Уповноваженого носять рекомендаційний характер і призводять до дій шляхом переконання.

Отже, для більш дієвого захисту прав військовослужбовців варто удосконалити нормативно-правове забезпечення у цій сфері шляхом розробки порядку та способу доведення до відома громадян України документів Секретаріату та Уповноваженого та розширити повноваження контролюючих органів, а також посилити вплив Уповноваженого на діяльність органів виконавчої влади.

Список використаних джерел:

1. Бондарев О.Б. Питання правової природи спеціалізованого парламентського контролю за додержанням прав і свобод

військовослужбовців / О.Б. Бондарев // Підприємництво, господарство і право. – 2018. – № 1. – С. 88-93 (Bondarev O.B. Py`tannya pravovoyi pry`rody` specializovanogo parlaments`kogo kontrolyu za doderzhannyam prav i svobod vijs`kovosluzhbovciv / O.B. Bondarev // Pidpry`yemny`cztvo, gospodarstvo i pravo. – 2018. –# 1. – S. 88-93).
2. Конституція України // Відомості Верховної Ради України . – 1996. – № 30 (Konsty`tuciya Ukrayiny` // Vidomosti Verxovnoyi Rady` Ukrayiny` . – 1996. – # 30).
3. Про Національну безпеку України: Закон від 03.08.2018 № 2469-VIII // Відомості Верховної Ради. – 2018. – № 31(Pro Nacional`nu bezpeku Ukrayiny`: Zakon vid 03.08.2018 # 2469-VIII // Vidomosti Verxovnoyi Rady`. –2018. – # 31).
4. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: Закон від 23.12.1997 № 776/97-ВР (зі змінами і доповненнями) // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1998. – № 20 (Pro Upovnovazhenogo Verxovnoyi Rady` Ukrayiny` z prav lyudy`ny`: Zakon vid 23.12.1997 # 776/97-VR (zi zminamy` i dopovnennyamy`) // Vidomosti Verxovnoyi Rady` Ukrayiny` (VVR). – 1998. – # 20).

Іван Ластівка
Науковий керівник – к. і. н., доц. Н. В. Нечаєва-Юрійчук
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Антикризове управління за умов воєнного стану на прикладі України

Антикризове управління – це система фінансово-економічних, виробничо-технічних, організаційно-правових та соціальних заходів, спрямованих на досягнення чи відновлення платоспроможності, ліквідності, прибутковості і конкурентоспроможності підприємств у довгостроковому періоді або сукупність усіх можливих заходів, здатних привести країну до фінансового оздоровлення [1.С 89]. Серед вітчизняних та зарубіжних науковців немає одностайного погляду на тлумачення поняття «антикризове управління». Багатозначність управлінського розуміння антикризового менеджменту зумовлена особливостями розвитку системи, зокрема системи державного управління, цілями і проблемами, що виникають на різних етапах її життєвого циклу [2].

В антикризовому управлінні вирішальне значення має стратегія управління. Коли стає явною неминучість кризи, неможливість її усунути чи сповільнити, у стратегії антикризового управління головна увага приділяється проблемам і засобам виходу з кризи. Антикризове управління на практиці означає надання конфліктному процесу форми, що забезпечує мінімізацію невідворотних політичних, соціальних, економічних втрат. Технологія антикризового управління – це комплекс заходів, що послідовно здійснюються з метою запобігання кризі, її профілактики, подолання, зниження негативних наслідків. Вирішальне значення для застосування конкретних технологій має цільова орієнтація органів державного управління [3]. Щодо тлумачення суті антикризового державного управління нами запропоновано диференціювати такі підвиди: 1) передкризове управління; 2) управління в умовах кризи; 3) управління процесами виходу з кризи[4].

Нагальність функціонування стабільної та сформованої системи антикризового управління була особливо актуальною за недавніх подій. Ситуація яка виникла в Азовському морі, спричинила введення в Україні воєнного стану на 30 днів. Україна була змушена ввести воєнний стан для підготовки прикордонних з агресором

областей до воєнних дій. Одразу виникає питання про своєчасність таких кроків з боку президента. Факт підписання президентом указу «Про введення воєнного стану в Україні містить перші кроки антикризових дій. Аналізуючи даний указ в ньому можна виділити кілька основних моментів [5]:

1. Наказ військовому командуванню та органам виконавчої влади до запровадження та здійснення передбаченими Законом України «Про правовий режим воєнного стану» заходів і повноважень, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави.
2. Обмеження деяких конституційних прав громадян.
3. Наказ про забезпечення військових частин всім необхідним.
4. Інформування в установленому порядку Генерального секретаря ООН та офіційних осіб іноземних держав про введення в Україні воєнного стану, про обмеження прав і свобод людини і громадянина, що є відхиленням від зобов'язань за Міжнародним пактом про громадянські та політичні права, та про межу цих відхилень і причини прийняття такого рішення.

В діях України можна прослідкувати багато неточностей та упущень. Якщо аналізувати ці недоліки та недопрацювання з боку України, то можна вказати:

1. Відсутність докризового планування. Дана ситуація виникла в першу чергу не через російську агресію та провокацію, а через недалекоглядність військового командування, яке відправило невеликий загін для обходу територій, знаючи про можливі наслідки.;
2. Легка форма воєнного стану. Аналізуючи той місяць який був проведений у воєнному стані, автор переконаний, що за ситуації нападу, він би не виконав свою функцію. Не було ані мобілізації, ані широкої інформаційної кампанії, ані серйозного занепокоєння з боку громадськості [6].
3. Відсутня деталізація в указі Про введення воєнного стану. В однойменному указі президента абсолютно відсутні конкретні пункти або роз'яснююча інформація. Виникають питання: В якій мірі мене можуть обмежити ? Які саме обмеження можуть застосувати ?

Отже, за воєнного стану, антикризове управління – це діяльність держави з подолання кризи конкретними

адміністративними методами та обмеженнями населення. Особливістю антикризового управління за воєнного стану є те, що вже відома причина нестабільної ситуації, і саме управління набуває характер не регулювання, а безпосереднє втручання в апарат держави.

Список використаних джерел:

1. Костецька Л. М. Антикризовий менеджмент у державному управлінні / Л. М. Костецька // Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. Серія : Державне управління. - 2016. - № 4. - С. 89. (Kostecz`ka L. M. Anty`kry`zovy`j menedzhment u derzhavnomu upravlinni / L. M. Kostecz`ka // Visny`k Nacional`noyi akademiyi derzhavnogo upravlinnya pry` Prezy`dentovi Ukrayiny`. Seriya : Derzhavne upravlinnya. - 2016. - # 4. - S. 89.
2. Ярова І. В. Антикризове управління: сутність поняття та його визначення / І. В. Ярова // Вісн. Акад. мит. служби України. – 2012. – № 2. – С. 22– 28. – (Серія: Державне управління). (Yarova I. V. Anty`kry`zove upravlinnya: sutnist` ponyattya ta jogo vy`znachennya / I. V. Yarova // Visn. Akad. my`t. sluzhby` Ukrayiny`. – 2012. – # 2. – S. 22– 28. – (Seriya: Derzhavne upravlinnya).)
3. Шарий В. І. Державне антикризове управління: технологічний процес / В. І. Шарий // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр. – Одеса : Вид-во ОРІДУ УАДУ, 2003. – Вип. 2. – С. 171–182. (Shary`j V. I. Derzhavne anty`kry`zove upravlinnya: texnologichny`j proces / V. I. Shary`j // Aktual`ni problemy` derzhavnogo upravlinnya : zb. nauk. pr. – Odesa : Vy`d-vo ORIDU UADU, 2003. – Vy`p. 2. – S. 171–182.)
4. Сапа Н. В. Теоретико-методологічні засади механізми антикризового державного управління / Н. В. Сапа // Гуманіт. вісн. ЗДІА. – 2009. – Вип. 38. – С. 106–116. (Sapa N. V. Teorety`ko-metodologichni zasady` mexanizmy` anty`kry`zovogo derzhavnogo upravlinnya / N. V. Sapa // Gumanit. visn. ZDIA. – 2009. – Vy`p. 38. – S. 106–116.)
5. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 26.11.2018 № 393/2018// Голос України. - від 28.11.2018 — № 226. (Pro vvedennya voyennogo stanu v Ukrayini : Ukaz Prezy`denta Ukrayiny` vid 26.11.2018 # 393/2018// Golos Ukrayiny`. - vid 28.11.2018 — # 226.)
6. 30 днів війни. Для чого в україні ввели воєнний стан [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://www.pravda.com.ua/rus/ articles/2018/11/27/7199417. (30 dniv vijny`. Dlya chogo v ukrayini vvely` voyenny`j stan [Elektronny`j resurs] – Rezhy`m dostupu do resursu: https://www.pravda.com.ua/rus/articles/2018/11/27/7199417.)

Наталія Сабадаш, магістр публічного управління та адміністрування
Науковий керівник – д. політ. н., проф. А.М. Круглашов
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Публічне управління у сфері молодіжної політики в умовах децентралізації та євроінтеграції України

Державне регулювання у сфері молодіжної політики є складним і водночас важливим питанням. Успішність цієї політики залежить від спроможності суспільства забезпечити необхідний баланс державних і громадських впливів у зазначеній сфері. Враховуючи тенденцію до зростання відкритості, прозорості та громадської участі в процесі вироблення та реалізації молодіжної політики, а також в здійсненні управління нею, роль суспільної складової значно зростає. Події, які відбулися в Україні 2014 р. і продовжуються зараз, характеризуються піднесенням громадянської зрілості населення. Внаслідок цього загострилися проблеми національно-патріотичного виховання, внутрішнього переміщення, забезпечення житлом вимушено переміщених молодих осіб; військової мобілізації та участі молоді у військових операціях; адаптації молоді після демобілізації з зони бойових дій, соціалізації молодих людей, які отримали інвалідність під час проведення антитерористичної операції та операції об'єднаних сил; внутрішньої та зовнішньої міграції молоді; особливо еміграції молоді. Адже з 11,2 мільйонів молодих людей, що наразі проживають в Україні, 43,5% так чи інакше замислюються про еміграцію[10][2]. Головною причиною еміграції молоді люди вважають незадовільний рівень життя вдома та можливість отримувати вищу заробітну плату за кордоном [2]. Окрім того, управлінські рішення щодо молодіжної політики приймаються головним чином у залежності від політичної кон'юнктури в суспільстві. Тим не менше, молодь перестала сприйматися як пасивний об'єкт управління, а перетворюється на рівноправного партнера органів влади.

Питання молодіжної політики досліджувались багатьма українськими фахівцями у галузі державного управління, зокрема у роботі В. Баглика розглянуто проблеми молодіжної політики держави, яка є не лише одним із пріоритетних напрямів державної

[10] Згідно з українським законодавства, під поняття «молодь» підпадають люди віком від 14 до 35 років

політики, але й визначальним чинником розвитку багатьох соціально-економічних і політичних процесів життя [1, с.19-28].

Своєрідність процесу формування й реалізації державної молодіжної політики в умовах децентралізації полягає в тому, що як інститутам влади, так і громадянському суспільству необхідно враховувати регіональні особливості, історичні цінності та традиції кожного регіону у роботі з молоддю, а також сучасні потреби молодих громадян, суспільства і держави з урахуванням євроінтеграційного курсу України.

Відповідно до цих потреб у грудні 2017 р. Міністерство молоді та спорту України представило модель реалізації молодіжної політики на рівні об'єднаних територіальних громад (далі – ОТГ), де важливим елементом є необхідність створення підрозділу з реалізації молодіжної політики [4]. Однак, як свідчать дані поточних звітів, фінансової спроможності для створення окремого структурного підрозділу в ОТГ здебільшого не вистачає, тому виникає потреба поєднання молодіжного напряму з іншими: соціального захисту, охорони здоров'я, освіти, культури та спорту. Такий стан речей призводить до суперечливих результатів. З одного боку, ця функціональна інтеграція може розширювати координаційні зв'язки між відповідними напрямами. Але, з іншого, відсутність вузькопрофільного структурного підрозділу зменшує значимість відповідного напряму й може негативно позначатись на якості проведених заходів, фінансуванні та якості кадрового забезпечення.

Аналізуючи реалії України, можна звернутись до фінської практики, де діють Молодіжні комісії (Молодіжні ради), які можуть стати тим органом, через який молодь матиме змогу активно залучатися до державно-управлінської діяльності. Нещодавно, 14 січня 2019 р., Міністерство молоді та спорті України розробило типове положення про молодіжні ради [4]. Там, у якійсь мірі, враховано досвід Фінляндії щодо створення молодіжних рад на зразок молодіжних комісій у Фінляндії. Створення молодіжних рад сприятиме перетворенню їх з органів дорадчого характеру в структури з реальними управлінськими повноваженнями. Запрацював також веб-сайт з покроковою інструкцією для створення та запуску молодіжних рад у малих громадах за посиланням: http://youthcouncil.com.ua/ [4].

Одним із варіантів забезпечення балансу державних і громадських впливів у молодіжному середовищі є розроблення та

прийняття на регіональному рівні місцевих цільових молодіжних програм, де до реалізації молодіжної політики, подібно до німецької практики, залучають одночасно і органи влади і широкі суспільні кола та молодіжні організації. До прикладу, у 2016 р. була прийнята Державна цільова соціальна програма «Молодь України» на 2016 – 2020 рр. (далі – Державна програма). Там, з-поміж інших векторів окремий акцент зроблено на «посиленні ролі молоді у суспільно-політичному житті держави та становленні її як одного із ключових суб'єктів державної політики у молодіжній сфері», що відповідає основним викликам сучасності та євроінтеграційним намірам України, приділено окрему увагу категорії молоді, що постраждала від подій в Криму та Донбасі тощо [3]. Відповідно до Державної програми у Чернівецькій області розроблено та прийнято Комплексну програму молодіжної політики у Чернівецькі області на 2016 – 2020 рр. (далі – Комплексна програма), з аналогічними пріоритетними напрямками її реалізації.

Одним із дієвих засобів у процесі розробки місцевих цільових програм, зокрема пов'язаних із вирішенням питань молоді, є проведення соціологічних опитувань цієї цільової групи, з метою з'ясування їх потреб. Управлінням молоді та спорту Чернівецької обласної державної адміністрації перед розробленням та прийняттям Комплексної програми, проводилось соціологічне опитування «Молодь Буковини» серед молоді особистим (face to face) покроковим інтерв'ю за місцем проживання респондентів. За результатами опитування молодь у регіоні досить впевнена у собі, переважна більшість молоді мають вищу освіту, у непоодиноких випадках мають дві і більше вищих освіт. На думку молоді, держава повинна проявляти підтримку молоді саме в забезпеченні першого робочого місця, у відкритті своєї власної справи та пільгового кредиту, у розширенні пільг [6].

Отже, підсумовуючи вищенаведене, сільські/селищні/міські ради, об'єднані територіальні громади зобов'язані формувати державну молодіжну інфраструктуру, підтримувати та фінансувати, створювати молодіжні центри, сприяти молодіжній роботі, оцінювати її ефективність тощо. Успіх здійснення публічного управління у сфері молодіжної політики, значною мірою, залежить від дотримання основного принципу, закладеного в Європейській хартії участі молоді в громадському житті на місцевому і регіональному рівнях: жодного управлінського рішення для молоді без участі молоді [5]. Цей

принцип має бути практично втілений в життя як на загальнодержавному, так і локальному рівні публічного управління та адміністрування.

Список використаних джерел:

1. Баглик В.С. Підходи до формулювання поняття державної молодіжної політики як особливого напряму діяльності Української держави / В.С.Баглик // Теорія та практика держ. управління, 2015. – Вип.1. – С. 19-28
2. Дослідження «Молодь України 2018» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.dsmsu.gov.ua/media/2019/01/08/9/Doslidjennya_broshyra.pdf
3. Концепція Державної цільової соціальної програми «Молодь України» на 2016–2020 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dimp.org.ua/files/youth-conception-rev5.pdf
4. Офіційний сайт Міністерства молоді та спорту України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dsmsu.gov.ua/index/ua
5. Переглянута Європейська хартія про участь молоді в громадському житті на місцевому та регіональному рівні [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.coe.int/t /dg4/youth/Source/Coe_youth/Participation/COE_charter_participation_ru.pdf
6. Результати соціологічного опитування «Молодь Буковини» // Поточний архів Управління молоді та спорту Чернівецької обласної державної адміністрації

Юлія Поночовна
Науковий керівник – к. політ. н., доц. С.М. Швидюк
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Теорії та концепції місцевого самоврядування

Розвиток різних форм самоорганізації громадян, у тому числі і їх права на місцеве самоврядування, значною мірою залежить від держави, від державно-правових встановлень і приписів. При вирішенні питань муніципальної влади держава має насамперед визначитися в концептуальних підходах до місцевого самоврядування, що залежить від обрання теоретичної орієнтації співвідношення державного управління і місцевого самоврядування, яка покладена в основу побудови конституційно-правової моделі муніципальної влади.

Прихильники «державницької» концепції розглядають місцеве самоврядування виключно як складову державного управління, як свідчення децентралізації державної влади. Відповідно, всі повноваження територіальної громади та її органів прихильники цієї теорії вважають похідними від держави. У рамках державницької теорії, яка сформувалося ще у Магдебурському праві, розрізняють два напрями: політичний – Р. Гнейст, та юридичний – Л. Штейн, які по-різному визначали відмінність місцевого самоврядування від місцевого управління. [1]

Громадівська концепція базується на ідеї природного права, недержавної природи місцевого самоврядування, вона визнає територіальну громаду незалежною від держави органічною корпорацією, яка склалася природним шляхом. Відповідно, місцеве самоврядування згідно з цією теорією є автономною щодо державної влади публічною владою, владою територіальної громади.

Ця концепція дає можливість здійснення місцевого самоврядування як на рівні територіальних громад, так на інших рівнях адміністративно-територіального поділу, зокрема на районному, обласному чи регіональному.

Прихильники, «громадівської» теорії ставили діяльність органів самоуправління на противагу державному управлінню. Сутність самоуправління вбачалась в тому, що в його компетенцію входить здійснення місцевими союзами тих завдань, які вони самостійно перед собою ставлять, тобто органи самоуправління є органами не держави, а «місцевого співтовариства». [4]

На думку М. Драгоманова, суть держави полягає не в її формі, а в тих правах і свободах, якими наділені громадяни. М. Драгоманов вважає, що місцеве самоврядування має здійснюватись на рівні сіл, громад, шляхом загальних зборів населення. А на міському та обласному рівні функції народних зібрань мають передаватись відповідним представницьким органам – думам. Фактично дана ідея М. Драгоманова повністю втілилася в Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні». [2]

У своїй державно-правовій концепції він пропонував парламентську державу з засадами самоуправління, яка впливала б на соціальну та економічну сфери, надавала б ваги просвітництву і законодавству, а ті, в свою чергу, уможливили б реформаційні зрушення.

Згідно з концепцією муніципального дуалізму місцеве самоврядування має самостійний характер, але водночас виступає складовою частиною загальної системи публічного управління, на яку можуть покладатися виконання і деяких державних функцій. Прихильники цієї концепції наголошують на незалежності місцевого самоврядування від держави. Вони прагнули, шляхом послідовних реформ змінити і без різких стрибків і потрясінь перебудувати тогочасне життя. [5]

На їх думку, завдяки поєднанню державного і недержавного у місцевому самоврядуванні вирішуються найважливіші громадівсько-державницькі завдання; усувається роздвоєння влади, яке може призвести до політичної нестабільності й послаблення держави та її інститутів; створюються можливості для участі людей в управлінні громадськими і державними справами, що посилює культурно-правовий рівень громадян і виховує в них почуття поваги до законів; ліквідується розрив між суспільством і державою, з метою їх збереження та зміцнення на основі демократичних інститутів; виникає спільний інтерес для громадян і державних органів, сутність якого полягає у будівництві життя, гідного для кожної людини та суспільства в цілому; управління суспільством на основі узгоджених дій переростає в єдиний процес творення.[3]

Згідно з цією теорією органи самоврядування самостійні лише в неполітичній сфері. Ця теорія зумовлює одночасне співіснування на місцевому рівні як органів самоврядування, так і органів уряду. Запровадження цієї теорії підсилює державну природу органів місцевого самоврядування, не відрізняє місцевих справ від загальнодержавних.

Муніципальний дуалізм знаходить свій вияв у визнанні державою, з одного боку, місцевого самоврядування як самостійної форми публічної влади, а з іншого боку, як підпорядкованої державним органам структури в аспекті підконтрольності щодо реалізації делегованих повноважень і неможливості у самостійному здійсненні виконавчих функцій і повноважень на районному і обласному рівнях.

На основі вищесказаного, можна зробити висновок, що не існує у світі ідеальної концепції місцевого самоврядування, оскільки на це впливають різні соціально-політичні чинники, тому держава має створювати такі умови, які будуть включати у себе ряд особливостей, зокрема: традиції, правову культуру, історію та інше.

Список використаних джерел:

1. Гладій В. І. Місцеве самоврядування як ресурс політики Євроінтеграції: досвід Вишеградської групи та перспективи для України: дис. канд. політ. наук : 23.00.02 / Гладій Василь Іванович; ДВНЗ «Прикарпатський національний університет ім. Василя Стефаника». – Івано-Франківськ, 2015. – 238 с. (Gladij V. I. Misceve samovryaduvannya yak resurs polity`ky` Yevrointegraciyi: dosvid Vy`shegrads`koyi grupy` ta perspekty`vy` dlya Ukrayiny`: dy`s. kand. polit. nauk : 23.00.02 / Gladij Vasy`l` Ivanovy`ch; DVNZ «Pry`karpats`ky`j nacional`ny`j universy`tet im. Vasy`lya Stefany`ka». – Ivano-Frankivs`k, 2015. – 238 s.)
2. Євтушенко О.Н. Концепція М. Драгоманова щодо ролі самоврядної громади в системі державних відносин. Наукові праці. Державне управління. Політологія. 2015. № 117. С. 34. (Yevtushenko O.N. Koncepciya M. Dragomanova shhodo roli samovryadnoyi gromady` v sy`stemi derzhavny`x vidnosy`n. Naukovi praci. Derzhavne upravlinnya. Politologiya. 2015. № 117. S. 34.)
3. Мішина Н. В. Теорії місцевого самоврядування і самоорганізація населення / Н.В.Мішина // Наукові праці Одеської національної юридичної академії / С. В. Ківалов (гол. ред.); МОН України, ОНЮА. – Одеса : Юрид. л-ра, 2009. – Т.8. – С.163-170. (Mishy`na N. V. Teoriyi miscevogo samovryaduvannya i samoorganizaciya naselennya / N.V.Mishy`na // Naukovi praci Odes`koyi nacional`noyi yury`dy`chnoyi akademiyi / S. V. Kivalov (gol. red.); MON Ukrayiny`, ONYuA. – Odesa : Yury`d. l-ra, 2009. – T.8. – S.163-170.)
4. Лазаревский Н. И. Лекции по русскому государственному праву. СПб. 1910. Т. 2. С. 40. (Lazarevsky`j N. Y`. Lekcy`y` po russkomu gosudarstvennomu pravu. SPb. 1910. T. 2. S. 40.)
5. Постовой, В. В. Муниципальное право России. М.: Юриспруденция, 2008, С. 21. (Postovoj, V. V. Muny`cy`pal`noe pravo Rossy`y`. M.: Yury`sprudency`ya, 2008, S. 21.)

Олексій Андрієш, магістрант
Науковий керівник – к. політ. н., доц. М.М. Гуйтор
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Механізми залучення молоді до управлінської діяльності

Наразі важливим завданням нової кадрової політики в Україні є підготовка ефективних та професійних молодих кадрів, які б змогли реалізовувати результативну управлінську діяльність. Ефективність діяльності управлінського органу залежить від працівників, робота яких формує продуктивність державного управління та місцевого самоврядування і забезпечує належне керівництво під час реалізації державної політики, проведення адміністративно-територіальної реформи, формування правової держави. Проте часто молодь не одразу буває готовою і здатною до управлінської діяльності.

На думку К. Плоского (колишнього головного консультанта Головної служби з питань гуманітарного розвитку Секретаріату Президента України), процес реалізації визначених у нормативних документах завдань щодо оновлення управлінського потенціалу на державній службі, службі в органах місцевого самоврядування в Україні має суперечливий характер та визначається такими основними проблемами. 1. При прийомі молоді на державну службу існують численні рецидиви прояву «трайбалізму», зокрема прийом на роботу та подальше просування державних службовців кар'єрними сходинками на підставі родинних зв'язків, особистої політичної лояльності керівництву. 2. Кадрова політика на державній службі недостатньо орієнтована на активний, цілеспрямований пошук мотивованих та здатних до виконання завдань і функцій держави молодих фахівців, а є переважно «реактивною», спрямованою на «очікування» їх самостійного приходу на державну службу. 3. Зростання відносної частки молоді на державній службі відбувається передусім у містах, натомість у сільській місцевості, на рівні малих міст, практично відсутнє поповнення апарату державного управління фахівцями нової генерації. 4. Незважаючи на те, що нині майже половину працюючих у виконавчих органах влади всіх рівнів складають молоді посадовці віком до 35 років, на керівних посадах молоді представлено менше четвертої частини від загального складу керівників апарату управління [1, с. 5-6]. 5. Залучення молодіжного руху до кадрових процесів у державі, насамперед до процесів

професійної орієнтації молоді до державної служби, має епізодичний, несистемний характер, а в більшості випадків співпраця владних інститутів та молодіжних організацій має вузькокон'юнктурний контекст.

Зауважимо, що на даний час ці проблеми також є актуальними, а процес оновлення управлінського потенціалу на державній службі, службі в органах місцевого самоврядування в Україні має теж суперечливий характер.

Захаркевич Н. та О. Пилипчук пропонують в якості інноваційного механізма виявлення управлінської здатності залучати молодь у рамках діяльності громадських структур до соціального проектування, яке виступає певною моделлю управлінської діяльності та інструментом для прийняття рішень. Ефективність використання подібного методу обумовлена його специфікою: проекти надають можливість апробації ідей, концентрації індивідуальних та колективних зусиль, варіативності та пошуку оптимальних рішень. Саме цей аспект проектної діяльності дає можливість занурення молоді у реальні управлінські відносини [2].

В якості механізмів залучення молоді до управлінської діяльності К. Плоский пропонує запровадити проактивний підхід у кадровій політиці щодо залучення молоді до державної служби, реалізовувати принцип індивідуалізації в кадровій роботі з молоддю, посилювати увагу в процесі підготовки молоді до державної служби на виховному аспекті, розширювати форми та методи участі молодіжних організацій у процесах оновлення кадрового потенціалу на державній службі [5]. Кращенко Ю вважає, що здійснюючи державну політику щодо залучення молоді, потрібно досягти наступного: підвищення рівня обізнаності молоді з питань державного управління та місцевого самоврядування; збільшення представництва молоді на службі в органах державної влади та органах місцевого самоврядування, омолодження їх кадрового резерву; підвищення частки осіб з числа талановитої молоді, направлених на навчання до вищих навчальних закладів, що здійснюють підготовку магістрів за спеціальностями освітньої галузі «Державне управління» («Публічне управління та адміністрування»); збільшення кількості молодих людей, які пройшли стажування на посадах в органах державної влади та органах місцевого самоврядування; зростання професійного рівня молодих державних

службовців та посадових осіб місцевого самоврядування, що сприятиме їх подальшому просуванню по службі [4, с. 48].

У напрямі становлення форм та методів роботи з молоддю щодо її залучення до управлінської діяльності необхідне подальше вдосконалення процесу планування та реалізації молодіжними організаціями у співпраці з органами влади, іншими суб'єктами молодіжної політики різноманітних програм, насамперед проведення навчання молоді в рамках «шкіл молодого державного службовця» і тематичних семінарів, організація конкурсів творчих та науково-практичних робіт серед молоді з висвітлення проблем державотворення, упровадження організаційно-діяльнісних ігор, які моделюють різноманітні соціальні утворення (держава, регіон, місто) з властивими їм процесами: громадсько-владними відносинами, механізмами державного управління, політичними процесами тощо. Також доцільним є подальше розширення практики проведення за участю молодіжних об'єднань програм стажувань молоді в органах влади, роботи молодих радників на громадських засадах у владних інституціях.

Список використаних джерел:

1. Вдосконалення шляхів залучення молоді до державного управління та державної служби: аналітичний звіт за результатами виконання науково-дослід- ницької роботи. - К. : Держ. ін-т розв. сім'ї та молоді, 2006. - 44 с. (Vdoskonalennya shlyaxiv zaluchennya molodi do derzhavnogo upravlinnya ta derzhavnoyi sluzhby`: anality`chny`j zvit za rezul`tatamy` vy`konannya naukovo-doslid- ny`cz`koyi roboty`. - K. : Derzh. in-t rozv. sim'yi ta molodi, 2006. - 44 s.)
2. Захаркевич Н., О. Пилипчук. Деякі проблеми залучення молоді на державну службу / Н. Захаркевич, О. Пилипчук. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2 (Zaxarkevy`ch N., O. Py`ly`pchuk. Deyaki problemy` zaluchennya molodi na derzhavnu sluzhbu / N. Zaxarkevy`ch, O. Py`ly`pchuk. – [Elektronny`j resurs]. – Rezhy`m dostupu: 3. Концепції сучасної державної кадрової політики України. - К. : Вид-во НАДУ, 2006. - 56 с. (Koncepciyi suchasnoyi derzhavnoyi kadrovoyi polity`ky` Ukrayiny`. - K. : Vy`d-vo NADU, 2006. - 56 s.)
4. Кращенко Ю. Владні структури і студентське самоврядування: від субординаційних відносин до соціально-партнерської взаємодії / Ю. Кращенко // Полтавський регіон: на пульсі держави. – Полтава: АСМІ - №2. С. 47-51. (Krashhenko Yu. Vladni struktury` i students`ke samovryaduvannya: vid subordy`nacijny`x vidnosy`n do social`no-

partners`koyi vzayemodiyi / Yu. Krashhenko // Poltavs`ky`j region: na pul`si derzhavy`. – Poltava: ASMI - #2. S. 47-51.)
5. Плоский К. Основні проблеми та напрями залучення молоді до державної служби / К. Плоский. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: (Plosky`j K. Osnovni problemy` ta napryamy` zaluchennya molodi do derzhavnoyi sluzhby` / K. Plosky`j. – [Elektronny`j resurs]. – Rezhy`m dostupu: http://visnyk.academy.gov.ua/wp-content/uploads/2013/11/2009-3-34.pdf)

Віктор Ватрич, магістрант
ORCID 0000-0002-5197-3123
Науковий керівник – д. політ. н., проф. А. М. Круглашов
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Проблема громадської участі в державному управлінні

Упродовж всієї історії існування цивілізації, людство не зупиняється у намаганнях створити найбільш ефективну систему виживання. Еволюція людини та загалом життя на землі, спричинило виникнення держав і моделей управління ними. Нинішню епоху можна називати епохою демократизації суспільства. Відхід від таких режимів як авторитаризм, тоталітаризм, військова диктатура, феодалізм, тиранія, за винятком деяких країн третього світу та деяких країн із жорсткими усталеними традиціями, які не розвиваються, свідчить про новий етап розвитку суспільства. Слід зазначити, що саме країни із активною громадською позицією їх населення є найбільш успішними та розвиненими. Прикладом таких країн є: Англія, Франція, Німеччина, США, Нідерланди, Канада та ін. Найскладнішою проблемою є перехід від одного режиму правління до іншого, що часто супроводжується зміною географічних територій та завжди небезпечне економічною, політичною та суспільною кризою. Всі пострадянські держави зіткнулись із цим, зокрема і Україна, яка із початку обрала досить спірну тактику формування політичного плюралізму, що зрештою розвинулось у тотальну корупцію владної верхівки. Останнє негативно вплинуло на становлення власної державності. Ще одним показником проблем є конформність щодо зовнішнього тиску, до прикладу Україна піддалась впливу інших країн, результатом є Будапештський меморандум підписаний 5 грудня 1994 р., умови якого були порушені 2014 р. Проблемами ж у новому суспільстві постали: визначення ролі громадськості і її функцій у державі, а саме у формуванні внутрішньої та зовнішньої політики, подолання архаїчних методів реалізації прав громадськості щодо державного управління, тобто перехід до методів електронного врядування та доступу до інформації, становлення громадян з позиції реалізації власних прав.

В Україні існує широка мережа громадських організацій, яка активно бере участь у формуванні державної політики, участі та контролю за її реалізацією, у впровадженні електронних

адміністративних послуг, розвитку інформаційної інфраструктури. На жаль, дії більшості громадських організацій не завжди є узгодженими, потужними, достатньо науково обґрунтованими, що є однією з головних причин зменшення їх реального впливу на зазначені процеси. В цілому саме завдяки позиції та діям громадських організацій забезпечується один з головних елементів демократії: відкритість та прозорість діяльності влади, участь громадян у формуванні державної політики, оцінювання ефективності діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування.[3, ст. 121,122]

Громадські інтереси реалізуються також у приватному секторі, який є важливою частиною системи розвитку інформаційного суспільства та електронного урядування. Його інтереси, насамперед, представляють такі об'єднання як Рада підприємців при Кабінеті Міністрів України, Федерація роботодавців України, Український союз підприємців та промисловців та інші.

За офіційними даними державної служби статистики України, кількість зареєстрованих об'єднань громадян постійно збільшується. У 2017 р. Загальна кількість членів громадських організацій нараховує 19,9 млн осіб, з них 5,5 млн перебували на обліку керівних органів. Про результати своєї діяльності за 2017 р. органам державної статистики прозвітувало 25988 керівних органів громадських організацій. До прикладу у 2016 р. про результати своєї діяльності органам державної статистики прозвітувало 23237 керівних органів громадських організацій. А у 2015 р. – 22185. Але незважаючи на збільшення кількості громадських організацій кількість їхніх учасників менше. А саме у 2015 р. – 25,7 млн. осіб, 2016 р. – 24,4 млн. осіб, 2017 р. – 19,9 млн. осіб. Тобто тенденція збільшення кількості громадських організацій присутня, що вказує на розвиток політичної культури громадян.[1] Це і відзначають міжнародні рейтингові агенції, що вказують на позитивну динаміку розвитку громадської самоорганізації в Україні, однак водночас зазначають її повільні темпи зростання.[6]

Про громадський захист і реалізацію прав і свобод, а саме громадську участь у державному управлінні відповідає законодавча база України в основних положеннях реалізації цього права йдеться: «Громадяни мають право брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевих референдумах, вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та органів

місцевого самоврядування».[4] «Публічна інформація у формі відкритих даних - це публічна інформація у форматі, що дозволяє її автоматизоване оброблення електронними засобами, вільний та безоплатний доступ до неї, а також її подальше використання».[2]

В сучасному суспільстві одним із основних методів участі громадськості у державному управлінні є електронний доступ до публічної інформації, що здійснюється шляхом: 1) реалізації громадських ініціатив щодо надання незалежної інформації стосовно виконання відповідних державних функцій; 2) інформування громадськості про свої права та допомога у відстоюванні цих прав, зокрема – через суд; 3) ініціювання перед публічною адміністрацією як вирішення поточних та перспективних проблем подолання недоліків у виконанні державних функцій, так й внесення змін і доповнень у правові норми, що регулюють виконання державних функцій.

Тенденцію розвитку громадського впливу шляхом електронного урядування дослідили «Подільська агенція регіонального розвитку» у коаліції з Асоціацією міст України, Transparency International Україна та Громадянською мережею «ОПОРА». Вони вивчили ступінь використання елементів електронного урядування в роботі міських рад 100 найбільших міст України, а також оцінили їх зусилля щодо сприяння прозорості місцевої політики та протидії корупції, підвищення якості надання адміністративних послуг та активізації громадськості. Згідно з даними моніторингу, менше половини опрацьованих сайтів державних органів отримали задовільну (за обраною шкалою) оцінку. Лише четверта їх частина виявилась зручною в користуванні. Та лише п’ята частина опрацьованих сайтів мають задовільний стан щодо рівня оновлення інформації.[5]

В Україні існує хороша база формування та становленням, а разом із тим і повноцінним функціонуванням інститутів громадянського суспільства, зокрема – громадських організацій. Насамперед, в сучасних умовах глобалізації є необхідним освоєння електронних форм урядування. Саме оцифрування та створення ефективної системи електронного доступу до інформації є пріоритетом нашої держави. Це збільшить рівень залученості громадян до участі в державному управлінні. Інформування виведе на новий рівень функцію громадського контролю. Внаслідок цього вдасться зменшити корупцію та рівень впливу бюрократичного апарату, позбутися атавізмів у системі зв’язку між громадянами та

владою та піднести авторитет держави на міжнародній політичній арені.

Список використаних джерел:

1. Доповідь Державної служби статистики України від 23.06.2014 №235/0/05.6 вн14 «Діяльність громадських об'єднань в Україні у 2013 р.» — http://www.ukrstat. gov.ua/
   (Dopovid` Derzhavnoyi sluzhby` staty`sty`ky` Ukrayiny` vid 23.06.2014 #235/0/05.6 vn14 «Diyal`nist` gromads`ky`x ob'yednan` v Ukrayini u 2013 r.» — http://www.ukrstat. gov.ua/).
2. Закон України від 31.03.2015 № 466/5 «Про доступ до публічної інформації».
   (Zakon Ukrayiny` vid 31.03.2015 # 466/5 «Pro dostup do publichnoyi informaciyi»).
3. Інформаційна складова державної політики та управління : монографія / Соловйов С. Г., та ін. ; заг. ред. Грицяк Н. В. ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, Каф. інформ. політики та електрон. урядування. — Київ : К.І.С., 2015. — 320 с.
   (Informacijna skladova derzhavnoyi polity`ky` ta upravlinnya : monografiya / Solovjov S. G., ta in. ; zag. red. Gry`cyak N. V. ; Nacz. akad. derzh. upr. pry` Prezy`dentovi Ukrayiny`, Kaf. inform. polity`ky` ta elektron. uryaduvannya. — Ky`yiv : K.I.S., 2015. — 320 s.).
4. Конституція України : закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96 // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 38.
   (Konsty`tuciya Ukrayiny` : zakon Ukrayiny` vid 28 chervnya 1996 r. # 254k/96 // Vidomosti Verxovnoyi Rady` Ukrayiny`. – 1996. – # 30. – St. 38.).
5. 100 міст — крок вперед. Моніторинг впровадження інструментів електронного урядування, як основи надання адміністративних послуг в електронному вигляді ; за. заг. ред. І.С. Куспляк, А.О. Серенок. — Вінниця: ГО «Подільська агенція регіонального розвитку», 2014. — 86 с.
   (100 mist — krok vpered. Monitory`ng vprovadzhennya instrumentiv elektronnogo uryaduvannya, yak osnovy` nadannya administraty`vny`x poslug v elektronnomu vy`glyadi ; za. zag. red. I.S. Kusplyak, A.O. Serenok. — Vinny`cya: GO «Podil`s`ka agenciya regional`nogo rozvy`tku», 2014. — 86 s).
6. http://www.freedomhouse.org/report/nations-transit/2013/ukraine; The 2012 CSO Sustainability Index for Central and Eastern Europe and Eurasia [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.usaid.gov/sites/default/files/documents/1863/2012CSOSI_0.pdf.
   (http://www.freedomhouse.org/report/nations-transit/2013/ukraine; The 2012 CSO Sustainability Index for Central and Eastern Europe and Eurasia [Elektronny`j resurs]. — Rezhy`m dostupu: http://www.usaid.gov/sites/default/files/documents/1863/2012CSOSI_0.pdf.).

Вікторія Черних
Науковий керівник – д. політ. н., професор Н. Ю. Ротар
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Теоретико-методологічне забезпечення управління процесами децентралізації

Процеси децентралізації влади актуалізують проблему ефективності публічного управління цими процесами, які у ширшому контексті належать до сфери управління змінами. У пошуках ефективної моделі управління змінами, на нашу думку, актуальною є модель Дж. Дака. Процес будь-яких соціально значимих змін Дж. Дак називає «монстром» – це універсальне визначення, що використовується для позначення складних емоційних сплесків і соціальних процесів, що вириваються назовні подібно міфічному драконові в умовах реалізації спроб здійснити серйозні організаційні зміни [1, с. 24].

Відповідно до моделі Дж. Дака процес змін включає в себе послідовність передбачуваних і керованих подій – динамічних фаз, яка отримала назву кривої змін. Крива змін починається з фази застою, потім проходить через фази підготовки, реалізації та перевірки на міцність і, зрештою, завершується досягненням мети. Всі програми змін, на думку науковця, обов'язково проходять через ці фази. І на кожній з них «монстр» розкривав себе в новій якості. Кожна управлінська система проходить ці фази по-своєму, вони розрізняються за тривалістю і можуть частково збігатися одна з іншою на рівні різних елементів системи управління. Нерідко лідери процесів змін відриваються від інших учасників, що робить процес змін ще більш складним і таким, що розчаровує як лідерів, так і тих, хто йде слідом [1, с. 38]. Таким чином, зміни постають не у вигляді заздалегідь визначеній послідовності подій, а як динамічний процес.

На думку Дж. Дака, результат успішного управління змінами, до яких належить і процес децентралізації влади в Україні, залежить від трьох аспектів:

По-перше, від стратегії, яка повинна бути повинна розумною, чітко прописаною, доступною для розуміння і легко втілюватися в життя, а зобов'язання, визначені стратегією – непорушними.

По-друге, від процесу реалізації, який має ґрунтуватися на надійній системі управління. Для успішного переходу в нову якість

можуть використовуватися ті самі методи управління, які притаманні періодам відносної стабільності управлінської системи, однак у період радикальних змін потреба в надійній системі управління набуває особливого значення.

По-третє, від успішності приборкання «монстра», що передбачає підвищену увагу до проблем емоційного і поведінкового плану, які є традиційним елементом будь-якого процесу змін, та бажання вирішувати їх. Цьому елементу Дж. Дак приділяє особливу увагу, тому пропонує для кожного процесу змін розробляти управлінську карту «кривої змін»: «це символічна карта місцевості з прокладеним маршрутом, по якому повинна пройти управлінська система та на якій має бути інформація про звички «монстра» змін» [1, с. 114]. Маршрут управління змінами в частині приборкання «монстра» пролягає крізь чотири основних етапи:

Етап застою («монстр» в сплячці). Застій може бути обумовлений низкою факторів, до яких Дж. Дак відносить недосконаліть стратегії, відсутність лідера, політичні зміни, , обмеженість ресурсів насамперед, людських), невідповідність управлінських технологій, а також невиконання планів. Завершення етапу застою може бути покрадено лише втручанням осіб, що мають авторитет і високий статус в ієрархії владних відносин. До припинення етапу застою можуть привести фактори зовнішнього (імпульси міжнародних партнерів) і внутрішнього характеру (політична воля).

Етап підготовки. Дж. Дак зауважує, що через цей етап керівники «намагаються перестрибнути» [1, с. 165]. Етап підготовки починається з момент у прийняття рішення про початок перетворень. Він передбачає створення нової організаційної структури, розподілу функцій і обов'язків, визначення критично важливих для розвитку нових елементів системи управління та оптимізацію існуючих. Саме на етапі підготовки «монстр» миттєво виходить зі сплячки і, «потягнувшись, провокує безліч дрібних емоційних струсів» [1, с. 172], провокуючи суспільний та громадський супротив змінам.

Етап реалізації («подорож починається»). Приступаючи до фази реалізації, керівники оприлюднюють загальний план і конкретні завдання, формуючи таким чином нові ієрархічні відносини та процедури. «Монстр» виходить з укриття» [1, 193] та спричиняє не тільки емоційне невдоволення змінами, але емоційний спротив. На стадії реалізації керівники повинні пояснити мету і план перетворень,

переконати населення в тому, що цей план спрацює, створити стимули для участі в його втіленні, а потім забезпечити його реалізацію, працюючи в постійному діалозі з суспільством.

Етап перевірки на міцність («монстр» блукає коридорами). На цьому етапі ймовірність провалу ініційованих змін особливо велика. Для того щоб перетворення успішно пройшли перевірку на міцність, керівництво повинно управляти очікуваннями людей, їх енергією і досвідом. Звичайно, неприємностей не уникнути і в цьому випадку, однак визнання невдач і готовність виправляти помилки здатні відродити в людях довіру і високий моральний дух. Коли представники органів влади та населення спільно виступають проти «монстра», вони, як правило, перемагають і тоді досягають останнього етапу –етапу досягнення мети.

Етап досягнення мети: («монстр» переможений). На цьому етапі усі зусилля «протистояння «монстру» починають приносити плоди» [1, с. 220], оскільки конкретні завдання виконані, зміни відбулися і тепер працюють на користь суспільства.

Отже, у моделі управління змінами Дж. Дак основна увага приділена емоційній реакції на зміни, що супроводжують будь-які організаційні зміни. Запропонована Дж. Даком модель кривої змін вдало доповнює стандартні моделі та сприяє ймовірності досягненню успіху в проведенні суспільних змін. На нашу думку, в практиці управління процесами децентралізації влади в Україні, модель Дж. Дака може бути доповнена ідеями Н. Лорензі та Р. Райлі, який пропонує при управлінні змінами використовувати «позитивний підхід», концентруючи суспільну увагу на фазах «позитивних змін» [2, p. 118–122]:

– Фаза формування «стартового майданчика» передбачає докладне вивчення існуючого стану справ, не ігноруючи проблеми та концентруючись на пошуку позитивного досвіду і незадіяних ресурсів. Шукаючи принцип вирішення проблеми варто, на думку Н. Лорензі та Р. Райлі, шукати відповідь на питання: Якби завтра проблема перестала існувати, як саме зміниться ситуація на краще?
– Фаза проектування «бажаного майбутнього» передбачає фіксацію та опис того стану, в якому буде функціонувати система по завершенні процесу реформування і вдосконалення. Зміст управлінських завдань на цій фазі Н. Лорензі та Р. Райлі визначають в категоріях проектування майбутнього.

– Фаза аналізу і ранжування ідей передбачає формування «сходинки» рішень, «що зв'язує стартовий майданчик з бажаним майбутнім [2, p. 121]. Кожна сходинка – це конкретна дія, яка може бути здійснена в процесі змін з мінімальним ризиком і в найкоротші терміни. Кожен крок, як вирішення конкретної задачі, не тільки просуває до мети, але і сприяє набуттю досвіду вирішення подібних завдань і за необхідності корегує напрям руху до мети.
– Фаза моніторингу організаційного прогресу має супроводжуватися побудовою «шкалу результатів» від 0 (вихідна ситуація) до 10 (бажане майбутнє) і регулярно відзначати досягнуті на шляху змін результати.

Позитивний підхід до управління змінами отримав широке застосування в управлінській практиці, що спричинило появу його різних варіантів від appreciative inquiry до прагматичного solution focus.

Список використаних джерел:

1. Дак Дж. Монстр перемен: Причины успеха и провала организационных преобразований. М.: Альпина Паблишер, 2003. 320 с. (Dak Dzh. Monstr peremen: Prichinyi uspeha i provala organizatsionnyih preobrazovaniy. M.: Alpina Pablisher, 2003. 320 s.)
2. Lorenzi N. M., Riley R. T. Managing change: An overview // Journal of the American Medical Informatics Association, 20007. Vol. 2. P. 116–124.

V. НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ, ЇЇ ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНІ, КІБЕР- ТА ІНФОРМАЦІЙНИЙ ВИМІРИ

Тетяна Ляшенко, д. політ. н.
Інститут політичних і етнонаціональних досліджень імені І.Ф. Кураса НАН України

Вплив Російської Федерації на внутрішню та зовнішню політику країн Центральної Азії

За останні п`ять років держави центральноазійського регіону опинилися поза сферою національних інтересів України. Скорочується не лише товарообіг між нашими країнами, але й суттєво зменшується інформаційний обмін, що призводить до втрати можливих економічних партнерів та ідеологічних союзників. Отже, повноцінна співпраця нашої держави з країнами Центральної Азії – питання майбутнього. Зараз ми можемо лише спрогнозувати, які країни з регіону можуть звільнитись з-під російського впливу і чи взагалі є такий шанс.

У питанні військової агресії РФ щодо України держави центральноазійського регіону займають нейтральну або проросійську позицію. А якщо проаналізувати публікації інформаційних ресурсів цих країн, одразу впадає в очі негативна риторика матеріалів щодо України. Наприклад: “Казахстан ожидает украинский сценарий в случае запрета всех языков” (єлбаси Нурсултан Назарбаєв), “Киевский майдан 2013-2014 гг. с приходом к реальной власти на Украине нацистов – один из этапов большого сценария по геополитическому конструированию, который направлен против экономического процветания всех стран, входящих в Евразийский экономический союз” (казахстанський політолог) тощо.

Зрозуміло, що російська дезінформація не може повністю переконати публіку в правильності російської позиції. Проте намагання заплутати і спотворити поточні та історичні події цілком досягають поставленої мети – підірвати цілісну міжнародну позицію щодо дій Росії, як агресора, натомість представити її як відповідальну і невідворотньою миротворчу силу.

Задля цього Москва намагається залучити громадянське суспільство країн Центральної Азії, виділяючи величезні ресурси для

створення і розвитку діяльності НУО, що фінансуються і контрольовані державою, так званих “ГОНГО” (російською: государством организованные негосударственные организации). Згідно цитаті одного експерта, наведеної в доповіді Сенату США, опублікованому 10 січня, “Росія виділяє великі ресурси на “ГОНГО” в прикордонних і більш віддалених державах, де російські фахівці активно використовують вільний простір громадянського суспільства для посилення свого впливу”[3].

Велика увага з боку російської пропаганди приділяється освітнім програмам. Так, ще у 2006 р. російським урядом була створена Всесвітня координаційна рада російських співвітчизників, яка відповідає за координацію діяльності російських організацій за кордоном та їхній зв'язок з Кремлем. З часом така робота активізувалась. Під час першого за 12 років візиту Емомалі Рахмона в Росію була досягнута домовленість про виділення Росією найближчими роками майже 882 млн сомоні (майже 84 млн доларів) на будівництво 5 російськіх шкіл в Таджикистані. При цьому загалом в Таджикистані на освіту у 2019 р. з бюджету, який складає 23 мільярдів 774 мільйони сомоні (2,5 мільярда доларів), виділено 4,4 мільярда сомоні. Тобто, з російського бюджету надійде 20,5% усієї суми, виділеної з бюджету на освіту. Окрім цього, у серпні 2018 р. до Таджикистану вже прибуло 20 тон російських підручників.

Фінансування туркмено-російської школи імені Пушкіна в Ашхабаді в цьому навчальному році виросте до 71,479 мільйона рублів. А в Киргизію буде направлено 32 російських вчителів. В Узбекистані відкриються п`ять російських університетів та діє більше 900 російських шкіл.

Загалом, в 2019 році з федерального бюджету буде виділено 470 мільйонів рублів на популяризацію російської мови за кордоном і в Росії.

Росія надає правлячим режимам політичну і військову допомогу в обмін на надання військових баз і певний ступінь лояльність інтересам російської зовнішньої політики в регіоні. Найбільш явним прикладом такої політики є відносини Росії з Киргизстаном. Інституціоналізація російської військової присутності в цій республіці сталася одночасно з російською підтримкою уряду Алмазбека Атамбаєва. В даний час в Киргизії розташована об'єднана військова база російських ВС, до складу якої входять кілька військових об'єктів, включаючи авіабазу в місті Кант. У

розпорядженні авіабази є літаки Су-25СМ і вертольоти Мі-8МТВ, структурно вона входить до складу Центрального військового округу Росії. Щорічна орендна плата за землю під об'єднану базу Збройних сил Росії підвищується на 291 тисячу доларів. При цьому збільшується і площа орендованих під військові об'єкти земель – майже на 60 га. Щорічна орендна плата за використання Росією земельних ділянок та акваторії складе 4,79 мільйона доларів проти 4,5 мільйона.

Росія залишається одним з ключових інвесторів для Киргизстану. Частка російських інвестицій в економіку КР становить 22 відсотки. До того ж Російська Федерація списала 240 млн дол боргу цій центральноазійській країні. А в економіку Казахстану в перші 6 місяців 2018 р. Росія вклала 821 млн дол. США. Тим не менш, серед центральноазійських дослідників є усвідомлення того, чим насправді є російські вливання: "Російські інвестиції - політично вмотивовані. Не потрібно мати ілюзії щодо цього. Це навіть можна назвати "гуманітарною допомогою", таку думку висловлює керівник ОФ "Світ Євразії", казахстанський політолог Едуард Полєтаєв [2]

Ще один фактор впливу на громадську думку Центральної Азії це трудові мігранти, завдяки яким "русский мир" поширюється на країни регіону. Але на сьогоднішній день потік мігрантів до Росії знижується, за даними російського держстату у 2018 р. спостерігалось скорочення міграційного приросту майже з усіх країн Центральної Азії (за винятком Туркменістану, де приріст склав 2,7%). Потенційні працівники тепер прагнуть знайти роботу в Кореї, країнах Близького Сходу або Європі. Це впливає не тільки на економічне життя, але і на цивілізаційний вектор розвитку країн регіону. Туреччина все більше привертає мігрантів з Центральної Азії. Суспільство Туреччини більш відкрито для мігрантів з Центральної Азії, ніж з сусідніх арабських країн. Турки знають про своє спільне з населенням центральноазіатських країн тюркському культурно-історичне походження. Крім того, релігійні мігрантів з Центральної Азії в меншій мірі стикаються з дискримінацією в Туреччині, ніж в Росії, так як в першій мусульмани складають більшість.

Сьогодні центральноазійський регіон стає точкою впливу для багатьох центрів. Євросоюз, Індія, Іран, Південна Корея і Туреччина. Але, насамперед це Росія, Китай та Сполучені Штати Америки. Такий суперечливий зовнішній вплив накладається на історично непрості відносини між усіма державами Центральної Азії.

Такий складний спектр проблем породжує безліч прогнозів майбутнього центральноазійського регіону. Відбувається нове позиціонування Центральної Азії. В зв'язку з цим важливо зрозуміти, що представлятиме собою центральноазійський регіон в найближче десятиліття: чи стане він суб`єктом загальносвітових процесів, чи залишиться під впливом провідних геополітичних гравців.

На даний час керівні кола країн Центральної Азії орієнтовані на реалізацію "суто прагматичної" політики. Серед основних пріоритетів - структурні реформи в економіці, залучення інвестицій, в першу чергу, в промисловість і високотехнологічні галузі, а також "розвиток людського капіталу" [1]. Сьогодні в умовах відродження інтересу до регіону з боку декількох світових гравців, у країн ЦА з'являється можливість проведення все більш варіативної і багатовекторної політики. Крім того, в 2018 р. Узбекистан і Казахстан зробили заявку на розвиток держав ЦА без участі інших держав. Так само в березні 2019 р. у Вашингтоні американо-таджицька Ділова рада проведела групову дискусію на тему «Ведення бізнесу в Центральній Азії» виключно для країн регіону та їхніх партнерів в США. Нарешті, трансформація Центральної Азії відбувається на тлі приходу нового покоління лідерів, які все менше дивляться на Москву як на головного історичного партнера.

Список використаних джерел:

1. Разочарованные в умме. Почему Центральная Азия отказалась от сближения с исламским миром // URL: https://carnegie.ru/commentary/76947(дата звернення: 17.04.2019) Razocharovannye v umme. Pochemu Central'naja Azija otkazalas' ot sblizhenija s islamskim mirom
2. Россия привезет в Кыргызстан «политически мотивированные инвестиции» http://www.stanradar.com/news/full/33053-rossija-privezet-v-kyrgyzstan-politicheski-motivirovannye-investitsii.html (дата звернення: 18.03.2019) Rossija privezet v Kyrgyzstan «politicheski motivirovannye investicii»
3. Страны Центральной Азии, «наиболее уязвимые» к российской агрессии // Каравансарай URL: http://central.asia-news.com/ru/articles/cnmi_ca/features/2018/01/16/feature-01 (дата звернення: 10.02.2019) Strany Central'noj Azii, «naibolee ujazvimye» k rossijskoj agressii

Виктория Горяйнова, аспирант
Научный руководитель – д. полит. н., проф. Н. М. Стеркул,
Университет имени Бабеш-Бойяи, Клуж-Напока, Румыния

Эволюция молдавско-российских отношений в контексте Восточного Партнерства

Республика Молдова и Российская Федерация представляют собой два государства у которых нет общих границ, однако есть общая история в составе СССР. С момента обретения независимости в 1990-х годах, история взаимоотношений между Россией и Молдовой знала свои взлеты и падения. Помимо двусторонних отношений, Россию и Молдову связывает партнерство в рамках СНГ, даже несмотря на то, что в последнее время Республика Молдова ослабила свое участие в данной организации [6, с. 186].

Сегодня, Республика Молдова все больше стремится к Европейскому Союзу, став на путь европейской интеграции. Европейская интеграция является важной внешнеполитической целью Молдовы. В тоже время, стоит отметить, что Молдова и геополитически и стратегически находиться на пересечении интересов двух важных игроков на мировой политической арене - Европейского Союза и Российской Федерации. И ЕС, и Россия, безусловно являются важнейшими партнерами для Молдовы, а внешнеполитическая ориентация все чаше зависит от политических кругов, находящихся у власти.

Идея формирования Восточного Партнерства в рамках Европейского Союза, изначально была воспринята Российской Федерацией достаточно настороженно. Этот факт стал очевидным еще до начала официального представления инициативы.

Так, из брифинга официального представителя Министерства Иностранных Дел Российской Федерации, А. А. Нестеренко, от 26 марта 2009 года, в разделе «О российском отношении к программе Восточное партнерство», следует, что российские власти внимательно следят за развитием программы «Восточное партнерство», которая направленна на сближение с непосредственными соседями России. Как отметил Нестеренко, «От нас не укрывается то обстоятельство, что перед потенциальными участниками Восточного партнерства подчас ставится искусственный выбор: «либо вы с ЕС, либо с Россией» [3]. Данная позиция

свидетельствует о том, что Россия изначально была настроена довольно категорично относительно инициативы «Восточное партнерство».

Важным видеться отметить, что участие Молдовы в рамках Восточного Партнерства поспособствовало «охлаждению» двусторонних отношений с Российской Федерацией. Особенно резко ухудшились молдавско-российские отношения с подписанием Соглашения об Ассоциации Молдовы с ЕС [12, с. 152]. Еще до официального подписания Соглашения об Ассоциации Молдовы с ЕС, со стороны российских представителей власти последовала череда заявлений и высказываний на этот счет.

На кануне подписания Соглашения об Ассоциации с ЕС, в июне 2014, замглавы МИД РФ, Григорий Карасин, находясь с рабочим визитом в Молдове и приняв участие в молдавско-российских консультациях, на которых была рассмотрена ситуация во взаимоотношениях между двумя государствами, заявил, что «подписание Молдавией соглашения об ассоциации с ЕС "скажется на развитии двусторонних торгово-экономических отношений", произойдет пересмотр "практики, правил товарообмена, акцизов и пошлин". "Когда речь зашла о подписании с Евросоюзом соглашения об ассоциации и зоне свободной торговли, естественно, мы, как ответственная держава, просчитали для себя, что это значит для развития двусторонних экономических отношений, нет ли в этом какого-нибудь подвоха, и предложили честно и открыто обменяться мнениями с нашими молдавскими коллегами"» [1].

2014 год стал особенным годом для молдавско-российских отношений, так как ознаменовался чередой последовательных экономических санкций Российской Федерации по отношению к Молдове. Так на протяжении одного только года, со стороны России последовало несколько экономических санкций по отношению к молдавской продукции, среди которых:

1. Запрет на импорт готовой свиной продукции из Молдавии – апрель 2014 год [8].
2. Запрет на поставки в РФ плодоовощных консервов из Молдавии – 18 июля 2014 года [10].
3. Запрет на ввоз в Россию молдавских фруктов (свежие яблоки, груши, айва, вишня, абрикосы, персики, нектарины, слива) – 21 июля 2014 года [9].

4. Введение пошлины на ввоз некоторых молдавских товаров, среди которых продукты питания, вино, мебель и другие 19 категорий товаров – сентябрь 2014 [13].
5. Приостановление поставок всех видов мяса из Молдавии – 27 октября 2014 года [7].

Таким образом, еще осенью 2013 года, перед парафированием Соглашения об ассоциации Молдовы с ЕС, Россия ввела эмбарго на молдавское вино, а летом 2014 года, на кануне подписания Соглашения, запретила поставки молдавских консервов, фруктов и мяса. Как видно, под запрет попали основные позиции молдавского экспорта в Российскую Федерацию. Как результат, товарооборот между Молдовой и Россией, по сравнению с 2012 годом упал почти вдвое [2].

Ситуация в молдавско-российском сотрудничестве стала заметно улучшаться с избранием нового президента Республики Молдова – Игоря Додона, сторонника сближения с Россией. После длительной, девятилетней паузы, политический диалог между главами государств Молдовы и России был возобнавлен. Свой первый зарубежный визит в качестве президента, Игорь Додон совершил в Российскую Федерацию, что в свою очередь воспринялось многими как подтверждение его пророссийских устремлений и намерений нормализовать молдавско-российское сотрудничество [5, с. 3].

В свою очередь, президент Российской Федерации, Владимир Путин, по случаю визита Игоря Додона в Москву, отметил «Я очень рассчитываю, что ваш первый визит в Россию, это первая ваша зарубежная поездка в качестве президента, она будет хорошим толчком для развития наших межгосударственных связей по всем направлениям». Российский лидер также подчеркнул, что «в последние годы отношения Москвы и Кишинева складывались не лучшим образом, несмотря на то, что Молдова — важный партнер РФ в регионе. «Об этом говорит и падение товарооборота за последние годы — в два раза он упал» [4]. Данные заявления свидетельствуют о том, что с момента избрания президента Игоря Додона, молдавско-российские отношения постепенно, но заметно улучшаются. Постепенно Россией были сняты и некоторые экономические ограничения, благодаря усилиям президента Молдовы.

На протяжении 2017-2018 года, Игорь Додон совершил семь рабочих визитов в Россию [11], помимо официальных встреч, главы государств обсуждали возможности развития сотрудничества на постсоветском пространстве в рамках Саммита лидеров СНГ и заседания Высшего евразийского экономического совета, прошедших в Сочи в октябре 2017 года. В 2017 году Молдова и Россия отметили 25-е со дня установления дипломатических отношений.

В заключении, необходимо отметить, что с момента присоединения Республики Молдова к Восточному Партнерству ЕС, молдавско-российские взаимоотношения постепенно ухудшались, а начиная с 2014 года они и вовсе характеризуются некоторой напряженностью. Противодействие Москвы не ограничивалось дипломатическими методами, часто были использованы и экономические ограничения, которые привели к сокращению товарооборота между двумя странами более чем в два раза. Несмотря на всю напряженность сотрудничества и противоречия, Российская Федерация остается важным партнером для Молдовы, равным счетом как и Европейский Союз и его структуры.

Список использованных источников:

1. Карасин: ассоциация Молдавии с ЕС изменит правила торговли с Россией, 10.06.2014, URL: https://ria.ru/world/20140610/1011549227.html (дата посещения: 26.04.2019)
2. Кишинев и Москва предварительно договорились. Россия может снять торговые ограничения, URL: http://newsmaker.md/rus/novosti/kishinev-i-moskva-predvaritelno-dogovorilis-rossiya-mozhet-snyat-torgovye-ogranich-28621, (дата посещения: 30.04.2019)
3. О российском отношении к программе «Восточное партнерство». Из брифинга официального представителя МИД России А. А. Нестеренко. 26 марта 2009 год, официальный сайт Министерства Иностранных Дел Российской Федерации, URL: http://www.mid.ru/brifingi/-/asset_publisher/MCZ7HQuMdqBY/content/id/798212 (дата посещения: 26.04.2019)
4. Путин: Визит Додона даст толчок развитию молдавско-российских отношений. URL: http://newsmaker.md/rus/novosti/putin-vizit-dodona-dast-tolchok-razvitiyu-moldavsko-rossiyskih-otnosheniy-29303, (дата посещения: 30.04.2019)
5. Стеркул Н. Молдавско-российские отношения: позитивные и деструктивные тенденции двустороннего сотрудничества на современном этапе // Policy Paper 01/2018, APE foreign policy association. 11 с.

6. Турко Т. Молдо-российские отношения в контексте политики добрососедства // MOLDOSCOPIE. 2012. nr.2 (LVII). С. 183 – 202.
7. Россельхознадзор приостанавливает поставки мяса из Молдавии в Россию с 27 октября 2014, URL: http://www.fsvps.ru/fsvps/press/112633.html, (дата посещения: 30.04.2019)
8. Россия ввела запрет на поставки готовой свиной продукции из Молдавии, 08.04.2014, URL: https://ria.ru/economy/20140408/1002979248.html, (дата посещения: 26.04.2019)
9. Россия опасается реэкспорта Украиной молдавских фруктов и овощей, 29.07.2014, URL: http://gagauzinfo.md/index.php?newsid=13412, (дата посещения: 30.04.2019)
10. Роспотребнадзор запретил поставки молдавских плодоовощных консервов, 19.07.2014, URL: https://www.interfax.ru/world/386663, (дата посещения: 30.04.2019)
11. 17 января 2017 – официальный визит г-на Игоря Додона, Президента Республики Молдова в Российскую Федерацию; 17 марта 2017 – рабочий визит в Москву г-на Игоря Додона, Президента Республики Молдова, для участия в экономическом форуме; 9 мая 2017 – визит в Москву г-на Игоря Додона, Президента Республики Молдова, по приглашению Президента Российской Федерации г-на Владимира Путина; 2 июня 2017 – рабочий визит Игоря Додона, Президента Республики Молдова в Санкт-Петербурге, для участия в XXI международном экономическом форуме; 31 октября – 01 ноября 2018: визит в Москву г-на Игоря Додона, Президента Республики Молдова, по приглашению Президента Российской Федерации г-на Владимира Путина; 20-24 ноября 2018: рабочий визит Игоря Додона, Президента Республики Молдова в Москву; 25 ноября 2018: рабочий визит Игоря Додона, Президента Республики Молдова в Санкт-Петербурге / Дипломатические отношения между Республикой Молдова и Российской Федерацией, URL: http://www.rusia.mfa.md/diplomatic-relations-ru/, (дата посещения: 30.04.2019)
12. Goreainov V., Brie M. The Republic of Moldova in the Framework of the Eastern Partnership and Prospects for Relations with the Russian Federation // Analele Universitatii din Oradea. Relatii Internationale si Studii Europene. Oradea: Editura Universitatii din Oradea, 2018, p. 143-169.
13. Rusia a introdus taxe vamale la importul a 19 de categorii de mrrfuri din Moldova, 30 august 2014, URL: https://adevarul.ro/moldova/economie/rusia-introdus-taxe-vamale-importul-19-categorii-marfuri-moldova-1_540196ec0d133766a8b54eca/index.html, (дата посещения: 30.04.2019)

Mircea Brie
Professor at the International Relations and European Studies Department at the University of Oradea. Ph.D. in contemporary history at the University of Oradea.
PhD coordinator in International Relations at Babes Bolyai University, Cluj Napoca

Identity as Border and a Challenge for Societal Security in Central and Eastern Europe

Beyond the many facets of the identity, the one perspective of the identity cleavage in Central and Eastern Europe often appears to be very real and proven time and time again by more or less recent historical realities. Identity, be it that of an individual, of a group or of a community can generate both convergence and divergence in a rapport with the other. The other one, a true dichotomy, becomes the expression of the "one beyond" - beyond what is specific to me, to my identity. A border, be it symbolic or ideological, can thus be identified around such identity constructions. The region of Central and Eastern Europe not only is no exception to this rule, but in our assertion it is the space that requires perhaps the most among all European states such identity frontiers.

Methodologically, the focus of our analysis falls primarily on the borders of identity arising from ethno-religious or cultural specificity, but also on the nature of mentalities specific to this area. Theoretically and methodologically we must emphasize the fact that our attention is drawn by both general European identity together with the more particular one, that of the national, regional or local identity. The conceptual perspective gives a clear demarcation and establishment of policy analysis, just to make the operationalization of concepts easier and more useful in terms of achieving the set overall objective.

Our analysis undertakes, from a spatial standpoint, to consider the realities of identity recorded in the area of Central and Eastern Europe.

Miroslav Shapovalov, PhD Candidate
Dissertation committee chair – Prof. Thomas M. Dolan,
University of Central Florida

Social, psychological and emotional motivations of volunteer combatants: the case of Ukraine

Why do individuals join informal pro-government militias (PGMs) rather than the military? What affects support for PGM membership from society at large? Since 2014, these questions have held a particular importance in Ukraine. Following the occupation of government buildings in Donbass and Luhansk Oblasts by separatists, the Ukrainian security services were largely unable to deal with the problem. As a result, numerous volunteer battalions formed to combat the separatists, leading to improved battlefield and law enforcement performance (Hunter, 2018).

Formation of such *pro-government militia groups* (PGM) – semi-official self-organized military units fighting for the government – is normally driven by both a threat to internal security and perceived ineffectiveness of the formal armed forces ((Bates 2008, Reno 2002). The situation observed in Ukraine mirrors other contexts in these two respects, including the formation of "popular mobilization'' brigades among Iraqi Shia in response to the Iraqi Army's collapse against ISIS in 2014 (Boduszycski 2016). Other reasons include heightened risk of civil conflict (Carey et al. 2015), threats to leaders themselves or the need for plausible deniability to avoid the consequences of committing a war crime. However, existing information regarding why a person joins pro-government militias or their support in society at large is based on anecdotal evidence. Accounts paint PGMs as composed of criminals, hooligans or general social outcasts that are largely undisciplined and unprofessional (Kukhianidze 2009). However, in both Ukraine and Iraq these apparently undisciplined PGMs proved to be an essential asset to regular armies in the early stages of the conflict, suggesting anecdotal accounts do not sufficiently capture the true composition of PGMs. My project aims to provide novel systematic evidence on why people decide to participate in hostilities, why they choose to join PGMs and what influences positive public perception of PGMs as a whole.

The project consists of a series of semi-structured interviews and two surveys. The interviews, conducted with former combatants across Ukraine to built qualitative context for future large-N analyses and detect

less tangible or well-defined motivations. They are followed by a survey of a different sample of ex-combatants designed to both corroborate interviews and systematically capture socioeconomic characteristics not covered by them, such as patterns of threat perception, respondents' political and national identification, confidence in the army, etc. The data is then contrasted against the results of a nationally representative survey of Ukrainian population, containing similar questions and an emotional treatment designed to measure the role of emotions in supporting conflict participation.

The motivations to join volunteer battalions (Ukrainian PGMs) can be roughly organized into three groups involved in two-stage decision-making processes.

In the first one an act of extrastate aggression motivates some individuals to participate in retaliatory or defensive actions, and others to broadly support such actions. After that, the choice in favor of joining volunteer battalions is based on the performance of the military and individual's political efficacy. I contend that the negative perception of the armed forces' battle readiness and personal political efficacy may discourage willing conflict participants from joining the armed forces and encourage joining volunteer groups that were perceived as better suited to fight the separatist threat.

Similarly, the decision can be motivated by emotions. First, the act of extrastate aggression stimulates anger - a strong feeling of annoyance as a result of unfair or unacceptable behavior (Halperin, et al. 2011) - and a strong desire to correct the injustice. Then, two opposing emotions, pride and humiliation, determine whether individuals join or support volunteer battalions. Positive battlefield performance induces pride - belief that group status is being maintained or improved (Fattah and Fierke 2009), while negative battlefield performance induces humiliation - a perception of undeserved status loss as a result of a shocking event (Jonas et. al. 2014). Thus, while pride may lead to the perception of the military as a viable mechanism for resolving the conflict, maintaining status and reducing the need to participate, humiliation as a result of the failure of the armed forces should provoke conflict participation.

The third group of motivations revolves around the concept of existential frustration "dissatisfaction regarding one's moral existence in the world—an emotional state marked by the feeling that one's life is meaningless, directionless, boring, banal, uneventful, anodyne, soulless, aimless, passive, cowardly" (Cotee, Hayward, 2011). Such feelings in turn

lead to a desire to find purpose adventure, to experience a thrilling danger, find one's bravery, commit a heroic or, sometimes - just to have fun. Literature on army enlistment refers to these motivations as "boyhood ambition" (Janowitz, 1971), or desire for (patriotic) adventure (Eighmey, 2006) constitutes the desire for excitement, unordinary, intense and eventful, but also meaningful life where an individual is able to give back to her country.

References

1. Bates, Robert H. (2008).When Things Fell Apart: State Failure in Late-Century Africa (1 ed.). New York: Cambridge University Press.
2. Boduszycski, Mieczysiaw P. (2016) "Iraq's Year of Rage." Journal of Democracy 27 (4): 110-124.
3. Carey, Sabine, Michael P. Colaresi, and Neil J. Mitchell (2015a). Risk mitigation, regime security, and militias:Beyond coup - proofing. International Studies Quarterly.
4. Simon Cottee & Keith Hayward (2011) Terrorist (E)motives: The Existential Attractions of Terrorism, Studies in Conflict & Terrorism, 34:12, 963-986
5. Eighmey, J. (2006). Why Do Youth Enlist?: Identification of Underlying Themes. Armed Forces & Society, 32(2), 307–328.
6. Fattah, Khaled, and Karin M. Fierke. (2009) "A clash of emotions: The politics of humiliation and political violence in the Middle East." European journal of international relations 15 (1): 67-93.
7. Halperin, Eran, Alexandra G. Russell, Carol S. Dweck, and James J. Gross (2011). "Anger, hatred, and the quest for peace: Anger can be constructive in the absence of hatred." Journal of Conflict Resolution 55 (2) : 274-291.
8. Hunter, Montana (2018). "Crowdsourced War: The Political and Military Implications of Ukraine's Volunteer Battalions 2014-2015." Journal of military and strategic studies 18(3): 78-124.
9. Jonas, Kai J., Marte Otten, and Bertjan Doosje. (2014) "Humiliation in conflict: Underlying processes and effects on human thought and behavior." In Social conflict within and between groups, pp. 51-68. Psychology Press.
10. Kukhianidze, A. (2009). Corruption and organized crime in Georgia before and after the 'Rose Revolution'. Central Asian Survey 28(2), 215–234.
11. Reno, W. (2002). The politics of insurgency in collapsing states. Development and Change 33(5), 837–858.

Анатолий Лысюк, д. полит. н., доцент
Брестский государственный университет имени А.С. Пушкина

Информационная война России против Беларуси: основные инструменты и тренды

В настоящее время политика РФ по отношению к Беларуси отчетливо демонстрирует, что концепция «русского мира» остается актуальной для российского руководства и вариант инкорпорации РБ выступает в качестве его стратегической задачи. Ключевым инструментом подобной политики является масштабное использование широкого арсенала различных средств ведения современных информационных войн, проведение информационных операций, призванных воздействовать на систему принятия политических решений в Беларуси.

Рассматривает ли Беларусь Россию в качестве своего геополитического противника, учитывая существование форматов Союзного государства, ЕврАзЭС, ОДКБ? В публичном официальном дискурсе наблюдается противоречивая картина. С одной стороны, по-прежнему звучат многочисленные высказывания о кровнородственности двух народов, неразрывной дружбе между ними и т.п. С другой стороны, с белорусского политического Олимпа Россию часто обвиняют в осуществлении санкций, давления, организации «молочных» и прочих войн. Более того, после 2014 г. в риторике А.Лукашенко появились эмоциональные заявления о нерушимости сохранения государственного суверенитета РБ и о готовности дать достойный отпор тем, кто на него посягает, подразумевая в качестве потенциального агрессора РФ. Некоторые провластные эксперты все чаще называют Россию «недружественным соседом», указывая на проявления с ее стороны недружелюбия по отношению к своему главному союзнику.

Телевизионное информационное пространство в Беларуси в целом схвачено российскими телеканалами. Речь идет не только о том, что белорусский теле-контент составляет только 30% от общего, но и том, что российские телеканалы более профессиональны, а следовательно, более привлекательны, «смотрибельны» для массовой публики. Поэтому совершенно закономерно, то, что, согласно социологических опросов, две трети белорусов разделяют российскую версию событий в Украине.

В последние два-три года Россия приступила к проведению специальных антибелорусских информационных операций, вызванное осознанием того факта, что общественное мнение Беларуси, ее государственные элиты отрицательно относятся к перспективе потери национального суверенитета.

Эти информационные операции выступают в следующих формах.

Во-первых, это резкое увеличение анибелорусских материалов как в телевизионных передачах, так и в интернете. Так согласно, эмпирическому исследованию белорусского аналитика Елисеева, за последние два года в несколько раз возросло количество интернет-ресурсов, которые на регулярной основе размещают публикации, содержащие относительно Беларуси дезинформацию и пропагандистские нарративы, использующие язык вражды (около 40 активных сайтов и 15 новых). Кроме этого, начала активную деятельность сеть пророссийских региональных сайтов, контролируемая российской организацией CIS-EMO, которая служила зонтичной организацией «международных наблюдателей» на референдуме 2014 года в Крыму. Эти сайты активно используют стратегию «троянского коня», т.е. внимание читателей к целевым материалам привлекается с помощью предоставления разнообразного нейтрального содержания. Несмотря на сравнительно небольшую аудиторию пророссийских сайтов, расширение их потребителей происходит через продвижение ее контента в соцсетях, прежде всего, в ОК и ВК, а также в телеграмм-каналах.

Во-вторых, финансирование российскими бизнес-структурами, связанными с государственной властью, пророссийских интернет-сайтов при участии и под контролем Посольства РФ в Беларуси.

В-третьих, усиление враждебной антибелорусской риторики и уменьшение политкорректности, в особенности, относительно белорусской национальной идентичности. Эта риторика основана на утверждениях, что: а) не существует самостоятельного белорусского народа и что белорусы – это русские; б) белорусский язык является искусственно сконструированным; в) Беларусь – это в реальности Западный край России; г) государственность РБ – ошибка истории. Произносятся оскорбительные утверждения о национальных символах Беларуси, включая герб «Погоня», «бел-чырвона-белы сцяг» и т.п. Тиражируются материалы, в которых дискредитируется и искажается история Беларуси, образы ее исторических героев.

В-четвертых, высказываются сомнения в национальной и государственной субъектности народа Беларуси, рассмотрение ее настоящего и будущего не сквозь призму волевого решения самих белорусов, а под углом зрения использования нынешней государственной элитой РФ белорусского фактора для решения собственных проблем, в частности, для проведения операции «Преемник» или же для поднятия падающего рейтинга В.Путина. В общественное и обыденное сознание граждан РБ «забрасывается» мысль о том, что Беларуси без России грозит неминуемая гибель и что белорусское общество в своем абсолютном большинстве нацелено на интеграцию с Россией.

В-пятых, происходят массированные информационные атаки со стороны российских СМИ с широким использованием фейков (Запад хочет сделать из РБ банановую республику, русский язык активно вытесняется «мовай», инсульт и прочие болезни Лукашенко и др.).

В-шестых, для работы на российские сайты привлекаются популярные белорусские блогеры, а также используются российские топовые журналисты (А.Венедиктов, Н.Сванидзе и др.) для «слива» антибелорусского контента.

В-седьмых, осуществляются прямые атаки на политическое руководство РБ, осуществляемые в том числе российскими чиновниками и посольством РФ в РБ, основанные не только на оспаривании тех или иных его высказываний, но и на использовании недопустимого (менторского) тона вкупе со словами, принижающими оппонента («неадекватные», «странные», «анекдотичные» и т.п.). Белорусы именуются не иначе как «нахлебники России».

В-восьмых, частое применение вербальной агрессии в отношении национально и проевропейских ориентированных групп населения, включая журналистов негосударственных изданий и блогеров. Отождествление сторонников белорусского суверенитета и идентичности с «бандеровцами» и фашистами.

В-девятых, осуществление информационного давления на внутренние политические повестки, начиная на комментировании содержания предстоящих выборов в РБ (недопустимая тематика – защита суверенитета РБ от России), и заканчивая политическим шантажом – оказание «военной помощи» в борьбе с белорусской «оранжевой революцией.

В-десятых, чрезвычайно опасным является вбрасывании в информационное пространство идеи о допустимости сценарии исчезновения Беларуси как государства.

Противодействие подобным информационным атакам со стороны государственных структур РБ неэффективно, поскольку оно осуществляется теми же персонами, в своем большинстве пророссийски настроенными, которые свою политико-пропагандистскую карьеру сформатировали на борьбе со «зловредным западом», утверждении принципов авторитаризма, руссофилии и советскости.

Олександр Молодцов, д. держ. упр., доцент
ORCID: 0000-0003-4168-0092
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

Рівні інституціонально-ідеологічного забезпечення національної безпеки держави

Безпека тісно пов’язана з усіма складовими соціуму. Її прийнято розглядати в тріадному вимірі: людина – суспільство – держава [1, с. 141]. У теорії інституціональних матриць багатоаспектне життя суспільства моделюється також на основі тріади: економіка –політика – ідеологія [2]. У цій тріаді ідеологія виступає невід‘ємним чинником інституціональної спроможності держави, яка її реалізує через публічні політики та публічне адміністрування у різних сферах суспільного життя, пов‘язаних з ідеологічним фактором.

Ідеологія охоплює різні рівні та сфери ментально-духовного простору (культури, релігії, етики) та фізичного простору (територіально-економічна та демографічна сфери). Ідеологічні цінності розповсюджуються через ідеологічну матрицю, в рамках якої здійснюється культурно-інформаційна, наукова, освітня та інша діяльність за різними напрямками. Її успішність, очевидно, слід оцінювати через наявність у держави духовно-інформаційної влади (авторитету), який базується не на примусі, а на інформації, наукових знаннях, довірі до інститутів влади. Держава, спираючись на ідеологічну матрицю, отримує можливість непримусового підпорядкування громадян традиціям, моральним заповітам та, в разі необхідності, правилам нового соціального порядку (суспільного договору).

У такий спосіб держава формує свою інституціонально-ідеологічну спроможність. Мартін ван Кревельд (Martin van Creveld), відомий військовий аналітик, та Жак Барзен (Jacques Barzun), американський історик культури, у своїх працях «Розквіт і занепад держави» та «Від піднесення до занепаду» відстоюють позицію, що сучасні держави занепадають, у першу чергу, від руйнування ідеологічних інститутів, зокрема від втрати довіри громадян до владної еліти, безнадійності, відчуття непричетності до прийняття державних рішень тощо [4; 9]. Згадаймо, що й Радянський Союз розпався внаслідок деградації комуністичної ідеології та її лідерів, та,

як наслідок, втрати до них довіри з боку населення. Економічна стагнація не була, як часто стверджують, достатньою причиною, оскільки у радянській державі, все ж таки, було забезпечено відносний рівень біологічного виживання людини. Розпад СРСР ми пов‘язуємо, у першу чергу з тим, що комуністична ідеологія перестала відповідати вимогам субстанціональної адекватності перспективі розвитку. Тому комуністична партія Радянського Союзу, незважаючи на те, що вона була визнана на конституційному рівні «керівною і спрямовуючою силою радянського суспільства» не змогла втримати позиції вирішального суб‘єкта суспільно-політичного життя.

Метод переконання, в ідеальному варіанті, має бути основним методом публічного управління. Зрозуміло, що це стає можливим тільки на етапі зрілого функціонування ідеологічної матриці. У цій ситуації виконується її головне призначення – інтегрувати людей, незалежно від їх етнічної, релігійної чи будь-якої іншої приналежності, в єдине цілісне національно-державне утворення Для формування інституціонально-ідеологічної спроможності держави необхідно забезпечити синергетичну єдність трьох рівнів ідеологічної матриці – екзистенціального, субстанціонального та функціонального.

Екзистенціальний рівень ідеологічної матриці є характеристикою тісного взаємозв'язку домінуючих ідеологічних базових інститутів та матеріального існування суспільства. Інститути втілюються в ідеологію, як систему поглядів на політичні та соціальні цінності, на економіку як систему, яка підтримує умови для виживання членів суспільства. Ця система має бути актуалізована до проблем сьогодення. Актуальність ідеології впливає на успішність культурно-інформаційної (ідеологічної) діяльності, якщо вона має спирається на відповідні економічну та політичну сфери, де забезпечуються мінімально необхідні та критично важливі матеріальні умови виживання суспільства та права його членів у рамках заданих політичних поглядів. У разі їх відсутності суспільство ставить під сумнів базові ідеологічні інститути, шукає інші політичні та економічні орієнтири (норми і правила). В умовах глобалізації та панування постмодерністської свідомості однією із форм (радикального) протесту проти неефективної ідеологічної матриці є масова міграція населення в інші, більш успішні країни.

Субстанціональний рівень ідеологічної матриці має забезпечувати більш глибокий зв‘язок культурної сутності (ментального ядра) суспільства з ідеологічною матрицею. Наявність ядра є фактором самоідентифікації соціуму чи соціальних груп. Процес самоідентифікації реалізується через ідеологічну матрицю, через всю сферу культури, встановлення зв‘язку з політичними та економічними доктринами, програмами (платформами). Так, наприклад, у політичній сфері релігійні принципи можуть бути реалізовані через такі політичні доктрини як християнська демократія, ісламський чи православний соціалізм тощо. Субстанціональний рівень ідеологічних інститутів (матриці), на відміну від екзистенціального, передбачає наявність таких норм та правил життєдіяльності членів суспільства, за якими воно має змогу не тільки існувати, але й розвиватися через так званий ринок (конкуренцію) інститутів. Зрозуміло, що конкурентне середовище для різних ідеологічних доктрин у політичних та економічних сферах формується тільки у плюралістичному суспільстві, не враженому ідеократизмом і тоталітаризмом.

Функціональний рівень ідеологічної матриці представляє собою найбільш очевидне підтвердження оптимальних умов функціонування суспільства на основі успішної реалізації його екзистенціальних і субстанціональних ідеологічних потенціалів. Функціональність щодо ідеологічних інститутів ми інтерпретуємо як створення такої державно-громадської інституціональної системи, що забезпечує продукування та успішну реалізацію (розповсюдження) державних, історичних, культурних та інших традицій (цінностей), на основі яких формується стратегічна перспектива розвитку суспільства. Питання функціональності інституціонально-ідеологічного забезпечення посилюється в кризові та перехідні періоди, пов'язані зі зміною цілей і напрямів розвитку суспільства.

Функціональність ідеологічної матриці є характеристикою системної якості ідеологічних інститутів. Це, по суті, результат синергетичної єдності множинних функцій, які має виконувати ідеологія як система поглядів, яка, серед іншого, виступає одним із основних чинників національної безпеки держави.

Список використаних джерел:

1. Нікітін. Ю. В. Національна безпека України в сучасних умовах: ризики і фактори впливу / Ю. В Нікітін // Юридична наука. – 2015. – № 2. – С. 141–147.

2. Кирдина С. Г. Институциональные матрицы и развитие России: введение в X-Y-теорию. Издание 3-е, переработанное, расширенное и иллюстрированное. — СПб. : Нестор-История, 2014. — 468 с.
3. Кревельд М. ван. Расцвет и упадок государства / Мартин ван Кревельд ; пер. с англ. под ред. Ю. Кузнецова и А. Макеева. – М. : ИРИСЭН, 2006. – 544 с.
4. Jacques Barzun, From Dawn To Decadence. 500 Years of Western Cultural Life 1500 to the Present. – HarperCollinsPublisherers 2000. – 89 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://portalconservador.com/livros/Jacques-Barzun-From-Dawn-to-Decadence.pdf

Тетяна Федорчак, д. політ. наук, професор
ORCID 0000 – 0002 – 8404 – 5526
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

Проблеми у взаємодії країн Вишеграду з Європейським Союзом

ЦСЄ все більше зміщується на позиції пасивного реципієнта норм і рішень ЄС, яка до того ж періодично «дратівливо» нагнітається внутрішньою напругою ЄС. Конфліктність у регіоні створюють непрості угорсько-словацькі відносини, розбіжності двох країн в оцінці загальної історії і долі угорської меншини на території Словаччини, суперечок про лідерство в Вишеградській групі, відсутність спільного бачення перспектив європейської інтеграції. Економічні і політичні умови в країнах ЦСЄ істотно розрізняться [1, с. 117-118]. Так, Словаччина ввійшла в «єврозону», тоді як Чехія, Польща й Угорщина туди не поспішають. У Чехії й Угорщині спостерігається наростання кризових тенденцій в економіках, в той час як Словаччина і Польща зберігають стабільні темпи зростання.

З початку другого десятиліття XXI ст. серед політичних еліт держав регіону часто домінували антагоністичні політичні сили. В Угорщині при владі перебувала консервативна націоналістична партія «Фідес» на чолі з В. Орбаном. У Польщі – ліберальними консерваторами керував Д. Туск. У Словаччині діяв лідер соціалістів Р. Фіцо. У Чехії серйозно зміцнилися ліві сили – комуністична партія Чехії і Моравії стала однією з найбільш впливових (у 2012 р. в її рядах було понад 56 тис. членів [3]); добрі позиції займали соціал-демократи (їх чисельність – близько 24 тис.).

Політичну ситуацію в Чехії ускладнили перші загальні президентські вибори в державі, що пройшли у січні 2013 р. Їх виграв колишній лідер соціал-демократичної партії М. Земан. Раніше президента обирала верхня палата парламенту Чехії, як символічну фігуру, що не мала реальних повноважень. При «народному» ж обранні, президент – політичний лідер, що може реально впливати на події в державі та політичні процеси. У червні 2013 р. Чехію потрясла політична криза, через яку ліберальний уряд П. Нечаса пішов у відставку. На чергових парламентських виборах у жовтні 2017 р. перемогу одержала партія ANO-2011 (Акція незадоволених

громадян), маючи підтримку 29,6% голосів виборців та 78 місць у парламенті. Другою партією, що отримала 11,3% голосів виборців і 25 місць стала правоцентристська Громадянська демократична партія. Правлячу Чеську соціал-демократичну партію підтримали лише 7% виборців і вона зійшла на шосте місце. Чеська піратська партія та партія «За свободу і пряму демократію» (SPD) отримали понад 10% і стали новими парламентськими партіями. Тож Чехія має найбільш фрагментовану Палату депутатів (9 партій) в історії. Вибори 2017 р. – перший випадок, коли до парламенту не ввійшла Чеська соціал-демократична партія. Новим прем'єр-міністром держави 6 грудня 2017 р. став мільярдер А. Бабіш, лідер популістського руху ANO. Його кандидатуру офіційно затвердив президент М. Земан.

На тлі «строкатої» політичної і соціально-економічної карти регіону, чітко виступають проблеми зовнішньополітичної взаємодії країн В-4. Їх прикриває показова демонстрація політичної єдності, в т.ч. щодо європейської інтеграції. Вона виражається в попередніх консультаціях лідерів країн В-4 перед самітами ЄС, де вони координують свої позиції і готуються виступити «єдиним фронтом». У ряді випадків така взаємодія країн ЦСЄ, за участю не лише держав В-4, а й в Прибалтиці допомагала домогтися істотних досягнень, як у випадку з послабленням американського візового режиму щодо цих країн.

При існуючих розбіжностях лише в одному аспекті діяльності ЄС позиції країн В-4 були схожими – це політика розширення. Вони традиційно приділяли пріоритетну увагу «європеїзації» Західних Балкан (найперше Хорватії, яка стала членом ЄС у липні 2013 р.) і країн «Східного партнерства» (Азербайджан, Вірменія, Білорусія, Грузія, Молдова, Україна). Потреба в активних діях на цих напрямах обґрунтовується потребою подальшого поширення європейських норм і цінностей і «бажанням мати стабільних сусідів на своїх кордонах» [4, с. 17]. Важливо, що основним ініціатором співпраці Вишеграду з державами, які входили до складу Югославії, виступає Угорщина, тоді як взаємодію зі східноєвропейською частиною СНД відстоюють Чехія і Польща. Паралельно розвиток ініціатив на двох цих напрямах дає підстави для подальшої дискусії про польсько-угорську конкуренцію за вплив у Вишеграді. На офіційному рівні між країнами підтримується постійний діалог з проблем євроінтеграції.

Проте аналіз показує, що ні лідери об'єднання, ні опозиційні сили не мають плану дій з питань розвитку ЄС.

Одна з основних проблем країн В-4 – зберегти фінансування ЄС їх національних програм розвитку. Багаторічний бюджетний план (фінансова перспектива, що діяла в 2007-2013 рр.), держави В-4 хотіли б зберегти і до 2020 р. Але їх думки, вимоги і побажання не так добре чути в Брюсселі, як би їм цього хотілося. Крім того, у самих країн ЦСЄ немає чітких пропозицій щодо виведення ЄС з кризи. Подібне становище яскраво ілюструє заяву прем'єр-міністра Чехії про те, що країнам ЦСЄ необхідно дочекатися «конкретних пропозицій від своїх старших партнерів, а потім уважно вивчити їх» [4].

Для Чехії ідея «повернення в Європу», тобто вступ в ЄС і НАТО, була ключовою в 1990-х і початку 2000-х рр. Попри відмінності в поглядах представників еліти на ступінь можливої інтеграції в ЄС, її доцільність не ставилася під сумнів. Чеське політичне життя характеризується крайньою волатильністю: вона яскраво проявилася в розвалі правлячої коаліції під час головування країни в ЄС, урядових кризах 2012-2013 рр. Політичну ситуацію в Чехії ускладнює залежність еліти від союзників по ЄС і НАТО, та часті звинувачення вищої державної влади в корупції. Це породжує суперечливе ставлення чехів до процесів євроінтеграції. За даними агентства «Стем», в 2012 р. лише 7% чехів виступали за ЄС; тих, хто виступав категорично проти, було в тричі більше, а ще 39% заявили, що швидше не підтримують курс на вступ до ЄС. Невдоволення проявилося в розбіжностях Праги і Брюсселя до питання ратифікації європейського фіскального пакту, у спорах про кошти з європейських фондів, витрачених на проекти в країні, що посилило напругу між Чехією й ЄС, який вважає, що Прага гальмує процеси євроінтеграції.

Тож сучасний етап розвитку В-4 має складне і суперечливе ставлення до ЄС. У політиці держав В-4, попри зовнішню злагоду, відсутня узгоджена позиція з найбільш актуальних проблем розвитку євроінтеграції. Це послаблює їх позиції в ЄС, владні інстанції якого нехтують їх інтереси. Країни В-4 ініціювали ряд проектів, що сприяють зміцненню співпраці між самими країнами ЦСЄ в забезпеченні військової та енергетичної безпеки. Водночас все виразніше проявляється зовнішній вимір діяльності В-4, орієнтований переважно на європейську частину СНД і Західні Балкани. Втім, ступінь незалежності політики країн ЦСЄ обмежується тим, що

багато проектів проводяться за участю економічних більш потужних західних країн.

Список використаних джерел:

1. Лушников О. Е. О некоторых практических результатах общественно-экономической трансформации в странах Центральной и Восточной Европы. *Проблемы национальной стратегии*. 2011. № 3. С. 117-132 (Lushnikov O. E. O nekotoryh prakticheskih rezultatah obshhestvenno-jekonomicheskoj transformacii v stranah Central'noj i Vostochnoj Evropy. *Problemy nacionalnoj strategii*. 2011. № 3. S. 117-132).
2. Семушин Д. Венгрия, Польша, Словакия и Чехия: V4 – зона политического разобщения и экономической стагнации. URL: http://www.regnum.ru/news/1545627.html#ixzz26hkr7g5u (Semushin D. Vengrija, Pol'sha, Slovakija i Chehija: V4 – zona politicheskogo razobshhenija i jekonomicheskoj stagnacii. URL: http://www.regnum.ru/news/1545627.html#ixzz26hkr7g5u).
3. Ochota pijmout zamйstnin – erven 2012/Centrum pro vэzkum veaejnйho minйni Sociologickэ ъstav AV ЖR. URL: http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a6870/f3/eu120727
4. Tulmets E. Introduction: Identity and Solidarity in the Foreign Policy of East Central European EU Members: Renewing the Research Agenda. *Perspectives*. 2011. Vol. 19. № 2. P. 5-25.

Ірина Равлик, к. політ. н., асистент
ORCID https://orcid.org/0000-0002-5453-7642
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Ефективність державних інститутів у сфері захисту прав людини та громадянина в Україні

У демократичній державі, для якої найважливішою цінністю є людина, її внутрішня свобода та права, формується імперативний запит до держави та її інституцій щодо визнання, дотримання та захисту прав і свобод людини та громадянина. Такий запит поступово трансформується в обов'язок держави, який передбачає створення та реалізацію ефективно діючих механізмів правового захисту від будь яких порушень і неправомірних обмежень, у тому числі таких, що виходять від самої держави, її органів та посадових осіб, а також відновлення порушених прав і свобод.

Україна є однією з держав, яка ратифікувала значну кількість міжнародних документів у сфера захисту прав і свобод людини, зокрема: Загальну декларацію прав людини, Міжнародний пакт про громадянські і політичні права; Конвенцію про захист прав і основних свобод людини; Конвенцію про доступ до інформації, участь громадськості у процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля та низку інші.

Відповідно, конституційний лад України ґрунтується на визнанні людини, її життя і здоров'я, честі й гідності, недоторканності та безпеки, як найвищої соціальної цінності. Утвердження та забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави, оскільки вона відповідальна перед людиною і суспільством за свою діяльність. У демократичних державах інституційна модель гарантування реалізується вищими органами державної влади (глава держави, парламент, уряд), центральними та місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування та спеціальними органами (омбудсмени, суди, органи внутрішніх справ, прокуратура та інші).

На превеликий жаль, на практиці чимало механізмів, закладених в цих актах, не функціонують належним чином. Державні органи постійно заявляють, що вони визнають права та свободи, однак нині існує низка проблем з дотриманням та ефективним захистом цих прав в Україні. Зокрема, українська система правосуддя досі є далекою від

більше-менш прийнятних стандартів демократичних країн. Так, рівень довіри до судів до Революції Гідності був одним з найнижчих у світі. Як свідчить дослідження індексу сприйняття корупції від Transparency International у 2014 р. Україна посіла 142 місце зі 175 країн. [1] У 2018 р. ситуація дещо покращилась – Україна перемістилася на 120 місце зі 180. [2] Низький рівень довіри до судів базується саме на поширеному переконанні про залежність судів від олігархів та політиків, корупції серед судів і коловороту тих самих «старих» облич у судовій системі. На думку, міжнародної правозахисної організації Freedom House, за останні 8 років ефективність і незалежність української судової системи погіршилась, а точніше застрягла на рівні 2013 року. Можна стверджувати, що судовий захист прав і свобод людини в Україні залишився недосконалим та неефективним, адже люди можуть доволі довго чекати розгляду своєї справи, що свідчить про свідоме затягування судового процесу. Тому, реформи потрібно здійснювати чітко без прогалин на практиці, суворо дотримуючись норм права та рекомендацій міжнародних правових установ та правозахисних організацій.

Наступна проблема у забезпеченні ефективності механізмів захисту прав люди пов’язана з низьким рівнем правової освіченості, компетентності населення України та правовому нігілізмі представників влади, поведінку яких активно дублюють й самі громадяни, керуючись принципом – «якщо їм можна, то чому б й мені не спробувати, або чим я гірший/гірша». Зокрема, громадяни України не знають своїх права та обов’язки, а у разі їх порушення, як правило, не володіють елементарною інформаціє, куди звертатися і як їх відстояти.

У структурі аналізу ефективності діяльності державних інститутів у сфері захисту прав людини, варто також звернути увагу на основного гаранта Конституції (за сучасним українським законодавством) – Президента України. Який на основі виконання Конституції й законів України видає укази і розпорядження у сфері захисту прав, свобод і законних інтересів людини і громадянина, які є обов’язковими до виконання на території України. Варто зазначити, що у структурі Адміністрації Президента України функціонують такі правозахисні інституції як Уповноважений Президента України з прав дитини та Уповноважений Президента України з прав людей з інвалідністю, які забезпечують здійснення Президентом України

повноважень щодо забезпечення додержання конституційних прав означених осіб. Діяльність цих інститутів є доволі успішною, проте має суттєві обмеження, які стосуються її масштабу (тобто, того якій кількості населення України вони мають змого надати допомогу), а також фінансування, яке є доволі скромним за сучасними європейськими стандартами. Варто, зауважити, що декілька останніх років основний акцент у діяльності та Уповноваженого Президента України з прав людей з інвалідністю спрямований на інклюзивну освіту та тих людей, які отримали інвалідність у зоні проведення антитерористичної операції, інвалідів війни.

Здійснення і втілення в життя норм і стандартів з реалізації прав та свобод людини зазначених у міжнародних та внутрішньодержавних нормативно-правових актах покладається на Верховну Раду України, основним напрямком діяльності якої є законотворча робота у сфері забезпечення прав та свобод людини та громадяни. Зокрема, варто звернути увагу на діяльність Комітету Верховної ради України з питань прав людини, національних меншин та міжнаціональних відносин та Комітету Верховної ради України з питань свободи слова та інформаційної політики, які тією чи іншою мірою сприяють захисту прав і свобод людини і громадянина, здійснюють розробку законопроектів та контроль за дотриманням основних принципів у даній сфері.

Також парламентський контроль за додержанням прав людини і громадянина та захист прав кожного на території України входить у компетенції Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Як правило, саме інститут омбудсмена в українських реаліях є доволі ефективним механізмом захисту прав людини. Так, у 2000-х роках були здійснені успішні місії з повернення громадянок України з сексуального рабства, а, на даний час, діяльність Уповноваженого ВРУ з прав людини спрямована на визволення громадян України з ув’язнення у Росії та на захист прав внутрішньо переміщених осіб та жителів окупованих територій. Хотілося б зазначити, що функціонування цього інституту було б більш ефективним, якщо б повноваження омбудсмена були поширювалися не тільки органи виконавчої влади, а й судової. Також, варто було б, щоб офіс омбудсмена мав право розглядати скарги громадян на органи виконавчої влади та місцевого самоврядування.

Окремої уваги заслуговує одна з ефективних ініціатив Міністерства юстиції у сфері захисту прав людини – це створення та

оптимізація роботи розгалуженої системи регіональних центрів надання безоплатної вторинної допомоги. Саме дані регіональні установи надають правові консультації людям, які потребують правового захисту та не володіють достатньою інформацією, як його отримати, стали доволі ефективними та популярними серед населення.

Проте, все ж найбільш ефективними механізмами захисту прав для українців й надалі залишаються Європейський суд з прав людини (у якому можна оскаржити лише поведінку (рішення, дії, бездіяльність) держави в особі її органів, установ, організацій, посадових осіб чи інших владних суб'єктів) та недержавні правозахисні організації.

Список використаних джерел:

1. Індекс сприйняття корупції 2014 р. // Трансперенсі Інтернешнл Україна. URL: https://ti-ukraine.org/research/indeks-koruptsiji-cpi-2014/ (дата звернення: 2.05.2019). (Indeks spry`jnyattya korupciyi 2014 r. // Transperensi Interneshnl Ukrayina. URL: https://ti-ukraine.org/research/indeks-koruptsiji-cpi-2014/ (data zvernennya: 2.05.2019).)
2. Індекс сприйняття корупції 2018 р. // Трансперенсі Інтернешнл Україна.URL: https://ti-ukraine.org/research/indeks-spryjnyattya-koruptsiyi-2018/ (дата звернення: 2.05.2019). (Indeks spry`jnyattya korupciyi 2018 r. // Transperensi Interneshnl Ukrayina.URL: https://ti-ukraine.org/research/indeks-spryjnyattya-koruptsiyi-2018/ (data zvernennya: 2.05.2019).)

Аліна Тодоріко
Науковий керівник – д. політ. н., професор Н. Ю. Ротар
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Інституціональні механізми формування політичної довіри: реформа поліції

Реформи в Україні, розпочаті у 2014 р., стали найбільш далекосяжними та радикальними за всю історію її незалежності. У європейському співтоваристві існує консолідована політична позиція, що отримати довіру від своїх громадян інститутуи влади можуть перетворивши Україну «в стабільну, прозору, квітучу демократію... Реформи сприятимуть стабільності України, що є важливим чинником стабільності й безпеки Європейського континенту. Міжнародні партнери України також безпосередньо зацікавлені у збереженні світового правопорядку, який було порушено Росією в Україні [12]. Отже, на офіційному рівні ЄС підвищення рівня довіри до інститутів в лади в Україні ставиться у пряму залежність від ефективності означених реформ.

Однією з перших реформ, зорієнтованих на підвищення інституційної довіри в Україні стала реформа поліції. Поліція є тим інститутом сфери безпеки, діяльність якого є найбільш наочною, і її реформа є важливою для стабільного забезпечення безпеки людей. Без підтримання правопорядку та повсякденного відчуття безпеки, яке забезпечує поліція, коло можливостей політичного, соціального та економічного розвитку суттєво звужується. Отже, на державному рівні була визнана «важливість створення професійної та підзвітної поліції, що використовує нові методи діяльності та реагує на потреби місцевих громад для ефективного регулювання конфліктів. Поліція, зміни якої бачить суспільство і яка відходить від репресивних методів роботи та працює у партнерстві з громадами, з якими вона традиційно не підтримувала зв’язків, має глибоке символічне значення» [3]. Таким чином, проектована поліція наділялася статусом актора довіри та позиціонувалася як один з рівноправних партнерів довірчих відносин.

За експертними оцінками, які хронологічно припадають на початок реформи поліції. найбільш значимими перешкодами на шляху реформи, були визначені: опір системи (35 %); непрофесійність та корумпованість виконавців (30 %); бажання влади

безпосередньо впливати на процес судочинства (25 %); відсутність політичної волі (10 %). Експерти були одностайними у тому, що війна на Сході та анексія Криму не може гальмувати реформу поліції [6, с. 26].

2 липня 2015 р. Верховна Рада України ухвалила Закон про Національну поліцію, який запустив реформу МВС. Закон набув чинності 7 листопада 2015 р., та став основою для створення Національної поліції України. Власне 7 листопада розпочала свою роботу Національна поліція України, яку очолила Хатія Деканоїдзе. Станом на 19 січня 2016 р. нова патрульна служба працювала в 10 містах України та налічувала близько 6500 відібраних і навчених за новою системою поліцейських [7]. До кінця 2016 р. патрульна поліція розпочала роботу в 32 містах України, а загальна чисельність поліцейських складала більше 12 тис. осіб. Для відновлення штатної чисельності в вересні 2016 р. було оголошено додатковий набір в патрульну поліцію Києва, Одеси, Дніпра, Харкова, Запоріжжя в загальній кількості 1100 осіб. Надалі такі набори проводилися залежно від необхідності доукомплектування патрульних підрозділів [8]. Упродовж 2015–2016 рр. близько 34 автопатрулів патрульної поліції були задіяні в забезпеченні безпеки дорожнього руху на трасах загальною протяжністю 1502 км (до кінця 2016 р. – на всіх дорогах міжнародного значення) в Київській, Одеській, Львівській, Миколаївській, Херсонській, Волинській, Житомирській, Закарпатській і Рівненській областях. На кінець 2018 р. патрульна поліція функціонувала в 37 містах України, зокрема і унаближених до зони проведення ООС, загальна чисельність особового складу підрозділів патрульної поліції становила близько 16 тис. працівників [4].

Нові патрульні поліцейські справили позитивне враження на мешканців міст та викликали довіру, насамперед, через людяність і готовність допомагати не тільки у разі порушення громадського порядку, а й у звичайних побутових ситуаціях. За офіційними оцінками «цей проект дав шанс суспільству повірити у незворотність реформ і став яскравим прикладом успішної роботи уряду» [9].

На нашу думку, найбільш повно реформа поліції як інституціональний механізм підвищення політичної довіри може бути використана в таких аспектах як забезпечення порядку на мирних зібраннях, які в Україні завжди мають політичний зміст чи контекст та створення «community policing». Інституційні зміни в частині

забезпечення порядку на мирних зібраннях почали впроваджуватися через зміну принципів роботі з протестувальниками, зокрема через створення «антиконфліктних групп» та «поліції діалогу», що є основою скандинавської моделі поліції [11, с. 27]. Про необхідність такого кроку протягом багатьох років зазначали правозахисники, зокрема у звітах щодо забезпечення права на мирні зібрання поліцією [1].

У 2017 р. Національна поліція, за підтримки поліції Королівства Швеції, узяла «скандинавську модель» дій поліції під час мітингів та протестних акцій, яка передбачає уникнення провокування агресії з боку мітингувальників у результаті дій поліції, у тому числі шляхом застосування поліцейських перемовників у разі виникнення якихось непорозумінь, що дозволить знаходити компроміси для врегулювання можливих конфліктів, за основу [5]. Водночас в поліції створено новий підрозділ – тактична поліція, до функцій якої належить здійснення превентивних заходів під час забезпечення публічної безпеки та порядку, зокрема під час масових заходів і зібрань, та деескалація конфліктів під час таких заходів.

Інститут поліції діалогу було запроваджено відповідно до доручення Національної поліції України від 31 липня 2017 р. № 8246/01/20-2017, відповідно до якого його основними завданнями визначалося: налагодження взаємодії з організаторами масових заходів на етапах підготовки до їх повернення та/або на їх початку; підтримання комунікації з учасниками масових заходів під час їх проведення, зокрема роз'яснення громадянам їх прав і обов'язків, підстав та порядку дій поліції щодо забезпечення публічної безпеки та порядку; ведення переговорів з організаторами та учасниками масових заходів у разі виникнення конфліктних ситуацій з метою їх розв'язання та/або недопущення їх подальшого розвитку [10].

На думку багатьох експертів одна з успішних ділянок реформи поліції саме приділення більшої уваги порядку на мирних зібраннях. Водночас існує низка проблем, які варто розв'язати, адже ескалація насилля на мирних зібраннях це проблема, від якої Україна не пішла далеко із завершенням Революції Гідності. Зокрема, маємо на увазі те, що поліцейські переговорники діють окремо від всієї маси поліцейських, а їх робота не впливає на оперативні рішення та обмежується розмовами з протестувальниками [2]. На нашу думку, переговорники мають бути в безпосередньому контакті з керівниками задіяних поліцейських підрозділів і впливати на оперативні рішення.

Низка серйозних конфліктних ситуацій між учасниками зібрань та поліцією свідчать або про відсутність контакту/впливу переговорників щодо оперативних керівників, або про низьку кваліфікацію переговорників. З огляду на традиції оперативного управління силами органів правопорядку на мирних зібраннях, можна відзначити збереження радянської тактики ескалації насильства, тож запроваджена поліція діалогу поки не продемонструвала очікуваної ефективності.

Для того, щоб взаємодія поліції з громадою сприяла підвищенню довіри до поліції та політичної довіри в Україні, необхідно виробити організаційну стратегію, яка гарантуватиме, що кожен співробітник поліції застосовуватиме філософію «community policing» на практиці. Її фундаментальні принципи полягають у тому, що «будь-яка поліцейська діяльність – це взаємодія поліції з громадою» [13, p. 32], і що «всі співробітники поліції – це поліцейські, які орієнтовані на громаду» [14, p. 67]. Це потребує значних змін у поліцейській організації, особливо традиційній та ієрархічній, де влада залежить від звання та посади. Впровадження підходу «community policing» в Україні повинно відбуватись паралельно із децентралізацією прийняття рішень у поліції і фактичним, а не декларативним викоріненням «палочної» системи. Тобто реальним змістом мають бути наповнені задекларовані Законом України «Про Національну поліцію України» положення про «взаємодію з населенням на засадах партнерства» та «рівень довіри населення до поліції», порядок визначення яких досі не розроблено. Водночас, існує загроза, що у випадку неякісної реалізації такої концепції, довіра до поліції може стати новою «палочною» системою, а не джерелом генерування довіри до влади та її інститутів, починаючи з місцевого рівня.

Список використаних джерел:

1. Баглай С. Діяти силою не можна думати. Поліцейська тактика під час протестів // Дзеркало тижня. 2018. 12 серпня – 18 серпня. № 29. URL: https://goo.gl/29K6jq (Bahlai S. Diiaty syloiu ne mozhna dumaty. Politseiska taktyka pid chas protestiv // Dzerkalo tyzhnia. 2018. 12 serpnia – 18 serpnia. № 29. URL: https://goo.gl/29K6jq)
2. В Україні діє поліція комунікації: що це таке? / Радіо Свобода. URL: https://goo.gl/88nryp (V Ukraini diie politsiia komunikatsii: shcho tse take? / Radio Svoboda. URL: https://goo.gl/88nryp)

3. Гроенвальд Х., Пік Г. Реформування поліції на основі підходу, орієнтованого на громаду Засади та настанови щодо практичного впровадження URL: http://www.irf.ua/content/files/ukr_community-based_policing.pdf
4. Звіт Голови Національної поліції України С. Князєва про результати роботи відомства за 2018 рік. URL: https://www.npu.gov.ua/assets/userfiles/files/zvity/Zvit_NPU_2018.pdf (Zvit Holovy Natsionalnoi politsii Ukrainy S. Kniazieva pro rezultaty roboty vidomstva za 2018 rik. URL: https://www.npu.gov.ua/assets/userfiles/files/zvity/Zvit_NPU_2018.pdf)
5. Звіт про діяльність Національної поліції України за 2017 рік. URL: https://www.npu.gov.ua/assets/userfiles/files/zvity/Zvit_NPU_2017_text+grafic.pdf (Zvit pro diialnist Natsionalnoi politsii Ukrainy za 2017 rik. URL: https://www.npu.gov.ua/assets/userfiles/files/zvity/Zvit_NPU_2017_text+grafic.pdf)
6. Кіщенко С. Реформа системи органів внутрішніх справ. Аналіз державних рішень. К: МЦПД, 2015. 41 с. (Kishchenko S. Reforma systemy orhaniv vnutrishnikh sprav. Analiz derzhavnykh rishen. K: MTsPD, 2015. 41 s.)
7. Моніторинг процесу реформ. Звіт за 2015 р. URL: https://reforms.in.ua/sites/default/files/upload/broshura_a4_ukr.pdf (Monitorynh protsesu reform. Zvit za 2015 r. URL: https://reforms.in.ua/sites/default/files/upload/broshura_a4_ukr.pdf)
8. Моніторинг процесу реформ. Звіт за 2016 р. URL: https://reforms.in.ua/sites/default/files/upload/full_ukr_20_02_2017.pdf (Monitorynh protsesu reform. Zvit za 2016 r. URL: https://reforms.in.ua/sites/default/files/upload/full_ukr_20_02_2017.pdf)
9. Національна рада реформ. Проектний офіс. Моніторинг прогресу реформ. Звіт за 2015 рік https://reforms.in.ua/sites/default/files/upload/broshura_a4_ukr.pdf (Natsionalna rada reform. Proektnyi ofis. Monitorynh prohresu reform. Zvit za 2015 rik https://reforms.in.ua/sites/default/files/upload/broshura_a4_ukr.pdf)
10. ОЗОНівці з'ясували, що таке тактична поліція та групи превентивної комунікації: результати інформаційного запиту / Веб-сайт Центру громадянських свобод. https://goo.gl/ wzWcuQ (OZONivtsi ziasuvaly, shcho take taktychna politsiia ta hrupy preventyvnoi komunikatsii: rezultaty informatsiinoho zapytu / Veb-sait Tsentru hromadianskykh svobod. https://goo.gl/ wzWcuQ)
11. Права людини в діяльності української поліції – 2017. Аналітичний звіт / За заг. ред. Крапивіна Є. О. К.: Софія-А, 2018 р. 208 с. (Prava liudyny v diialnosti ukrainskoi politsii – 2017. Analitychnyi zvit / Za zah. red. Krapyvina Ye. O. K.: Sofiia-A, 2018 r. 208 s.)
12. About the Ukraine Reform Conference [6 July 2017]. URL: https://www.gov.uk/government/topical-events/ukraine-reform-conference/about

13. Brogden M. E. and Nijhar P. Community Policing: National and International Models and Approaches. Portland, OR: Wilan, 2005.
14. Terpstra J. Community policing in practice: ambitions and realization // Policing: A Journal of Policy and Practice. 2009. Vol. 4 (1). P. 64–72.

Юлія Миндреску
Науковий керівник – д. політ. н., професор Н. Ю. Ротар
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Вплив євроінтеграції на формування та реалізацію антикорупційної політики в Румунії

З середини 90-х найважливішою стратегічною метою Румунії було оголошено вступ в ЄС і НАТО. Переважна більшість політиків і громадськість країни з членством в Європейському союзі пов'язувало надії на економічне процвітання і організацію життя за високими європейськими стандартами. Вступ до НАТО, на їхню думку, повинно було надійно забезпечити національну безпеку. Для Заходу розширення об'єднання на схід також уявлялося економічно вигідним і необхідним для зміцнення власної безпеки після розпаду СРСР, ОВС і зламу біполярної системи. В результаті Румунія була прийняті в 2004 р в НАТО, а в 2007 р в ЄС [1]. Практично відразу ж після вступу до Європейського союзу Румунія зіткнулися з кризовими явищами в економіці, а їх громадські системи зазнали серйозних випробувань. Румунія опинилася в нових, незвичних для себе умовах: по-перше, вона зіткнулися з необхідністю вирішувати економічні проблеми. По-друге, як член ЄС, країна була зобов’язані діяти в рамках загальної економічної та єдиної європейської політики [6].

Стан корупції в Румунії викликав занепокоєння в інститутах Європейського Союзу і на момент приєднання країни до наднаціонального утворення (2007 р.) проблема недостатньої протидії цьому явищу вважалася головною претензією ЄС. Хоча на етапі підготовки до вступу Румунії до ЄС країна докладала багатьох зусиль у цьому напрямі. Протягом 1994–1999 р., за офіційними даними, в Румунії 2 681 осіб були засуджені за різні акти корупції, у тому числі 1359 – за отримання хабара (більше як 50 %). Починаючи з 2000 р. законодавство про корупцію змінювалося в напрямі розширення сфери застосування вже існуючих законів, а також збільшення деяких покарань. Однак, цього виявилося недостатньо для ефективної протидії корупції. [2; 4].

На початку 2000-х років та на момент вступу до ЄС здобутки Румунії в напрямі протидії корупції оцінювалися надто скромно з огляду на такі обставини: а) практичну відсутність протидії політичній корупції, зловживанням і збагаченню на вищому

політичному рівні; б) низьку кількість кінцевих обвинувальних вироків суду за корупційними справами (які вступили в законну силу) [5]. Рішення про створення окремого спеціалізованого органу для кримінального переслідування в сфері корупції було прийняте в 2000 р., а в 2002 р. було створено Національну прокурорську службу з боротьби проти корупції, яка внаслідок реорганізації в 2006 р. була перетворена в Національний антикорупційний директорат (Directia Nationala Anticoruptie – DNA) як підрозділ Генеральної прокуратури при Верховному суді касації і юстиції. Статус Національного антикорупційного директорату (далі – НАД) було закладено в надзвичайному рішенні (ордонансі) Уряду № 43/2002, яке було підтверджено Законом № 503/20022. Цим законом водночас були внесені зміни до надзвичайного рішення Уряду № 43/2002 (акт делегованого законодавства), зокрема, ст. 8 у новій редакції встановлювала, що Головний прокурор Національного антикорупційного директорату призначається і звільняється з посади Президентом Румунії за погодженням з Вищою радою магістратури на підставі подання міністра юстиції (може бути повторно призначений не більше одного разу). У ст. 9 визначалося, що для того, щоб бути призначеним до НАД прокурори повинні мати «видатні професійні якості й результати в боротьбі з корупцією» [8].

Директорату були передані в підвідомчість справи за злочинами, перерахованими в Законі № 78/2000 «Про попередження, виявлення та судове переслідування злочинів, пов’язаних з корупцією» (з поправками 2003 і 2004 рр.).3 Згідно зі ст. 1 вказаного Закону він встановлює заходи щодо попередження, виявлення та покарання корупційних діянь і застосовується до наступних осіб: а) які здійснюють публічну функцію незалежно від того, як вони отримали доступ до неї, в органах державної влади або в установах; б) які, постійно або тимчасово, в силу визначеної законом функції або завдання, беруть участь у прийнятті рішень або можуть впливати на надання публічних послуг у комерційних компаніях, національних компаніях, національних товариствах, кооперативних утворень або в інших одиницях; в) які здійснюють контроль за дотриманням закону; г) які забезпечують спеціалізовані підрозділи щодо нагляду за дотриманням пунктів а) і б) у частині, в якій вони беруть участь у прийнятті рішень або можуть впливати; ґ) які, незалежно від їх положення, посади, здійснюють контроль або надають спеціалізовану допомогу, в частині, в якій беруть участь у прийнятті рішень або

можуть впливати щодо: операцій, які включають циркуляцію капіталу, операції банку, іноземну валюту або кредити, інвестиційні операції в фондових біржах, страхування, взаємні інвестиції або про банківські рахунки і прирівняні до них, вітчизняні й міжнародні комерційні угоди; д) які займають ключові посади в політичній партії, профспілці, організації або є роботодавцями в некомерційному об'єднанні або фонді; е) інші особи, ніж ті, про які йшлося в попередніх пунктах, якщо це передбачено законом [4].

Матеріальна юрисдикція НАД охоплює як традиційні склади злочинів, наприклад, отримання і дача хабару, так і низку злочинів, пов'язаних із корупцією, а також злочинів, спрямованих проти фінансових інтересів Європейського Союзу. Поправки, які послідовно вносилися до законодавства, були покликані зосередити зусилля НАД на здійсненні завдання боротьби з корупцією серед високопосадовців. Менш значущі випадки корупції залишаються в юрисдикції звичайних органів прокуратури [3].

Для протидії корупції на вищому рівні була удосконалена нормативно-правова база, в тому числі зроблені кроки з реформування Кримінального кодексу та Кримінально-процесуального кодексу, які набули чинності на початку 2014 р. Крім того, було влагоджена взаємодія Національного антикорупційного директорату з іншими спеціальними службами, уповноваженими на протидію корупції, передовсім з Головним управлінням протидії корупції МВС (DGA), яке займається боротьбою з корупцією всередині поліції, та Національним агентством цілісності (ANI), яке займається перевіркою конфліктів інтересів, порушення вимог несумісності та випадки особистого збагачення державних посадових осіб [7].

Підсумовуючи, зауважимо, що по-перше, слід визнати, що саме процес підготовки держави до вступу в Європейський Союз і перебування в умовах його правопорядку, стало найпершим фактором, який впливав на створення де-факто нової системи протидії корупції в Румунії. Цей вплив проявлявся різноманітно: через підготовку кадрів, допомогу фінансовими коштами, широке співробітництво з спеціалізованими інститутами інших держав – учасників ЄС і найбільше – через жорсткий контроль інститутів Європейського Союзу в цьому питанні. По-друге, розвиток антикорупційної системи в Румунії засвідчив розуміння таких її параметрів, як комплексність та ґрунтовність.

Список використаних джерел:

1. Федоренко С. Румунія: народ проти корупції // URL: https://dt.ua/international/rumuniya-narod-proti-korupciyi-.html (Fedorenko S. Rumuniia: narod proty koruptsii // URL: https://dt.ua/international/rumuniya-narod-proti-korupciyi-.html)
2. Шимон І. П Протидія політичній корупції в Румунії: можливий досвід для України // Правова система України й міжнародне право, порівняльне правознавство. 2016. С. 366–370 (Shymon I. P Protydiia politychnii koruptsii v Rumunii: mozhlyvyi dosvid dlia Ukrainy // Pravova systema Ukrainy y mizhnarodne pravo, porivnialne pravoznavstvo. 2016. S. 366–370)
3. Annex Romaniato the EU Anti-Corruption Report. EUROPEAN COMMISSION. Brussels, 3.2.2014. COM(2014) 38 final. URL: http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/organized-crime-and-humantrafficking/corruption/anti-corruption-report/docs/2014_acr_romania_chapter_en.pdf
4. Anticoruptie. URL : http://www.legex.ro/Legea-503-2002-32254.aspx
5. ASSESSMENT OF THE RESULTS OBTAINED IN 2013 MINISTRY OF INTERNAL AFFAIRS. ANTI-CORRUPTION GENERAL DIRECTORATE. URL: http://www.maidga.ro/downloads/engleza/Bilant%202013/BILANT%202013%20pentru%20site%20ENG.pdf
6. Legeanr privind prevenirea, descoperirea si sanctionarea faptelor de coruptie. URL:http://www.dreptonline.ro/legislatie/lege_prevenire_fapte_coruptie.php
7. Raportul de activitate pentru anul 2018. URL: http://www.pna.ro/obiect2.jsp?id=376
8. Specialised Anti-Corruption Institutions REVIEW OF MODELS. 2008. Anti-Corruption Network for Eastern Europe and CentralAsia. URL: http://www.oecd.org/corruption/acn/39971975.pdf

Михайло Драпак, аспірант
Науковий керівник – д. політ. н., проф. Круглашов А.М.
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Перспектива членства у ЄС як умова консолідації демократичних сил Румунії та Словаччини 1996-2002 років: етнополітичний аспект

Міжетнічне порозуміння та політична стабільність стали основними цілями Європейського Союзу у Центрально-Східній Європі на початку 1990-х років. Вони обумовили відкритість Брюсселя до перемовин із першими посткомуністичними урядами держав регіону щодо висловлених ними прагнень стати частиною Об'єднаної Європи. Однак необхідність переглянути принципи етнополітики та забезпечити права національних меншин стали викликом для еліт деяких тогочасних держав регіону, особливо Румунії та Словаччини.

Стаття 6 Конституції Республіки Угорщина покладає на державу, зокрема «відповідальність за долю угорців, що живуть за її межами, і обов'язок заохочувати та розвивати їхні відносини з Угорщиною». Дослідниця Анна-Мілада Вахудова зазначає, що ця норма давала підстави першому прем'єр-міністру демократичної Угорщини Йожефу Анталлу відмовлятися від підписання двосторонніх угод про взаємне визнання кордонів із Румунією та новопосталою Словаччиною. Угорський уряд вимагав від цих держав законодавчо гарантувати колективні права етнічних меншин (зокрема, угорської, яка в обидвох країнах становить 6% та 9% населення відповідно) [15, с. 173].

У 1992-1995 рр. націоналістичні, навіть, радикальні партії стали партнерами президента Йона Ілієску у Румунії та прем'єр-міністра Владіміра Мечіара у Словаччині. Анна-Мілада Вахудова свідчить, що у цей час в обидвох країнах влада використовує антиугорську (як щодо Угорщини, так і щодо угорської національної меншини) риторику як політичний капітал для зміцнення власних позицій у суспільстві [15, с. 172].

Двозначна позиція угорського уряду початку 1990-их разом із спекуляціями офіційних Братислави та Бухареста на етнічній темі занепокоїла керівні органи Європейського Союзу (Європейського Співтовариства). 1993 року Парламентська Асамблея Ради Європи

ухвалила Рекомендацію 1201 [1]. Документ містив розмиту вимогу забезпечення автономії національним меншинам у Центральній та Східній Європі. Рекомендацію 1201 ЄС негайно долучив до списку критеріїв для країн-кандидатів на вступ до Об'єднаної Європи.

Дослідник права ЄС Ґвідо Швельнюс пропонує розрізняти принцип недискримінації представників національних меншин (індивідуальний рівень) та колективний захист національних меншин (індивідуальний рівень та рівень соціальних груп) [17, с. 65-66]. Запровадження спеціальних колективних прав для національних меншин є дражливим питанням для урядів держав, оскільки це передбачає делегування певних владних повноважень їх представникам у різних сферах: від освітніх та інфраструктурних аспектів до політичної самостійності.

Стаття F «Угоди про Європейський Союз» (Маастрихтська угода) декларує «повагу ЄС до національних ідентичностей його держав-членів» [13], а також вимагає від усіх урядів дотримуватися фундаментальних прав і свобод людини у своїх рішеннях, серед яких є антидискримінаційні вимоги. Ці принципи закріплено у Римській угоді про заснування Європейського співтовариства від 1950 року [12], «Директиві про расову рівність» Ради Європи [5] та Хартія фундаментальних прав Європейського Союзу [3, стаття 21].

Однак ці документи також стосуються індивідуальних прав громадян, які належать до національних меншин. Дослідник європейського права та культурного різноманіття Європи Бруно де Вітте зауважує, що законодавчі органи ЄС не розробили установчих документів щодо необхідності забезпечення колективних прав національних меншин [6, с. 7-8]. Але на початку 1990-их вони вимагали їх забезпечення від держав Центрально-Східної Європи.

1994 року в Угорщині прем'єр-міністром стає соціал-демократ Дьюла Горн, змінюючи націонал-демократичний уряд MDF. Новий угорський міністр закордонних справ Ласло Ковач заявляє, що зовнішня політика його країни відтепер не міститиме «почуття місії».

Це відкрило дорогу до підписання словацько-угорської та румунсько-угорської угод про добросусідство та взаємне визнання кордонів у 1995 та 1996 роках відповідно. Обидва документи містили положення Рекомендації 1201 ПАРЄ. Однак, як зазначає Анна-Мілада Вахудова, ані Владімір Мечіар, ані Йон Ілієску не збиралися дотримуватися вимог цієї рекомендації, хоча й поставили свої підписи під нею [15, с. 176]. Наприклад, словацький парламент,

контрольований партією Мечіара HZDS, прийняв нове мовне законодавство. Воно закріплювало статус словацької мови як панівної та зобов'язувало усі звернення до державних органів складати словацькою мовою [14]. Юрай Марушяк та Ярослав Міхалік зазначають, що хоч другий документ і прояснював умови використання мов у державі, але все ж суперечив Копенгагенським критеріям для вступу до ЄС [9, с. 137-138]. Тож 1997 року Словаччина залишилася за бортом перемовин про вступ до ЄС, які Брюссель розпочав із Польщею, Угорщиною та Чехією.

Йон Ілієску та уряд Соціал-демократичної партії Румунії (PDSR) після прийняття Румунії до Ради Європи розпочав у державних медіа масштабну інформаційну кампанію проти Рекомендації 1201, вважаючи її передумовою для зростання угорського іррендентизму у країні. Анна-Мілада Вахудова вказує на парадоксальну ситуацію: з одного боку, румунський Президент звинувачував Захід у нав'язуванні норм Румунії, а з іншого – користувався політичним капіталом, що надходив із Заходу у вигляді дивідендів від вступу до Ради Європи та кредитів МВФ [15, с. 179].

І хоча Йону Ілієску вдалося уникати різкої реакції ЄС на свої дії та відвертих демаршів Брюсселя щодо подальшої євроінтеграції, його керування урядом, як і перебування при владі Владіміра Мечіара у Словаччині, добігало кінця. Майкл Шафір пише, що чинному Президенту Румунії та його партії PSDR не допомогли виграти вибори 1996 року ані звинувачення Демократичної спілки угорців Румунії (UDMR) у сепаратизмі, ані роздмухування страху звичайних румунів за їхнє економічне виживання через інтеграцію із Заходом [10, с. 146, с. 153-154]. Перше місце на виборах до парламенту здобула проєвропейська партія Румунська демократична конвенція (CDR), а Президентом обрали її лідера Еміля Константинеску.

Створення нової парламентської коаліції та уряду у Румунії після втрати влади Йоном Ілієску Анна-Мілада Вахудова називає «революцією у революції». Адже окрім CDR та Соціал-демократичної спілки Румунії (USD), до них увійшла UDMR [15, с. 233]. Угорські етнічні політичні сили не брали доти участі в урядуванні Румунією: ані у міжвоєнний період, ані за часів Ніколае Чаушеску, ані у перші посткомуністичні роки.

На парламентських виборах 1998 року партія Владіміра Мечіара HZDS хоча й посіла першу сходинку, але зрештою змушена була піти в опозицію. Після тривалих перемовин Словацька демократична

коаліція (SDK), Соціал-демократична партія Словаччини (SDL), Партія угорської громади (SMK-MKP) та Партія громадянського порозуміння (SOP) утворили широку демократичну проєвропейську коаліцію. Таким чином вперше у словацькій історії угорська етнічна партія стала частиною виконавчої влади. Прем'єр-міністром обрали лідера SDK Мікулаша Дзурінду. Завданням його уряду стала активізація переговорного процесу із ЄС та щонайшвидший вступ Словаччини до Об'єднаної Європи. Франк Шіммельфенніґ зазначає, що першою обіцянкою, із якою новообраний голова словацького уряду попрямував до Брюсселя, було складання тексту закону про мову національних меншин [18, с. 49].

Доля реформаторських урядів 1996-2002 років у двох країнах склалася по-різному. Партії Мікулаша Дзурінди на волевиявленні 2002 року вдалося посилити свої позиції та утворити новий уряд, зокрема разом із SMK-MKP. Переобрання «реформаторського уряду», за твердженням Анни-Мілади Вахудової, справило позитивний вплив на відносини Брюсселя та Братислави [15, с. 207]. 2004 року Словаччина стала членом ЄС разом із Польщею, Угорщиною та Чехією.

За визначенням Майкла Шафіра, реформаторська коаліція у Румунії на чолі із CDR піддалася впливу «румунської політичної традиції». Незважаючи на порозуміння у питаннях міжетнічних відносин, CDR, USD та UDMR не могли дійти згоди щодо формату реформування державного апарату, податкової системи та інших сфер. Кожна фракція коаліції наполягала на своєму варіанті реформ. Зрештою це перетворилося на «хаос партикуляризму, безвиході та міжфракційних торгів» [11, с. 85]. Зважаючи на корупційні скандали, що виникали довкола CDR та повільне падіння економіки у 1997-1999 роках, цей румунський реформаторський уряд був приречений на виборах 2000 року. Владу знову отримала PSDR. Але, на подив націоналістичних сил, одним із політичних партнерів Йон Ілієску обрав UDMR. Колишній Президент Румунії більше не розігрував етнічну карту у своїх цілях.

Наскільки дієвим на стабілізацію міжетнічних відносин у Румунії та Словаччині був вплив ЄС? Відповідаючи на це запитання, Анна-Мілада Вахудова стверджує, що жодні реформи для досягнення Копенгагенських критеріїв в обидвох країнах не були б вповні реалізовані без тиску громадянського суспільства. Особливо відчутний він був у Словаччині. Підтримка вступу до ЄС словацьким

суспільством була однією із найвищих у Центральній Європі. А підтримуваний Брюсселем «Третій сектор» (об'єднання громадських організацій) правив за конструктивну опозицію урядові Мікулаша Дзурінди, роль якої не змогла взяти на себе партія Владіміра Мечіара [15, с. 240]. У Румунії громадський сектор, як і виборці загалом, були більш пасивні до участі у політичному житті країни. Водночас майже усі партії, за яких голосували румунські громадяни, позиціонували виконання вимог Брюсселя для вступу до ЄС як ключовий національний інтерес.

Зрештою 2007 року і Румунія стала членом ЄС. Досі не вщухають дискусії стосовно мотивів Брюсселя прийняти Бухарест до європейської спільноти. Адже Європейська комісія і по десятьох роках членства щопівроку готує звіт про невиконані умови інтеграції Румунією.

Однак у контексті створення системи захисту прав національних меншин та їх залучення до політичного життя Словаччини та Румунії, перспектива членства в ЄС була важливим фактором змін у цих країнах. Як з точки зору консолідації демократичних сил і створення дієвих політичних коаліцій з етнічними партіями, так і з точки зору безпеки і стабільності у цілому регіоні Центрально-Східної Європи. Той факт, що «угорське питання» знову виникає у Румунії та Словаччині вже після вступу до ЄС і не має системного характеру, доводить це.

Список використаних джерел:

1. Additional protocol on the rights of minorities to the European Convention on Human Rights. PACE Recommendation 1201 (1993) [Електронний ресурс] / Сайт Парламентської Асамблеї Ради Європи. – Режим доступу: http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=15235
2. Antall J. On the Podium of the UN General Assembly (Speech of the Prime Minister of Hungary at the 46th session of the UN General Assembly, 1 October 1991) / Jyzsef Antall // Prime Minister of Hungary. Selected Speeches and Interviews. – Budapest: Antall Jyzsef Alapнtvбny, 2008. – 449 p. – p. 265-271.
3. Charter of the Fundamental Rights of the European Union [Електронний ресурс] / Official Journal of the European Communities, C 364/1. – Режим доступу до ст.: http://www.europarl.europa.eu/charter/pdf/text_en.pdf
4. Charter of the United Nations [Електронний ресурс]. – Сайт Організації об'єднаних націй. – Режим доступу до ст.: http://www.un.org/en/charter-united-nations/

5. Council Directive 2000/43/EC (Race Equality Directive) [Електронний ресурс]. – Сайт законодавства Європейського Союзу. – Режим доступу до ст.: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32000L0043
6. De Witte Br. Politics Versus Law in the EU's Approach to Ethnic Minorities [Електронний ресурс] / Bruno De Witte // RSCAS Working Papers. – 04, 2000. – Режим доступу до ст.: http://cadmus.eui.eu/handle/1814/1644
7. International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination [Електронний ресурс]. – Сайт Організації захисту прав людини Організації об`єднаних націй. – Режим доступу до ст.: http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CERD.aspx
8. Jeszenszky G. Jyzsef Antall and the World / Jyzsef Antall // Prime Minister of Hungary. Selected Speeches and Interviews. – Budapest: Antall Jyzsef Alapнtvбny, 2008. – 449 p. – p. 15-48.
9. Mihбlik J., Maruљiak J. The Dynamics of Slovak-Hungarian Relations – The Shift from Language Issues to Legal and Symbolic Questions / Jaroslav Mihбlik, Juraj Maruљiak // Baltic Journal of Law & Politics, Vol. 1, no. 1, 2014. – pp. 128-148.
10. Shafir M. Romania's Electoral Road to "Normalcy" / Shafir Michael // Journal of Democracy, Vol. 8, no. 2, 1997. – pp. 144-158.
11. Shafir M. The Ciorbea Government and Democratization: A Preliminary Assessment / Post-Communist Romania: Coming to Terms with Transition, ed. by Duncan Light, David Phinnemore. London: Palgrave, 2001. – 299 p. – pp. 79-103.
12. The Treaty of Rome [Електронний ресурс]. – Сайт Європейської комісії. – Режим доступу до ст.: http://ec.europa.eu/archives/emu_history/documents/treaties/rometreaty2.pdf
13. Treaty on European Union [Електронний ресурс]. – Сайт Європейської комісії. – Режим доступу до ст.: https://europa.eu/european-union/sites/europaeu/files/docs/body/treaty_on_european_union_en.pdf
14. Zбkon Nбrodnej rady Slovenskej republiky o љtбtnom jazyku Slovenskej republiky. Zбkon и. 270/1995 Z. z. [Електронний ресурс] / Законодавчий та інформаційний портал Міністерства юстиції Словацької Республіки. – Режим доступу:_https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/ 1995/270/20160701
15. Вахудова А.-М. Нерозділена Європа: Демократія, важелі впливу та інтеграція після комунізму / Анна-Мілада Вахудова. – К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2009. – 379 с. (Vachudova A.-M. Nerozdilena Yevropa: Demokratiya, vazheli vplyvu ta integratsiya pislya komunizmu / Anna-Milada Vachudova. – K.: Vydavnychyy dim «Kyyevo-Mogylyanska akademiya», 2009).
16. Загальна декларація прав людини ООН [Електронний ресурс]. – Декларація, Міжнародний документ від 10.12.1948 / сайт Верховної Ради України. – Режим доступу до ст.: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_015 (Zagal`na deklaratsiya prav

lyudyny OON [Elektronnyy resurs]. – Deklaratsiya, Mizhnarodnyy dokument vid 10.12.1948 / sayt Verkhovnoyi Rady Ukrayiny. – Rezhym dostupu do st.: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_015).

17. Швельнюс Ґв. Вплив Європейського Союзу на зміни законодавства держав-кандидатів щодо національних меншин / Ґвідо Швельнюс // Європеїзація країн Центрально-Східної Європи. – К.: Юніверс, 2010. – 288 с. – с. 62-84. (Shvel`nyus Gv. Vplyv Yevropeys`kogo Soyuzu na zminy zakonodavstva derzhav-kandydativ shhodo nacional`nykh menshyn / Gvido Shvel`nyus // Yevropeyizatsiya krayin Central`no-Skhidnoyi Yevropy. – K.: Yunivers, 2010. – 288 s. – s. 62-84).
18. Шіммельфенніґ Ф., Енґерт С., Кнобель Х. Вплив політичної обумовленості ЄС / Франк Шіммельфенніґ, Стефан Енґерт, Хейко Кнобель // Європеїзація країн Центрально-Східної Європи. – К.: Юніверс, 2010. – 288 с. – с. 37-61. (Shimmel`fennig F., Engert S., Knobel` Kh. Vplyv politychnoyi obumovlenosti YeS / Frank Shimmel`fennig, Stefan Engert, Kheyko Knobel` // Yevropeyizatsiya krayin Central`no-Skhidnoyi Yevropy. – K.: Yunivers, 2010. – 288 s. – s. 37-61).

Ірина Максимчук
Науковий керівник – д. політ. н., проф. Н.Ю. Ротар

Перспективи членства України в ЄС: ядро чи периферія політичного дискурсу

Підписання політичної частини Угоди про асоціацію є, безумовно, важливим знаком солідарності Європейського Союзу з Україною. Незважаючи на тривалі терміни, необхідні для ратифікації Угоди Європейським Союзом та його державами-членами, її послідовна та ефективна імплементація може стати дієвим механізмом подальшого сталого економічного розвитку та модернізації нашої держави, оновленою стратегією реформування усіх ключових сфер і впровадження європейських стандартів з метою дійсного підвищення рівня життя населення України та реалізації нашої стратегічної мети – набуття повноправного членства в Європейському Союзі. Водночас Угода не є кінцевою метою нашого співробітництва з Європейським Союзом, а являє собою лише необхідний інструментарій наближення до ЄС.

Проте, варто зазначити, що для України підписання Угоди про асоціацію з Європейським Союзом не є остаточною ціллю, тому реформування всіх державних структур та ланок є тільки початковим кроком до досягнення основної цілі – членства України в ЄС. Про це Президент України заявив у Верховній Раді під час розгляду змін до Конституції щодо закріплення євроінтеграційного вибору України: «Країна пережила глибоку економічну кризу, а рівень життя, на жаль, відновлюється надто повільно. Деякі неминучі реформи виявилися надто болісними, але їх не можна було не починати, бо наслідки відсутності цих реформ були би набагато важчими. Обіцянка швидко завершити війну не справдилася, і я за це публічно вибачився перед усіма і кожним. Проте, Україна, йдучи своїм шляхом, обов'язково стане повноправним членом НАТО і повноправним членом Європейського Союзу» [3] .

Ми вважаємо, що підтримка Заходом України залежить від думки пересічних жителів країн-членів ЄС. Саме тому, доречним є дослідження, яке було проведене за підтримки Інституту світової політики компанією TNS в рамках проекту «Нова європейська політика. Заповнюючи прогалину в інформації», який здійснюється за підтримки проекту «Об'єднуємося. Заради реформ (UNITER)», що фінансується Агентством США з міжнародного розвитку (USAID) та

здійснюється Pact.Inc. Дослідження проводилося у 6-ти найбільш населених країнах Європейського Союзу: Німеччині, Великобританії, Іспанії, Італії, Польщі та Франції.

Загалом, респондентам було поставлено 3 питання: «Назвіть 3 асоціації з Україною», «Які ви можете навести аргументи на користь приєднання України до ЄС у майбутньому?» та «Які ви можете назвати аргументи проти приєднання України до ЄС у майбутньому?» [4] .

Відповіді на ці питання можна підсумувати, зробивши висновок, що серед асоціацій про Україну домінують негативні образи, основні серед них – війна, Росія та бідність. Україноскептицизм серед громадян ЄС, до якого апелюють експерти, політики ЄС перебільшений (проте варто зауважити, що України повинна пройти шлях перетворень та реформ, в теперішньому стані Україну в ЄС не чекають). Саме тому, за даними дослідження, лише 1 % респондентів вважає, що Україні не можна дозволяти вступати в ЄС. 30 % громадян ЄС вважає, що Україні варто надати членство в Євросоюзі, аби захистити державу від нових зазіхань Росії. Громадяни ЄС вважають, що без подолання корупції та олігархії перспектива членства для України є малоймовірною.

Звісно, що Україна проходить важкий шлях реформування органів державної влади, без цих дій надії на членство – марні. Процес трансформації в кожній сфері супроводжується опором з боку найрізноманітніших сил, оскільки зміни несуть за собою вихід із «зони комфорту».

Трансформація органів державної влади відбувається досить успішно, про це свідчить діяльність експертів Реанімаційного Пакету Реформ, які не тільки долучаються до підготовки та розробляють десятки законопроектів у найважливіших напрямках державотворчих змін, але й змушують виконавчу і законодавчу владу їх реалізовувати та супроводжують імплементацію.

Реанімаційний пакет реформ – найбільша в Україні коаліція громадських організацій та експертів, які об’єдналися з метою вироблення консолідованої позиції експертної спільноти щодо необхідних для країни реформ та їх належного впровадження .

На разі, експертами громадської платформи «Реанімаційний пакету реформ» було розроблено Дорожню карту реформ, в якій зроблено аналіз основних проблем та оновлених цілей, які стоять перед Україною на шляху політико-правових, економічних, та

соціальних реформ. На нашу думку, діяльність платформи вже довела свою ефективність та заслуговує на довіру з боку європейської общини.

Ефективність реформ можна аналізувати експертам та аналітикам, проте головними критиками є громадяни. Їхня думка є основним зворотнім зв'язком між владою та суспільством. Інформацію про результат загальнонаціонального опитування населення України щодо проведення та успішності реформ ми знайшли в інформаційно-аналітичному виданні «Громадська думка». Це один із проектів Фонду «Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва» – одного з провідних аналітичних центрів України, який концентрує свою діяльність на сприянні розвитку демократії, ринкової економіки й інтеграції України в європейський та євроатлантичний простір.

Понад три роки планування та впровадження реформ – достатній час, щоб підбити проміжні підсумки. На думку більшості експертів, зроблено не більше третини необхідного. Значна частка експертної спільноти вважає, що зроблено взагалі не більше 10% із необхідного. Очевидно, що такі показники достатньо низькі та не дають підстав говорити про позитивні оцінки чи, тим паче, про успішне завершення процесу реформ. Даючи середню оцінку здійсненим реформам, експерти поставили 2,66 бала за 5-бальною шкалою, що не дотягує навіть до задовільного показника. Думка громадян про реформи свідчить про ще вищий рівень невдоволеності: 41% респондентів вважає, що взагалі не було зроблено нічого, ще 35% – що зроблено 10% із необхідного, 10% – не більше третини, 0,5% – не більше половини, і лише 0,4% відповіли, що більша частина необхідних реформ вже виконана. Низькі темпи реалізації реформ посилюють негативні суспільні очікування стосовно їх результату [2;5] .

Україна досить швидко рухається, виконуючи вказівки та дотримуючись курсу, який українці вибороли на Майдані. Процес законотворення є досить швидким та успішним, хоча процес виконання є не настільки швидким та якісним. Водночас зі сторони ЄС ми авансом отримали позивну оцінку та підтримку, тому тепер потрібно тримати курс та чітко виконувати вказівки та реформувати країну.

Список використаних джерел:

1. Сухарина А. Реформи в Україні: чи знають? чи вірять? чи підтримують. // Фонд Демократичних ініціатив мені Ілька Кучеріва. – 2018.-С.5
2. Глава держави: Україна обов’язково стане повноправним членом НАТО і Європейського Союзу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.president.gov.ua/news/glava-derzhavi-ukrayina-obovyazkovo-stane-povnopravnim-chlen-51186
3. Що думають в ЄС про Україну? / Заремба К. , Лимар О. // Інститут світової політики. – 2015.- К.- С. 2-3

Олександра Коршун, магістрантка
Науковий керівник – док. політ. наук, проф. В. І. Бурдяк
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Питання національної безпеки України за президентства П. О. Порошенка

Поняття «національна безпека України» пояснюється Закон України «Про національну безпеку України» від 21.06.2018 р. як «захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз» [2]. Великою помилкою попередніх глав держави та владних структур було недооцінення саме потенційних загроз. Принаймні нікому не хотілось бачити в сусідах ворогів. Ще наприкінці ХХ ст. були думки про те, що Росія не заспокоїться, поки не збере назад «свою» територію. Позаблоковий стан, відмова від ядерної зброї та інші рішення не зіграли на руку Україні.

Національна безпека в основному формується структурами, підпорядкованими Президенту (СБУ, РНБО). Після проведення чергових виборів 2019 р. був обраний новий Президент України В. Зеленський, а повноваження П. Порошенка підходять до кінця і варто підбити підсумки.

Актуалізація питання національної безпеки мала доленосне значення для України в двох випадках: під час здобуття незалежності та після початку військової агресії зі сторони Російської Федерації. Якщо в першому випадку проблемою було здобути суверенність, то в другому – є критична необхідність збереження самостійності та цілісності нашої держави. Агресія розпочалась з анексії АР Крим у 2014 р. Після втечі В. Януковича Верховна Рада України призначила позачергові вибори Президента, тому тимчасово виконуючим обов'язки Президента став голова ВРУ О. Турчинов. Першим Указом щодо національної безпеки став Указ Президента №150/2014 від 26.02.2014 р., щодо кадрових змін у складі РНБО (звільнено заступника Секретаря РНБО). На наступний день Секретарем РНБО був призначений А. Парубій. Загалом О. Турчинов видав 25 Указів, що стосувалися нацбезпеки України.

1 березня 2014 р. почались перші дії з захисту державних кордонів та суверенітету. Указом Президента №189/2014 приведені в

повну боєготовність збройні сили [4], а вже 24 березня прийнято рішення про передислокацію військових установ та збройних сил з території АР Крим на материкову частину України [5]. 7 квітня 2014 р. ситуація погіршилась виступами сепаратистів та початком збройного конфлікту на Донбасі 12 квітня. 13 квітня О. Турчинов оголосив про початок Антитерористичної операції (з 2018 р. – Операція Об'єднаних Сил). Рішення з питань загострення ситуації приймались під грифом таємно, зокрема 14 квітня було підписано Рішення РНБО «Про невідкладні заходи щодо подолання терористичної загрози та збереження територіальної цілісності України» [6]. Збройні Сили, перебуваючи в поганому стані після президентства В. Януковича, потребували значних змін. Тому 5 травня 2014 р. оголошено часткову мобілізацію для поповнення збройних сил країни людськими ресурсами, а також забезпечено їх підготовку до захисту державних кордонів [7].

До інавгурації новообраного Президента рішення приймались в основному щодо вдосконалення безпекової державної політики. На жаль, велика частина завдань так і не була виконана. Політика П. Порошенка відрізняється від дій його попередників, що не дивно, адже здійснювалась фактично в умовах ведення війни з агресивним сусідом. За підсумками першого туру з результатом 54,7 % Петро Порошенко став Президентом України і вступив у повноваження 7 червня 2014 р. В першу чергу увагу звернули на необхідність проведення невідкладних дій щодо збереження цілісності та обороноздатності країни, а також на стабілізацію конфлікту в Донецькій та Луганській областях (Укази №691, 744, 875, 880/2014). Наприкінці червня 2014 р. Президент зробив спробу мирного врегулювання конфлікту. Він оголосив про «Мирний план Президента України щодо врегулювання ситуації в східних регіонах України», що передбачав тимчасове припинення вогню, звільнення заручників, роззброєння, амністію для тих, хто складе зброю, проведення місцевих та парламентських виборів і т.д. [3]. Спроба була хороша, але бойовики не прийняли ці умови. Пізніше низкою указів змінився і склад РНБО, так секретарем РНБО став О. Турчинов (Указ Президента України №928/2014 від 16.12.2014).

Національна безпека держави передбачає не тільки видання указів, рішень всередині держави, а й співпрацю з міжнародними акторами. Значним кроком у напрямку деескалації конфлікту стають Мінські угоди, вперше підписані у вересні 2014 р. Після захоплення

м. Дебальцеве підписані Другі Мінські угоди. Як показує практика, варіант мирного врегулювання конфлікту не влаштовує російську сторону. Бажання показати силу бере верх над розумом. Проте новообраний головнокомандувач В. Зеленський вважає Мінський формат одним з головних шляхів вирішення конфлікту [1].

Підбиваючи підсумки діяльності П. Порошенка варто відзначити, що військово-оборонна сфера України вийшла на принципово інший рівень. Станом на травень 2019 р. він видав 139 Указів, що стосуються національної безпеки України. Впродовж 2014-2015 рр. проведено декілька хвиль мобілізації та ефективне залучення контрактної армії. Створено підрозділи з боротьби та запобігання інформаційним атакам (кіберзахист). Звичайно не обійшлось і без провалів. Зокрема, під питанням став 2018 р. У цей період було прийнято низку суперечливих рішень, таких як проголошення воєнного стану на території 10 областей, що мають кордон з Росією та Придністров'ям, терміном на 30 днів (спочатку планувалось на 60 днів). За однією з версій причиною такого рішення було бажання П. Порошенка відстрочити призначення чергових виборів Президента України, щоб залишитись при владі. Цього не відбулось, але довіра суспільства до нього впала. Поява таких думок була очікуваною, адже чому не було введено воєнного стану під час сильної ескалації конфлікту в ОРДЛО, підривів стратегічних об'єктів тощо. Саме такі суперечливі, непопулярні рішення і призвели до падіння підтримки від майже 55% до 27%. Здобутки держави у трьох напрямках «армія, віра, мова» це далеко не тільки заслуга П. Порошенка. А й волонтерів, що внесли величезний вклад, надаючи всіляку допомогу військовим, їх сім'ям, переселенцям. Томос, отриманий у 2019 р., більшою мірою заслуга Патріарха Філарета. А закон про державну мову мав бути прийнятий вже давно. Проте, зваживши всі здобутки та недоліки, варто визнати, що основною заслугою П. Порошенка є його особисте активне сприяння здійсненню цих кроків.

Список використаних джерел:

1. В штабі Зеленського не бачать альтернативи «Мінську» URL: https://www.rbc.ua/ukr/news/shtabe-zelenskogo-vidyat-alternativy-minsku-1555175960.html
2. Закон України «Про національну безпеку України» від 21.06.2018 р.– Відомості Верховної Ради (ВВР), 2018, № 31, ст.241. – URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19

3. Мирний план Президента України щодо врегулювання ситуації в східних регіонах України URL: https://www.president.gov.ua/news/petro-poroshenko-predstaviv-v-donbasi-mirnij-plan-z-vregulyu-33044
4. Указ Президента України № 189/2014 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 1.03.2014 року «Про невідкладні заходи щодо забезпечення національної безпеки, суверенітету і територіальної цілісності України» від 2.03.2014 р. URL: http://www.rnbo.gov.ua/ documents/336.html
5. Указ Президента України № 339/2014 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 23 березня 2014 року «Про передислокацію військових частин (підрозділів), установ та організацій Збройних Сил України, інших військових формувань і правоохоронних органів України з тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя в інші регіони України» від 24 березня 2014 р. URL: http://www.rnbo.gov.ua/documents/339.html
6. Указ Президента України № 405/2014 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 13 квітня 2014 року «Про невідкладні заходи щодо подолання терористичної загрози і збереження територіальної цілісності України» від 14 квітня 2014 р. URL: http://www.rnbo.gov.ua/documents/343.html
7. Указ Президента України № 453/2014 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 5 травня 2014 року «Про заходи щодо зміцнення національної безпеки України у воєнній сфері» від 6 травня 2014 р. URL: http://www.rnbo.gov.ua/documents/348.html

Наталія Ластівка
Науковий керівник – к. і. н., доц. Н.В. Нечаєва-Юрійчук
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Моделі інформаційних війн

«Інформаційні війни йдуть постійно, вони просто стають більш помітними нам через появу проявів системності та керованості інформаційних процесів», - зазначає Г. Почепцов, доктор філологічних наук [1]. Варто наголосити, що важливим кроком в розвитку інформаційної сфери стає розробка власних варіантів стратегій і тактик, а не їх повторення. Провідними є наступні моделі.

Американська – відображає можливості сил, коштів і методів, застосовуваних в рамках інформаційних операцій для досягнення геополітичної переваги. На військовому рівні забезпечення переваги зводиться в основному до комплексного використання засобів США для заволодіння інформацією, а також з метою впливу на інформаційно-технічні та людські ресурси противника.

Основою британської моделі є зміни по відношенню до об’єкту. Л. Роуленд, провідний співробітник інституту біхевіористської динаміки в Лондоні, класичним виявом британської моделі вважає дії молоді в Афганістані, яка виконує завдання з розстановки снарядів проти британських військовослужбовців, заради заробітку на навчання в Англії. Основними пунктами успішної кампанії британської моделі: поведінкова мета, соціальний месседж, групові думки важливіші ніж індивідуальні [2].

Російську модель отримала назву рефлексивної, оскільки її основою є залучення уваги до самого суб'єкта, його активність і роль, а не зміна об'єкта впливу. Ця модель була використана в ситуації з Кримом. Йде мова про правильне розуміння таких цільових аудиторій: влади України, російськомовного Криму і організацій - ЄС і НАТО [3]. Було чітко спрогнозовано їх поведінковий настрій, що говорить про акцент саме на ньому.

По суті усі три моделі інформаційних війн - американська, британська, російська – спрямовані на трансформацію моделі світу противника. І якщо американська і британська досить чітко вказують свою мету, то російська прагне змінити уявлення людини про себе.

Отже, інформаційні війни нікуди не зникнуть: сучасні тенденції навпаки свідчать про подальший глобальний розвиток і пошук нових

можливих моделей. Вже зараз можна простежити, що дедалі більше військових операцій здійснюються на інформаційному полі бою. Однак на даний момент інформаційний вплив застосовують у першу чергу для поліпшення своїх позицій в військовому плані, що в кінцевому підсумку спрямовано на досягнення перемоги власних інтересів на світовій арені.

Список використаних джерел:

1. Горчинская А. Георгий Почепцов: Информационная война ведет к следующему шагу - войне физической [Электронный ресурс] / А. Горчинская // MyMedia. – 2014. – Режим доступа: http://mymedia.org.ua/konkurs/ukraina/infowars/georg_y_pochepcov_nformac_yn_v_yna_vede_do_nastupnogo_kroku-v_yni_f_zichno.html.
2. Rowland L. In Pursuit of a Contextual Diagnostic Approach to Behavior Change Interventions [Электронный ресурс] / L. Rowland, V. Gaby. – 2012.
3. Лефевр В. «Идеологию нельзя создать – она возникнет незаметно, сама собой» [Электронный ресурс] / Владимир Лефевр – Режим доступа: http://www.novayagazeta.ru/society/33402.html.

Мірела Коробова, магістрантка
Науковий керівник - доцент, к. і .н. Н.В.Стрельчук
Чернівецький національний університет ім. Ю.Федьковича

Особливості транскордонного співробітництва України та Руунії

За останні роки двосторонні економічні відносини між Україною та Румунією вийшли на новий рівень. Основна ідея – поступове перетворення кордонів із місця розподілу суперництва між країнами на арену економічного співробітництва і розвитку та євроатлантичної інтеграції.

Важливо враховувати, що єврорегіон виступає формою регіонального транскордонного співробітництва на рівні місцевих органів влади, яка має найвищий рівень інституціалізації серед усіх форм, відомих цьому типу міждержавного співробітництва. Звідси ідея єврорегіону тісно пов'язана з ідеєю зменшення національного суверенітету. Тому треба усвідомити, що рано чи пізно неухильно постане питання про необхідність створення специфічних спільних або міждержавних органів управління єврорегіонами, які водночас обмежуватимуть національний суверенітет. Це обов'язково передбачає розвиток демократичних процесів і громадянського суспільства у рамках загальних системних трансформацій, які переживають Україна та Румунія на межі тисячоліть. «Демократична хвиля» є гарантом від «тоталітаризації» мислення та міждержавної практики відносин, гарантом подальшого розширення конструктивної транскордонної співпраці як бази стосунків добросусідства та субрегіональної безпеки. Водночас у контексті розвитку загальноєвропейських інтеграційних процесів це сприятиме піднесенню зовнішньополітичного іміджу України та Румунії як прогнозованих і впливових партнерів .

Україна зацікавлена у переведенні співробітництва з Румунією в якісно іншу фазу. У нинішніх умовах слід активізувати спільні заходи саме позитивного змісту і спрямування, тональність українськорумунських відносин має набрати більш оптимістичного звучання. Є усі передумови для того, щоб вони стали прикладом європейського цивілізованого партнерства, важливим фактором гарантування стабільності та безпеки в регіоні, дієвим аргументом на шляху європейської та євроатлантичної інтеграції. Налаштованість України розширювати і поглиблювати двосторонні відносини з

Румунією на засадах відкритості та доброї волі, взаємовигідного партнерства та неухильного дотримання як двосторонніх договірних зобов'язань,так і загальновизнаних норм міжнародного співжиття дає імпульс для розв'язання ще існуючих питань та розвитку українсько-румунських відносин загалом.

Безперечно, підписання Договору «Про відносини добросусідства та співробітництва між Україною та Румунією», Договору «Про режим українсько-румунського державного кордону, співробітництво та взаємну допомогу з прикордонних питань», винесення Міжнародним Судом ООН вердикту стосовно вирішення судової справи «Делімітація морських просторів у Чорному морі (Румунія проти України)», який визнали обидві держави, не лише поставили останню юридичну крапку на врегулюванні питання спільного кордону, а й відкрили нові можливості для співпраці прикордонних відомств обох держав.

Ці документи стали свідченням нового рівня довіри між двома сусідніми державами і народами і дали можливість розв'язувати існуючі питання у дипломатичному середовищі. Все це посприяло комплексному співробітництву України та Румунії в рамках партнерства заради Єдиної Європи, заради справді великої України і великої Румунії. Але їх велич повинна виявлятися в рамках існуючих кордонів у формі досягнення сучасних свобод людини, підвищення добробуту їх громадян на основі ринкової економіки соціального спрямування. Вступи до Європейського Союзу та НАТО стали ключовими засадами зовнішньополітичної стратегій Румунії. Ця держава, попри існуючі проблеми, досягла величезного прогресу на шляху євроатлантичної інтеграції. І тут наші цілі повністю збігаються, що створює додаткові позитивні передумови для добросусідства, партнерства, яке у майбутньому має трансформуватись у відносини союзництва в рамках ЄС та НАТО.Тут можна згадати слова із заяви міністра закордонних справ Румунії М. Джоане, який після підписання Договору «Про режим українсько-румунського державного кордону» в Чернівцях підкреслив, що Україна є «фундаментальним компонентом для геостратегічної рівноваги у Центральній Європі. Для Румунії важливо, щоб найбільший сусід став членом європейської родини» [1, с. 45-47].

Розглядаючи дну тему,можна зробити такі висновки.Українсько-румунські відносини можуть і повинні вийти на якісно новий, європейський рівень. Цьому може сприяти те, що Бухарест і Київ майже одночасно заявили про намір інтегруватися в євроатлантичні

структури. Румунія вже стала членом НАТО і прийнята до лав Європейського Союзу. Україна ж знаходиться перед порогом Північноатлантичного альянсу й європейської спільноти. Членство в цих організаціях передбачає відмову від будь-яких територіальних претензій до своїх сусідів, поважання прав національних меншин тощо. Вселяють надію на покращення та поглиблення стосунків між двома країнами й результати останніх зустрічей керівників обох держав. Швидке потепління відносин стало досить несподіваним для спостерігачів в обох країнах, які ще зовсім недавно перебували у стані своєрідної «холодної війни». Але перебування Румунії у НАТО та ЄС і намагання України увійти до євроатлантичної спільноти повинні сприяти вирішенню спірних питань між двома країнами, стимулювати формування в цьому багатонаціональному регіоні Європи зони добросусідства, взаємоповаги і партнерства.

Список використаних джерел:

1. Гетьманчук М. П. Сергій Шелухін: суспільно-політичні погляди та державотворчі ідеали / М. П. Гетьманчук, Я. Б. Турчин. – Львів : Дослідно-видавничий центр Наукового товариства ім. Шевченка, 2006. – 214 с.
2. Макар Ю. Сучасний стан і перспективи розвитку україно-румунських міждержавних відносин / Ю. Макар // Україна – Румунія –Молдова: історичні, політичні та культурні аспекти взаємин у контексті сучасних європейських процесів. – Чернівці : Букрек, 2006. – 430 с.
3. Тетуляк В. Українсько-румунські відносини: сучасний стан та перспективи розвитку / В. Тетуляк // Історико-політичні проблеми сучасного світу. – Т. 15-16. – Чернівці : Рута, 2007. – С. 192–197.
4. Нікітович К. Єврорегіон «Верхній Прут» як сучасний механізм розбудови транскордонної співпраці між Україною, Румунією та Республікою Молдова / К. Нікітович // Україна – Румунія – Молдова: історичні, політичні та культурні аспекти взаємин. – Чернівці : Букрек, 2002. – С. 35.
5. Троян С. Румунський вектор зовнішньої політики України в 1991-2001 рр. / С. Троян, Т. Христюк // Україна – Румунія – Молдова: історичні, політичні та культурні аспекти взаємин. – Чернівці : Букрек, 2002. – С. 297–315.
6. Стратегія транскордонного співробітництва Сучава – Чернівці 2007-2013. – Видання в рамках проекту «Обмін досвідом між представниками органів місцевого самоврядування Сучавського повіту та Чернівецької області». – Сучава : Повітна Рада Сучави, 2008. – 31 с.
7. Примуш М. Транскордонні держави: Україна, Молдова і Румунія на шляху до євроінтеграції / М. Примуш, О. Чальцева // Україна – Румунія – Молдова: історичні, політичні та культурні аспекти взаємин у контексті сучасних європейських процесів. – Чернівці : Букрек, 2006. – С. 219–220.

Сергій Банар, магістрант
Науковий керівник - доцент, к. політ. н. О.Б. Кандюк
Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича

Криза політики мультикультуралізму в ЄС

На європейському континенті політика мультикультуралізму і проблема збереження національної ідентичності були інспіровані масовою міграцією та з'явилися одночасно з нею. Гостра необхідність інтегрування величезних мас людей у нове суспільство вимагала нестандартних політичних рішень, яких в історичній практиці ще не було. Оскільки міграція спочатку розглядалася як явище тимчасове й минуще, то жодна держава не розраховувала, що мігранти, які приїхали в пошуках роботи, захочуть залишитися в нових країнах як їхні громадяни чи як довічні гості. Коли ж це стало реально відбуватися, політики, як в цілому і суспільство, виявилися не готовими до такого перебігу подій. Міграція досить швидко перетворилася в неконтрольоване і гостро конфліктне явище. Зріс її масштаб, змінився її характер, сформувалися нові її види. Особливу небезпеку сьогодні створюють численні біженці і нелегальні мігранти. Обидві ці групи не прагнуть до інтегрування в нове суспільство і навіть не здатні до цього. Частина біженців сподівається повернутися додому після закінчення на батьківщині воєнних дій, інші задовольняються соціальною допомогою, котру вони отримують.

Окрему позицію займають нелегальні мігранти. Вивчити мову, отримати кваліфікацію, офіційно знайти роботу вони не можуть і тому об'єднуються із кримінальними елементами, беруть участь у наркобізнесі, торгівлі людьми та інших незаконних діях, перетворюючись в антагоністів того суспільства, яке їх прийняло. Поява нових типів мігрантів збільшує етнічні і конфесійні протиріччя не лише між місцевим населенням і мігрантами, але й між іммігрантськими громадами. Усе це спричиняє подальшу політизацію етнонаціональних відносин. У результаті в багатьох країнах Європи відбувається радикалізація національних суспільств (неонацизм) і зростає загроза ісламського конфесійного тероризму.

Розглядаючи наслідки неконтрольованої міграції, слід звернути увагу на деякі погрішності в наукових дослідженнях цього феномену. По-перше, простежується певна невизначеність і неконструктивність

у підходах до політики мультикультуралізму як засобу вирішення виниклих проблем. По-друге, серед дослідників зазначеного явища відсутнє розуміння того факту, що хаотично впроваджувана політика мультикультуралізму несе із собою загрозу цілісності корінної національної ідентичності і консервує, навіть муміфікує привнесені, при цьому далеко не кращі, зразки іншої культури. По-третє, практична політологія сьогодні не розглядає інших шляхів, засобів і форм врегулювання інтеграційних етнонаціональних відносин, аніж дії в межах політики мультикультуралізму, вона не надає якихось якісно нових пропозицій, адекватних нинішньому рівню розвитку громадянського суспільства.

Вихід із цього становища вбачається в одному – розвиток таких форм культурної взаємодії, які б не вражали жодну зі сторін. Прагнення до створення нових культурних конфігурацій в рамках мультикультуралізму в європейській практиці не мало успіху. Саме тому лідери Німеччини, Франції й Великобританії в 2010 році відкрито заявили про повний крах політики мультикультуралізму. «Ми були занадто стурбовані ідентичністю того, хто приїжджає в країну, і звертали недостатньо уваги на ідентичність самої країни, яка приймає приїжджого», – відзначив Н. Саркозі. Моя позиція у цьому питанні є дещо іншою. Причини невизначеності мультикультуралізму як живої реальності неамериканського сенсу та криза цього явища, вбачаються, на мою думку, в такому: мультикультуралізм як теорія не має методологічного фундаменту, ясної методики дослідження, науково обґрунтованих висновків і рекомендацій; принцип толерантності, що покладений в основу політики мультикультуралізму, виявився несумісним з низкою релігійних і інших вимог, привнесених мігрантами нехристиянських культур і ультимативно пропонованих стороні, котра приймає цих мігрантів; у політичній практиці відсутнє науково обґрунтоване уявлення про те, чи можливо і в який спосіб у межах демократії поєднати антидемократичні вимоги певних груп мігрантів з нормами життя корінного населення; механізм інтеграції мігрантів не може бути розроблений без їхньої прямої участі і без бажання йти на певні компроміси та відкритий діалог з питань, табуйованих з обох сторін.

Розглянувши дану тему, можна зробити такі висновки. В умовах глобалізації змінюється не лише концепція, але й методи політичного врегулювання міграційних проблем. Одним з можливих варіантів політичного вирішення проблем національної ідентичності є

комунікативний дискурс у формі відкритого діалогу між сторонами на рівні етнічних і комунальних громад, що раніше не застосовувався через так звану «однобічну» демократію. Політична модернізація національної ідентичності полягає в тому, щоб ідеї європеїзації панували не лише серед корінного населення, але й охоплювали середовище мігрантів, перетворюючи їх у нових, не тільки соціально, але і політично орієнтованих європейців. Лише політичний діалог, який має прийти на зміну конфронтації, сприятиме стабільності національних держав і розв'язанню ключової проблеми – збереження і зміцнення демократії.

Список використаних джерел:

1. Бенхабиб С. Притязания культуры. Равенство и разнообразие в глобальную эру / С. Бенхабиб. – М.: Логос, 2003. – 350 с.
2. Куропятник А.И. Иммиграция и национальное общество: Франция / А.И. Куропятник // Журнал социологии и социальнойантропологии.
3. Латынина Ю. Мультикультурализм как разновидность социализма UBL: http://ru.delfi.lt/opinions/comments/
4. Малахов В. После мультикультурализма: Европа и ее иммигранты UBL: http://polit.ru/article/2012/01/27/
5. Мамонова В.А. Мультикультурализм: разнообразие и множество / В.А. Мамонова // Интелрос. – 2007.
6. Международная организация по миграции UBL: http://www.iom.int/cms/en/sites/iom/home/about-migration/facts--figures-1.html>/.
7. Рагаускас Р. Парадокс мультикультурализма: толерантность по отношению к нетолерантным UBL: http://ru.delfi.lt/opinions/comments/

Виктор Ватыль, д. полит. наук, профессор
Гродненский государственный университет
имени Янки Купалы

Беларусь – ЕС на современном этапе развития отношений

I. Отношения Беларуси с Евросоюзом в своем развития прошли несколько этапов. Первый – 1991-1994 – был периодом установления контактов и сближения. Второй – 1994-2008 – периодом охлаждения и свертывания сотрудничества. Третий – 2008-2010 – с некоторыми оговорками можно было бы назвать оттепелью. Четвертый – 2010-2014 – памятен перепадами напряженности и сигналами к возобновлению контактного формата. Пятый – 2014-2019 – стал временем возвращения в контекст международной европейской политики в рамках посредничества в подписании и реализации Минских соглашений. Очевидная специфика характера и стиля взаимоотношений Беларуси и ЕС, в тоже время, не исключала стремление обеих сторон к учету не только исходных идейно-мировоззренческих ценностей, но и реализации реальных социально-политических интересов. Наметившаяся тенденция стала особо зрима на современном этапе отношений двух сторон.

II. Экономические отношения со вторым по значению партнером РБ – Евросоюзом, на долю которого в 2017 г. приходилось 22,7% ее внешнеторгового оборота, видимо, будут и далее развиваться под воздействием произошедших в 2017 г. и ранее позитивных изменений. Это, в частности, снятие с Беларуси почти всех санкций, введенных ЕС по политическим мотивам, а также отмена квот на поставки белорусского текстиля в ЕС. В ноябре 2017 г. президент РБ А.Лукашенко был впервые приглашен (но не приехал) на саммит Восточного партнерства, которое интересует Беларусь прежде всего как возможность финансирования проектов в сфере транспортной инфраструктуры, экологии, энергетики, регионального развития и др. Развитию экономических связей с ЕС уделяется повышенное внимание, о чем говорит, в частности, установление Советом министров РБ в октябре 2017 г. целевых показателей экспорта в ЕС госорганам и предприятиям госсектора.

III. Несмотря на трудности, Беларусь и ЕС предполагают восстановить в 2019 г. товарооборот, достигнув максимального уровня, который был у сторон в 2012 г. – 26,9 млрд долл. Об этом

заявил премьер-министр Беларуси Сергей Румас на встрече с членом Еврокомиссии по бюджету и человеческим ресурсам Гюнтером Эттингером. В 2018 г. белорусский экспорт в ЕС вырос на 30%. Евросоюз является вторым по значимости рынком для белорусского экспорта. Доля ЕС в общем экспорте Беларуси в 2018 г. составила 30,2% (26,8% в 2017 г.). В прошлом году товарооборот между сторонами составил 17,3 млрд долл., увеличившись в сравнении с 2017 г. на 19,6%. При этом Беларусь поставила в ЕС товаров на 10,2 млрд долл., увеличив экспорт практически на треть, импорт составил 7,1 млрд долл. (на 7,4% больше, чем в 2017 г.)

IV. Премьер-министр Беларуси С.А. Румас положительно оценил сотрудничество с финансовыми институтами Евросоюза. Они вместе с Группой Всемирного банка начинают в Беларуси реализацию двух проектов общим объемом 8,8 млн евро, которые нацелены на улучшение условий для ведения бизнеса и содействие развитию предпринимательской деятельности. На презентации проектов в Минске была также представлена программа технической помощи в размере 4,8 млн евро, финансируемая Евросоюзом и реализуемая Всемирным банком. Всемирный банк будет консультировать по вопросам привлечения частных инвестиций для финансирования общественной инфраструктуры и услуг (государственно-частное партнерство), опираясь на передовые мировые практики.

V. Европейский инвестиционный банк согласовал с руководством Беларуси инвестиционные проекты на 110 млн евро, развивается сотрудничество с ЕБРР. В новом бюджете Евросоюза на 2021-2027 гг. будет увеличено финансирование сотрудничества со странами-соседями. Премьер-министр С.А. Румас выразил надежду, что Беларусь также будет участвовать в совместных программах. Страна интенсифицировала переговоры о вступлении в ВТО и рассчитывает на поддержку Евросоюза, с которым переговоры по этому вопросу ещё не завершены.

VI. Во внешней политике Минск продолжит «ребалансирование» политики, усиление ее многовекторности мира. Белорусское руководство в последние 4 года последовательно подчеркивает значимость развития отношений со странами ЕС. Евросоюз также демонстрирует признаки заинтересованности в развитии контактов. ЕС начал ослаблять санкции в отношении Беларуси еще в 2015 г. Минск участвует в программе «Восточное партнерство». Белорусское руководство предложило столицу в качестве площадки для проведения торжеств по случаю 10-летия

«Восточного партнерства» в 2019 г. Вместе с тем соглашение между ЕС и РБ по приоритетам сотрудничества пока не подписано. (Оно предполагает структурированное сотрудничество в четырех приоритетных секторах: эффективное управление; экономическое развитие и рыночные возможности; транспорт, энергетика, экология и климат; контакты между людьми). Одним из препятствий на пути соглашения остается жесткая позиция Литвы по БелАЭС. Переговоры по соглашению будут продолжены в 2019 г. Для Евросоюза важно участие Беларуси в трансграничных форматах взаимодействия Польша-Беларусь-Украина, в т. ч. в рамках еврорегиона «Буг», Польша-Литва-Беларусь, в т. ч. в рамках еврорегиона «Неман», и Латвия-Литва-Беларусь, в т.ч. в рамках еврорегиона «Озерный край». Знаковым событием стало заседание в Минске 31 октября–1 ноября 2018 г. Основной группы Мюнхенской конференции по безопасности. Для Белоруссии было важно, что встреча продемонстрировала ее «открытость и приверженность диалогам».

VII. Беларуси выгодно визовый вопрос закрыть быстрее (в первой половине 2019 г. подписать и к концу года запустить это соглашение): во-первых, в преддверии выборов, во-вторых, учитывая, что скоро шенгенские визы могут подорожать. После подписания соглашения они для граждан Беларуси станут дешевле (35 евро вместо 80 евро плюс сборы визовых центров для стран без соглашения). Кроме того, как ожидается, будет упрощена и процедура их получения. Подписание соглашения об упрощении визового режима может открыть путь к началу переговоров о заключении базового Соглашения о партнёрстве и сотрудничестве. Промежуточным шагом на пути к такому соглашению остается соглашение о Приоритетах партнёрства.

VIII. На поддержку гражданского общества в Беларуси Евросоюз выделит 3,9 млн евро. Этот проект под названием «Взаимодействие с гражданским обществом в Беларуси» реализуется в рамках принятой в сентябре 2018 г. «дорожной карты» по взаимодействию ЕС с белорусским гражданским обществом до 2020 г. Гранты будут выделяться общественным организациям на конкурсной основе, с возможным софинансирование проектов другими организациями, а также местными органами власти. За последние 10 лет ЕС выделил на поддержку гражданского общества, в том числе на местном уровне, более 40 млн евро. Речь идёт о таких сферах, как экология и охрана окружающей среды, энергетика, развитие частного сектора экономики, образование, региональное развитие.

IX. Важной частью отношений остаются вопросы демократии и прав человека. Приветствуя расширение сотрудничества Беларуси в рамках международных форумов и готовность взаимодействовать с Евросоюзом, делегация ЕС подчеркнула, что Брюссель ожидает от Минска кардинального улучшения ситуации с правами человека, свободой СМИ и собраний. Ввиду предстоящих в стране парламентских и президентских выборов ЕС предлагает и далее реформировать избирательное законодательство в соответствии с рекомендациями Бюро по демократическим институтам и правам человека ОБСЕ и Венецианской комиссии. ЕС напоминает о своём неприятии смертной казни при любых обстоятельствах и рекомендации ввести мораторий в качестве первого шага для её отмены.

X. Большое место в укреплении двусторонних отношений между ЕС и Беларусью занимают молодёжные контакты. В январе 2019 г. в Минске прошла встреча Послов европейской молодёжи, в которой принимали участие студенты и недавние выпускники белорусских вузов. Впервые такая инициатива была осуществлена в 2016 г. Нынешний набор – уже третий. Основной задачей Послов европейской молодёжи является донесение информации о возможностях, которые открывают для молодых активных граждан страны Евросоюза и его партнеры. Сферы проектов включают в себя образование, экологию, развитие общественной и бизнес-среды и многое другое. На таких мероприятиях молодым послам удается познакомиться и донести свою точку зрения до высокопоставленных чиновников на уровне профильных министров, их заместителей и начальников департаментов. Это очень ценный опыт для профессионального роста. Всё больше молодых людей начинают пользоваться возможностями европейских образовательных проектов. Одной из таких возможностей является программа Erasmus+ Youth, в рамках которой реализуется множество волонтёрских проектов. Тематика самая разная – можно принять участие в инициативах, предпринимаемых в сферах здоровья, спорта, медиа, культуры и других. Причём это не односторонняя программа. Молодёжь из стран Европы тоже приезжает в Беларусь для участия в местных проектах. Ежегодно 300- 400 человек участвуют в языковых программах или помогают местным активистам.

РОЗВИТОК ПОЛІТИЧНОЇ НАУКИ: ЄВРОПЕЙСЬКІ ПРАКТИКИ ТА НАЦІОНАЛЬНІ ПЕРСПЕКТИВИ

Матеріали IX Міжнародної наукової конференції

(Чернівці, 14 травня 2019 р.)

Папір офсетний. Формат 60х84/16.
Ум. друк. арк. 13,13. Зам. № 38. Тираж 100 прим.
Виготівник: Яворський С. Н.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ЧЦ №18 від 17.03.2009 р.
58000, м. Чернівці, вул. І. Франка, 20, оф.18, тел. 099 73 22 544